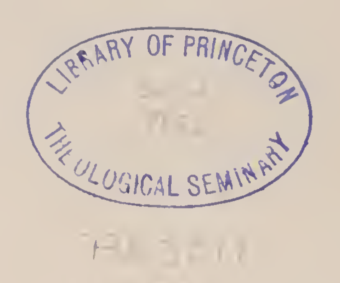

RIG-VEDA

ODER

DIE HEILIGEN LIEDER DER BRAHMANEN.

HERAUSGEGEBEN

VON

MAX MÜLLER.

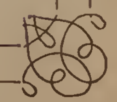
MIT EINER EINLEITUNG,
TEXT UND ÜBERSETZUNG DES PRÂTISAKHYA ODER DER ÄLTESTEN PHONETIK UND GRAMMATIK ENTHALTEND.

Vierte Lieferung.

(Bogen r—Ddd [Schluss] der Einleitung, Wortindex, Inhaltsverzeichniss u. s. w.)

LEIPZIG:
F. A. BROCKHAUS.

1869.

II.

दीर्घं ह्रस्वो व्यंजने ऽन्यस्त्वृकाराद्यथादिष्टं सामवशः स संधिः[433] ।
सैव प्लुतिर्या[434] स्वरेषूपदिष्टा[435] योनिमारैगादिषु चोद्यादेः[436] ॥ १ ॥

CDXXXIII. Ein kurzer Vokal, mit Ausnahme des Vokals *r*i, wird lang, wenn ein Consonant folgt, je nachdem es gelehrt wird; dies ist der sogenannte sâmavasa sandhi.

Der sâmava*s*a sandhi ist bereits früher (Regel 61) erklärt als eine unregelmässige Veränderung eines Endvokals vor anlautendem Consonanten (Anuloma-anvakshara-sandhi), welche beabsichtigt, die nöthigen Längen und Kürzen der Versmaasse herzustellen.

Die Worte: „je nachdem es gelehrt wird,“ beschränken die Verlängerung des kurzen Vokals stets nur auf die Stellen, welche in den folgenden Regeln ausdrücklich angeführt werden.

CDXXXIV. Dies heisst Pluti.

CDXXXV. Die Verlängerung, welche bei den Vokalen gelehrt worden, heisst ebenfalls Pluti.

Dies bezieht sich auf Regel 170, wonach in Stellen wie Rv. V, 6, 10. evá agním in evấ agním zu verändern war.

CDXXXVI. Und ebenfalls heisst Pluti die Verlängerung des ersten Vokals eines folgenden Wortes in Stellen wie Rv. I, 124, 8. yónim âraik, welche in Regel 179 etc. angeführt.

मक्ष्वित्युकारः प्लवते सर्वत्राप्यपदांतभाक्[437] ।
सुता याहीत्यतो ऽन्येषु पदेष्वृच्छेति विग्रहे[438] ॥ २ ॥

CDXXXVII. Das u in makshu ist stets lang, selbst wenn es nicht das Ende eines Wortes einnimmt.

Rv. VIII, 31, 15. makshú devá-vata*h* rátha*h*.

Sanhitâ: makshû́ devávato rátha*h*.

Rv. III, 31, 20. makshú-makshu k*r*i*n*uhi go-*g*ita*h* na*h*.

Sanhitâ: makshû́-makshû k*r*i*n*uhi go*g*íto na*h*.

Rv. VII, 74, 4. makshuyú-bhi*h* narâ háyebhi*h*.

Sanhitâ: makshûyúbhir narâ háyebhi*h*.

In den zwei letzten Beispielen steht makshu nicht am Ende eines wirklichen Wortes (padânte). Siehe eine anscheinende Ausnahme in 441, no. 9.

CDXXXVIII. A*kkh*a, als selbstständiges Wort, verlängert den Endvokal vor allen Worten, ausser vor sutâ und yâhi.

Rv. V, 83, 1. á*kkh*a vada tavásam.

Sanhitâ: á*kkh*â vada tavásam.

Vor sutâ: Rv. IX, 106, 1. índram á*kkh*a sutấ*h* imé.

Sanhitâ: índram á*kkh*a sutấ imé.

Vor yâhi: Rv. I, 31, 17. á*kk*ha yâhi ấ vaha.

Sanhitâ: á*kkh*a yâhy ấ vaha.

Dass die Regel nur auf a*kkh*a, als ein selbstständiges Wort, Bezug hat, wird bewiesen durch das Gegenbeispiel:

Rv. X, 108, 10. gó'kâmâ*h* me a*kkh*adayan.

Sanhitâ: gókâmâ me a*kkh*adayan.

अनाकारोपधश्चांत्यो येत्युत्तरपदस्य यः ।
उदात्तादेर्द्व्यक्षरस्य[439] नास्येति व्यंजनोपधः[440] ॥ ३ ॥

CDXXXIX. Ya, dem kein â vorhergeht, und welches die letzte Silbe des zweiten Theiles eines Compositums bildet, welcher zweite Theil aus zwei Silben besteht und den Udâtta auf der ersten Silbe hat, wird verlängert.

Rv. II, 37, 3. â'yû́ya dh*r*ish*n*o íti abhi'gû́rya tvám.

Sanhitâ: âyû́yâ dh*r*ish*n*o abhigû́ryâ tvám.

Gegenbeispiele: 1) Wenn â vorhergeht.

Rv. I, 105, 2. pari'dấya rásam duhe.

Sanhitâ: paridấya rásam duhe.

Aber wohl wird ya verlängert, trotz eines nicht unmittelbar vorhergehenden â:

Rv. III, 26, 1. vai*s*vânarám mánasâ agním ni'*k*ấyya.

Sanhitâ: vai*s*vânarám mánasâgním ni*k*ấyyâ.

2) Wenn ya nicht die letzte Silbe bildet.

Rv. X, 85, 33. imấm sam'éta pá*s*yata.

Sanhitâ: imấm saméta pá*s*yata.

3) Wenn ya nicht den zweiten Theil eines Compositums bildet.

Rv. II, 10, 5. márya'*s*rî*h* sp*r*ihayát'var*n*a*h*.

Sanhitâ: márya*s*rî*h* sp*r*ihayádvar*n*a*h*.

4) Wenn der Udâtta nicht auf der ersten Silbe des zweiten Wortes ist.

Rv. VIII, 61, 4. áprâmi'satya magha'van.

Sanhitâ: áprâmisatya maghavan.

5) Wenn das zweite Wort nicht aus zwei Silben besteht.

Rv. VI, 47, 12. su'vî́ryasya pátaya*h* syâma.

Sanhitâ: suvî́ryasya pátaya*h* syâma.

Dieses Beispiel bezeichnet jedoch der Commentar selbst als unpassend, weil näm-

lich die nächste Regel hier noch ausdrücklich die Verlängerung des a verbietet, und er bemerkt, dass ein anderes Beispiel zu suchen sei, wie z. B. âmûr a*g*a pratyâvartaya.

CDXL. Asya, wenn ihm ein Consonant vorhergeht, verlängert das letzte a nicht.

Rv. IV, 42, 1. rấ*g*âmi k*r*ish*téh* upamásya vavré*h*.

Sanhitâ: rấ*g*âmi k*r*ish*t*ér upamásya vavré*h*.

Rv. I, 53, 8. té*g*ish*th*ayâ atithigvásya vartaní.

Sanhitâ: té*g*ish*th*ayâtithigvásya vartaní.

Gegenbeispiel: Wenn kein Consonant unmittelbar vorhergeht.

Rv. I, 140, 10. ava ʼ ásya *s*í*s*u ʼ matî*h* adîde*h*. Sanhitâ: avấsyâ *s*í*s*umatîr adîde*h*.

नियूय पिष्टतमयाभिपद्य प्रास्य संगत्यानुदृश्याभिवृत्य ।
आरभ्य संमील्य मक्षुंगमाभिरभिव्लग्य यत्र निषद्य वीति च[441] ॥ ४ ॥

CDXLI. In den folgenden Stellen wird das a ausnahmsweise nicht verlängert, obgleich es nach den vorhergehenden Regeln verlängert werden sollte.

1) In niyûya pish*t*atamayâ. vánaspate ra*s*anáyâ ni ʼ yû́ya pish*tá* ʼ tamayâ [1]).

Sanhitâ: vánaspate ra*s*anáyâ niyû́ya pish*t*átamayâ.

Gegenbeispiel: Rv. X, 70, 10. vánaspate ra*s*anáyâ ni ʼ yû́ya devấnâm.

Sanhitâ: vánaspate ra*s*anáyâ niyû́yâ devấnâm.

2) In abhipadya. Rv. X, 71, 9. té eté vấ*k*am abhi ʼ pádya pâpáyâ.

Sanhitâ: tá eté vấ*k*am abhipádya pâpáyâ.

3) In prâsya. Rv. I, 121, 13. pra ʼ ásya pârám navatím.

Sanhitâ: prấsya pârám navatím.

4) In sa*m*gatya. Rv. X, 97, 21. sárvâ*h* sam ʼ gátya vîrudha*h*.

Sanhitâ: sárvâ*h* sa*m*gátya vîrudha*h*.

5) In anud*r*i*s*ya. Rv. X, 130, 7. pû́rveshâm pánthâm anu ʼ d*r*í*s*ya dhî́râ*h*.

Sanhitâ: pû́rveshâm pánthâm anud*r*í*s*ya dhî́râ*h*.

6) In abhiv*r*itya. Rv. X, 174, 2. abhi ʼ v*r*ítya sa ʼ pátnân.

Sanhitâ: abhiv*r*ítya sapátnân.

7) In ârabhya. Rv. I, 57, 4. yé tvâ â ʼ rábhya *k*árâmasi.

Sanhitâ: yé tvârábhya *k*árâmasi.

8) In sammîlya. Rv. I, 161, 12. sam ʼ mî́lya yát bhúvanâ.

Sanhitâ: sammî́lya yád bhúvanâ.

9) In makshu*m*gamâbhi*h*. Rv. VIII, 22, 16. makshum ʼ gamấbhi*h*.

Sanhitâ: makshu*m*gamấbhi*h*. Ausnahme zu 437.

10) In abhivlagya yatra. Rv. I, 133, 1. abhi ʼ vlágya yátra hatấ*h* amítrâ*h*.

Sanhitâ: abhivlágya yátra hatấ amítrâ*h*.

Gegenbeispiel, ohne yatra. Rv. I, 133, 2. abhi ʼ vlágya *k*it adri ʼ va*h*.

Sanhitâ: abhivlágyâ *k*id adriva*h*.

11) In nishadya vi. Rv. I, 177, 4. píba ni ʼ sádya ví mu*k*a hárî íti ihá.

Sanhitâ: píbâ nishádya ví mu*k*a hárî ihá.

---

1) Diese Stelle findet sich nicht in der Rigveda-sanhitâ.

Gegenbeispiel ohne vi. Rv. I, 108, 3. taú indrâgnî íti sadhryā̃*ñk*â ni'sádya vríshn*ah*.
Sanhitâ: tā́v indrâgnî sadhryā̃*ñk*â nishádyâ vrísh*nah*.

नहि जह्यभि वीर्येण कृधीति कृणुथेति च ।
एतान्येकाक्षरे पदे क्षैप्रीभाव्ये[442] पराणि च[443] ॥ ५ ॥

CDXLII. Die Worte nahi, *g*ahi, abhi, vîrye*na*, k*r*idhi und k*rin*utha verlängern ihre letzte Silbe, wenn ein einsilbiges Wort folgt, welches den Kshaipra-sandhi erhält. (Siehe Regel 127.)

1) Nahi. Rv. IV, 18, 4. nahí nú asya prati'mânam.
Sanhitâ: nahī́ nv āsya pratimânam.

2) *G*ahi. Rv. VI, 51, 14. *g*ahí ní atrí*n*am. Sanhitâ: *g*ahī́ ny ātrí*n*am.

3) Abhi. Rv. X, 59, 3. abhí sú aryá*h* paú*m*syai*h* bhavema.
Sanhitâ: abhī́ shv āryá*h* paú*m*syair bhavema.

4) Vîrye*n*a. Rv. IV, 18, 5. indram mâtā́ vîryẽ*n*a ní'*r*ish*t*am.
Sanhitâ: índram mâtā́ vîryẽ*n*â ny*r*ĩsh*t*am.

5) K*r*idhi. Rv. IV, 12, 4. k*r*idhí sú asmā́n ádite*h*.
Sanhitâ: k*r*idhī́ shv āsmā́n̐ ádite*h*.

6) K*rin*utha. Rv. VIII, 27, 18. á*g*re *k*it asmai k*rin*utha ni'á*nk*anam.
Sanhitâ: á*g*re *k*id asmai k*rin*uthâ nyá*nk*anam.

Gegenbeispiele: 1) Rv. I, 131, 6. utó íti na*h* asyā́*h* ushása*h* *g*ushéta hí arkásya.
Sanhitâ: utó no asyā́ usháso *g*ushéta hy ārkásya.

Hier ist es hi und nicht nahi; es sind aber nur die Worte oder Wortverbindungen, welche im Sûtra erwähnt werden, der Verlängerung ausgesetzt.

2) Rv. I, 136, 5. tám aryamā́ abhí rakshati.
Sanhitâ: tám aryamā́bhî rakshati.

Hier ist das folgende Wort nicht einsilbig.

3) Rv. VI, 27, 3. nahí nú te mahimána*h* samasya.
Sanhitâ: nahí nú te mahimána*h* samasya.

Hier erhält das folgende einsilbige Wort nicht den Kshaipra-sandhi.

CDXLIII. Und die Beispiele, welche folgen, verlängern ebenfalls ihre letzte Silbe, wenn im folgenden Worte der Kshaipra-sandhi eintritt.

(Hier endet der erste Varga.)

युक्ष्व मंदस्व विद्मेति हीति[444] विद्धि पिब त्विति[445] ।
जुहोत यज धासथ शिशीत भरेति स्विति[446] ॥ ६ ॥

CDXLIV. Yukshva, mandasva und vidma verlängern ihre letzte Silbe, wenn hi folgt (und zwar wenn es zu hy wird).

1) Yukshva. Rv. I, 14, 12. yukshvá hí árushî*h* ráthe.
Sanhitâ: yukshvá hy árushî ráthe.

2) Mandasva. Rv. III, 41, 6. sá*h* mandasva hí ándhasa*h*.
Sanhitâ: sá mandasvâ hy ándhasa*h*.

3) Vidma. Rv. VIII, 2, 21. vidmá hí asya vîrásya.
Sanhitâ: vidmā́ hy ãsya vîrásya.

CDXLV. Viddhi, piba verlängern ihre letzte Silbe wenn tu (tv) folgt.

1) Viddhi. Rv. VII, 31, 4. viddhí tú asyá na*h* vaso íti.
Sanhitâ: viddhī́ tv ãsyá no vaso.

2) Piba. Rv. VIII, 1, 26. píba tú asyá girva*n*a*h*.
Sanhitâ: píbâ tv ãsyá girva*n*a*h*.

CDXLVI. *G*uhota, ya*g*a, dhâsatha, *s*i*s*îta, bhara verlängern ihre letzte Silbe, wenn su (sv) folgt.

1) *G*uhota. Rv. III, 9, 8. ā́ *g*uhota su'adhvarám. Sanhitâ: ā́ *g*uhotâ svadhvarám.

2) Ya*g*a. Rv. I, 45, 1. yá*g*a su'adhvarám *g*ánam. Sanhitâ: yá*g*â svadhvarám *g*ánam.

3) Dhâsatha. Rv. I, 111, 2. *s*árdhâya dhâsatha sú indriyám.
Sanhitâ: *s*árdhâya dhâsathâ sv ĩndriyám.

4) *S*i*s*îta. Rv. VIII, 40, 11. tám *s*i*s*îta su'adhvarám.
Sanhitâ: tám *s*i*s*îtâ svadhvarám.

5) Bhara. Rv. X, 113, 10. tvám purū́*n*i ā́ bhara su'á*s*vyâ.
Sanhitâ: tvám purū́*n*y ā́ bhara svá*s*vyâ.

सु नु हीत्येतेषु परेष्वधेति[447] तृंपर्तेन मुंचताद्येति वीति[448]।
सु न्वित्यनर्यपरयोरुकारः पदं[449] तयोरुत्तरे योज घेति[450] ॥ ७ ॥

CDXLVII. Adha, wenn ihm su (sv), nu (nv), oder hi (hy) folgt, verlängert den letzten Vokal.

1) Adha su. Rv. VII, 56, 1. rudrásya máryâ*h* ádha su'á*s*vâ*h*.
Sanhitâ: rudrásya máryâ ádhâ svá*s*vâ*h*.

2) Adha nu. Rv. VII, 88, 2. ádha nú asya sam'd*r*í*s*am.
Sanhitâ: ádhâ nv ãsya sand*r*í*s*am.

3) Adha hi. Rv. IV, 10, 2. ádha hí agne kráto*h*. Sanhitâ: ádhâ hy ãgne kráto*h*.

CDXLVIII. T*r*impa, *r*itena, mu*n*kata, adya verlängern den letzten Vokal, wenn vi (vy) folgt.

1) T*r*impa. Rv. VIII, 45, 22. t*r*impá ví a*s*nuhi mádam.
Sanhitâ: t*r*impā́ vy ã*s*nuhî mádam.

2) *R*itena. Rv. X, 139, 4. dad*r*i*s*úshî*h* tát *r*iténa ví âyan.
Sanhitâ: dad*r*i*s*úshîs tád *r*iténâ vy ā̂yan.

3) Mu*n*kata. Rv. IV, 12, 6. evó íti sú asmát mu*n*kata ví á*n*ha*h*.
Sanhitâ: evó shv ãsmán mu*n*katâ vy á*n*ha*h*.

4) Adya. Rv. I, 161, 13. sa*m*vatsaré idám adyá ví akhyata.
Sanhitâ: sa*m*vatsará idám adyā́ vy ãkhyata.

CDXLIX. U als ein selbstständiges Wort wird verlängert, wenn ihm su (sv) oder nu (nv) folgt, ausser wenn diesen arya folgt.

1) U shu. Rv. V, 85, 5. imâm ûm íti sú âsurásya. Sanhitâ: imắm û shv ãsurásya.

2) U nu. Rv. VIII, 66, 9. kát ûm íti nú asya ákritam.

Sanhitâ: kád û nv ãsyắkritam.

Gegenbeispiel: Wenn arya folgt.

Rv. X, 86, 3. yásmai irasyási ít ûm íti nú aryáh.

Sanhitâ: yásmâ irasyásîd u nv ãryáh.

CDL. Yoga und gha verlängern den letzten Vokal, wenn ihnen nu (nv), das letztere der beiden vorhergehenden Worte, folgt.

1) Yoga nu. Rv. I, 82, 1. yóga nú indra te hárî íti. Sanhitâ: yógâ nv ĩndra te hárî.

2) Gha nu. Rv. II, 15, 1. prá gha nú asya mahatáh.

Sanhitâ: prá ghâ nv ãsya mahatáh.

Hier enden die Beispiele, in denen die verlängerte Silbe vor einem Worte steht, dessen letzter Vokal zu einem Halbvokal geworden (Kshaipra-sandhi). Sie mussten besonders angeführt werden, weil sie gegen die allgemeine Regel sind, dass vor Doppelconsonanz keine Verlängerung eintritt. Siehe 433 und 465.

मृळयद्भ्यां वसुवित्तमं यत्सोमं जातवेदसं ।
भरतेत्येते[451]षूपादांतो[452] ऽद्येति करणादिषु[453] ॥ ८ ॥

CDLI. Bharata verlängert den letzten Vokal, wenn ihm mrilayadbhyâm, vasuvittamam, yat, somam, gâtavedasam folgen.

1) Rv. I, 136, 1. havyám matím bharata mrilayát'bhyâm svắdishtham.

Sanhitâ: havyám matim bharatâ mrilayádbhyâm svắdishtham.

2) Rv. VI, 16, 41. prá devám devá'vîtaye bhárata vasuvít'tamam.

Sanhitâ: prá devám devávîtaye bháratâ vasuvíttamam.

3) Rv. VIII, 62, 1. bhárata yát gúgoshati. Sanhitâ: bháratâ yág gúgoshati.

4) Rv. II, 14, 6. apa'ávapat bhárata sómam asmai.

Sanhitâ: apávapad bháratâ sómam asmai.

5) Rv. X, 176, 2. prá devám devyắ dhiyắ bhárata gâtá'vedasam.

Sanhitâ: prá devám devyắ dhiyắ bháratâ gâtávedasam.

CDLII. Bei den nächstfolgenden Beispielen (bis 465) gilt als allgemeine Regel, dass das zu verlängernde Wort nicht zu Ende eines Pâda stehe. Später, in 465, wird dies weiter dahin beschränkt, dass das zu verlängernde Wort zu Anfang eines Pâda steht.

So heisst es in Regel 458, dass nu vor mahitvam verlängert wird; z. B. Rv. I, 59, 6. prá nû mahitvám vrishabhásya vokam. Bildete aber nu das Ende eines Pâda, so blieb es kurz; z. B. Rv. I, 8, 5. mahẫn índrah parás ka nú, mahitvám.

CDLIII. Adya verlängert den letzten Vokal, wenn die Worte karanam etc. folgen. Diese Worte folgen sogleich in der nächsten Regel:

करणं च चित्करते वृणीमहे भवतं कृणोतु भवत स्वस्तये[454] ।
पुर्विति चित्पुरुहूतो नृषूतः सहस्राणि पुरुभुजा धियायते[455] ॥ ९ ॥

CDLIV. Kara*n*am, *k*a, *k*it, karate, v*rin*îmahe, bhavatam, k*rin*otu, bhavata, svastaye.

1) kara*n*am. Rv. VI, 18, 13. prá tát te adyá kára*n*am.
Sanhitâ: prá tát te adyấ kára*n*am.

2) *k*a. Rv. I, 25, 19. hávam adyá *k*a m*ril*aya.
Sanhitâ: hávam adyấ *k*a m*ril*aya. Cf. 465, 70.

3) *k*it. Rv. VIII, 15, 6. tát adyá *k*it te ukthínah. Sanhitâ: tád adyấ kit ta ukthína*h*.

4) karate. Rv. IV, 44, 3. ká*h* vâm adyá karate. Sanhitâ: kó vâm adyấ karate.

5) v*rin*îmahe. Rv. V, 82, 7. su-uktai*h* adyá v*rin*îmahe.
Sanhitâ: sûktaír adyấ v*rin*îmahe.

6) bhavatam. Rv. I, 34, 1. trí*h* *k*it na*h* adyá bhavatam.
Sanhitâ: trí*s* *k*in no adyấ bhavatam.

7) k*rin*otu. Rv. X, 35, 2. bhadrám sóma*h* suvâná*h* adyá k*rin*otu na*h*.
Sanhitâ: bhadrám sóma*h* suvânó adyấ k*rin*otu na*h*.

8) bhavata. Rv. II, 29, 6. arvấ*nk*a*h* adyá bhavata ya*g*atrâ*h*.
Sanhitâ: arvấ*nk*o adyấ bhavatâ ya*g*atrâ*h*.

9) svastaye. Rv. V, 51, 13. ví*s*ve devấ*h* na*h* adya svastáye.
Sanhitâ: ví*s*ve devấ no adyấ svastáye.

CDLV. Das Wort puru verlängert seinen letzten Vokal wenn *k*it, puruhûta*h*, n*r*ishûta*h*, sahasrâ*n*i, purubhu*g*â, dhiyâyate folgen.

1) *k*it. Rv. X, 10, 1. tirá*h* purú *k*it ar*n*avám. Sanhitâ: tirá*h* purû́ *k*it ar*n*avám.

2) puruhûta*h*. Rv. VIII, 2, 32. índra*h* purú puru'hûtá*h*.
Sanhitâ: índra*h* purû́ puruhûtá*h*.

3) n*r*ishûta*h*. Rv. VIII, 4, 1. síma purú n*r*í'sûta*h* asi ấnave.
Sanhitâ: símâ purû́ n*r*íshûto asy ấnave.

4) sahasrâ*n*i. Rv. VIII, 61, 8. tvám purú sahásrâ*n*i *s*atấni *k*a
Sanhitâ: tvám purû́ sahásrâ*n*i *s*atấni *k*a.

5) purubhu*g*â. Rv. V, 73, 1. yát vâ purú puru'bhu*g*â.
Sanhita: yád vâ purû́ purubhu*g*â.

6) dhiyâyate. Rv. IX, 15, 2. eshá*h* purú dhiyâ'yate. Sanhitâ: eshá purû́ dhiyâyate.

वहेति त्वं दुहितर्दैव्यमुत्तरं[456] द्युम्नं रुद्रं नव्यमेतेषु वर्धय[457] ।
चिन्महित्वं गीर्गृणानः स ते परं न्वित्यंत्ये चेन्मर्तशब्दाद्रिवः परे[458] ॥ १० ॥

CDLVI. Vaha verlängert seinen letzten Vokal, wenn tvam, duhita*h*, daivyam folgen.

1) tvam. Rv. I, 44, 1. ấ dâ*s*úshe *g*âta'veda*h* vaha tvám.
Sanhitâ: ấ dâ*s*úshe *g*âtavedo vahâ tvám.

2) duhita*h*. Rv. V, 79, 8. ấ vaha duhita*h* diva*h*. Sanhitâ: ấ vahâ duhitar diva*h*.

3) daivyam. Rv. I, 31, 17. ấ vaha daívyam *g*ánam. Sanhitâ: ấ vahâ daívyam *g*ánam.

CDLVII. Vardhaya verlängert seinen letzten Vokal vor dyumnam, rudram, navyam.

1) dyumnam. Rv. I, 103, 3. âryam sáha*h* vardhaya dyumnám indra.
Sanhitâ: âryam sáho vardhayâ dyumnám indra.

2) rudram. Rv. VI, 49, 10. rudrám dívâ vardháya rudrám.
Sanhitâ: rudrám dívâ vardháyâ rudrám.

3) navyam. Rv. I, 190, 1. b*r*íhaspátim vardhaya návyam arkaí*h*.
Sanhitâ: b*r*íhaspátim vardhayâ návyam arkaí*h*.

CDLVIII. Nu verlängert seinen Vokal wenn *k*it, mahitvam, gî*h*, g*rin*âna*h*, sa*h*, te folgen, so jedoch, dass auf die beiden letzten Worte (sa*h*, te) stets entweder marta oder adriva*h* folgen.

1) *k*it. Rv. VI, 30, 3. adyá *k*it nú *k*it. Sanhitâ: adyấ *k*in nû́ *k*it.

2) mahitvam. Rv. I, 59, 8. prá nú mahi'tvám v*r*ishabhásya.
Sanhitâ: prá nû́ mahitvám v*r*ishabhásya.

3) gî*h*. Rv. VI, 22, 5. índram vépî vákvarî yásya nú gî́*h*.
Sanhitâ: índram vépî vákvarî yásya nû́ gî́*h*.

4) g*rin*âna*h*. Rv. IV, 16, 21. nú stutá*h* indra nú g*rin*âná*h*.
Sanhitâ: nû́ *sht*utá indra nû́ g*rin*âná*h*.

5) sa*h*, vor marta. Rv. I, 64, 13. prá nú sá*h* márta*h*. Sanhitâ: prá nû́ sá márta*h*.

6) te, a) vor marta. Rv. V, 31, 13. yé *k*âkánanta *k*âkánanta nú té mártâ*h*.
Sanhitâ: yé *k*âkánanta *k*âkánanta nû́ té mártâ*h*.

b) vor adriva*h*. Rv. VIII, 21, 7. ûtí abhûma nahí nú te adri'va*h*.
Sanhitâ: ûtî́ abhûma nahí nû́ te adriva*h*.

Gegenbeispiele, wo marta und adriva*h* nicht folgen.

Rv. VI, 27, 3. nahí nú te mahimána*h*. Sanhitâ: nahí nú te mahimána*h*.

Rv. VI, 14, 1. bhásat nú sá*h* prá pûrvyá*h*. Sanhitâ: bhásan nú shá prá pûrvyá*h*.

(Hier endet der zweite Varga.)

तूतुजानो मतिभिर्भोजनानि नो दद्धि स्तोमं भूरि योनिं त्वमेषु ।
भरेत्येतन्न[459] **नु चिद्यो**[460] **भवेति स्तोतृभ्यो द्युम्नी शत मे परेषु**[461] **॥११॥**

CDLIX. Bhara verlängert seinen letzten Vokal wenn tûtu*g*âna*h*, matibhi*h*, bho*g*anâni, na*h*, daddhi, stomam, bhûri, yonim, tvam folgen.

1) tûtu*g*âna*h*. Rv. I, 61, 12. asmai ít û*m* íti prá bhara tû́tu*g*âna*h*.
Sanhitâ: asmấ íd u prá bharâ tû́tu*g*âna*h*.

2) matibhi*h*. Rv. IX, 103, 1. bh*r*itím ná bhara matí'bhi*h*.
Sanhitâ: bh*r*itím ná bharâ matíbhi*h*.

3) bho*g*anâni. Rv. V, 4, 5. *s*atru'yatấm ấ bhara bhó*g*anâni.
Sanhitâ: *s*atrûyatấm ấ bharâ bhó*g*anâni.

4) na*h*. Rv. I, 63, 9. su'pé*s*asam vấ*g*am ấ bhara na*h*.
Sanhitâ: supé*s*asam vấ*g*am ấ bharâ na*h*.

5) daddhi. Rv. IV, 20, 10. mấ na*h* mardhî*h* ấ bhara daddhí tát na*h*.
Sanhitâ: mấ no mardhîr ấ bharâ daddhí tán na*h*.

6) stomam. Rv. X, 42, 1. bhúshan'iva prá bhara stómam asmai.
Sanhitâ: bhúshann iva prá bharâ stómam asmai.
7) bhûri. Rv. III, 54, 15. sam'gríbhya na*h* á bhara bhúri pa*s*vá*h*.
Sanhitâ: sa*mg*r*í*bhyâ na á bharâ bhúri pa*s*vá*h*.
8) yonim. Rv. I, 140, 1. dhâsím'iva prá bhara yónim.
Sanhitâ: dhâsím iva prá bharâ yónim.
9) tvam. Rv. X, 83, 3. ví*s*vâ vásûni á bhara tvám na*h*.
Sanhitâ: ví*s*vâ vásûny á bharâ tvám na*h*.

CDLX. Nu vor *k*id ya*h* wird nicht verlängert. Cf. 458, 1.
Rv. VIII, 40, 10. utó íti nú *k*it yá*h* ó*g*asâ. Sanhitâ: utó nú *k*id yá ó*g*asâ.

CDLXI. Bhava verlängert den letzten Vokal vor stot*r*ibhya*h*, dyumnî, *s*ata und me.
1) stot*r*ibhya*h*. Rv. III, 10, 8. bháva stot*r*í'bhya*h* ántama*h*.
Sanhitâ: bhávâ stot*r*íbhyo ántama*h*.
2) dyumnî. Rv. X, 69, 5. bháva dyumní vâdhri'a*s*va.
Sanhitâ: bhávâ dyumní vâdhrya*s*va.
3) *s*ata. Rv. VII, 15, 14. pû*h* bhava *s*atá'bhugi*h*. Sanhitâ: pûr bhavâ *s*atábhu*g*i*h*.
4) me. Rv. X, 83, 7. abhí prá ihi dakshi*n*atá*h* bhava me.
Sanhitâ: abhí préhi dakshi*n*ató bhavâ me.

शोचा यविष्ठचैवा यथा कर्ता यत्सादया सप्त ।
ऋर्चा मरुद्भ्यस्तिष्ठा नः सना स्वः पारया नव्यः[462] ॥ १२ ॥

CDLXII. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal.
1) *s*o*k*â yavish*th*ya. Rv. VI, 16, 11. b*r*ihát *s*o*k*a yavish*th*ya.
Sanhitâ: b*r*ihá*k* *kh*o*k*â yavish*th*ya.
2) evâ yathâ. Rv. IV, 30, 1. náki*h* evá yáthâ tvám. Sanhitâ: nákir evá yáthâ tvám.
3) kartâ yat. Rv. I, 86, 10. *g*yóti*h* karta yát u*s*mási.
Sanhitâ: *g*yótish kartâ yád u*s*mási.
4) sâdayâ sapta. Rv. X, 35, 10. devân î*l*e sâdáya saptá hót*r*în.
Sanhitâ: devân̐ î*l*e sâdáyâ saptá hót*r*în.
5) ar*k*â marudbhya*h*. Rv. V, 52, 5. divá*h* ar*k*a marút'bhya*h*.
Sanhitâ: divó ar*k*â marúdbhya*h*.
6) tish*th*â na*h*. Rv. I, 30, 6. ûrdhvá*h* tish*th*a na*h* ûtáye.
Sanhitâ: ûrdhvás tish*th*â na ûtáye.
7) Sanâ sva*h*. Rv. IX, 4, 2. sána *g*yóti*h* sána svâ*h*. Sanhitâ: sánâ *g*yóti*h* sánâ svâ*h*.
8) Pârayâ navya*h*. Rv. I, 189, 2. ágne tvám pâraya návya*h* asmân.
Sanhitâ: ágne tvám pârayâ návyo asmân.

बोधा स्तोत्रे चकृमा ब्रह्मवाहः शंसा गोषूच्छा दुहितर्वेदा तना ।
ऋाजा नष्टं जंभया ता ऋधा महो गंता मा युक्ष्वा हि सृजा वनस्पते[463] ॥ १३ ॥

CDLXIII. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal.

1) bodhâ stotre. Rv. X, 156, 5. bódha stotré váya*h* dádhat.
Sanhitâ: bódhâ stotré váyo dádhat.

2) *k*ak*r*imâ brahmavâha*h*. Rv. I, 101, 9. tvâ'yấ haví*h* *k*ak*r*ima brahma'vâha*h*.
Sanhitâ: tvâyấ havís *k*ak*r*imâ brahmavâha*h*.

3) *s*am*s*â goshu. Rv. I, 37, 5. prá *s*am*s*a góshu ághnyam.
Sanhitâ: prá *s*am*s*â góshv ághnyam.

4) u*kkh*â duhitar. Rv. V, 79, 9. ví u*kkh*a duhita*h* diva*h*.
Sanhitâ: vy ũ*kkh*â duhitar diva*h*.

5) vadâ tanâ. Rv. I, 38, 13. á*kkh*a vada tánâ girấ. Sanhitâ: á*kkh*â vadâ tánâ girấ.

6) â*g*â nash*t*am. Rv. I, 23, 13. ấ a*g*a nash*t*ám yáthâ pa*s*úm.
Sanhitâ: ấ*g*â nash*t*ám yáthâ pa*s*úm.

7) *g*ambhayâ tâ*h*. Rv. II, 23, 9. abhí sánti *g*ambháya tấ*h*.
Sanhitâ: abhí sánti *g*ambháyâ tấ*h*.

8) adhâ maha*h*. Rv. V, 52, 3. marútâm ádha máha*h* diví.
Sanhitâ: marútâm ádha máho diví.

9) gantâ mâ. Rv. VIII, 20, 1. ấ ganta mấ risha*n*yata.
Sanhitâ: ấ gantâ mấ risha*n*yata.

10) yukshvâ hi. Rv. VI, 16, 43. ágne yukshvá hí yé táva.
Sanhitâ: ágne yukshvấ hí yé táva.

11) s*r*i*g*â vanaspate. Rv. I, 13, 11. áva s*r*i*g*a vanaspate.
Sanhitâ: áva s*r*i*g*à vanaspate.

अग्ने रक्षा णस्तिष्ठा हिरण्ययं सोता वरेण्यं शोचा मरुद्वृधः ।
शिक्षा स्तोतृभ्यो भूमा त्रिवंधुरः पिबा मधूनां सोता परीति च [464] ॥ १४ ॥

CDLXIV. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal.

1) (agne) rakshâ *nah*. Rv. VII, 15, 13. ágne ráksha na*h* á*m*hasa*h*.
Sanhitâ: ágne rákshâ *no* á*m*hasa*h*.

Agne dient zur Bestimmung gegen IX, 114, 3.

2) tish*th*â hira*n*yayam. Rv. VIII, 69, 16. rátham tish*th*a hira*n*yáyam.
Sanhitâ: rátham tish*th*â hira*n*yáyam.

3) sotâ vare*n*yam. Rv. VIII, 1, 19. sómam sota vàre*n*yam.
Sanhitâ: sómam sotâ váre*n*yam.

4) *s*o*k*â marudv*r*idha*h*. Rv. III, 13, 6. *s*ám na*h* *s*o*k*a marút' v*r*idha*h*.
Sanhitâ: *s*ám na*h* *s*o*k*â marúdv*r*idha*h*.

5) *s*ikshâ stot*r*ibhya*h*. Rv. II, 11, 21. *s*íksha stot*r*í'bhya*h* mấ áti dhak.
Sanhitâ: *s*íkshâ stot*r*íbhyo mấti dhak.

6) bhûmâ trivandhura*h* Rv. VII, 69, 2. sá*h* paprathânấ*h* abhí pá*n*ka bhū́ma tri'vandhurá*h*.
Sanhitâ: sá paprathânó abhí pá*n*ka bhū́mâ trivandhurá*h*

Die allgemeine Regel in VIII, 30. bezieht sich, wie schon bemerkt, nicht auf Worte, welche mit Doppelconsonanten anfangen.

7) pibâ madhûnâm. Rv. IV, 46, 1. ágram piba mádhûnâm.
Sanhitâ: ágram pibâ mádhûnâm.

8) sotâ pari. Rv. IX, 108, 7. ấ sota pári si*nk*ata. Sanhitâ: ấ sotâ pári shi*nk*ata.

सक्ष्व मिमिक्ष्व दधिष्व वसिष्व श्रोत सुनोत हिनोत पुनात ।
विद्म जगृभ्म रभ्म ववन्म क्षाम सुपप्तनि मंथत मत्स्व ॥ १५ ॥
सर रद रण जिन्व धारयार्षे क्षर यज यच्छ दशस्य साध सेध ।
तप रुज मृळ वर्ध यावयात्र श्रवय नमस्य विदाष्ट कृष्व जोष ॥ १६ ॥
शृणुधि शृणुत यंत यच्छत स्तव सिम गूहत कुत्र मोषथ ।
दिधृत पचत वृश्च विध्यताथ मदथात्र यदीत पायन ॥ १७ ॥
उपागत्याख्खलीकृत्य वव्राजाविष्टनोरुथ ।
इष्कर्तेंळिष्व ममृंज्म बिभयेयर्त तच्छतं ॥ १८ ॥
सार्धमद्यादिभिः प्लुतैः पादादौ व्यंजनोदयं ।
न्वेववर्जं न संयोगे शेषे चापठिते सति 465 ॥ १९ ॥

CDLXV. Die 69 Worte von sakshva bis iyarta, welche zusammen mit den 31 verlängerten Worten, die mit adya (sûtra 453) beginnen, ein Hundert bilden, verlängern alle ihren Endvokal stets, wenn sie zu Anfang eines Pâda stehen und ein Consonant folgt, aber nicht ein Doppelconsonant, ausser bei *nu* und *eva*, und wenn was folgt nicht angegeben ist.

Die Zahl von 31 kommt richtig heraus, wenn man die zweimal erwähnten Worte *s*o*k*a, tish*th*a, sota nur einmal zählt. Während nach den frühern Regeln die mit adya beginnenden Worte nur unter gewissen Bedingungen ihren Endvokal verlängerten, so wird hier die allgemeine Regel aufgestellt, dass sie stets ihren Endvokal verlängern, so bald sie zu Anfang eines Pâda stehen. Die allgemeine Bedingung, dass kein Doppelconsonant folgen muss, dauert fort, und nur bei nu und eva wird hiervon abgesehen.

1) sakshva. Rv. I, 42, 1. sákshva deva prá na*h* purá*h*.
Sanhitâ: sákshvâ deva prá *n*as purá*h*.

2) mimikshva. Rv. I, 48, 16. mimikshvá sám *í*lâbhi*h* ấ.
Sanhitâ: mimikshvấ sám *í*lâbhir ấ.

3) dadhishva. Rv. III, 40, 5. dadhishvá *gath*áre sutám.
Sanhitâ: dadhishvấ *gath*áre sutám.

4) vasishva. Rv. I, 26, 1. vásishva hí miyedhya. Sanhitâ: vásishvâ hí miyedhya.

5) *s*rota. Rv. V, 87, 8. *s*róta hávam *g*aritú*h* evayấmarut.
Sanhitâ: *s*rótâ hávam *g*aritúr evayấmarut.

6) sunota. Rv. VII, 32, 8. sunóta soma'pấvne. Sanhitâ: sunótâ somapấvne.

7) hinota. Rv. X, 30, 11. hinóta na*h* adhvarám. Sanhitâ: hinótâ no adhvarám.

8) punâta. Rv. IX, 104, 3. punâta daksha'sâdhanam.
Sanhitâ: punâtâ dakshasâdhanam.

9) vidma. Rv. X, 45, 2. vidmá te agne tredhâ trayâ*n*i.
Sanhitâ: vidmâ te agne tredhâ trayâ*n*i.

10) *g*ag*r*ibhma. Rv. X, 47, 1. *g*ag*r*ibhmá te dákshi*n*am indra hástam.
Sanhitâ: *g*ag*r*ibhmâ te dákshi*n*am indra hástam.

11) rarabhma. Rv. VIII, 45, 20. rarabhmá *s*avasa*h* pate.
Sanhitâ: rarabhmâ *s*avasas pate.

12) vavanma. Rv. VII, 37, 5. vavanmá nú te yú*g*yâbhi*h*.
Sanhitâ: vavanmâ nú te yú*g*yâbhi*h*.

13) kshâma. Rv. X, 176, 1. kshâma yé vi*s*vá'dhâyasa*h*.
Sanhitâ: kshâmâ yé vi*s*vádhâyasa*h*.

14) supaptani. Rv. I, 182, 5. su'paptaní petathu*h* kshódasa*h* mahá*h*.
Sanhitâ: supaptanî petathu*h* kshódaso mahá*h*.

15) manthata. Rv. III, 29, 5. mánthata nara*h* kavím ádvayantam.
Sanhitâ: mánthatâ nara*h* kavím ádvayantam.

16) matsva. Rv. I, 9, 3. mátsva su'*s*ipra mandí'bhi*h*.
Sanhitâ: mátsvâ su*s*ipra mandíbhi*h*.

(Hier endet der dritte Varga.)

17) sara. Rv. IX, 41, 6. sára rasâ'iva vish*t*ápam. Sanhitâ: sárâ raséva vish*t*ápam.

18) rada. Rv. VI, 61, 6. ráda pûshâ'iva na*h* saním. Sanhitâ: rádâ pûshéva na*h* sanim.

19) ra*n*a. Rv. IX, 7, 7. rá*n*a yá*h* asya dhárma'bhi*h*.
Sanhitâ: rá*n*â yó asya dhármabhi*h*.

20) *g*inva. Rv. VIII, 60, 12. *g*ínva dhíya*h* vasu'vída*h*.
Sanhitâ: *g*ínvâ dhíyo vasuvída*h*.

21) dhâraya. Rv. X, 25, 4. dhârâya *k*amasân'iva. Sanhitâ: dhârâyâ *k*amasẫn iva.

22) arsha. Rv. IX, 65, 19. ársha soma dyumát'tama*h*.
Sanhitâ: árshâ soma dyumáttama*h*.

23) kshara. Rv. IX, 35, 3. kshára na*h* abhi vâryam. Sanhitâ: kshárâ *n*o abhí vâryam.

24) ya*g*a. Rv. I, 75, 5. yá*g*a na*h* mitrâváru*n*â. Sanhitâ: yá*g*â no mitrâvárunâ.

25) ya*kkh*a. Rv. I, 22, 15. yá*kkh*a na*h* *s*árma sa'prátha*h*.
Sanhitâ: yá*kkh*â na*h* *s*árma saprátha*h*.

26) da*s*asya. Rv. VI, 11, 6. da*s*asyá na*h* puru'anîka. Sanhitâ: da*s*asyâ na*h* purva*n*îka.

27) sâdha. Rv. IV, 3, 8. sâdha divá*h* *g*âta'veda*h*. Sanhitâ: sâdhâ divó *g*âtaveda*h*.

28) sedha. Rv. VI, 44, 9. sédha *g*ánânâm. Sanhitâ: sédhâ *g*ánânâm.

29) tapa. Rv. VI, 5, 4. tápa tapish*th*a tápasâ. Sanhitâ: tápâ tapish*th*a tápasâ.

30) ru*g*a. Rv. IX, 91, 4. ru*g*á d*r*i*l*hâ *k*it rakshása*h*.
Sanhitâ: ru*g*â d*r*i*l*hâ *k*id rakshása*h*.

31) m*r*i*l*a. Rv. I, 114, 2. m*r*i*l*á na*h* rudra utá. Sanhitâ: m*r*i*l*â no rudrotâ.

32) vardha. Rv. VIII, 75, 13. várdha na*h* áma'vat sáva*h*.
Sanhitâ: várdhâ no ámava*k* *kh*áva*h*.

33) yâvaya. Rv. X, 127, 6. yaváya v*r*ikyām v*r*íkam. Sanhitâ: yâváyâ v*r*ikyām v*r*íkam.
34) atra. Rv. I, 163, 7. átra te rûpám utʻtamám. Sanhitâ: átrâ te rûpám uttamám.
35) *s*ravaya. Rv. VIII, 96, 12. *s*raváya vấ*k*am kuvít angá védat.
Sanhita: *s*râváyâ vấ*k*am kuvíd angá védat.
36) namasya. Rv. II, 33, 8. namasyá kalmalîkínam. Sanhitâ: namasyấ kalmalîkínam.
37) vida. Rv. V, 41, 13. vidá *k*it nú mahânta*h*. Sanhitâ: vidấ *k*in nú mahânta*h*.
38) ash*t*a. Rv. VIII, 2, 41. ash*t*á pará*h* sahásrâ. Sanhitâ: ash*t*ấ pará*h* sahásrâ.
39) k*r*ishva. Rv. VI, 18, 15. k*r*ishvá k*r*itno íti ák*r*itam.
Sanhitâ: k*r*ishvấ k*r*itno ák*r*itam.
40) *g*osha. Rv. X, 158, 2. *g*ósha savita*h* yásya te. Sanhitâ: *g*óshâ savitar yásya te.
41) *s*ri*n*udhi. Rv. VIII, 13, 7. *s*ri*n*udhí *g*aritú*h* hávam.
Sanhitâ: *s*ri*n*udhî́ *g*aritúr hávam.
42) *s*ri*n*uta. Rv. II, 41, 13. *s*ri*n*utá me imám hávam. Sanhitâ: *s*ri*n*utấ ma imám hávam.
43) yanta. Rv. VIII, 27, 4. yánta na*h* av*r*ikám *kh*ardí*h*.
Sanhitâ: yántâ noʻ v*r*ikám *kh*ardí*h*.
44) ya*kkh*ata. Rv. II, 27, 6. yá*kkh*ata na*h* du*h*ʻparihántu *s*árma.
Sanhitâ: yá*kkh*atâ no dushparihántu *s*árma.
45) stava. Rv. II, 11, 6. stáva nú te indra pûrvyấ.
Sanhitâ: stávâ nú ta indra pûrvyấ.
46) sima. Rv. VIII, 4, 1. síma purú n*r*íʻsûta*h*. Sanhitâ: símâ purú n*r*íshûta*h*.
47) gûhata. Rv. I, 86, 10. gû́hata gúhyam táma*h*. Sanhitâ: gû́hatâ gúhyam táma*h*.
48) kutra. Rv. V, 7, 2. kútra *k*it yásya sámʻ*r*itau. Sanhitâ: kútrâ *k*id yásya sám*r*itau.
49) moshatha. Rv. V, 54, 6. móshatha v*r*ikshám. Sanhitâ: móshathâ v*r*ikshám.
50) didh*r*ita. Rv. I, 139, 8. didh*r*itá yát *k*a dustáram.
Sanhitâ: didh*r*itấ yá*k* *k*a dush*t*áram.
51) pa*k*ata. Rv. VII, 32, 8. pá*k*ata paktî́*h*. Sanhitâ: pá*k*atâ paktî́*h*.
52) vris*k*a. Rv. III, 30, 17. vris*k*á mádhyam práti ágram.
Sanhitâ: vris*k*ấ mádhyam práty ágram.
53) vidhyata. Rv. I, 86, 9. vídhyata viʻdyútâ ráksha*h*.
Sanhitâ: vídhyatâ vidyútâ ráksha*h*.
54) atha. Rv. I, 4, 3. átha te ántamânâm. Sanhitâ: áthâ te ántamânâm.
55) madatha. Rv. VIII, 7, 20. mádatha v*r*iktaʻbarhisha*h*.
Sanhitâ: mádathâ v*r*iktabarhisha*h*.
56) atta. Rv. X, 15, 11. attá havî́*m*shi. Sanhitâ: attấ havî́*m*shi.
57) yadi. Rv. III, 29, 6. yádi mánthanti bâhúʻbhi*h*. Sanhitâ: yádî mánthanti bâhúbhi*h*.
58) ita. Rv. VIII, 83, 7. itá máruta*h* á*s*vinâ. Sanhitâ: itấ máruto á*s*vinâ.
59) pâthana. Rv. I, 166, 8. pâthána *s*á*m*sât tánayasya.
Sanhitâ: pâthánâ *s*á*m*sât tánayasya.
60) upâgatya. [1]) Sanhitâ: upâgatyâ somyâsa*h*.

---

1) Der Commentar sagt, dass upâgatyâ in der Sanhitâ nicht vorkommt, und zieht sein Beispiel aus der V*r*itti an, d. h. doch wol aus einem älteren Commentar des Prâti*s*âkhya, wo er das Beispiel vorfand, aber ohne Belegstelle.

61) akhkhalîk*r*itya. Rv. VII, 103, 3. akhkhalîk*r*ítya pitáram ná putrá*h*.
Sanhitâ: akhkhalîk*r*ítyâ pitáram ná putrá*h*.

62) vavrâ*g*a. Rv. III, 1, 6. vavrấ*g*a sîm ánadatî*h*. Sanhitâ: vavrấ*g*â sîm ánadatî*h*.

63) avish*t*ana. Rv. VII, 18, 25. avish*t*ána pai*g*a ' vanásya kétam.
Sanhitâ: avish*t*ánâ pai*g*avanásya kétam.

64) urushya. Rv. V, 24, 3. urushyá na*h* agha ' yatá*h*. Sanhitâ: urushyấ *n*o aghâyatá*h*.

65) ishkarta. Rv. VIII, 1, 12. íshkarta ví ' hrutam púnar íti.
Sanhitâ: íshkartâ víhrutam púna*h*.

66) î*l*ishva. Rv. VIII, 23, 1. î́*l*ishva hí pratîvyām. Sanhitâ: î́*l*ishvâ hí pratîvyām.

67) marm*r*i*g*ma. Rv. III, 18, 4. marm*r*i*g*má te tanvām.
Sanhitâ: marm*r*i*g*mấ te tanvām.

68) bibhaya. Rv. VIII, 45, 35. bibháya hí tvấ ' vata*h*. Sanhitâ: bibháyâ hí tvấvata*h*.

69) iyarta. Rv. VIII, 7, 13. íyarta maruta*h* divá*h*. Sanhitâ: íyartâ maruto divá*h*.

Nun folgen die Worte, welche von 453 an in gewissen Verbindungen ihren Endvokal verlängerten, denselben aber, wenn sie zu Anfang eines Pâda stehen, stets verlängern.

70) adya. Rv. X, 63, 8. adyá devâsa*h* pip*r*ita. Sanhitâ: adyấ devâsa*h* pip*r*ita.

71) puru. Rv. VI, 29, 6. purú *k*a v*r*itrá hanati. Sanhitâ: purû́ *k*a v*r*itrá hanati.

72) vaha. Rv. X, 12, 2. váha na*h* havyám prathamá*h*.
Sanhitâ: váhâ no havyám prathamá*h*.

73) vardhaya. Rv. IX, 97, 36. vardháya vấ*k*am *g*anáya púram ' dhim.
Sanhitâ: vardháyâ vấ*k*am *g*anáyâ púrandhim.

74) nu. Rv. I, 96, 7. nú *k*a purấ *k*a sádanam. Sanhitâ: nû́ *k*a purấ *k*a sádanam.

75) bhara, Rv. VIII, 2, 23. bhára píbat náryâya. Sanhitâ: bhárâ píban náryâya.

76) bhava. Rv. I, 156, 1. bháva mitrá*h* ná *s*évya*h*. Sanhitâ: bhávâ mitró ná *s*évya*h*.

77) *s*o*k*a. Rv. VIII, 60, 6. *s*ó*k*a *s*o*k*ish*th*a dîdihí. Sanhitâ: *s*ó*k*â *s*o*k*ish*th*a dîdihí.

78) eva. Rv. I, 8, 9. evá hí te ví ' bhûtaya*h*. Sanhitâ: evấ hí te víbhûtaya*h*.

79) karta. Rv. I, 90, 5. kárta na*h* svasti ' máta*h*. Sanhitâ: kártâ na*h* svastimáta*h*.

80) sâdaya. Rv. I, 15, 4. sâdáya yónishu trishú. Sanhitâ: sâdáyâ yónishu trishú.

81) ar*k*a. Rv. V, 16, 1. ár*k*a devấya agnáye. Sanhitâ: ár*k*â devấyâgnáye.

82) tish*th*a. Rv. III, 35, 1. tísh*th*a hárî íti. Sanhitâ: tísh*th*â hárî.

83) sana. Rv. IX, 4, 1. sána *k*a soma. Sanhitâ: sánâ *k*a soma.

84) pâraya. Rv. I, 174, 9. pâráya turvá*s*am. Sanhitâ: pâráyâ turvá*s*am.

85) bodha. Rv. VII, 22, 3. bódha sú me magha ' van.
Sanhitâ: bódhâ sú me maghavan.

86) *k*ak*r*ima. Rv. VII, 31, 2. *k*ak*r*imá satyá ' râdhase. Sanhitâ: *k*ak*r*imấ satyárâdhase.

87) *s*a*m*sa. Rv. III, 49, 1. *s*á*m*sa mahấm índram. Sanhitâ: *s*á*m*sâ mahấm índram.

88) u*kk*ha. Rv. VI, 65, 6. u*kk*há diva*h* duhitar íti. Sanhitâ: u*kk*hấ divo duhita*h*.

89) vada. Meine MS. sowie die von Herrn Regnier benutzten geben dasselbe Beispiel als in 463, 5. Dieses passt aber nicht hierher, da vada zu Anfang eines Pâda stehen soll. MS. Hall sagt daher richtiger m*r*igyam udâhara*n*am, ein Beispiel ist zu suchen.

90) a*g*a. Rv. I, 174, 3. á*g*a v*r*íta*h* indra *s*ûra ' patnî*h*.
Sanhitâ: á*g*â v*r*íta indra *s*ûrapatnî*h*.
91) *g*ambhaya. Rv. I, 29, 7. *g*ambháya k*r*ikadâ*s*vâm.
Sanhitâ: *g*ambháyâ k*r*ikadâ*s*vâm.
92) adha. Rv. I, 156, 1. ádha te vish*n*o íti. Sanhitâ: ádhâ te vish*n*o.
93) ganta. Rv. V, 87, 9. gánta na*h* ya*g*nám. Sanhitâ: gántâ no ya*g*nám.
94) yukshva. Rv. X, 4, 6. yukshvá rátham ná. Sanhitâ: yukshvấ rátham ná.
95) s*r*i*g*a. Rv. VII, 86, 5. s*r*i*g*á vatsám ná dấmna*h*.
Sanhitâ: s*r*i*g*ấ vatsám ná dấmna*h*.
96) raksha. Rv. I, 18, 3. ráksha na*h* brahma*n*a*h* pate.
Sanhitâ: rákshâ *n*o brahma*n*aspate.
97) sota. Rv. VIII, 1, 17. sóta hí sómam. Sanhitâ: sótâ hí sómam.
98) *s*iksha. Rv. VII, 32, 26. *s*íksha na*h* asmín. Sanhitâ: *s*íkshâ *n*o asmín.
99) bhûma. Rv. V, 7, 5. bhûma p*r*ish*th*ấ ' iva ruruhu*h*.
Sanhitâ: bhûmâ p*r*ish*th*éva ruruhu*h*.
100) piba. Rv. VII, 22, 1. píba sómam indra. Sanhitâ: píbâ sómam indra.

Der Commentar giebt mehrfache Gegenbeispiele, in denen Worte, wenn sie nicht zu Anfang eines Pâda stehen, nicht verlängert werden; oder, wo selbst zu Anfang eines Pâda ihre Verlängerung ausbleibt, im Fall das nächste Wort mit zwei Consonanten anfängt. Nur *nu* und *eva* sind dabei ausgenommen, d. h. sie verlängern den Endvokal selbst, wenn zwei Consonanten folgen. Also:

nu. Rv. IV, 16, 21. nú stutá*h* indra nú g*r*i*n*âná*h*.
Sanhitâ: nû́ sh*t*utá indra nû́ g*r*i*n*âná*h*.
eva. Rv. IV, 19, 1. evá tvấm indra. Sanhitâ: evấ tvấm indra.

Dasselbe gilt wo eine Stelle vollständig citirt ist, wie mehrfach in den vorhergehenden Beispielen, und wo also der Endvokal verlängert ist, obgleich ein Doppelconsonant folgt.

वर्ध शुभ्रे रुज यः सेध राजन्वह हव्यानि यदि मे ऽध यामनि ।
विद्म दातारमध धारयाध यद्ध ते विश्वं पुरु वाचे गाय ॥ २० ॥
वह वायो पिब मध्वः पुरु विद्वान्पुरु विश्वान्यध वायुं पुरु शस्त ।
यदि मृत्योरध जिह्वा पुरु विश्वा पिब शुद्धं पिब राये वह कुत्सं ॥ २१ ॥
भरद्वाजे ऽर्चं देवाय यदि वा पुरु दाशुषे ।
466
वह शुष्णायाध बह्वध यत्पुरु हीति न ॥ २२ ॥

CDLXVI. Hier folgen eine Anzahl Ausnahmen, wo man nach den vorigen Regeln Verlängerung des Endvokals erwarten sollte, dieselbe aber nicht eintritt.

1) vardha *s*ubhre. Rv. VII, 95, 6. várdha *s*ubhre stuvaté.
Sanhitâ: várdha *s*ubhre stuvaté.

Hier sollte nach 465, 32. Verlängerung des Endvokals in vardha eintreten.

2) ru*g*a ya*h*. Rv. IX, 53, 3. ru*g*á yá*h* tvâ p*r*itanyáti.
Sanhitâ: ru*g*á yás tvâ p*r*itanyáti.
Ausnahme zu 465, 30.

3) sedha râ*g*an. Rv. X, 25, 7. sédha râ*g*an ápa srídha*h*.
Sanhitâ: sédha râ*g*ann ápa srídha*h*.
Ausnahme zu 465, 28.

4) vaha havyâni. Rv. X, 51, 5. váha havyâni su ' manasyámâna*h*.
Sanhitâ: váha havyâni sumanasyámâna*h*.
Ausnahme zu 465, 72.

5) yadi me. Rv. VIII, 13, 21. yádi me sakhyám â ' várah.
Sanhitâ: yádi me sakhyám âvára*h*.
Ausnahme zu 465, 57.

6) adha yâmani. Rv. IV, 27, 4. ádha yâmani prá ' sitasya tát vér íti vé*h*.
Sanhitâ: ádha yâmani prásitasya tád vé*h*.
Ausnahme zu 465, 92.

7) vidma dâtâram. Rv. VIII, 46, 2. vidmá dâtâram ishâm.
Sanhitâ: vidmá dâtâram ishâm.
Ausnahme zu 465, 9.

8) adha dhârayâ. Rv. IX, 97, 11. ádha dhârayâ mádhvâ pri*k*âná*h*.
Sanhitâ: ádha dhârayâ mádhvâ pri*k*âná*h*.
Ausnahme zu 465, 92.

9) adha yat. Rv. X, 61, 23. ádha yát râ*g*ânâ gó ' ish*t*au.
Sanhitâ: ádha yád râ*g*ânâ gávish*t*au.
Ausnahme zu 465, 92. Das MS. Hall zieht eine andere Stelle an, nämlich IX, 110, 9. ádha yád imé pavamâna.

10) adha te visvam. Rv. 1, 57, 2. ádha te vísvam ánu ha asat ish*t*áye.
Sanhitâ: ádha te vísvam ánu hâsad ish*t*áye.
Ausnahme zu 465, 92. Es war nöthig visvam hinzuzufügen, da z. B. I, 156, 1. in ádhâ te vish*n*o die Verlängerung eintritt.

11) puru vâ. Rv. I, 142, 10. purú vâ áram purú tmánâ.
Sanhitâ: purú vâram purú tmánâ.
Ausnahme zu 465, 71.

12) ar*k*a gâya. Rv. VI, 16, 22. ár*k*a gâya *k*a vedháse.
Sanhitâ: ár*k*a gâya *k*a vedháse.
Ausnahme zu 465, 81.

(Hier endet der vierte Varga.)

13) vaha vâyo. Rv. VII, 90, 1. váha vâyo íti ni ' yúta*h* yâhi.
Sanhitâ: váha vâyo niyúto yâhi.
Ausnahme zu 465, 72.

14) piba madhva*h*. Rv. X, 116, 1. píba mádhva*h* t*r*ipát indra á̂ v*r*ishasva.

Sanhitâ: píba mádhvas t*r*ipád indrá̂ v*r*ishasva.

Ausnahme zu 465, 100.

15) puru vidvân. Rv. VIII, 92, 9. purú vidvá̂n *r*i*k*îshama.

Sanhitâ: purú vidvá̂n *r*i*k*îshama.

Ausnahme zu 465, 71.

16) puru vi*s*vâni. Rv. I, 191, 9. purú ví*s*vâni *g*ú̂rvan.

Sanhitâ: purú ví*s*vâni *g*ú̂rvan.

Ausnahme zu 465, 71.

17) adha vâyum. Rv. VII, 90, 3. ádha vâyúm ni ʻ yúta*h* sa*sk*ata svá̂*h*.

Sanhitâ: ádha vâyúm niyúta*h* sa*sk*ata svá̂*h*.

Ausnahme zu 465, 92.

18) puru *s*asta. Rv. IV, 37, 8. purú *s*asta maghá̂ttaye.

Sanhitâ: purú *s*asta maghá̂ttaye.

Ausnahme zu 465, 71.

19) yadi m*r*ityo*h*. Rv. X, 161, 2. yádi m*r*ityó*h* antikám ní ʻ ita*h* evá.

Sanhitâ: yádi m*r*ityór antikám nî̀ta evá.

Ausnahme zu 465, 57.

20) adha *g*ihvâ. Rv. VI, 6, 5. ádha *g*ihvá̂ pâpatîti.

Sanhitâ: ádha *g*ihvá̂ pâpatîti.

Ausnahme zu 465, 92.

21) puru vi*s*vâ. Rv. VII, 62, 1. purú ví*s*vâ *g*ánima má̂nushâ*n*âm.

Sanhitâ: purú ví*s*vâ *g*ánima má̂nushâ*n*âm.

Ausnahme zu 465, 71.

22) piba *s*uddham. Rv. I, 164, 40. píba *s*uddhám udakám â ʻ *k*árantî.

Sanhitâ: píba *s*uddhám udakám â*k*árantî.

Ausnahme zu 465, 100.

23) piba râye. Rv. X, 116, 1. píba râyé *s*ávase hûyámâna*h*.

Sanhitâ: píba râyé *s*ávase hûyámâna*h*.

Ausnahme zu 465, 100.

24) vaha kutsam. Rv. I, 174, 5. váha kútsam indra yásmin.

Sanhitâ: váha kútsam indra yásmin.

Ausnahme zu 465, 72.

25) ar*k*a devâya. Rv. VI, 68, 9. ár*k*a devá̂ya váru*n*âya sa ʻ prátha*h*.

Sanhitâ: ár*k*a devá̂ya váru*n*âya saprátha*h*.

Ausnahme zu 465, 82. Dies gilt nur für Bharadvâ*g*a, dessen Hymnen im sechsten Ma*nd*ala stehen. In anderen Ma*nd*ala gilt die frühere Regel. Also ar*k*â devâyâgnaye.

26) yadi vâ. Rv. X, 129, 7. yádi vá̂ dadhé yádi vâ ná.

Sanhitâ: yádi vá̂ dadhé yádi vâ ná.

Ausnahme zu 465, 57.

27) puru dâ*s*ushe. Rv.[1]) purú dâ*s*úshe ví *k*ayish*t*a ûm íti ámha*h*.
Sanhitâ: purú dâ*s*úshe ví *k*ayish*t*o ámha*h*.
Ausnahme zu 465, 71.

28) vaha *s*ush*n*âya. Rv. I, 175, 4. váha *s*úsh*n*âya vadhám kútsam.
Sanhitâ: váha *s*úsh*n*âya vadhám kútsam.
Ausnahme zu 465, 72.

29) adha bahu. Rv. VI, 10, 4. ádha bahú *k*it táma*h*.
Sanhitâ: ádha bahú *k*it táma*h*.
Ausnahme zu 465, 92.

30) adha yat. Rv. I, 167, 2. ádha yát eshâm ni ' yúta*h*.
Sanhitâ: ádha yád eshâm niyúta*h*.
Ausnahme zu 465, 92.

31) puru hi. Rv. VI, 63, 8. purú hí vâm puru ' bhu*g*â desh*n*ám.
Sanhitâ: purú hí vâm purubhu*g*â desh*n*ám.
Ausnahme zu 465, 71.

कृधीति परेषु सहस्रसां धियं जरित्रे न इति [467] तत्रेति चान्त्ये [468] ।
सहस्येन सुश्रवसं पवस्व द्वे नो अधीत्येषु परेषु तेन [469] ॥ २३ ॥

CDLXVII. K*r*idhi verlängert seine letzte Silbe, wenn sahasrasâm, dhiyam, *g*aritre, na*h* folgen.

1) k*r*idhi sahasrasâm. Rv. I, 10, 11. k*r*idhí sahasra ' sâm *r*íshim.
Sanhitâ: k*r*idhî sahasrasâm *r*íshim.

2) k*r*idhi dhiyam. Rv. X, 42, 7. k*r*idhí dhíyam *g*aritré vâ*g*a ' ratnâm.
Sanhitâ: k*r*idhî dhíyam *g*aritré vâ*g*aratnâm.

3) k*r*idhi *g*aritre. Rv. VIII, 97, 8. k*r*idhí *g*aritré magha ' van.
Sanhitâ: k*r*idhî *g*aritré maghavan.

4) k*r*idhi na*h*. Rv. I, 36, 14. k*r*idhí na*h* ûrdhvân. Sanhitâ: k*r*idhî na ûrdhvân.

CDLXVIII. Tatra verlängert den Endvokal wenn das letzte Wort, nämlich na*h*, folgt.

tatra na*h*. Rv. VI, 75, 17. tátra na*h* bráhma*n*a*h* páti*h*.
Sanhitâ: tátrâ no bráhma*n*as páti*h*.

CDLXIX. Tena verlängert den Endvokal wenn sahasyena, su*s*ravasam, pavasva, und die zwei Worte no adhi folgen.

1) tena sahasyena. Rv. VII, 55, 7. téna sahasyẽna vayám.
Sanhitâ: ténâ sahasyẽnâ vayám.

2) tena su*s*ravasam. Rv. I, 49, 2. téna su ' *s*rávasam *g*ánam.
Sanhitâ: ténâ su*s*rávasam *g*ánam.

3) tena pava*s*va. Rv. IX, 61, 19. téna pavasva ándhasâ.
Sanhitâ: ténâ pavasvândhasâ.

---

1) Ich habe die Stelle im Rigveda nicht finden können. Die Handschriften geben *k*ayish*th*o und *k*ayish*t*o, und ich habe danach den Padastext durch Conjectur hergestellt. Am nächsten kommt die Stelle Rv. VI, 67, 8.

4) tena no adhi. Rv. VIII, 20, 26. téna na*h* ádhi vo*k*ata.

Sanhitâ: ténâ no ádhi vo*k*ata.

Zum Beweise dass beide Worte, no und adhi, folgen müssen, führt der Commentar Rv. IX, 66, 30. an: téna no m*r*i*l*a *g*îváse, wo tena kurz bleibt.

देवं वेनं केतमित्युत्तरेषु दधातेति[470] श्रुधि वंस्वेति नः परे[471]।
वेदेति विश्वस्य भृमं म उत्तरं[472] शुनश्शेपे च प्लवते यकारे[473] ॥ २४ ॥

CDLXX. Dadhâta verlängert den Endvokal vor devam, venam, ketam.

1) dadhâta devam. Rv. V, 22, 2. dádhâta devám *r*itví*g*am.

Sanhitâ: dádhâtâ devám *r*itví*g*am.

2) dadhâta venam. Rv. IX, 21, 5. dádhâta venám â'dí*s*e.

Sanhitâ: dádhâtâ venám âdí*s*e.

3) dadhâta ketam. Rv. IX, 21, 6. dádhâta kétam â'dí*s*e.

Sanhitâ: dádhâtâ kétam âdí*s*e.

CDLXXI. *S*rudhi und va*m*sva verlängern den Endvokal wenn na*h* folgt.

1) *s*rudhi na*h*. Rv. VI, 26, 1. *s*rudhí na*h* indra hváyâmasi tvâ.

Sanhitâ: *s*rudhî́ na indra hváyâmasi tvâ.

2) va*m*sva na*h*. Rv. VIII, 23, 27. vá*m*sva na*h* vấryâ purú.

Sanhitâ: vá*m*svâ no vấryâ purú.

CDLXXII. Veda verlängert den Endvokal wenn es vi*s*vasya, bh*r*imam oder me nach sich hat.

1) Veda vi*s*vasya. Rv. VI, 42, 3. véda ví*s*vasya médhira*h*.

Sanhitâ: véda ví*s*vasya médhira*h*.

2) Veda bh*r*imam. Rv. VIII, 61, 12. véda bh*r*imám *k*it. Sanhitâ: védâ bh*r*imám *k*it.

3) Veda me. Rv. V, 12, 3. véda me devá*h* *r*itu'pấ*h* *r*itûnấm.

Sanhitâ: védâ me devá *r*itupấ *r*itûnấm.

CDLXXIII. In *S*una*ss*epa verlängert veda den Endvokal wenn der Buchstabe y folgt.

Rv. I, 25, 7. véda yá*h* vînấm padám. Sanhitâ: védâ yó vînấm padám.

Dass dies nur von *S*una*ss*epa-hymnen gilt erhellt aus:

Rv. VI, 51, 2. véda yá*h* trî́*n*i vidáthâni. Sanhitâ: véda yás trî́*n*i vidáthâni.

Dass es auch bei *S*una*ss*epa blos vor y gilt, erhellt aus:

Rv. I, 25, 7. véda nâvá*h* samudríya*h*. Sanhitâ: véda nâvá*h* samudríya*h*.

ब्रह्मेति नो द्वे च गिरः कृणोति ते कृणोत तूतोदिति चोत्तरेषु[474]।
ऋभीति नो नु नवंते सतो नरं द्वा सन्स्वित्याग्ने[475] ऽषे परे तु मुख्ये[476] ॥ २५ ॥

CDLXXIV. Brahma verlängert den Endvokal wenn na*h*, die beiden Worte *k*a gira*h*, kri*n*oti, te, kri*n*ota, tûtot folgen.

1) brahma na*h*. Rv. VII, 28, 1. bráhma na*h* indra úpa yâhi.

Sanhitâ: bráhmâ *n*a indrópa yâhi.

2) brahma *k*a gira*h*. Rv. VI, 38, 3. bráhma *k*a gíra*h* dadhiré.

Sanhitâ: bráhmâ *k*a gíro dadhiré.

Um zu zeigen dass beide Worte, *k*a und gira*h*, folgen müssen, citirt er X, 4, 7. bráhma *k*a te *g*âtaveda*h*.

3) brahma k*rin*oti. Rv. I, 105, 15. bráhma k*rin*oti váru*nah*.

Sanhitâ: bráhmâ k*rin*oti váru*nah*.

4) brahma te. Rv. VIII, 90, 3. bráhma te indra girva*nah*.

Sanhitâ: bráhmâ ta indra girva*nah*.

5) brahma k*rin*ota. Rv. VIII, 32, 17. bráhma k*rin*ota pánye ít.

Sanhitâ: bráhmâ k*rin*ota pánya ít.

6) brahma tûtot. Rv. II, 20, 5. bráhma tûtot índra*h* gâtúm.

Sanhitâ: bráhmâ tûtod índro gâtúm.

CDLXXV. Abhi verlängert den Endvokal wenn na*h*, nu, navante, sata*h*, naram, dvâ, sat oder su folgen.

1) abhi na*h*. Rv. IV, 31, 4. abhí na*h* á vav*r*itsva. Sanhitâ: abhí na á vav*r*itsva.

2) abhi nu. Rv. II, 33, 7. abhí nú mâ v*r*ishabha *k*akshamîthâ*h*.

Sanhitâ: abhí nú mâ v*r*ishabha *k*akshamîthâ*h*.

3) abhi navante. Rv. IX, 100, 1. abhí navante adrúha*h*.

Sanhitâ: abhí navante adrúha*h*.

4) abhi sata*h*. Rv. VII, 32, 24. abhí satá*h* tát á bhara.

Sanhitâ: abhí shatás tád á bhara.

5) abhi naram. Rv. IX, 97, 49. abhí náram dhî'*g*ávanam.

Sanhitâ: abhí náram dhî*g*ávanam.

6) abhi dvâ. Rv. X, 48, 7. abhí dvá kím û*m* íti tráya*h* karanti.

Sanhitâ: abhí dvá kím u tráya*h* karanti.

7) abhi sat. Rv. II. 41, 10. abhí sát ápa *k*u*k*yavat.

Sanhitâ: abhí shád ápa *k*u*k*yavat.

8) abhi su. Rv. IV, 31, 3. abhí sú na*h* sákhînâm. Sanhitâ: abhí shú *nah* sákhînâm.

CDLXXVI. Wenn aber das erste Wort, nämlich na*h*, auf abhi folgt, so müssen auf na*h* entweder â, agne, oder arsha folgen, um die Verlängerung des Endvokals von abhi hervorzurufen.

1) abhi na â. Rv. IV, 31, 4. abhí na*h* á vav*r*itsva.

Sanhitâ: abhí na á vav*r*itsva.

2) abhi no agne. Rv. 1, 140, 13. abhí na*h* agne ukthám.

Sanhitâ: abhí uo agna ukthám.

3) abhi no arsha. Rv. IX, 59, 51. abhí na*h* arsha divyá vásûni.

Sanhitâ: abhí no arsha divyá vásûni.

Folgen andere Worte auf na*h*, so tritt die Dehnung vou abhi nicht ein.

Rv. IX, 98, 1. abhí na*h* vâ*g*a'sâtamam rayím.

Sanhitâ: abhí no vâ*g*asâtamam rayím.

(Hier endet der fünfte Varga.)

चक्रुर्वदेते दशस्यंत्समुद्रो रथेन नः सप्तऋषीन्मदंति ।
ते वो भयंते नियुद्भिः कृपीटं रथस्य सोमस्य मती रणंति[477] ॥ २६ ॥
समुद्रं द्वे स्वर्णं नवग्वशब्दो दशग्वं दंसिष्ठ वसूनि नो वसु ।
वृत्रं निर्द्वे नु यतिभ्यः सहंतः पृथिव्यां निर्हंसि समत्सु पावक[478] ॥ २७ ॥
यत्रेति चक्रुरादिषु नरः सुपर्ण इति च[479] ।
समुद्रादिषु येनेति[480] तत्रेति मे सदो रथं[481] ॥ २८ ॥

CDLXXVII. Dieser *S*loka enthält eine Classe von Wörtern, die bald darauf (479) wie ein Ga*n*a citirt werden. Die *K*akru*h*classe umfasst: *k*akru*h*, vadete, da*s*asyan, samudra*h*, rathena, na*h*, sapta *r*ishîn, madanti, te, va*h*, bhayante, niyudbhi*h*, k*r*ipî*t*am, rathasya, somasya, matî, ra*n*anti.

CDLXXVIII. Auch dieser *S*loka giebt eine Wortclasse, welche später (480) als die Samudraclasse citirt wird. Sie enthält die folgenden Wörter: samudram, svar *n*a zusammen, das Wort navagva, da*s*agvam, da*m*sish*th*a, vasûni, na*h*, vasu, v*r*itram ni*h* zusammen, nu, yatibhya*h*, sahanta*h*, p*r*ithivyâm, ni*h*, ha*m*si, samatsu, pâvaka.

CDLXXIX. Yatra verlängert den Endvokal wenn die Wörter der *K*akru*h*classe folgen, und ausserdem auch wenn nara*h* oder supar*n*a folgt.

1) yatra *k*akru*h*. Rv. VII, 63, 5. yátra *k*akrú*h* am*r*ítâ*h* gâtúm.
Sanhitâ: yátrâ *k*akrúr am*r*itâ gâtúm.

2) yatra vadete. Rv. X, 88, 17. yátra vádete íti ávara*h* pára*h* *k*a.
Sanhitâ: yátrâ vádete ávara*h* pára*s* *k*a.

3) yatra da*s*asyan. Rv. X, 138, 1. yátra da*s*asyán ushása*h*.
Sanhitâ: yátrâ da*s*asyánn ushása*h*.

4) yatra samudra*h*. Rv. X, 149, 2. yátra samudrá*h* skabhitá*h* ví aúnat.
Sanhitâ: yátrâ samudrá*h* skabhitó vy aúnat.

5) yatra rathena. Rv. I, 22, 4. yátra ráthena gá*kkh*atha*h*.
Sanhitâ: yátrâ ráthena ga*kkh*atha*h*.

6) yatra na*h*. Rv. I, 89, 9. yátra na*h* *k*akrá *g*arásam tanûnâm.
Sanhitâ: yátrâ na*s* *k*akrá *g*arásam tanûnâm.

7) yatra sapta *r*ishîn. Rv. X, 82, 2. yátra sapta' *r*ishîn pará*h* ékam âhú*h*.
Sanhitâ: yátrâ sapta*r*ishîn pará ékam âhú*h*.

8) yatra madanti. Rv. V, 61, 14. yátra mádanti dhûtaya*h*.
Sanhitâ: yátrâ mádanti dhûtaya*h*.

9) yatra te. Rv. I, 163, 4. yátra te âhú*h* paramám *g*anítram.
Sanhitâ: yátrâ ta âhú*h* paramám *g*anítram.

10) yatra va*h*. Rv. I, 166, 6. yátra va*h* didyút rádati.
Sanhitâ: yátrâ vo didyúd rádati.

11) yatra bhayante. Rv. VII, 83, 2. yátra bháyante bhúvanâ.
Sanhitâ: yátrâ bháyante bhúvanâ.

12) yatra niyudbhi*h*. Rv. X, 8, 6. yátra niyút ' bhi*h* sá*k*ase *s*ivấbhi*h*.
Sanhitâ: yátrâ niyúdbhi*h* sá*k*ase *s*ivấbhi*h*.

13) yatra k*r*ipî*t*am. Rv. X, 28, 8. yátra k*r*ípî*t*am ánu tát dahanti.
Sanhitâ: yátrâ k*r*ípî*t*am ánu tád dahanti.

14) yatra rathasya. Rv. III, 53, 5. yátra ráthasya b*r*ihatá*h*.
Sanhitâ: yátrâ ráthasya b*r*ihatá*h*.

15) yatra somasya. Rv. VIII, 4, 12. yátra sómasya t*r*impási.
Sanhitâ: yátrâ sómasya t*r*impási.

16) yatra mati*h*. Rv. V, 44, 9. yátra matí*h* vidyáte pûta ' bándhanî.
Sanhitâ: yátrâ matír vidyáte pûtabándhanî.

17) yatra ra*n*anti. Rv. IX, 111, 2. yátra rá*n*anti dhîtáya*h*.
Sanhitâ: yátrâ rá*n*anti dhîtáya*h* (MS. H. dhûtaya*h*).

1) yatra nara*h*. Rv. VI, 75, 11. yátra nára*h* sám *k*a ví *k*a drávanti.
Sanhitâ: yátrâ nára*h* sám *k*a ví *k*a drávanti.

2) yatra supar*n*â*h*. Rv. I, 164, 21. yátra su ' par*n*ấ*h* am*r*ítasya.
Sanhitâ: yátrâ supar*n*ấ am*r*ítasya.

CDLXXX. Yena verlängert den Endvokal wenn die Wörter der Samudraclasse folgen.

1) yena samudram. Rv. VIII, 3, 10. yéna samudrám ás*r*iga*h*.
Sanhitâ: yénâ samudrám ás*r*iga*h*.

2) yena svar *n*a. Rv. V, 54, 15. yéna svā*h* *n*á tatánâma.
Sanhitâ: yénâ svār *n*á tatánâma.

Dass svar allein nicht dieselbe Wirkung hat, erhellt aus Rv. X, 121, 5. yéna svā*h* stabhitám.

3) yena navagva (ohne Rücksicht auf Casusendung).
Rv. IX, 108, 4. yéna náva ' gva*h* dadhyáṅ.
Sanhitâ: yénâ návagvo dadhyáṅ.
Rv. IV, 51, 4. yéna náva ' gve áṅgire.
Sanhitâ: yénâ návagve áṅgire.

4) yena da*s*agvam. Rv. VIII, 12, 2. yéna dá*s*a ' gvam ádhri ' gum.
Sanhitâ: yénâ dá*s*agvam ádhrigum.

5) yena da*m*sish*th*a. Rv. VIII, 24, 25. yéna da*m*sish*th*a k*r*ítvane.
Sanhitâ: yénâ da*m*sish*th*a k*r*ítvane.

6) yena vasûni. Rv. VI, 16, 48. yéna vásûni ấ ' bh*r*itâ.
Sanhitâ: yénâ vásûny ấbh*r*itâ.

7) yena na*h*. Rv. I, 62, 2. yéna na*h* pûrve pitára*h*.
Sanhitâ: yénâ na*h* pûrve pitára*h*.

8) yena vasu. Rv. VIII, 17, 10. yéna vásu pra ' yá*kkh*asi.
Sanhitâ: yénâ vásu prayá*kkh*asi.

9) yena v*r*itram ni*h*. Rv. I, 80, 2. yéna v*r*itrám ní*h* at ' bhyá*h*.
Sanhitâ: yénâ v*r*itrám nír adbhyá*h*.

Dass v*r*itram allein nicht dieselbe Wirkung hat, erhellt aus Rv. VIII, 9, 4. yéna v*r*itrám *k*íketatha*h*.

10) yena nu. Rv. VIII, 12, 4. yéna nú sadyá*h* ó*g*asâ.
Sanhitâ: yénâ nú sadyá ó*g*asâ.

11) yena yatibhya*h*. Rv. VIII, 3, 9. yéna yáti ' bhya*h* bh*r*ígave.
Sanhitâ: yénâ yátibhyo bh*r*ígave.

12) yena sahanta*h*. Rv. V, 87, 5. yéna sáhanta*h* *r*iñ*g*áta.
Sanhitâ: yénâ sáhanta *r*iñ*g*áta.

13) yena p*r*ithivyâm. Rv. II, 17, 6. yéna p*r*ithivyấm ní krívim.
Sanhitâ: yénâ p*r*ithivyấm ní krívim.

14) yena ni*h*. Rv. X, 126, 2. yénâ ní*h* á*m*hasa*h* yûyám.
Sanhitâ: yénâ nír á*m*haso yûyám.

15) yena ha*m*si. Rv. VIII, 12, 1. yéna há*m*si ní atrí*n*am.
Sanhitâ: yénâ há*m*si ny ătrí*n*am.

16) yena samatsu. Rv. VIII, 19, 20. yéna samát ' su sasáha*h*.
Sanhitâ: yéna samátsu sasáha*h*.

17) yena pâvaka. Rv. I, 50, 6. yéna pâvaka *k*ákshasâ.
Sanhitâ: yénâ pâvaka *k*ákshasâ.

CDLXXXI. Tatra verlängert den Endvokal vor me, sada*h*, ratham.

1) tatra me. Rv. I, 105, 9. tátra me nấbhi*h* ấ ' tatâ.
Sanhitâ: tátrâ me nấbhir ấtatâ.

2) tatra sada*h*. Rv. VI, 16, 17. tátra sáda*h* k*r*i*n*avase.
Sanhitâ: tátrâ sáda*h* k*r*i*n*avase.

3) tatra ratham. Rv. VI, 75, 8. tátra rátham úpa *s*agmám sadema.
Sanhitâ: tátrâ rátham úpa *s*agmám sadema.

अवेति नो नु कल्पेषु नूनं वाजेषु पृत्सुषु
आद्ये चेद्वाजयुं पार्ये कमग्ने मघवन्परे[482] ॥ २९ ॥

CDLXXXII. Ava verlängert den Endvokal vor na*h*, nu, kalpeshu, nûnam, vâ*g*eshu, p*r*itsushu, aber nur wenn die beiden ersten Wörter, na*h* und nu, die Wörter vâ*g*ayum, pârye, kam, agne, oder maghavan hinter sich haben.

1) ava na*h*. Rv. VIII, 80, 6. áva na*h* vâ*g*a ' yúm rátham.
Sanhitâ: ávâ no vâ*g*ayúm rátham.

2) ava na*h*. Rv. VIII, 92, 9. ava na*h* pấrye dháne. Sanhitâ: ávâ na*h* pấrye dháne.

3) ava na*h*. Rv. I, 79, 7. áva na*h* agne ûtí ' bhi*h*. Sanhitâ: ávâ no agna ûtíbhi*h*.

4) ava na*h*. Rv. VI, 15, 15. áva na*h* magha ' van vấ*g*a ' sâtau.
Sanhitâ: ávâ no maghavan vấ*g*asâtau.

5) ava nu. Rv. X, 50, 5. áva nú kam *g*yấyân.
Sanhitâ: ávâ nú kam *g*yấyân.

Gegenbeispiel, wo keins dieser Wörter auf na*h* oder nu folgt.
Rv. X, 105, 8. áva na*h* v*r*i*g*inấ *s*i*s*îhi. Sanhitâ: áva no v*r*i*g*inấ *s*i*s*îhi.

6) ava kalpeshu. Rv. IX, 9, 7. áva kálpeshu na*h* puma*h*
Sanhitâ: ávâ kálpeshu na*h* puma*h*.

7) ava nûnam. Rv. VI, 48, 19. áva nûnám yáthâ purá.
Sanhitâ: ávâ nûnám yáthâ purá.
8) ava vâ*g*eshu. Rv. VI, 61, 6. áva vá*g*eshu vâ*g*ini. Sanhitâ: ávâ vá*g*eshu vâ*g*ini.
9) ava p*r*itsushu. Rv. I, 129, 4. áva p*r*itsúshu kásu *k*it.
Sanhitâ: ávâ p*r*itsúshu kásu *k*it.

रास्वा पितः शतेना नो वर्धस्वा सु श्रुधी हवं ।
मंदस्वा सु सहस्वा सु वनेमा ते नही नु वः[483] ॥ ३० ॥

CDLXXXIII. Das erste Wort verlängert seinen Endvokal in den folgenden Stellen:
1) râsvâ pita*h*. Rv. I, 114, 9. rásva pita*h* marutâm sumnám asmé íti.
Sanhitâ: rásvâ pitar marutâm sumnám asmé.
2) *s*atenâ na*h*. Rv. IV, 46, 2. *s*aténa na*h* abhísh*t*i ' bhi*h* niyútvân.
Sanhitâ: *s*aténâ no abhísh*t*ibhir niyútvân.
3) vardhasvâ su. Rv. VIII, 13, 25. várdhasva sú puru ' stuta.
Sanhitâ: várdhasvâ sú purush*t*uta.
4) *s*rudhî havam. Rv. II, 11, 1. *s*rudhí hávam indra má *r*isha*n*ya*h*.
Sanhitâ: *s*rudhí hávam indra má *r*isha*n*ya*h*.
5) mandasvâ su. Rv. VIII, 6, 39. mándasva sú svā*h* ' nare.
Sanhitâ: mándasvâ sú svār*n*are.
6) vahasvâ su. Rv. VIII, 26, 23. váhasva sú su ' á*s*vyam.
Sanhitâ: váhasvâ sú svá*s*vyam.
7) vanemâ te. Rv. VIII, 19, 20. vanéma te abhísh*t*i ' bhi*h*.
Sanhitâ: vanémâ te abhísh*t*ibhi*h*.
8) nahî nu va*h*. Rv. I, 167, 9. nahí nú va*h* maruta*h* ánti asmé íti.
Sanhitâ: nahí nú vo maruto ánty asmé.
Gegenbeispiel: Rv. VI, 27, 3. nahí nú te mahimána*h*.
Sanhitâ: nahí nú te mahimána*h*.
(Hier endet der sechste Varga.)

पाथा दिवो धाता रयिं सृजता गयसाधनं ।
रास्वा चोरू न शग्धी नः सृजता मधुमत्तमं[484] ॥ ३१ ॥

CDLXXXIV. Das erste Wort verlängert seinen Endvokal in den folgenden Stellen:
1) pâthâ diva*h*. Rv. I, 86, 1. pâthá divá*h* vi ' mahasa*h*.
Sanhitâ: pâthá divó vimahasa*h*.
2) dhâtâ rayim. Rv. III, 54, 13. dháta rayím sahá ' vîram turâsa*h*.
Sanhitâ: dhátâ rayím sahávîram turâsa*h*.
3) s*r*i*g*atâ gayasâdhanam. Rv. IX, 104, 2. sám îm íti vatsám ná mât*r*í ' bhi*h* s*r*i*g*áta gaya ' sâdhanam.
Sanhitâ: sám î vatsám ná mât*r*íbhi*h* s*r*i*g*átâ gayasádhanam.

4) râsvâ *k*a. Rv. I, 114, 6. râsva *k*a na*h* am*r*ita marta ' bhó*g*anam.
Sanhitâ: rắsvâ *k*a no am*r*ita martabhó*g*anam.
5) urû na. Rv. VI, 47, 14. urú ná rắdha*h* sávanâ purû́*n*i.
Sanhitâ: urû́ ná rắdha*h* sávanâ purû́*n*i.
6) *s*agdhî na*h*. Rv. VIII, 3, 11. *s*agdhí na*h* indra yát tvâ rayím.
Sanhitâ: *s*agdhî́ na indra yát tvâ rayím.
7) s*r*i*g*atâ madhumattamam. Rv. IX, 62, 11. ắ na*h* sómam pavítre ắ s*r*i*g*áta mádhu-mat-tamam.
Sanhitâ: ắ na*h* sómam pavítra ắ s*r*i*g*áta mádhumattamam.

जही चिकित्वो वेत्था हि रक्षथा न हता मखं ।
युयोता शरुं स्वेना हि वनेमा ररिमा वयं [485] ॥ ३२ ॥

CDLXXXV. Das erste Wort verlängert seinen Endvokal in den folgenden Stellen:
1) *g*ahî *k*ikitva*h*. Rv. V, 3, 7. *g*ahí *k*ikitva*h* abhí-*s*astim.
Sanhitâ: *g*ahî́ *k*ikitvo abhí*s*astim.
2) vetthâ hi. Rv. VI, 16, 3. véttha hí vedha*h* ádhvana*h*.
Sanhitâ: vétthâ hí vedho ádhvana*h*.
3) rakshathâ na. Rv. VIII, 47, 1. rákshatha ná îm aghám na*s*at.
Sanhitâ: rákshathâ ném aghám na*s*at.
4) hatâ makham. Rv. IX, 101, 13. hatá makhám ná bh*r*igava*h*.
Sanhitâ: hatắ makhám ná bh*r*igava*h*.
5) yuyótâ *s*arum. Rv. VIII, 18, 11. yuyóta *s*árum asmát ắ.
Sanhitâ: yuyótâ *s*árum asmád ắ*m*.
6) svenâ hi. Rv. VIII, 21, 6. svéna hí v*r*itrám *s*ávasâ.
Sanhitâ: svénâ hí v*r*itrám *s*ávasâ.
7) vanemâ rarimâ vayam. Rv. II, 5, 7. stómam ya*g*ñám *k*a ắt áram vanéma rarimá vayám.
Sanhitâ: stómam ya*g*ñám *k*ắd áram vanémâ rarimắ vayám.

प्रप्रा वो अस्मे धामा ह सना ज्योतिरपा वृधि ।
ऋध्यामा ते वामदेवे जुहोता मधुमत्तमं [486] ॥ ३३ ॥

CDLXXXVI. Das erste Wort verlängert seinen Endvokal in den folgenden Stellen:
1) praprâ vo asme. Rv. I, 129, 8. prá ' pra va*h* asmé íti sváya*s*a*h* ' bhi*h* ûtî́.
Sanhitâ: prápra vo asmé sváya*s*obhir ûtî́.
Gegenbeispiel ohne asme. Rv. VIII, 69, 1. prá ' pra va*h* tri ' stúbham ísham.
Sanhitâ: prápra vas trishtúbham ísham.
2) dhâmâ ha. Rv. VI, 2, 9. dhắma ha yát te a*g*ara. Sanhitâ: dhắmâ ha yát te a*g*ara.
3) sanâ *g*yoti*h*. Rv. IX, 4, 2. sána *g*yóti*h* sána svâ*h*. Sanhitâ: sánâ *g*yóti*h* sánâ svâ*h*.
4) apâ v*r*idhi. Rv. VII, 27, 2. ápa v*r*idhi pári-v*r*itam ná rắdha*h*.
Sanhitâ: ápâ v*r*idhi páriv*r*itam ná rắdha*h*.

5) *r*idhyâmâ te, bei Vâmadeva. Rv. IV, 10, 1. *r*idhyáma te óhai*h*.
Sanhitâ: *r*idhyámâ ta óhai*h*.
Gegenbeispiel, nicht bei Vâmadeva. Rv. II, 28, 5. *r*idhyáma te varu*n*a khâm *r*itásya.
Sanhitâ: *r*idhyáma te varu*n*a khâm *r*itásya.
6) *g*uhotâ madhumattamam. Rv. VII, 102, 3. tásmai ít âsyĕ haví*h* *g*uhóta mádhumat ' tamam.
Sanhitâ: tásmâ íd âsyĕ havír *g*uhóta mádhumattamam.

यक्ष्वा महे धिष्वा शवो जनिष्वा देववीतये ।
अधा त्वं ह्यद्याद्या स्वः स्वः सचस्वा नः स्वस्तये [487] ॥ ३४ ॥

CDLXXXVII. Das erste Wort verlängert seinen Endvokal in den folgenden Stellen:
1) yakshvâ mahe. Rv. V, 42, 11. yákshva mahé saumanasâya rudrám.
Sanhitâ: yákshvâ mahé saumanasâya rudrám.
2) dhishvâ *s*ava*h*. Rv. II, 11, 18. dhishvá *s*áva*h* *s*ûra yéna v*r*itrám.
Sanhitâ: dhishvâ *s*áva*h* *s*ûra yéna v*r*itrám.
3) *g*anishvâ devavîtaye. Rv. VI, 15, 18. *g*ánishva devá ' vîtaye.
Sanhitâ: *g*ánishvâ devávîtaye.
4) adhâ tva*m* hi. Rv. VIII, 84, 6. ádha tvám hí na*h* kára*h*.
Sanhitâ: ádhâ tvá*m* hí nas kára*h*.
Gegenbeispiel. Rv. X, 61, 22. ádha tvám indra viddhí asmân.
Sanhitâ: ádha tvám indra viddhy āsmân.
5) adyâdyâ *s*va*h* *s*va*h*. Rv. VIII, 61, 17. adyá - adya *s*vá*h* - *s*va*h* índra.
Sanhitâ: adyâdyâ *s*vá*hs*va índra.
6) sa*k*asvâ na*h* svastaye. Rv. I, 1, 9. sá*k*asva na*h* svastáye. Sanh.: sá*k*asvâ *nah* svastáye.
Gegenbeispiel. Rv. I, 129, 9. sá*k*asva na*h* parâké â. Sanh.: sá*k*asva na*h* parâká â.

(Hier endet der siebente Varga.)

(Hier endet das siebente Pa*t*ala.)

अंतःपादं विग्रह एष्वपृक्त उकारो व्रजस्य सु धा नमोभिः ।
शुचिं पवित्रं तु महीर्नु चाश्रुतं सुतस्येति [488] यद्युदयोदया न ॥ १ ॥
सोमसुतिं चर्किराम स्तवाम स्तवाना गृभाय रथं श्रुधीति [489] ।
ते अस्ति ते महिमनः प्र वोचत प्र वोचं नः सुमना द्वैपदाश्च [490] ॥ २ ॥

CDLXXXVIII. Im Innern eines Pâda wird das consonantlose u als selbstständiges Wort verlängert vor den folgenden selbstständigen Wörtern: vra*g*asya, su, dhâ*h*, namobhi*h*, *s*u*k*im, pavitram, tu, mahî*h*, nu (kurz), sutasya.

Das Wort anta*h*pâdam bildet einen neuen adhikâra, im Gegensatz zu pâdâdau in Sûtra 465.

Die Bedingung, welche durch vigrahe ausgedrückt ist, nämlich dass das zu verlängernde Wort ein selbstständiges Wort sein muss, brauchte streng genommen nicht wiederholt zu werden, weil sie noch von Sûtra 438 aus gilt. Uva*t*a meint daher, die Bedingung solle sich im Folgenden nicht nur auf das zu verlängernde Wort beziehen, sondern auch auf das welches ihm folgt. Hiergegen wendet er aber selbst ein, dass das folgende Wort nicht immer ein selbstständiges ist, wie z. B. im sechsten Verse, wo es heisst, dass mahaya vor svar den Endvokal verlängert, svar aber nicht ein selbstständiges Wort ist, sondern der erste Theil eines Compositums. Rv. I, 52, 1. tyám sú meshám mahayâ svarvídam. Nichtsdestoweniger bleibt Uva*t*a bei dieser Erklärung, und betrachtet Fälle wie den eben erwähnten als Ausnahmen. अच्छेति विग्रह इति प्रकृते विग्रहाधिकारे पुनर्विग्रहग्रहणमुदयविशेषणार्थं क्रियते। तस्मात् सुपुत्र आदु सुश्रुषे ।१०. ८३. १६.। इत्यत्रोकारस्य दीर्घत्वं न भवति। यद्युदयविशेषणार्थं विग्रहग्रहणं त्यं सु मेषं महया स्वर्विदं ।१. ५२. १। इत्येवमादिषु न सिध्यति। अत्रापि वचनप्रामाण्यात्सिद्धं। अथापि क्वचिदपि वचनस्यावकाशान्न सिद्धमिति तथापि न दोषः। उदयविशेषणार्थमिह निवृत्तमिति व्याख्यास्यामः।

1) u vra*g*asya. Rv. IV, 51, 2. ví ûm íti vra*g*ásya támasa*h*.
Sanhitâ: vy û vra*g*ásya támasa*h*.

2) u su. Rv. I, 138, 84. asyấ*h* û*m* íti sú na*h* úpa sâtáye.
Sanhitâ: asyấ û shú na úpa sâtáye.

3) u dhâ*h*. Rv. IV, 6, 11. *s*á*m*sâti ukthám yá*g*ate ví û*m* íti dhâ*h*.
Sanhitâ: *s*á*m*sâty ukthám yá*g*ate vy û dhâ*h*.

4) u namobhi*h*. Rv. I, 77, 2. hótâ tám û*m* íti náma*h*-bhi*h*.
Sanhitâ: hótâ tám û námobhi*h*.

5) u *s*u*k*im. Rv. II, 35, 3. tám û*m* íti *s*ú*k*im *s*ú*k*aya*h* dîdi-vấ*m*sam.
Sanhitâ: tám û *s*ú*k*im *s*ú*k*ayo dîdivấ*m*sam.

6) u pavitram. Rv. IX, 45, 4. áti û*m* íti pavítram akramît.
Sanhitâ: áty û pavítram akramît.

7) u tu. Rv. X, 88, 6. mâyấm û*m* íti tú ya*g*ñíyânâm etấm.
Sanhitâ: mâyấm û tú ya*g*ñíyânâm etấm.

8) u mahî*h*. Rv. VIII, 66, 10. kát û*m* íti mahî́*h* ádh*r*isht*â*h asya.
Sanhitâ: kád û mahî́r ádh*r*ish*t*â asya.

9) u nû. Rv. I, 179, 2. sám û*m* íti nú pátnî*h* v*r*ísha-bhi*h* *g*agamyu*h*.
Sanhitâ: sám û nú pátnir v*r*íshabhir *g*agamyu*h*.

Gegenbeispiel: Rv. VI, 9, 6. kím û*m* íti nú manishye.
Sanhitâ: kím u nû́ manishye.

10) u sutasya. Rv. X, 94, 8. té û*m* íti sutásya somyásya ándhasa*h*.
Sanhitâ: tá û sutásya somyásyândhasa*h*.

CDLXXXIX. Die Verlängerung des u tritt nicht ein wenn auf irgend eines der erwähnten, ihm unmittelbar folgenden Wörter die folgenden Wörter folgen: somasutim, *k*arkirâma, stavâma, stavânâ, g*r*ibhâya, ratham, *s*rudhi.

1) somasutim. Rv. VII, 93, 6. imắm ûm íti sú sóma-sutim.

Sanhitâ: imắm u shú sómasutim.

2) *k*arkirâma. Rv. IV, 40, 1. dadhi-krắv*n*a*h* ít ûm íti nú *k*arkirâma.

Sanhitâ: dadhikrắv*n*a íd u nú *k*arkirâma.

3) stavâma. Rv. IV, 39, 1. â*s*úm dadhi-krắm tám ûm íti nú stavâma.

Sanhitâ: â*s*úm dadhikrắm tám u nú sh*t*avâma.

4) stavânâ. Rv. IV, 55, 4. índrâvish*n*û íti n*r*i-vát ûm íti sú stávânâ.

Sanhitâ: índrâvish*n*û n*r*ivád u shú stávânâ.

5) g*r*ibhâya. Rv. V, 83, 10. ávarshî*h* varshám út ûm íti sú g*r*ibhâya.

Sanhitâ: ávarshîr varshám úd u shû́ g*r*ibhâya.

6) ratham. Rv. VIII, 26, 1. yuvó*h* ûm íti sú rátham huve.

Sanhitâ: yuvór u shû́ rátham huve.

7) *s*rudhi. Rv. I, 25, 5. imắ*h* ûm íti sú *s*rudhi gíra*h*.

Sanhitâ: imắ u shú *s*rudhî gíra*h*.

XD. Ebenso wenn die Wortpaare te asti, te mahimana*h*, pra vo*k*ata, prá vo*k*am, na*h* sumanâ*h* folgen.

1) te asti. Rv. VIII, 81, 8. índra yá*h* ûm íti nú te ásti.

Sanhitâ: índra yá u nú te ásti.

Gegenbeispiel, ohne asti: Rv. VIII, 63, 5. ắt ûm íti nú te ánu krátum.

Sanhitâ: ắd û nú te ánu krátum.

2) te mahimana*h*. Rv. X, 54, 3. ké ûm íti nú te mahimána*h* samasya.

Sanhitâ: ká u nú te mahimána*h* samasya.

Gegenbeispiel, ohne mahimana*h*: Rv. VIII, 63, 5. ắt ûm íti nú te ánu krátum.

Sanhitâ: ắd û nú te ánu krátum.

3) pra vo*k*ata. Rv. X, 40, 11. ná tásya vidma tát ûm íti sú prá vo*k*ata.

Sanhitâ: ná tásya vidma tád u shú prá vo*k*ata.

Gegenbeispiel, ohne vo*k*ata:

Rv. IX, 110, 1. pári ûm íti sú prá dhanva vắ*g*a-sâtaye.

Sanhitâ: páry û shú prá dhanva vắ*g*asâtaye.

4) pra vo*k*am. Rv. I, 164, 26. abhí-iddha*h* gharmá*h* tát ûm íti sú prá vo*k*am.

Sanhitâ: abhī́ddho gharmás tád u shú prá vo*k*am.

Gegenbeispiel, ohne vo*k*am:

Rv. IX, 110, 1. pári ûm íti sú prá dhanva vắ*g*a-sâtaye.

Sanhitâ: páry û shú prá dhanva vắ*g*asâtaye.

5) na*h* sumanâ*h*. Rv. IV, 20, 4. u*s*án ûm íti sú na*h* su-mánâ*h*.

Sanhitâ: u*s*ánn u shú *nah* sumánâ*h*.

Gegenbeispiel, ohne sumanâ*h*: Rv. I, 138, 4. asyắ*h* ûm íti sú na*h* úpa.

Sanhitâ: asyắ û shû́ *n*a úpa.

महे दधिध्वं तिर मुंच नो मृधश्चर नमध्वं नम ते नयंत ।
स्वित्येतेष्वेकाक्षरयोः[491] पराणि चेदुपेंद्राग्ने ऽत्राध्वरमायुरेत्विति[492] ॥ ३ ॥

IXD. Su wird verlängert wenn mahe, dadhidhvam, tira, muñ*k*a, na*h*, m*r*idha*h*, *k*ara, namadhvam, nama, te, nayanta folgen.

1) mahe. Rv. V, 42, 13. prá sú mahé su-*s*ara*n*âya.
Sanhitâ: prá sû́ mahé su*s*ara*n*ấya.

2) dadhidhvam. Rv. X, 101, 11. ní sú dadhidhvam ákhananta*h* útsam.
Sanhitâ: ní shû́ dadhidhvam ákhananta útsam.

3) tira. Rv. VIII, 53, 6. prá sú tira *s*ák*î*bhi*h* yé te ukthína*h*.
Sanhitâ: prá sû́ tirâ *s*ák*î*bhir yé ta ukthína*h*.

4) muñ*k*a. Rv. X, 94, 14. ví sú muñ*k*a susu-vúsha*h*.
Sanhitâ: ví shû́ muñ*k*â sushuvúsha*h*.

5) na*h*. Rv. I, 139, 1. ádha prá sú na*h* úpa yantu.
Sanhitâ: ádha prá sû́ na úpa yantu.

6) m*r*idha*h*. Rv. II, 28, 7. ví sú m*r*ídha*h* *s*i*s*ratha*h*.
Sanhitâ: ví shû́ m*r*ídha*h* *s*i*s*ratha*h*.

7) *k*ara. Rv. VIII, 32, 29. ví sú *k*ara svadhấ*h* ánu.
Sanhitâ: ví shû́ *k*ara svadhấ ánu.

8) namadhvam. Rv. III, 33, 9. ní sú namadhvam bhávata su-pârấ*h*.
Sanhitâ: ní shû́ namadhvam bhávatâ supârấ*h*.

9) nama. Rv. I, 129, 5. ní sú nama áti-matim káyasya.
Sanhitâ: ní shû́ namấtimatim káyasya.

10) te. Rv. III, 30, 6. prá sú te indra pra-vátâ.
Sanhitâ: prá sû́ ta indra pravátâ.

11) nayanta. Rv. I, 148, 3. prá sú nayanta g*r*ibháyanta*h* ish*t*aú.
Sanhitâ: prá sû́ nayanta g*r*ibháyanta ish*t*aú.

VIIID. Hier folgt die Beschränkung, dass die im vorigen Sûtra angegebenen einsylbigen Wörter, na*h* und te, ein vorhergehendes su nicht verlängern, ausser wenn ihnen die Wörter upa, indra, agne, atra, adhvaram, âyu*h*, etu folgen.

1) upa. Rv. I, 139, 1. ádha prá sú na*h* úpa yantu.
Sanhitâ: ádha prá sû́ na úpa yantu. Siehe Sûtra 499.

2) indra. 1) Rv. I, 173, 12. mó íti sú na*h* indra.
Sanhitâ: mó shû́ *n*a indra.
2) Rv. III, 30, 6. prá sú te indra pra-vátâ. Siehe Sûtra 499.
Sanhitâ: prá sû́ ta indra pravátâ.

3) agne. Rv. I, 139, 7. ó íti sú na*h* agne *s*r*in*uhi.
Sanhitâ: ó shû́ *n*o agne *s*r*in*uhi.

4) atra. Rv. III, 55, 2. mó íti sú na*h* átra *g*uhuranta.
Sanhitâ: mó shû́ *n*o átra *g*uhuranta.

5) adhvaram. Rv. III, 24, 2. *g*ushásva sú na*h* adhvarám.
Sanhitâ: *g*ushásva sû no adhvarám.
6) âyu*h*. Rv. VIII, 18, 22. prá sú na*h* âyu*h* *g*îváse.
Sanhitâ: prá sű na ấyur *g*îváse.
7) etu. Rv. VIII, 27, 3. prá sú na*h* etu adhvará*h*.
Sanhitâ: prá sű na etv adhvará*h*.
Gegenbeispiele: Rv. I, 38, 6. mó íti sú na*h* párâ-parâ.
Sanhitâ: mó shú *nah* párâparâ.
Rv. X, 54, 1. tấm sú te kîrtím. Sanhitâ: tấm sú te kìrtim.

सदेत्येतद्योनिषु पीतये परं[493] धन्वेत्येतत्सोम राट् पूयमानः[494] ।
यदीति कृथो मनसः कवीनां सबंधवो गोः सरमेति तेषु[495] ॥ ४ ॥

VIID. Sada verlängert seinen Endvokal vor yonishu und pîtaye.
1) yonishu. Rv. II, 36, 4. u*s*án hotar ní sada yónishu trishú.
Sanhitâ: u*s*án hotar ní shadâ yónishu trishú.
2) pîtaye. Rv. VIII, 97, 8. ní sada pîtáye mádhu.
Sanhitâ: ní shadâ pîtáye mádhu.

VID. Dhanva verlängert seinen Endvokal wenn soma, rât, pûyamâna*h* folgen.
1) soma. Rv. IX, 106, 4. prá dhanva soma *g*ấgrivi*h*.
Sanhitâ: prá dhanvâ soma *g*ấgrivi*h*.
2) râ*t*. Rv. VI, 12, 5. *r*iná*h* ná tâyú*h* áti dhánva râ*t*.
Sanhitâ: *r*inó ná tâyúr áti dhánvâ râ*t*.
3) pûyamâna*h*. Rv. IX, 97, 3. abhí svara dhánva pûyámâna*h*.
Sanhitâ: abhí svara dhánvâ pûyámâna*h*.

VD. Yadi verlängert seinen Endvokal wenn k*r*itha*h*, manasa*h*, kavînâm, sabandhava*h*, go*h*, saramâ folgen.
1) k*r*itha*h*. Rv. V, 74, 5. yúvâ yádi k*r*ithá*h* púna*h*.
Sanhitâ: yúvâ yádî k*r*ithá*h* púna*h*.
2) manasa*h*. Rv. IX, 97, 22. tákshat yádi mánasa*h* vénata*h* vấk.
Sanhitâ: tákshad yádì mánaso vénato vấk.
3) kavînâm. Rv. X, 22, 10. gúhâ yádi kavînấm.
Sanhitâ: gúhâ yádî kavînấm.
4) sabandhava*h*. Rv. IX, 14, 2. girấ yádi sá-bandhava*h*.
Sanhitâ: girấ yádî sábandhava*h*.
5) go*h*. Rv. X, 12, 3. svấv*r*ik devásya am*r*ítam yádi gó*h*.
Sanhitâ: svấv*r*ig devásyâm*r*ítam yádi gó*h*.
6) saramâ. Rv. III, 31, 6. vidát yádi sarámâ rug*n*ám ádre*h*.
Sanhitâ: vidád yádî sarámâ rug*n*ám ádre*h*.

चरेति पुष्टिं सोम चर्षणिप्रा[496] जनिमेति हंति सं जातवेदाः[497] ।
रंधयेति येषु कं शासदुत्तरं[498] न नः कारे स्वित्युप सातये परे[499] ॥ ५ ॥

IVD. *K*ara verlängert seinen Endvokal vor push*t*im, soma, *k*arsha*n*iprâ*h*.
1) push*t*im. Rv. VIII, 48, 6. revân-iva prá *k*ara push*t*ím á*kkh*a.
Sanhitâ: revá̃*n* iva prá *k*arâ push*t*ím á*kkh*a.
2) soma. Rv. I, 91, 19. ávîra-hâ prá *k*ara soma dúryân.
Sanhitâ: ávîrahâ prá *k*arâ soma dúryân.
3) *k*arsha*n*iprâ*h*. Rv. VII, 31, 10. vísa*h* pûrví*h* prá *k*ara *k*arsha*n*i-prấ*h*.
Sanhitâ: vísa*h* pûrví*h* prá *k*arâ *k*arsha*n*iprấ*h*.

IIID. *G*anima verlängert seinen Endvokal vor hanti, sam, *g*âtavedâ*h*.
1) hanti. Rv. III, 31, 8. vísvâ veda *g*ánima hánti *s*úsh*n*am.
Sanhitâ: vísvâ veda *g*ánimâ hánti *s*úsh*n*am.
2) sam. Rv. III, 54, 8. vísvâ ít eté íti *g*ánima sám vivikta*h*.
Sanhitâ: vísvéd eté *g*ánimâ sám vivikta*h*.
3) *g*âtavedâ*h*. Rv. VI, 15, 13. vísvâ veda *g*ánima *g*âtá-vedâ*h*.
Sanhitâ: vísvâ veda *g*ánimâ *g*âtávedâ*h*.

IID. Randhaya verlängert seinen Endvokal vor yeshu, kam, *s*âsat.
1) yeshu. Rv. VI, 19, 12. ebhyá*h* n*r*í-bhya*h* randhaya yéshu ásmi.
Sanhitâ: ebhyó n*r*íbhyo randhayâ yéshv ásmi.
2) kam. Rv. I, 132, 4. sunvát-bhya*h* randhaya kám *k*it avratám.
Sanhitâ: sunvádbhyo randhayâ kám *k*id avratám.
3) *s*âsat. Rv. I, 51, 8. barhíshmate randhaya *s*âsat avratân.
Sanhitâ: barhíshmate randhayâ *s*âsad avratân.

ID. Su verlängert seinen Endvokal nicht vor na*h*, wenn upa sâtaye folgt. Siehe Sûtra 492, 1.
Rv. I, 138, 4. asyá*h* û*m* íti sú na*h* úpa sâtáye. Sanhitâ: asyấ û shú na úpa sâtáye. [1])

(Hier endet der erste Varga.)

महयात्र जय काव्येन गूर्धय भरेति स्वरिति प्रत्यये षट्[500] ।
मद् पर्षे पिपृत धन्व यच्छत रुहेमेति स्वस्तय उत्तराणि[501] ॥ ६ ॥

D. Die sechs Wörter mahaya, atra, *g*aya, kâvyena, gûrdhaya, bhara verlängern den Endvokal wenn svar folgt.
1) Mahaya. Rv. I, 52, 1. tyám sú meshám mahaya sva*h*-vídam.
Sanhitâ: tyám sú meshám mahayâ svarvídam.

1) Hiernach ist der Text meiner Ausgabe zu corrigiren, und zwar fällt die Schuld auf meine Nachlässigkeit, da alle drei MSS. (S. 1. 2. 3.) die richtige Lesart haben.

2) atra. Rv. VIII, 15, 12. asmâkebhi*h* n*r*í-bhi*h* átra svă*h* *g*aya.
Sanhitâ: asmâkebhir n*r*íbhir átrâ svăr *g*aya.
3) *g*aya. Rv. VIII, 89, 4. hána*h* v*r*itrám *g*áya svăríti svă*h*.
Sanhitâ: háno v*r*itrám *g*áyâ svă*h*.
4) kâvyena. Rv. IX, 84, 5. vípra*h* kaví*h* kấvyena svă*h*-*k*anâ*h*.
Sanhitâ: vípra*h* kaví*h* kấvyenâ svăr*k*anâ*h*.
5) gûrdhaya. Rv. VIII, 19, 1. tám gûrdhaya svă*h*-naram.
Sanhitâ: tám gûrdhayâ svăr*n*aram.
6) bhara. Rv. IX, 106, 4. dyu-mántam *s*úshmam ấ bhara sva*h*-vídam.
Sanhitâ: dyumántam *s*úshmam ấ bharâ svarvídam.
Rv. VIII, 13, 5. rayím na*h* *k*itrám ấ bhara sva*h*-vídam.
Sanhitâ: rayím na*s* *k*itrám ấ bharâ svarvídam.

DI. Mada, parsha, pip*r*ita, dhanva, ya*kkh*ata, ruhema verlängern ihren Endvokal wenn sie svastaye nach sich haben.

1) mada. Rv. X, 63, 3. tấn âdityấn ánu mada svastáye.
Sanhitâ: tấ*n̐* âdityấ*n* ánu madâ svastáye.
2) parsha. Rv. I, 97, 8. áti parsha svastáye. Sanhitâ: áti parshâ svastáye.
3) pip*r*ita. Rv. X, 63, 8. adyấ devâsa*h* pip*r*ita svastáye.
Sanhitâ: adyấ devâsa*h* pip*r*itâ svastáye.
4) dhanva. Rv. IX, 75, 5. pári soma prá dhanva svastáye.
Sanhitâ: pári soma prá dhanvâ svastáye.
5) ya*kkh*ata. Rv. X, 63, 12. urú na*h* *s*árma ya*kkh*ata svastáye.
Sanhitâ: urú *nah* *s*árma ya*kkh*atâ svastáye.
6) ruhema. Rv. X, 63, 14. árishyantam ấ ruhema svastáye.
Sanhitâ: árishyantam ấ ruhemâ svastáye.

दधिम मदत तन्वि सिंचत स्तव वदतानज रक्षतोक्षत ।
पिपृत पृणत पृच्छत प्रुष स्थ घ हिनवाय जुहोत पश्यत ॥ ७ ॥
चकृमाकुच भूम स्म शिशीत स्तोत पप्तत ।
यथोद्यानि सर्वाणि[502] त्विति चैकाक्षरोपधं[503] ॥ ८ ॥

DII. Die folgenden Wörter verlängern ihren Endvokal was auch immer folgen möge (jedoch mit den gewöhnlichen Beschränkungen, dass das folgende Wort mit Consonanten anlaute etc.).

1) dadhima. Rv. X, 42, 6. yásmin vayám dadhimá *s*á*m*sam índre.
Sanhitâ: yásmin vayám dadhimấ *s*á*m*sam índre.
2) madata. Rv. I, 51, 1. índram gî*h*-bhí*h* madata vásva*h* ar*n*avám.
Sanhitâ: índram gîrbhír madatâ vásvo ar*n*avám.
3) tanvi. Rv. IV, 6, 6. ná dhvasmâna*h* tanvī̀ répa*h* ấ dhur íti dhu*h*.
Sanhitâ: ná dhvasmânas tanvî répa ấ dhu*h*.

4) siñ*k*ata. Rv. II, 14, 1. á ámatrebhi*h* siñ*k*ata mádyam ándha*h*.
Sanhitâ: ámatrebhi*h* siñ*k*atâ mádyam ándha*h*.

5) stava. Rv. X, 89, 1. índram stava n*r*í-tamam yásya mahná.
Sanhitâ: índram stavâ n*r*ítamam yásya mahná.

6) vadata. Rv. I, 64, 9. ródasî íti á vadata ga*n*a-*s*riya*h*.
Sanhitâ: ródasî á vadatâ ga*n*a*s*riya*h*.

7) ana*g*a. Rv. V, 54, 1. imám vá*k*am ana*g*a parvata-*k*yúte.
Sanhitâ: imám vá*k*am ana*g*â parvata*k*yúte.

8) rakshata. Rv. I, 166, 8. pû*h*-bhí*h* rakshata maruta*h* yám ávata.
Sanhitâ: pûrbhí rakshatâ maruta*h* yám ávata.

9) ukshata. Rv. I, 87, 2. gh*r*itám ukshata mádhu-var*n*am ár*k*ate.
Sanhitâ: gh*r*itám ukshatâ mádhuvar*n*am ár*k*ate.

10) pip*r*ita. Rv. I, 15, 6. ní*h* á*m*hasa*h* pip*r*itá ní*h* avadyát.
Sanhitâ: nír á*m*hasa*h* pip*r*itá nír avadyát.

11) p*r*i*n*ata. Rv. II, 14, 10. sómebhi*h* îm p*r*i*n*ata bho*g*ám índram.
Sanhitâ: sómebhir îm p*r*i*n*atâ bho*g*ám índram.

12) p*r*i*kkh*ata. Rv. I, 145, 1. tám p*r*i*kkh*ata sá*h* *g*agâma sá*h* veda.
Sanhitâ: tám p*r*i*kkh*atâ sá *g*agâmâ sá veda.

13) prusha. Rv. X, 77, 1. abhra-prúsha*h* ná vâ*k*á prusha vásu.
Sanhitâ: abhraprúsho ná vâ*k*á prushâ vásu.

14) stha. Rv. V, 61, 1. ké stha nara*h* *s*résh*th*a-tamâ*h*.
Sanhitâ: ké sh*th*â nara*h* *s*résh*th*atamâ*h*.
Ausnahme in Sûtra 507, 508.

15) gha. Rv. IV, 27, 2. ná gha sá*h* mâm ápa *g*ósham *g*abhâra.
Sanhitâ: ná ghâ sá mâm ápa *g*ósham *g*abhâra.
Ausnahmen zu Sûtra 509.

16) hinava. Rv. X, 95, 13. prá tát te hinava yát te.
Sanhitâ: prá tát te hinavâ yát te.

17) aya. Rv. IV, 18, 2. ná ahám áta*h* ní*h* aya du*h*-gáhâ etát.
Sanhitâ: náhám áto nírayâ durgáhaitát.

18) *g*uhota. Rv. V, 28, 6. á *g*uhota duvasyáta.
Sanhitâ: á *g*uhotâ duvasyáta.

19) pa*s*yata. Rv. I, 103, 5. tát asya idám pa*s*yata bhûri push*t*ám.
Sanhitâ: tád asyedám pa*s*yatâ bhûri push*t*ám.

20) *k*ak*r*ima. Rv. VIII, 46, 25. vayám hí te *k*ak*r*imá bhûri dâváne.
Sanhitâ: vayám hí te *k*ak*r*imá bhûri dâváne.
Ausnahmen in Sûtra 506.

21) akutra. Rv. I, 120, 8. má akútra na*h* g*r*ihébhya*h* dhenáva*h* gu*h*.
Sanhitâ: mâkútrâ no g*r*ihébhyo dhenávo gu*h*.

22) bhûma. Rv. I, 61, 14. dyávâ *k*a bhúma *g*anúsha*h* tu*g*ete íti.
Sanhitâ: dyávâ *k*a bhúmâ *g*anúshas tu*g*ete.
Ausnahme in Sûtra 504.

x

23) sma. Rv. IV, 31, 8. utá sma sadyá*h* ít pári. Sanhitâ: utá smâ sadyá ít pári.
Ausnahmen in Sûtra 510 seq.

24) *s*i*s*îta. Rv. VIII, 40, 10. tám *s*i*s*îta suv*r*iktí-bhi*h*.
Sanhitâ: tám *s*i*s*îtâ suv*r*iktíbhi*h*.

25) stota. Rv. VIII, 16, 1. índram stota návyam gî*h*-bhí*h*.
Sanhitâ: índram stotâ návyam gîrbhí*h*.

26) paptata. Rv. I, 88, 1. váya*h* ná paptata su-mâyâ*h*.
Sanhitâ: váyo ná paptatâ sumâyâ*h*.

DIII. Tu verlängert seinen Endvokal wenn ein einsilbiges Wort vorhergeht. Rv. VIII, 7, 11. ấ tú na*h* úpa gantana. Sanhitâ: ấ tû́ na úpa gantana.
Gegenbeispiel: Rv. VI, 23, 7. píba tú sómam gó-*r*i*g*îkam indra.
Sanhitâ: píbâ tú sómam gó*r*i*g*îkam indra.
Ausnahmen in Sûtra 505.

कदा हरिवो वरुणस्य चक्रतुः सूर्यस्य निष्ट्या इव भूम तेषु न । 504
वस्त्राणि हि बाबधे यज्ञियानां ते दंसो द्वे नः सव शक्र तेषु तु ॥ ९ ॥ 505

DIV. Bhûma verlängert seinen Endvokal nicht, wenn die Wörter kadâ, hariva*h*, varu*n*asya, *k*akratu*h*, sûryasya, nish*t*yâ iva folgen. Ausnahmen zu Sûtra 502, 22.

1) kadâ. Rv. I, 105, 3. *s*ûne bhûma kádâ *k*aná.
Sanhitâ: *s*ûne bhûma kádâ *k*aná.

2) hariva*h*. Rv. VII, 19, 7. aghấya bhûma hari-va*h* parâ-daí.
Sanhitâ: aghấya bhûma hariva*h* parâdaí.

3) varu*n*asya. Rv. VII, 62, 4. mấ hé*l*e bhûma váru*n*asya vâyó*h*.
Sanhitâ: mấ hé*l*e bhûma váru*n*asya vâyó*h*.

4) *k*akratu*h*. Rv. I, 159, 2. su-rétasâ pitárâ bhûma *k*akratu*h*.
Sanhitâ: surétasâ pitárâ bhûma *k*akratu*h*.

5) sûryasya. Rv. X, 37, 6. mấ *s*ûne bhûma sûryasya sam-d*r*í*s*i.
Sanhitâ: mấ *s*ûne bhûma sûryasya sand*r*í*s*i.

6) nishh*t*yâ iva. Rv. VIII, 1, 13. mấ bhûma nísh*t*yâ*h*-iva.
Sanhitâ: mấ bhûma nísh*t*yâ iva.

DV. Tu verlängert seinen Endvokal nicht, wenn die Wörter vastrâ*n*i, hi, bâbadhe, ya*g*ñiyânâm, te da*m*sa*h* zusammen, na*h* sa va . . ., *s*akra folgen. Ausnahmen zu 503.

1) vastrâ*n*i. Rv. X, 1, 6. sá*h* tú vástrâ*n*i ádha pé*s*anâni.
Sanhitâ: sá tú vástrâ*n*yádha pé*s*anâni.

2) hi. Rv. VIII, 32, 24. ádhvaryo íti ấ tú hí shiñ*k*á.
Sanhitâ: ádhvaryav ấ tú hí siñ*k*a.

3) bâbadhe. Rv. VI, 29, 5. ví tú bâbadhe ródasî íti mahi-tvấ.
Sanhitâ: ví tú bâbadhe ródasî mahitvấ.

4) ya*g*ñiyânâm. Rv. X, 88, 6. mâyấm û*m* íti tú ya*g*ñíyânâm.
Sanhitâ: mâyấm û tú ya*g*ñíyânâm.

5) te da*m*sa*h*. Rv. I, 69, 4. tát tú te dá*m*sa*h* yát áhan.
Sanhitâ: tát tú te dá*m*so yád áhan.
Gegenbeispiel: Rv. IV, 22, 6. tā́ tú te satyā́ tuvi-n*r*im*n*a ví*s*vâ.
Sanhitâ: tā́ tū́ te satyā́ tuvin*r*im*n*a ví*s*vâ.
6) na*h* sa va ... Rv. VIII, 21, 10. ā́ tú na*h* sá*h* vayati gávyam.
Sanhitâ: ā́ tú na*h* sá vayati gávyam.
Gegenbeispiel: Rv. IV, 32, 1. ā́ tú na*h* indra v*r*itra-han.
Sanhitâ: ā́ tū́ na indra v*r*itrahan.
7) *s*akra. Rv. I, 177, 4. stîr*n*ám barhí*h* ā́ tú *s*akra prá yâhi.
Sanhitâ: stîr*n*ám barhír ā́ tú *s*akra prá yâhi.

चकृमेति द्वैपदे भूरि दुष्कृतं वर्धतां विप्रवचसो जिह्वयेति[506] ।
काण्वायना निष्कृतीरेतयोः स्थ[507] जाताः सुरथा हवनश्रुतश्च[508] ॥ १० ॥

DVI. *K*ak*r*ima verlängert seinen Endvokal nicht wenn die Wortgruppen bhûri dushk*r*itam, wenn vardhatâm, viprava*k*asa*h*, *g*ihvayâ folgen. Ausnahme von Sûtra 502, 20.
1) bhûri dushk*r*itam. Rv. X, 100, 7. ná va*h* gúhâ *k*ak*r*ima bhū́ri du*h*-k*r*itám.
Sanhitâ: ná vo gúhâ *k*ak*r*ima bhū́ri dushk*r*itám.
2) vardhatâm. Rv. III, 1, 2. prā́ñ*k*am ya*g*ñám *k*ak*r*ima várdhatâm gî́*h*.
Sanhitâ: prā́ñ*k*am ya*g*ñám *k*ak*r*ima várdhatâm gî́*h*.
3) viprava*k*asa*h*. Rv. VIII, 61, 8. ā́ puram-darám *k*ak*r*ima vípra-va*k*asa*h*.
Sanhitâ: ā́ purandarám *k*ak*r*imá vípravak*a*sa*h*.
4) *g*ihvayâ. Rv. X, 37, 12. yát va*h* devâ*h* *k*ak*r*imá *g*ihváyâ gurú.
Sanhitâ: yád vo devâ*s* *k*ak*r*imá *g*ihváyâ gurú.

DVII. Stha verlängert seinen Endvokal nicht wenn die zwei Worte kâ*n*vâyanâ*h* oder nishk*r*itî*h* folgen. Ausnahme zu Sûtra 502, 14.
1) ka*n*vâyanâ*h*. Rv. VIII, 55, 4. su-devā́*h* stha kâ*n*vâyanâ*h*.
Sanhitâ: sudevā́*h* stha kâ*n*vâyanâ*h*.
2) nishk*r*itî*h*. Rv. X, 97, 9. átho iti yûyám stha ní*h*-k*r*itî*h*.
Sanhitâ: átho yûyám stha níshk*r*itî*h*.

DVIII. Stha verlängert ebenfalls seinen Endvokal nicht, wenn *g*âtâ*h*, surathâ*h*, havana*s*ruta*h* folgen.
1) *g*âtâ*h*. Rv. X, 63, 2. yé sthá *g*ātā́*h* ádite*h* at-bhyá*h* pári.
Sanhitâ: yé sthá *g*âtā́ áditer adbhyás pári.
2) surathâ*h*. Rv. V, 57, 2. su-á*s*vâ*h* stha su-ráthâ*h* pr*i*sni-mâtara*h*.
Sanhitâ: svá*s*vâ*h* stha suráthâ*h* pr*i*snimâtara*h*.
3) havana*s*ruta*h*. Rv. VIII, 67, 5. kát ha stha havana-*s*ruta*h*.
Sanhitâ: kád dha stha havana*s*ruta*h*.

(Hier endet der zweite Varga.)

स वा परं घेति न कौत्सवैमदं[509] स्म राशिमित्यादिषु[510] न प्रति ष्म[511] च ।
स्म ते परेषु व्रजनं वनस्पते शुभे परुष्ण्यां[512] स्म पुरा वृषाकपौ[513] ॥ ११ ॥

DIX. Gha wird nicht verlängert bei Kutsa und Vimada, wenn sa*h*, vâ folgen. Ausnahme zu Sûtra 502, 15.

1) sa*h*. Rv. X, 25, 10. ayám gha sá*h* turá*h* máda*h*.
Sanhitâ: ayám gha sá turó máda*h*.

2) vâ. Rv. I, 112, 19. ấ gha vâ yấbhi*h* aru*n*î́*h* á*s*ikshatam.
Sanhitâ: ấ gha vâ yấbhir aru*n*î́ á*s*ikshatam.

Gegenbeispiel, nicht bei Kutsa und Vimada.

Rv. VIII, 46, 4. su-nîthá*h* gha sá*h* mártya*h*. Sanhitâ: sunîthó gha sá mártya*h*.

DX. Sma wird nicht verlängert, wenn ihm die mit râ*s*im anfangenden Wörter folgen. Diese Classe findet sich im nächsten *s*loka, und werden die Beispiele dort erläutert werden. Ausnahme zu Sûtra 502, 23.

DXI. Sma, dem prati vorhergeht, wird nicht verlängert.

prati shma. Rv. I, 12, 5. práti sma ríshata*h* daha.
Sanhitâ: práti shma ríshato daha.

DXII. Im Wortpaare sma te wird sma nicht verlängert, wenn vra*g*anam, vanaspate, *s*ubhe, parush*n*yâm folgen.

1) sma te vra*g*anam. Rv. VIII, 3, 2. ádha sma te vrá*g*anam k*r*ish*n*ám.
Sanhitâ: ádha sma te vrá*g*anam k*r*ish*n*ám.

2) sma te vanaspate. Rv. I, 28, 6. utá sma te vanaspate.
Sanhitâ: utá sma te vanaspate.

3) sma te *s*ubhe. Rv. V, 52, 8. utá sma té *s*ubhé nára*h*.
Sanhitâ: utá sma té *s*ubhé nára*h*.

4) sma te parush*n*yâm. Rv. V, 52, 9. utá sma té párush*n*yâm.
Sanhitâ: utá sma té párush*n*yâm.

Sonst wird sma vor te verlängert, nach Sûtra 502, 23.

Rv. IV, 31, 9. nahí sma te *s*atám *k*aná. Sanhitâ: nahí shmâ te *s*atám *k*aná.

DXIII. Im Wortpaare sma purâ wird sma nicht verlängert bei V*r*ishâkapi.

Rv. X, 86, 10. sam-hotrám sma purấ nârî. Sanhitâ: samhotrám sma purấ nârî.

Gegenbeispiel, d. h. nicht bei V*r*ishâkapi.

Rv. I, 169, 5. yé sma purấ gâtuyánti-iva devấ*h*.
Sanhitâ: yé smâ purấ gâtuyántîva devấ*h*.

राशिं वाजेषु मे सद्म पूषणं तं तृंहद्वायि मा दुर्हणायतः ।
यस्मै यद्वृत्रहत्येषु मावते वातो यं यस्य महद्गृभीयसे[514] ॥ १२ ॥

DXIV. Hier folgen die in Sûtra 510 erwähnten Wörter, vor welchen sma nicht verlängert wird:

1) râ*s*im. Rv. IX, 87, 9. utá sma râ*s*ím pári yâsi gónâm.
Sanhitâ: utá sma râ*s*ím pári yâsi gónâm.

2) vâ*g*eshu. Rv. VIII, 49, 10. prá sma vấ*g*eshu na*h* ava.
Sanhitâ: prá sma vấ*g*eshu no'va.

3) me. Rv. X, 95, 5. utá sma me ávyatyai p*ri**n*âsi.
Sanhitâ: utá sma mé'vyatyai p*ri**n*âsi.

4) sadma. Rv. X, 96, 10. utá sma sádma haryatásya pastyõ*h*.
Sanhitâ: utá sma sádma haryatásya pastyõ*h*.

5) pûsha*n*am. Rv. X, 33, 1. váhâmi sma pûshá*n*am ántare*n*a.
Sanhitâ: váhâmi sma pûshá*n*am ántare*n*a.

6) tam. Rv. I, 42, 2. ápa sma tám pathá*h* *g*ahi.
Sanhitâ: ápa sma tám pathó *g*ahi.

7) t*ri**m*hat. Rv. X, 102, 4. kû́*t*am sma t*ri**m*hát abhí-mâtim eti.
Sanhitâ: kû́*t*am sma t*ri**m*hád abhímâtim eti.

8) dhâyi. Rv. V, 56, 7. ihá sma dhâyi dar*s*atá*h*.
Sanhitâ: ihá sma dhâyi dar*s*atá*h*.

9) mâ. Rv. X, 95, 5. trí*h* sma mâ áhna*h* *s*nathaya*h* vaitaséna.
Sanhitâ: trí*h* sma mấhna*h* *s*nathayo vaitaséna.

10) durha*n*âyata*h*. Rv. X, 134, 2. áva sma du*h*-hanâyatá*h*.
Sanhitâ: áva sma durha*n*âyatá*h*.

11) yasmai. Rv. V, 7, 8. *s*ú*k*i*h* sma yásmai atri-vát.
Sanhitâ: *s*ú*k*i*h* shma yásmâ atrivát.

12) yat. Rv. VIII, 7, 21. nahí sma yát ha va*h* purấ.
Sanhitâ: nahí shma yád dha va*h* purấ.

13) v*ri*trahatyeshu. Rv. VIII, 32, 15. maghóna*h* sma v*ri*tra-hátyeshu *k*odaya.
Sanhitâ: maghóna*h* sma v*ri*trahátyeshu *k*odaya.

14) mâvate. Rv. VI, 65, 4. ní sma mấ-vate vahatha purấ *k*it.
Sanhitâ: ní shma mấvate vahathâ purấ *k*it.
In meiner Ausgabe fälschlich shmâ.

15) vâta*h*. Rv. X, 102, 2. út sma vấta*h* vahati vấsa*h* asyâ*h*.
Sanhitâ: út sma vấto vahati vấso'syâ*h*.

16) yam. Rv. V, 9, 3. utá sma yám *s*í*s*um yathâ.
Sanhitâ: utá sma yám *s*í*s*um yathâ.

17) yasya. Rv. V, 9, 5. ádha sma yásya ar*k*áya*h*.
Sanhitâ: ádha sma yásyâr*k*áya*h*. Rv. V, 7, 5.

18) mat. Rv. X, 95, 8. ápa sma mát tarásantî ná bhu*g*yú*h*.
Sanhitâ: ápa sma mát tarásantî ná bhu*g*yú*h*.

19) durg*ri*bhîyase. Rv. V, 9, 4. utá sma du*h*-g*ri*bhîyase.
Sanhitâ: utá sma durg*ri*bhîyase.

पृच्छा विपश्चितमवा पुरंध्या घा त्वद्रिग्वीरान्वनुयामा त्वोताः ।
जनया दैव्यं भुजेमा तनूभिर्हा वहतो वासया मन्मना च[515] ॥ १३ ॥

DXV. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal:
1) prikkhâ vipaskitam. Rv. I, 4, 4. índram prikkha vipah-kitam.
Sanhitâ: índram prikkhâ vipaskitam.
2) avâ purandhyâ. Rv. V, 35, 8. rátham ava púram-dhyâ.
Sanhitâ: rátham avâ púrandhyâ.
3) ghâ tvadrik. Rv. X, 43, 2. ná gha tvadrík ápa veti me mánah.
Sanhitâ: ná ghâ tvadríg ápa veti me mánah.
4) vìrân vanuyâmâ tvotâh. Rv. I, 73, 9. vîraíh vîrân vanuyâma tvâ-ûtâh.
Sanhitâ: vîraír vîrân vanuyâmâ tvótâh.
Gegenbeispiel, ohne vîrân: Rv. V, 3, 6. vayám agne vanuyâma tva-ûtâh.
Sanhitâ: vayám agne vanuyâma tvótâh.
5) ganayâ daivyam. Rv. X, 53, 6. mánuh bhava ganáya daívyam gánam.
Sanhitâ: mánur bhava ganáya daívyam gánam.
6) bhugemâ tanûbhih. Rv. V, 70, 4. yakshám bhugema tanûbhih.
Sanhitâ: yakshám bhugemâ tanûbhih.
7) hâ vahatah. Rv. V, 41, 7. â ha vahatah mártyâya yagñám.
Sanhitâ: â hâ vahato mártyâya yagñám.
8) vâsayâ manmanâ. Rv. I, 140, 1. vástrena-iva vâsaya mánmanâ súkim.
Sanhitâ: vástreneva vâsayâ mánmanâ súkim.

वेदा वसुधितिं रोमा पृथिव्या वोचा सुतेषु धावता सुहस्त्यः ।
मुंचा सुषुवुषः स्वाद्मा पितूनामिहा वृणीष्व बोधया पुरंधिं[516] ॥ १४ ॥

DXVI. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal:
1) vedâ vasudhitim. Rv. IV, 8, 2. sáh hí véda vásu-dhitim.
Sanhitâ: sá hí védâ vásudhitim.
2) româ prithivyâh. Rv. I, 65, 4. agníh ha dâti róma prithivyâh.
Sanhitâ: agnír ha dâti rómâ prithivyâh.
3) vokâ suteshu. Rv. VI, 59, 1. prá nú voka sutéshu vâm.
Sanhitâ: prá nú vokâ sutéshu vâm.
4) dhâvatâ suhastyah. Rv. IX, 46, 4. â dhâvata su-hastyah.
Sanhitâ: â dhâvatâ suhastyah.
5) munkâ sushuvushah. Rv. X, 94, 14. ví sú munka susu-vúshah.
Sanhitâ: ví shû munkâ sushuvúshah.
6) svâdmâ pitûnâm. Rv. I, 69, 2. ûdhah ná gónâm svâdma pitûnâm.
Sanhitâ: ûdhar ná gónâm svâdmâ pitûnâm.
7) ihâ vrinîshva. Rv. IV, 31, 11. asmân ihá vrinîshva sakhyâya.
Sanhitâ: asmâñ ihá vrinîshva sakhyâya.

8) bodhayâ purandhim. Rv. I, 134, 3. prá bodhaya púram-dhim.
Sanhitâ: prá bodhayâ púrandhim.

अवथा स कृणुथा सुप्रतीकं तिरा शचीभिः कृणुता सुरत्नान् ।
ग्मंता नहुषो ऽनयता वियंतः स्मा च्यावयनीरया वृष्टिमंतं[517] ॥ १५ ॥

DXVII. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal:

1) avathâ sa*h*. Rv. IV, 36, 5. yám devâsa*h* ávatha sá*h* ví-*k*arsha*n*i*h*.
Sanhitâ: yám devâsó'vathâ sá vi*k*arsha*n*i*h*.

2) kr*in*uthâ supratîkam. Rv. VI, 28, 6. a*s*rîrám *k*it kr*in*utha su-prátîkam.
Sanhitâ: a*s*rîrám *k*it kr*in*uthâ suprátîkam.

3) tirâ *s*a*k*îbhi*h*. Rv. VIII, 53, 6. prá sú tira *s*á*k*îbhi*h* yé te ukthína*h*.
Sanhitâ: prá sû́ tirâ *s*á*k*îbhir yé ta ukthína*h*.

4) kr*in*utâ suratnân. Rv. X, 78, 8. su-bhâgấn na*h* devấ*h* kr*in*uta su-rátnân.
Sanhitâ: subhâgấn no devấ*h* kr*in*utâ surátnân.

5) gmantâ nahusha*h*. Rv. I, 122, 11. ádha gmánta náhusha*h* hávam sûré*h*.
Sanhitâ: ádha gmántâ náhusho hávam sûré*h*.

6) anayatâ viyanta*h*. Rv. X, 61, 27. yé vấ*g*ân ánayata vi-yánta*h*.
Sanhitâ: yé vấ*g*ẫn ánayatâ viyánta*h*.

7) smâ *k*yâvayan. Rv. III, 30, 4. tvám hí sma *k*yavâyan á*k*yutâni.
Sanhitâ: tvá*m* hí shmâ *k*yâváyann á*k*yutâni.

8) îraya v*r*ish*t*imantam. Rv. X, 98, 8. prá par*g*ányam îraya v*r*ish*t*i-mántam.
Sanhitâ: prá par*g*ányam îraya v*r*ish*t*imántam.

(Hier endet der dritte Varga.)

असृजता मातरं सू रथं हुवे नयता बद्धं स्वापया मिथूदृशा ।
इता जयतागता सर्वतातय ईरयथा मरुतो नेषथा सुगं[518] ॥ १६ ॥

DXVIII. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal:

1) a*s*ri*g*atâ mâtaram. Rv. I, 110, 8. sám vatséna a*s*ri*g*ata mâtáram púnar íti.
Sanhitâ: sá*m* vatsénâs*r*i*g*atâ mâtáram púna*h*.

2) sû ratham huve. Rv. VIII, 26, 1. yuvó*h* û*m* íti sú rátham huve.
Sanhitâ: yuvór u shû́ rátham huve.

Gegenbeispiel, ohne huve: Rv. VIII, 45, 9. asmấkam sú rátham purá*h*.
Sanhitâ: asmấkam sú rátham purá*h*.

3) nayatâ baddham. Rv. X, 34, 4. ná *g*ânîma*h* náyata baddhám etám.
Sanhitâ: ná *g*ânîmo náyatâ baddhám etám.

4) svâpayâ mithûd*r*i*s*â. Rv. I, 29, 3. ní svâpaya mithu-d*r*í*s*â.
Sanhitâ: ní shvâpayâ mithûd*r*í*s*â.

5) itâ *g*ayatâ. Rv. X, 103, 13. prá ita *g*áyata nara*h*.
Sanhitâ: prétâ *g*áyata nara*h*.

6) âgatâ sarvatâtaye. Rv. I, 106, 5. und X, 35, 11. té âdityâ*h* â gata sarvá-tâtaye.
Sanhitâ: tá âdityâ*h* ấ gatâ sarvátâtaye.

7) îrayathâ maruta*h*. Rv. V, 55, 5. út îrayatha maruta*h* samudratá*h*.
Sanhitâ: úd îrayathâ maruta*h* samudratá*h*.

8) neshathâ sugam. Rv. V, 54, 6. *k*ákshu*h*-iva yántam ánu neshatha su-gám.
Sanhitâ: *k*ákshur iva yántam ánu neshathâ sugám.

अन्यत्रा चित्पिबता मुंजनेजनं घा स्या वोचेमा विदथेष्विता धियं ।
इता नि यत्रा वि दशस्यथा क्रिविं चा बोधाति द्रावया त्वं किरा वसु[519] ॥ १७ ॥

DXIX. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal:

1) anyatrâ *k*it. Rv. VIII, 24, 11. nú anyátra *k*it adri-va*h*.
Sanhitâ: nû́ anyátrâ *k*id adriva*h*.

2) pibatâ mu*ng*ane*g*anam. Rv. I, 161, 8. idám vâ gha pibata muñ*g*a-né*g*anam.
Sanhitâ: idám vâ ghâ pibatâ mu*ng*ané*g*anam.

3) ghâ syâ*h*. Rv. VIII, 44, 23. tvám tvám vâ gha syấ*h* ahám.
Sanhitâ: tvám tvám vâ ghâ syấ ahám.

4) vo*k*emâ vidatheshu. Rv. I, 40, 6. tám ít vo*k*ema vidátheshu *s*am-bhúvam.
Sanhitâ: tám íd vo*k*emâ vidátheshu *s*ambhúvam.

5) itâ dhiyam. Rv. V, 45, 6. ấ ita dhíyam kri*n*ávâma sakhâya*h*.
Sanhitâ: étâ dhíyam kri*n*ávâmâ sakhâya*h*.

6) itâ ni. Rv. I, 5, 1. ấ tú ấ ita ní sîdata.
Sanhitâ: ấ tv étâ ní shîdata.

7) yatrâ vi. Rv. VIII, 13, 20. yátra ví tát dadhú*h* ví-*k*etasa*h*.
Sanhitâ: yátrâ ví tád dadhúr ví*k*etasa*h*.

8) da*s*asyathâ krivim. Rv. VIII, 20, 24. yấbhi*h* da*s*asyátha krívim.
Sanhitâ: yấbhir da*s*asyáthâ krívim.

9) *k*â bodhâti. Rv. I, 77, 2. sá*h* *k*a bódhâti mánasâ ya*g*âti.
Sanhitâ: sá *k*â bódhâti mánasâ ya*g*âti.

10) drâvayâ tvam. Rv. VIII, 4, 11. ádhvaryo íti draváya tvám sómam.
Sanhitâ: ádhvaryo dravấyâ tvá*m* sómam.

11) kirâ vasu. Rv. IX, 81, 3. ấ na*h* soma pávamâna*h* kira vásu.
Sanhitâ: ấ na*h* soma pávamâna*h* kirâ vásu.

हा पदेव कर्तना श्रुष्टिं योधया च जयभा वाचं ।
पायया च तर्पया कामं गातुया च मंदया गोभिः[520] ॥ १८ ॥

DXX. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal:

1) hâ padeva. Rv. IV, 31, 5. ấ ha padấ-iva gá*kkh*asi.
Sanhitâ: ấ hâ padéva gá*kkh*asi.

2) kartanâ srushtim. Rv. II, 14, 9. ádhvaryavah kártana srushtím asmai.
Sanhitâ: ádhvaryavah kártanâ srushtím asmai.
3) yodhayâ ka. Rv. III, 46, 2. sah yodháya ka kshayáya ka gánân.
Sanhitâ: sá yodháyâ ka kshayáyâ ka gánân.
4) gagrabhâ vâkam. Rv. X, 18, 14. pratíkîm gagrabha vákam.
Sanhitâ: pratíkîm gagrabhâ vákam.
5) pâyayâ ka. Rv. III, 57, 5. á sâdaya pâyáya ka mádhûni.
Sanhitâ: á sâdaya pâyáyâ ka mádhûni.
6) tarpayâ kâmam. Rv. I, 54, 9. ví asnuhi tarpáya kámam eshâm.
Sanhitâ: vyãsnuhi tarpáyâ kámam eshâm.
7) gâtuyâ ka. Rv. VIII, 16, 12. dasasyá ka gâtu-yá ka.
Sanhitâ: dasasyá ka gâtuyá ka.
8) mandayâ gobhih. Rv. III, 30, 20. VIII, 50, 4. imám kámam mandaya góbhih ásvaih.
Sanhitâ: imám kámam mandayâ góbhir ásvaih.

घा स्यालादेना सुमतिं वोचा नु व्यथया मन्युं ।
नेथा च चक्रा जरसं भवता मृळयंतश्च [521] ॥ १९ ॥

DXXI. In den folgenden Wortpaaren verlängert das erste Wort seinen Endvokal:
1) ghâ syâlât. Rv. I, 109, 2. ví-gâmâtuh utá vâ gha syâlát.
Sanhitâ: vígâmâtur utá vâ ghâ syâlát.
2) enâ sumatim. Rv. IX, 96, 2. vidván ena su-matím yâti ákkha.
Sanhitâ: vidván enâ sumatím yâty ákkha.
3) vokâ nu. Rv. I, 132, 1. ádhi voka nú sunvaté.
Sanhitâ: ádhi vokâ nú sunvaté.
4) vyathayâ manyum. Rv. VI, 25, 2. amítrasya vyathaya manyúm indra.
Sanhitâ: amítrasya vyathayâ manyúm indra.
5) nethâ ka. Rv. X, 126, 2. pâthá nethá ka mártyam áti dvíshah.
Sanhitâ: pâthá nethá ka mártyam áti dvíshah.
6) kakrâ garasam. Rv. I, 89, 9. yátra nah kakrá garásam tanúnâm.
Sanhitâ: yátra nas kakrá garásam tanúnâm.
7) bhavatâ mrilayantah. Rv. I, 107, 1. ádityâsah bhávata mrilayántah.
Sanhitâ: ádityâso bhávatâ mrilayántah.

एवा चन भजा राये ररिमा ते भजा भूरि ।
श्रुधी न उभयचा ते भजा त्वं मृळया नश्च [522] ॥ २० ॥

DXXII. In den folgenden Wortpaaren verlängern die ersten Wörter ihren Endvokal:
1) evâ kana. Rv. VI, 48, 17. má utá súrah áhar íti evá kaná.
Sanhitâ: mótá súro áha evá kaná.

2) bha*g*â râye. Rv. X, 112, 10. ábhakte *k*it á bha*g*a râyé asmán.
Sanhitâ: ábhakte *k*id á bha*g*â râyé asmán.

3) rarimâ te. Rv. III, 32, 2. píba sómam rarimá te mádâya.
Sanhitâ: píbâ sómam rarimá te mádâya.

4) bha*g*â bhûri. Rv. I, 81, 6. ví bha*g*a bhúri te vásu.
Sanhitâ: ví bha*g*â bhúri te vásu.

5) *s*rudhì na*h*. Rv. I, 133, 6. avá*h* mahá*h* indra dad*r*ihí *s*rudhí na*h*.
Sanhitâ: avár mahá indra dad*r*ihí *s*rudhí na*h*.

6) ubhayatrâ te. Rv. III, 53, 5. índra bhrâta*h* ubhayátra te ártham.
Sanhitâ: índra bhrâtar ubhayátrâ te ártham.

Der Commentar bemerkt **गुरूदयार्थं ग्रहणं**, d. h. es war nöthig diese Stelle besonders zu erwähnen. Denn obgleich tra in ubhayatra die achte Silbe in einem elfsilbigen Pâda ausmacht, und demnach regelmässig zu verlängern wäre (Sûtra 523), so wird doch die Verlängerung wieder aufgehoben dadurch, dass die nächstfolgende neunte Silbe schwer ist (Sûtra 523).

7) bha*g*â tvam. Rv. VII, 27, 1. á gó-mati vra*g*é bha*g*a tvám na*h*.
Sanhitâ: á gómati vra*g*é bha*g*â tvám na*h*.

8) m*r*i*l*ayâ na*h*. Rv. VIII, 48, 8. sóma râ*g*an m*r*i*l*áya na*h* svastí.
Sanhitâ: sóma râ*g*an m*r*i*l*áyâ na*h* svastí.

(Hier endet der vierte Varga.)

एकादशिद्वादशिनोर्लघावष्टममक्षरं ।
उदये संहिताकाले[523] नःकारे च गुरावपि[524] ॥ २१ ॥

DXXIII. Die achte Silbe verlängert sich in Pâdas von elf oder zwölf Silben, wenn eine Silbe folgt, welche in der Sanhitâ leicht ist.

1) In einem Pâda von elf Silben:
Rv. I, 32, 4. tâdítnâ *s*átrum ná kíla vivitse.
Sanhitâ: tâdítnâ *s*átrum ná kílâ vivitse.

2) In einem Pâda von zwölf Silben:
Rv. I, 94, 1. ágne sakhyé má rishâma vayám táva.
Sanhitâ: ágne sakhyé má rishâmâ vayám táva.

Nicht aber in einem Pâda von zehn Silben, wie
Rv. X, 20, 1. bhadrám na*h* ápi vâtaya mána*h*.
Sanhitâ: bhadrám no ápi vâtaya mána*h*.

Noch wenn die nächste Silbe schwer ist:
(elfsilbig) Rv. V, 33, 4. v*r*íshâ samát-su dâsásya náma *k*it.
Sanhitâ: v*r*íshâ samátsu dâsásya náma *k*it.
(zwölfsilbig) Rv. IV, 33, 1. prá *r*ibhú-bhya*h* dûtám-iva vá*k*am ishye.
Sanhitâ: prá *r*ibhúbhyo dûtám iva vá*k*am ishye.

Und zwar muss die nächste Silbe in der Sanhitâ leicht sein, um die Verlängerung der achten Silbe hervorzurufen. Daher bleibt die achte Silbe kurz in:

Rv. X, 77, 2. âdityắsa*h* té akrắ*h* ná vav*r*idhu*h*.

Sanhitâ: âdityắsas té akrắ ná vâv*r*idhu*h*.

Die achte Silbe wird aber lang in:

Rv. X, 56, 1. idám te ékam pará*h* û*m* íti te ékam.

Sanhitâ: idám ta ékam pará û ta ékam.

DXXIV. Auch wenn die Silbe na*h* folgt, obgleich sie schwer ist:

Rv. X, 59, 4. dyú-bhi*h* hitá*h* *g*arimắ sú na*h* astu.

Sanhitâ: dyúbhir hitó *g*arimắ sű no astu.

दशमं चैतयोरेवं[525] षष्ठं चाष्टाक्षरे ऽक्षरं[526] ।
व्यूहैः संपत्समीक्ष्योने क्षैप्रवर्णैकभाविनां[527] ॥ २२ ॥

DXXV. Ebenso verlängert sich die zehnte Silbe in Pâdas von elf oder zwölf Silben, wenn eine Silbe folgt, welche in der Sanhitâ leicht ist; und auch wenn die Silbe na*h* folgt, obgleich sie schwer ist.

(elfsilbig) Rv. III, 54, 22. áhâ ví*s*vâ su-mánâ*h* dîdihi na*h*.

Sanhitâ: áhâ ví*s*vâ sumánâ dîdihî na*h*.

(zwölfsilbig) Rv. II, 34, 9. áva rudrâ*h* a*s*ása*h* hantana vádhar íti.

Sanhitâ: áva rudrâ a*s*áso hantanâ vádha*h*.

Nicht aber in einem Pâda von dreizehn Silben:

Rv. IX, 79, 1. prá suvânắsa*h* b*r*ihát-diveshu háraya*h*.

Sanhitâ: prá suvânắso b*r*iháddiveshu háraya*h*.

Noch wenn die nächste Silbe nicht leicht ist:

Rv. V, 41, 5. râyá*h* éshe ávase dadhîta dhí*h*.

Sanhitâ: râyá éshé ' vase dadhîta dhí*h*.

Rv. VIII, 86, 15. tát mâ *r*itám indra *s*ûra *k*itra pâtu.

Sanhitâ: tán ma *r*itám indra *s*ûra *k*itra pâtu.

Ausser wenn die nächste Silbe na*h* ist, welche schwer sein darf, ohne die Verlängerung zu verhindern.

Rv. VII, 48, 4. nú devâsa*h* váriva*h* kartana na*h*, bhûtá na*h*.

Sanhitâ: nű devâso váriva*h* kartanâ no, bhûtá na*h*.

DXXVI. Und die sechste Silbe in einem Pâda von acht Silben.

Rv. I, 5, 10. ísâna*h* yavaya vadhám.

Sanhitâ: ísâno yavayâ vadhám.

Nicht aber in einem Pâda von mehr oder weniger als acht Silben:

Rv. VI, 17, 1. píba sómam abhí yám ugra tárda*h*.

Sanhitâ: píbâ sómam abhí yám ugra tárda*h*.

Noch wenn die nächste Silbe nicht kurz ist:

Rv. IX, 67, 30. ắ pavasva deva soma. Sanhitâ: ắ pavasva deva soma..

Und zwar bezieht sich die Regel nur auf die Verse, wie sie wirklich in der Sanhitâ erscheinen. Wo also die Silbenzahl in der Sanhitâ zu sieben wird, gilt die Regel nicht, obgleich im Pâda acht Silben sich finden.

Rv. VII, 23, 20. nemím tásh*t*â-iva su-drvām.

Sanhitâ: nemím tásh*t*eva sudrvām.

DXXVII. In einem unvollständigen Pâda muss man das richtige Mass ausfindig machen durch Auseinanderlegung der Kshaiprabuchstaben und der ekabhâvin's, d. h. indem man die zu Halbvokalen gewordenen Vokale wieder in ihre Vokale auflöst, und indem man die in einen Vokal zusammengezogenen Vokale wieder als zwei Vokale ausspricht.

Rv. I, 161, 11. udvát-su asmai ak*rin*otana t*rin*am.

Sanhitâ: udvátsvasmâ ak*rin*otanâ t*rin*am.

Indem man hier udvatsvasmâ wieder in udvatsu asmâ auflöst, erhält man die verlangte Silbenzahl, d. h. zwölf, in dem Pâda; na in ak*rin*otana tritt dadurch an die achte Stelle, und wird demgemäss nach Sûtra 523 verlängert.

Rv. X, 103, 13. prá ita *g*áyata nara*h*.

Sanhitâ: prétâ *g*áyatâ nara*h*.

Indem man hier pra itâ *g*ayatâ nara*h* liest, wird der Pâda achtsilbig, und ta in *g*ayata nimmt die achte Stelle ein, wird also verlängert nach Sûtra 526.

Der Commentar, indem er kshaipravar*n*aikabhâvinâm in drei Worte zerlegt, sucht in dem zweiten, nämlich in var*n*a, eine Autorität für die Herstellung des Silbenmasses auch auf andere Weise als durch Auflösung der Sandhi's, nämlich durch Einfügung eines Schewa bei Doppelconsonanten. Es gilt als Beispiel:

Rv. I, 61, 11. gó*h* ná párva ví rada tira*sk*ấ.

Sanhitâ: gór ná párva ví radâ tira*sk*ấ.

Hier sind elf Silben nöthig, und indem man, wie es scheint, denn der Commentar erklärt sich nicht bestimmt hierüber, parva in par^{a}va auflöst, erhält man die gewünschte Zahl, und darf dann die achte Silbe verlängern.

Diese Auflösungen treten jedoch nur ein wo es nöthig ist. Also nicht in

Rv. V, 30, 12. práti agrabhîshma n*ri*-tamasya n*rin*ấm.

Sanhitâ: prátyagrabhîshma n*ri*tamasya n*rin*ấm.

Hier muss der Pâda elf Silben haben, es ist also keine Auflösung, wenigstens nach der Ansicht der indischen Metriker, gestattet.

न वावृधंत वातस्यावद्यानि जिघांससि ।
सासह्याम ववृत्याम दीदिह्यष्टममूर्णुहि [528] ॥ २३ ॥

DXXVIII. Jetzt folgen eine Reihe Ausnahmen wo, trotz der vorhergegebenen Regeln, die Verlängerung der Silbe nicht stattfindet.

1) vâv*ri*dhanta. Rv. X, 93, 12. dyutát-yâmânam vav*ri*dhanta n*rin*ấm.

Sanhitâ: dyutádyâmânam vâv*ri*dhanta n*rin*ấm.

Der Commentar zählt hier zwölf Silben, und um ta von vâv*r*idhanta in die zehnte Stelle zu bringen, müsste man wohl diyuta oder diyâmânam lesen.

2[a]) vâtasya. Rv. X, 22, 4. yu*g*ânâ*h* á*s*vâ vâtasya dhúnî íti.
Sanhitâ: yu*g*ânó á*s*vâ vâtasya dhúnî.

Der Commentar hält die Erwähnung von vâtasya als einer Ausnahme für unnöthig. Der Vers nämlich, sagt er, ist zehnsilbig, nicht zwölfsilbig, und in einem zehnsilbigen Vers wird die achte Silbe nie verlängert. In der Sarvânukrama*n*î wird nun aber allerdings das Versmass als Purastâdb*r*ihatî angegeben, und dies ist 12, 8, 8, 8. Sonach müsste vyûha eintreten, etwa yu*g*âno a*s*^{a}vâ vâtas^{a}ya dhunî, und dann würde sya die zehnte Silbe in einem zwölfsilbigen Pâda sein, also Verlängerung verlangen. Hören wir nun Uva*t*a, dessen Text leider sehr verdorben ist:

प्रतिषेधाधिकारे वातस्येति ग्रहणमनर्थकं दशाक्षरत्वात्पादस्य । नानर्थकं व्यूहेन द्वादशाक्षर[1]लिंगं भवति । नास्य व्यूह इष्यते । कस्मात् । छंदोऽ[2]नुक्रमण्यामनुष्टुभस्ताः स्वराजो[3] बृहत्यो वा विराजो ऽव्यूह[4] इत्यनूहः । तस्मादुभयोरपि दशाक्षर एवायं पादो भवति । अत एव वातस्येति ग्रहणमनर्थकं भवतीति मर्तस्येति तस्य स्थाने पठंति ।

Die Unverständlichkeit dieses Abschnitts rührte daher, dass alle MSS. सर्वानुक्रमण्यां lesen. Dies gab gar keinen Sinn, denn in der Sarvânukrama*n*î steht diese Stelle nicht, und wird im Gegentheil der betreffende Vers als Purastâdb*r*ihatî angegeben, also mit zwölfsilbigem erstem Pâda. MS. H. hat auf dem Rande छंदो, und es ist wohl kein Zweifel, dass wir hier ein Citat aus der verloren gegangenen *K*handonukrama*n*î *S*aunaka's haben, die auch sonst citirt wird. (Cf. History of Ancient Sanskrit Literature, p. 218. Zweite Ausgabe.) Wenn hier also *S*aunaka sagte, dass dieser und ähnliche Verse entweder Anush*t*ubh Svarâ*g* oder B*r*ihatî Virâ*g* seien, so sagt er damit allerdings, dass sie nur 34 Silben haben, also der erste Pâda zehnsilbig ist. Nach Kâtyâyana's Sarvânukrama*n*î heisst bekanntlich Svarâ*g* um zwei Silben zu lang, und Virâ*g* um zwei Silben zu kurz. Die legitime Silbenzahl der Anush*t*ubh ist 32, dies + 2 = 34; die legitime Silbenzahl der B*r*ihatî ist 36, dies — 2 = 34.

Uva*t*a sagt also, dass andere im Texte des Prâti*s*âkhya martasya statt vâtasya lesen, und das MS. 691 der Chambers'schen Sammlung zu Berlin giebt allerdings beide Worte, 'vâtasya martasya', während MS. 595 vâtasya ganz weglässt. Als Belegstelle für martasya giebt Uva*t*a:

---

1) क्षरं H. a. b. (क्षरत्वे sec. man.)

2) सर्वानु H. a. b. कस्मात् deest in a.

3) ज इत्युक्तत्वात् व्यूहेन सता विराजो वृहत्यः । तस्मादु° a.

4) हे H. हत्यनूहः ज इति उक्तत्वात् । व्यूहेन सतो विराजो वृहत्यः b. Man erwartet ऽव्यूह इत्युक्तत्वात् anstatt ऽव्यूत्यनूहः was die Handschriften bieten.

2b) martasya. Rv. VIII, 11, 4. ya*g*ñám mártasya ripó*h*.
Sanhitâ: ya*g*ñám mártasya ripó*h*
was er also als einen achtsilbigen Pâda betrachten muss, wo durch vyûha von martas[a]ya ya die sechste Stelle einnehmen würde.

3) avadyâni. Rv. VI, 66, 4. antár íti sánta*h* avadyấni punânấ*h*.
Sanhitâ: antá*h* sánto ’ vadyấni punânấ*h*.
Hier bildet ni die achte Silbe in einem elfsilbigen Pâda.

3) *g*ighâ*m*sasi. Rv. VII, 86, 4. yát stotấram *g*ígh*â*msasi sákhâyam.
Sanhitâ: yát stotấram *g*ígh*â*msasi sákhâyam.

4) sâsahyâma. Rv. I, 132, 1. índratvâ-ûtâ*h* sasahyâma p*r*itanyatá*h*.
Sanhitâ: índratvotâ*h* sâsahyâma p*r*itanyatá*h*.

5) vav*r*ityâma. Rv. VII, 27, 5. ấ te mána*h* vav*r*ityâma maghấya.
Sanhitâ: ấ te máno vav*r*ityâma maghấya.

6) dîdihy (ash*t*amam). Rv. VIII, 49, 6. *s*ó*k*a *s*o*k*ish*th*a dîdihí vi*s*é máya*h*.
Sanhitâ: *s*ó*k*â *s*o*k*ish*th*a dîdihí vi*s*é máya*h*.
Dies gilt nur wo hi in dîdihi die achte Silbe einnimmt; also:
Rv. III, 54, 22. áhâ ví*s*vâ su-mánâ*h* dîdihi na*h*.
Sanhitâ: áhâ ví*s*vâ sumánâ dîdihî na*h*.

7) ûr*n*uhi. Rv. IX, 91, 4. punânấ*h* indo íti ûr*n*uhi ví vấ*g*ân.
Sanhitâ: punâná indo ûr*n*uhi ví vấ*g*ân.

पुरुप्रजातस्याभि नः कृणुहि द्व्यक्षरोपधं ।
हर्यश्वोत भवंत्विंद्र सदनायास्ति नाम चित् [529] **॥ २४ ॥**

DXXIX. Weitere Ausnahmen:

8) purupra*g*âtasya. Rv. X, 61, 13. vidát puru-pra*g*âtásya gúhâ yát.
Sanhitâ: vidát purupra*g*âtásya gúhâ yát.

9) abhi na*h*. Rv. X, 149, 4. páti*h*-iva *g*âyấm abhí na*h* ní etu.
Sanhitâ: pátir iva *g*âyấm abhí no nyẽtu.
Aber nicht ohne na*h*. Rv. IX, 101, 3. tám durósham abhí nára*h*.
Sanhitâ: tám durósham abhí nára*h*.

10) k*r*i*n*uhi, wenn ein zweisilbiges Wort vorhergeht:
Rv. VI, 44, 9. várshîya*h* váya*h* k*r*i*n*uhi *s*á*k*îbhi*h*.
Sanhitâ: várshîyo váya*h* k*r*i*n*uhi *s*á*k*îbhi*h*.
Aber nicht ohne ein vorhergehendes zweisilbiges Wort:
Rv. VI, 25, 3. *g*ahí v*r*íshñyâni k*r*i*n*uhí párâ*k*a*h*.
Sanhitâ: *g*ahí v*r*íshñyâni k*r*i*n*uhí párâ*k*a*h*.

11) harya*s*va. Rv. X, 128, 8. sá*h* na*h* pra-*g*ấyai hari-a*s*va m*r*i*l*aya.
Sanhitâ: sá na*h* pra*g*ấyai harya*s*va m*r*i*l*aya.

12) uta. Rv. II, 27, 14. ádite mítra váru*n*a utá m*r*i*l*a.
Sanhitâ: ádite mítra váru*n*otá m*r*i*l*a.

13) bhavantu. Rv. V, 51, 12. svastáye âdityâsa*h* bhavantu na*h*.
Sanhitâ: svastáya âdityâso bhavantu na*h*.
14) indra. Rv. VIII, 52, 1. yáthâ trité *kh*ánda*h* indra *g*ú*g*oshasi.
Sanhitâ: yáthâ trité *kh*ánda indra *g*ú*g*oshasi.
15) sadanâya. Rv. X, 93, 5. sûryâmâsâ sádanâya sa-dhanyẫ.
Sanhitâ: sûryâmâsâ sádanâya sadhanyẫ.
16) asti. Rv. I, 36, 12. râyá*h* pûrdhi svadhâ-va*h* ásti hí te.
Sanhitâ: râyás pûrdhi svadhâvó ' sti hí te.
17) nâma *k*it. Rv. V, 33, 4. v*r*íshâ samát-su dâsásya nâma *k*it.
Sanhitâ: v*r*íshâ samátsu dâsásya nâma *k*it.
Aber nicht ohne *k*it:
Rv. I, 123, 4. divé-dive ádhi nâma dádhânâ.
Sanhitâ: divé-dive ádhi nâmâ dádhânâ.

चमसाँ इवाव्रि वसवान द्वादशिनः सृजास्य विमदस्य ।
सुमखाय धारय ददातु रक्ष धिया दधातु दिधिषेय[530] ॥ २५ ॥

DXXX. Weitere Ausnahmen:
18) *k*amasâñ iva. Rv. X, 25, 4. dhâráya *k*amasân-iva vívakshase.
Sanhitâ: dhârâyâ *k*amasân iva vívakshase.
19) avri. Rv. IV, 55, 5. devásya trâtú*h* avri bhágasya.
Sanhitâ: devásya trâtúr avri bhágasya.
20) vasavâna. Rv. X, 22, 15. mâ risha*n*ya*h* vasavâna vásu*h* sán.
Sanhitâ: mâ risha*n*yo vasavâna vásu*h* sán.
21) s*r*i*g*a, in einem zwölfsilbigen Pâda:
Rv. III, 16, 6. sám râyâ bhûyasâ s*r*i*g*a maya*h*-bhúnâ.
Sanhitâ: sám râyâ bhûyasâ s*r*i*g*a mayobhúnâ.
Nicht aber in einem andern Pâda:
Rv. X, 120, 3. svâdó*h* svâdîya*h* svâdúnâ s*r*i*g*a sám.
Sanhitâ: svâdó*h* svâdîya*h* svâdúnâ s*r*i*g*â sám.
22) asya. Rv. X, 132, 3. sám û*m* íti âran náki*h* asya maghâni.
Sanhitâ: sám v âran nákir asya maghâni.
23) vimadasya. Rv. X, 23, 7. táva *k*a indra vi-madásya *k*a *r*ísheh.
Sanhitâ: táva *k*endra vimadásya *k*a *r*ísheh.
24) sumakhâya. Rv. IV, 3, 7. kát rudrâya sú-makhâya havi*h*-dé.
Sanhitâ: kád rudrâya súmakhâya havirdé.
25) dhâraya. Rv. asmé íti rayím ní dhâraya ví va*h* máde.
Sanhitâ: asmé rayím ní dhâraya ví vo máde.
26) dadâtu. Rv. VIII, 71, 13. agní*h* ishâm sakhyé dadâtu na*h*.
Sanhitâ: agnír ishâm sakhyé dadâtu na*h*.

27) raksha dhiyâ. Rv. X, 53, 6. *g*yótishmata*h* pathá*h* raksha dhiyá k*r*itán.
Sanhitâ: *g*yótishmata*h* pathó raksha dhiyá k*r*itán.

Uva*t*a verlangt ein Gegenbeispiel ohne dhiyâ, wo dann die letzte Silbe von raksha verlängert würde. Es mag ein solches Beispiel geben, er selbst kann aber keines anführen. Das Versmass ist jedoch in diesen Zeilen so frei, dass man kaum annehmen kann, dass dhiyâ als Lückenbüsser eingefügt sei.

28) dadhâtu. Rv. V, 51, 11. svastí pûshá ásura*h* dadhâtu na*h*.
Sanhitâ: svastí pûshá ásuro dadhâtu na*h*.

29) didhisheya. Rv. VII, 32, 18. stotáram ít didhisheya radavaso íti rada-vaso.
Sanhitâ: stotáram íd didhisheya radâvaso.

(Hier endet der fünfte Varga.)

अंग सरस्वति पंच चरंति ग्नाभिरिहेन्वसि रण्यसि धाव ।
विड्ढि षु णो ऽभि षतः सुविताय त्वा समिधान दधीमहि देव[531] ॥२६॥

DXXXI. Weitere Ausnahmen:

30) a*n*ga. Rv. VI, 72, 5. índrâsomâ yuvám aNgá tárutram.
Sanhitâ: índrâsomâ yuvám aNgá tárutram.

31) sarasvati. Rv. VII, 95, 6. ayám û*m* íti te sarasvati vásish*th*a*h*.
Sanhitâ: ayám u te sarasvati vásish*th*a*h*.

32) pa*nk*a. Rv. VI, 51, 11. pûshá bhága*h* áditi*h* pá*nk*a *g*ánâ*h*.
Sanhitâ: pûshá bhágo áditi*h* pá*nk*a *g*ánâ*h*.

Das erste Beispiel, welches Uva*t*a anführt, lautet vi*s*ve devâ aditi*h* pa*nk*a *g*anâ*h*. Da ich es nicht finden konnte, so gebe ich das obige an seiner Stelle, da es anscheinend denselben Forderungen entspricht. Der Pâda muss dem Versmasse nach an beiden Stellen zwölfsilbig sein, und *k*a in pa*nk*a die zehnte Silbe bilden. Man muss also vi*s*^{a}ve devâ lesen und pûshâ dreisilbig machen. Nun sagt aber Uva*t*a selbst, dass das Beispiel nicht gut ist, eben weil erst durch Silbenauflösung *k*a die zehnte Silbe einnimmt. Er sagt वृत्तात्प्रायबलीयस्त्वा[1]न्नैतदुदाहरणं । इदं तद्युदाहरणं, und giebt dann einen Vers, wo *k*a die sechste Silbe in einem achtsilbigen Pâda bildet.

Rv. X, 93, 14. yé yuktváya pá*nk*a *s*atá.
Sanhitâ: yé yuktváya pá*nk*a *s*atá.

33) *k*aranti. Rv. VI, 47, 31. sám á*s*va-par*n*â*h* *k*áranti na*h* nára*h*.
Sanhitâ: sám á*s*vapar*n*â*s* *k*áranti no nára*h*.

34) gnâbhir iha. Rv. VIII, 35, 6. *s*ám na*h* tvásh*t*â gnábhi*h* ihá *s*ri*n*otu.
Sanhitâ: *s*ám nas tvásh*t*â gnábhir ihá *s*ri*n*otu.

Nicht ohne gnâbhi*h*. Rv. IV, 5, 14. ádha té agne kím ihá vadanti.
Sanhitâ: ádhâ te agne kím ihá vadanti.

---

1) लीयस्त्वचैतदुदाहरणं a.

35) invasi. Rv. VIII, 13, 32. v*r*ishâ ya*g*ñá*h* yám ínvasi v*r*íshâ hava*h*.
Sanhitâ: v*r*íshâ ya*g*ñó yám ínvasi v*r*íshâ háva*h*.

36) ra*n*yasi. Rv. VIII, 12, 18. ukthé vâ yásya rá*n*yasi sám índu-bhi*h*.
Sanhitâ: ukthé vâ yásya rá*n*yasi sám índubhi*h*.

37) dhâva. Rv. IX, 86, 48. ávya*h* vắre pári dhâva mádhu priyám.
Sanhitâ: ávyo vắre pári dhâva mádhu priyám.

38) viddhi shu *nah*. Rv. II, 20, 1. vayám te váya*h* indra viddhí sú na*h*.
Sanhitâ: vayám te váya indra viddhí shú *nah*.

Aber nicht ohne viddhi. Rv. X, 59, 4. dyú-bhi*h* hitá*h* *g*arimắ sú na*h* astu.
Sanhitâ: dyúbhir hitó *g*arimắ sắ no astu.

39) abhi shata*h*. Rv. VIII, 23, 26. mahá*h* vísvân abhí satá*h*.
Sanhitâ: mahó vísvân abhí shatá*h*.

Aber nicht ohne sata*h*. Rv. IX, 101, 3. tám durósham abhí nára*h*.
Sanhitâ: tám durósham abhî́ nára*h*.

40) suvitâya. Rv. VI, 40, 3. índra ắ yâhi suvitắya mahé na*h*.
Sanhitâ: índrắ yâhi suvitắya mahé na*h*.

41) tvâ samidhâna. Rv. X, 150, 2. mártâsa*h* tvâ sam-idhâna havâmahe.
Sanhitâ: mártâsas tvâ samidhâna havâmahe.

42) dadhîmahî. Rv. VII, 40, 1. práti stómam dadhîmahî turắ*n*âm.
Sanhitâ: práti stómam dadhîmahi turắ*n*âm.

43) deva. Rv. X, 93, 9. k*r*idhí na*h* áhraya*h* deva savitar íti.
Sanhitâ: k*r*idhî́ no áhrayo deva savita*h*.

जामिषु जासु चिकेत किरासि स्मस्युप पात्यसि सोम शतस्य ।
आयुषि चेतति विष्टपि मास्व प्रोश्मसि मूर्धनि सद्म वरंत[532] ॥ २७ ॥

DXXXII. Weitere Ausnahmen:

44) *g*âmishu. Rv. X, 21, 8. gárbham dadhâsi *g*âmíshu vívakshase.
Sanhitâ: gárbham dadhâsi *g*âmíshu vívakshase.

45) *g*âsu. Rv. VII, 46, 2. anamîvá*h* rudra *g*ắsu na*h* bhava.
Sanhitâ: anamîvó rudra *g*ắsu no bhava.

46) *k*iketa. Rv. IX, 102, 4. ayám dhruvá*h* rayî*n*ắm *k*íketa yát.
Sanhitâ: ayám dhruvó rayî*n*ắm *k*íketa yát.

47) kirâsi. Rv. VIII, 49, 4. ắ yáthâ mandasâná*h* kirắsi na*h*.
Sanhitâ: ắ yáthâ mandasâná*h* kirắsi na*h*.

48) smasi. Rv. VIII, 18, 19. yushmé íti ít va*h* ápi smasi sa-gâtyẽ.
Sanhitâ: yushmé íd vo ápi shmasi sa*g*âtyẽ.

49) upa. Rv. VII, 93, 6. imắm ù*m* íti sú sóma-sutim úpa na*h*.
Sanhitâ: imắm u shú sómasutim úpa na*h*.

50) pâti. Rv. X, 1, 3. *g*âtá*h* b*r*ihán abhí pâti t*r*itî́yam.
Sanhitâ: *g*âtó b*r*ihánn abhí pâti t*r*itî́yam.

51) asi. Rv. V, 9, 4. purú yá*h* dágdhâ ási vánâ.
Sanhitâ: purû yó dágdhási vánâ.
52) soma. Rv. IX, 110, 2. ánu hí tvâ sutám soma mádâmasi.
Sanhitâ: ánu hí tvâ sutám soma mádâmasi.
53) *s*atasya. Rv. I, 43, 7. ní dhehi *s*atásya n*r*i*n*âm.
Sanhitâ: ní dhehi *s*atásya n*r*i*n*âm.
54) âyushi. Rv. IV, 4, 7. píprîshati své âyushi duro*n*é.
Sanhitâ: píprîshati svá âyushi duro*n*é.
55) *k*etati. Rv. IX, 106, 2. sóma*h* *g*aítrasya *k*etati yáthâ vidé.
Sanhitâ: sómo *g*aítrasya *k*etati yáthâ vidé.
56) vish*t*api. Rv. IX, 107, 14. samudrásya ádhi vish*t*ápi manîshí*n*a*h*.
Sanhitâ: samudrásyâdhi vish*t*ápi manîshí*n*a*h*.
57) mâsva. Rv. IX, 93, 5. nú na*h* rayím úpa mâsva n*r*i-vántam.
Sanhitâ: nû no rayím úpa mâsva n*r*ivántam.
58) pra. Rv. VIII, 81, 6. abhí savyéna prá m*r*isa.
Sanhitâ: abhí savyéna prá m*r*isa.
59) u*s*masi. Rv. I, 154, 6. tâ vâm vâstûni u*s*masi gámadhyai.
Sanhitâ: tâ vâm vâstûny u*s*masi gámadhyai.
60) mûrdhani. Rv. VII, 70, 3. ní párvatasya mûrdháni sádantâ.
Sanhitâ: ní párvatasya mûrdháni sádantâ.
61) sadma. Rv. I, 173, 3. nákshat hótâ pári sádma mitâ yán.
Sanhitâ: nákshad dhótâ pári sádma mitâ yán.
62) varanta. Rv. II, 24, 5. mât-bhi*h* *s*arát-bhi*h* dúra*h* varanta va*h*.
Sanhitâ: mâdbhi*h* *s*arádbhir dúro varanta va*h*.

प्रदिवि वरुण तमसि तिरसि घृतमिव दिवि मम हि नु विशः ।
उषसि पृथिवि रजसि वहसि हनति पितरि वि विहि नि मधु[533] ॥ २८ ॥

DXXXIII. Weitere Ausnahmen:
63) pradivi. Rv. III, 46, 4. índram sómâsa*h* pra-dívi sutâsa*h*.
Sanhitâ: índram sómâsa*h* pradívi sutâsa*h*.
64) varu*n*a. Rv. I, 24, 14. áva te hé*l*a*h* varu*n*a náma*h*-bhi*h*.
Sanhitâ: áva te hé*l*o varu*n*a námobhi*h*.
65) tamasi. Rv. VII, 6, 4. yá*h* apâ*k*íne támasi mádantî*h*.
Sanhitâ: yó apâ*k*íne támasi mádantî*h*.
66) tirasi. Rv. IV, 6, 1. prá vedhása*h* *k*it tirasi manîshâm.
Sanhitâ: prá vedhása*s* *k*it tirasi manîshâm.
67) gh*r*itam iva. Rv. IV, 57, 2. madhu-*sk*útam gh*r*itám-iva sú-pûtam.
Sanhitâ: madhu*sk*útam gh*r*itám iva súpûtam.
68) divi. Rv. IV, 35, 8. *s*yenâ*h*-iva ít ádhi diví ni-sedá.
Sanhitâ: *s*yenâ ivéd ádhi diví nishedá.

69) mama. Rv. X, 25, 2. ádha kấmâ*h* imé máma ví va*h* máde.
Sanhitâ: ádhâ kấmâ imé máma ví vo máde.

70) hi. Rv. V, 2, 7. yúpât amu*nk*a*h* á*s*amish*t*a hí s̩á*h*.
Sanhitâ: yúpâd amu*nk*o á*s*amish*th*a hí shá*h*.

71) nu vi*s*a*h*. Rv. I, 172, 3. t*rin*a-skandásya nú ví*s*a*h*.
Sanhitâ: t*rin*askandásya nú ví*s*a*h*.

Aber nicht ohne vi*s*a*h*.
Rv. VI, 15, 5. tûrvan ná yấman éta*s*asya nú rá*n*e.
Sanhitâ: tûrvan ná yấmann éta*s*asya nú rá*n*e.

72) ushasi. Rv. VII, 3, 5. tám ít doshấ tám ushási yávish*th*am.
Sanhitâ: tám íd doshấ tám ushási yávish*th*am.

73) p*r*ithivi. Rv. V, 66, 5. tát *r*itám p*r*ithivi b*r*ihát.
Sanhitâ: tád *r*itám p*r*ithivi b*r*ihát.

74) ra*g*asi. Rv. X, 82, 4. asúrte súrte rá*g*asi ni-satté.
Sanhitâ: asúrte súrte rá*g*asi nishatté.

75) vahasi. Rv. VIII, 49, 15. átandra*h* havyấ vahasi havi*h*-*kr*íta*h*.
Sanhitâ: átandro havyấ vahasi havishk*r*íta*h*.

76) hanati. Rv. VI, 29, 6. purú *k*a v*r*itrấ hanati ní dásyûn.
Sanhitâ: purú *k*a v*r*itrấ hanati ní dásyûn.

77) pitari. Rv. X, 61, 6. kấmam k*rin*vâné pitári yuvatyấm.
Sanhitâ: kấmam k*rin*vâné pitári yuvatyấm.

78) vi. Rv. IX, 97, 38. ấ ubhé íti aprâ*h* ródasî íti ví sá*h* âvar íty âva*h*.
Sanhitâ: óbhé aprâ ródasî ví shá âva*h*.

79) vihi. Rv. II, 26, 2. yá*g*asva vîra prá vihi manâyatá*h*.
Sanhitâ: yá*g*asva vîra prá vihi manâyatá*h*.

80) ni. Rv. X, 84, 7. párâ-*g*itâsa*h* ápa ní layantâm.
Sanhitâ: párâ*g*itâso ápa ní layantâm.

81) madhu. Rv. VIII, 26, 20. ất na*h* vâyo íti mádhu piba.
Sanhitâ: ấn no vâyo mádhu piba.

सहस्राणि श्रोमतेनासनाम च्छायामिवेषय्यसि सस्तु पाहि ।
गोपीथ्याय पवमानो वसंतान्सख्याय वोचेमहि मानुषस्य[534] ॥ २९ ॥

DXXXIV. Weitere Ausnahmen:

82) sahasrâ*n*i. Rv. VIII, 50, 8. tvám purú sahásrâ*n*i *s*atấni *k*a.
Sanhitâ: tvám purú sahásrâ*n*i *s*atấni *k*a.

83) *s*romatena. Rv. VIII, 66, 9. kéno íti nú kam *s*rómatena ná *s*u*s*ruve.
Sanhitâ: kéno nú kam *s*rómatena ná *s*u*s*ruve.

84) asanâma. Rv. VIII, 25, 22. rátham yuktám asanâma su-sấmani.
Sanhitâ: rátham yuktám asanâma sushấma*n*i.

85) *kh*âyâm iva. Rv. VI, 16, 38. úpa *kh*âyấm-iva gh*ríneh*.
Sanhitâ: úpa *kkh*âyấm iva gh*ríneh*.

86) isha*n*yasi. Rv. X, 99, 1. kám na*h k*itrám isha*n*yasi *k*ikitvấn.
Sanhitâ: kám na*s k*itrám isha*n*yasi *k*ikitvấn.

87) sastu. Rv. VII, 55, 5. sástu mâtấ sástu pitấ.
Sanhitâ: sástu mâtấ sástu pitấ.

88) pâhi. Rv. III, 31, 20. índra tvám rathirá*h* pâhi na*h* rishá*h*.
Sanhitâ: índra tvám rathirá*h* pâhi no rishá*h*.

89) gopîthyâya. Rv. X, 95, 11. *g*a*g*ñishé itthấ go-pîthyâya hí.
Sanhitâ: *g*a*g*ñishá itthấ gopîthyâya hí.

90) pavamâna. Rv. IX, 79, 3. sóma *g*ahí pavamâna du*h*-âdhyā*h*.
Sanhitâ: sóma *g*ahí pavamâna durâdhyā*h*.

91) u vasantân. Rv. X, 161, 4. *s*atám hemantấn *s*atám û*m* íti vasantấn.
Sanhitâ: *s*atám hemantấn *kh*atám u vasantấn.

Aber nicht ohne vasantân:

Rv. X, 56, 1. idám te ékam pará*h* û*m* íti te ékam.
Sanhitâ: idám ta ékam pará û ta ékam.

92) sakhyâya. Rv. I, 101, 1. marútvantam sakhyấya havâmahe.
Sanhitâ: marútvantam sakhyấya havâmahe.

93) vo*k*emahi. Rv. I, 167, 10. vayám *s*vá*h* vo*k*emahi sa-maryé.
Sanhitâ: vayám *s*vó vo*k*emahi samaryé.

94) mấnushasya. Rv. I, 121, 4. ápa drúha*h* mấnushasya dúra*h* var íti va*h*.
Sanhitâ: ápa drúho mấnushasya dúro va*h*.

आव्य भूमेति पादांतौ व्यंजनेषु[535] श्रुधी हवं[536] ।
सद्मा होता स्मा सनेमि धर्मा सं भूषता रथः[537] ॥ ३० ॥

DXXXV. Âvya und bhûma am Ende eines Pâda wenn Consonanten folgen, verlängern ihren Endvokal.

1) âvya. Rv. I, 166, 13. ayấ dhiyấ mánave *s*rush*t*ím ấvya sâkám.
Sanhitâ: ayấ dhiyấ mánave *s*rush*t*ím ấvyâ sâkám.

2) bhûma. Rv. I, 173, 6. sám vivye índra*h* vri*g*ânam ná bhû́ma bhárti.
Sanhitâ: sám vivya índro vri*g*ânam ná bhû́mâ bhárti.

Rv. VII, 34, 19. tápanti *s*átrum svā*h* ná bhû́ma mahấ-senâsa*h*.
Sanhitâ: tápanti *s*átrum svār *ná* bhû́mâ mahấsenâsa*h*.

Aber blos am Ende eines Pâda; daher:

Rv. I, 105, 3. *s*û́ne bhûma kádâ *k*aná.
Sanhitâ: *s*û́ne bhûma kádâ *k*aná.

Der Commentar bemerkt: व्यंजनाधिकारे पुनर्व्यंजनग्रहणं लघावित्यधिकारनिवृत्त्यर्थं । Der Adhikâra „vya*ng*ane" dauert fort von VII, 1; der von laghâu

von VIII, 21. Der letztere wird also durch vya*ng*ana in diesem Sinne wieder aufgehoben.

DXXXVI. *S*rudhi am Ende eines Pâda verlängert seinen Endvokal wenn havam folgt.

Rv. I, 25, 19. imám me varu*n*a *s*rudhi hávam.

Sanhitâ: imám me varu*n*a *s*rudhî hávam.

DXXXVII. Ebenso verlängern ihren Endvokal am Ende eines Pâda, sadma, wenn hotâ folgt, sma wenn sanemi folgt, dharma wenn sam folgt, bhûshata wenn ratha*h* folgt.

1) sadma hotâ. Rv. IV, 1, 8. sá*h* dûtá*h* vísvâ ít abhí vash*t*i sádma hótâ.

Sanhitâ: sá dûtó vísvéd abhí vash*t*i sádmâ hótâ.

2) sma sanemi. Rv. IV, 10, 7. k*r*itám *k*it hí sma sánemi.

Sanhitâ: k*r*itám *k*id dhí shmâ sánemi.

3) dharma sam. Rv. III, 17, 1. sam-idhyámâna*h* prathamấ ánu dhárma sám.

Sanhitâ: samidhyámâna*h* prathamânu dhármâ sám.

4) bhûshata ratha*h*. Rv. I, 182, 1. ábhût idám vayúnam ó íti sú bhûshata rátha*h*.

Sanhitâ: ábhûd idám vayúnam ó shú bhûshatâ rátha*h*.

(Hier endet der sechste Varga.)

(Hier endet das achte Pa*t*ala.)

सर्वत्र पूर्वपदांताः प्लवंते वसुमघयोः परयो[538] रवे तुवि[539] ।
विश्व विभ्व धन्व रथर्ति शत्रु द्युम्न यज्ञेति सहतौ[540] प्र चाप्लुते[541] ॥ १ ॥

DXXXVIII. Ueberall verlängern sich die Endvokale des vorhergehenden Wortes in einem Compositum, wenn vasu und magha folgen.

1) Vor vasu. Rv. VII, 32, 24. puru-vásu*h* hí magha-van.

Sanhitâ: purûvásur hí maghavan.

Rv. X, 131, 4. vi*s*vá-vasum soma gandharvám ấpa*h*.

Sanhitâ: vi*s*vấvasum soma gandharvám ấpa*h*. Cf. 555, 4.

2) Vor magha. Rv. VII, 71, 1. á*s*va-maghâ gó-maghâ vâm huvema.

Sanhitâ: á*s*vâmaghâ gómaghâ vâm huvema.

Rv. VIII, 81, 2. vidmá hí tvâ tuvi-kûrmím tuví-desh*n*am túví-magham.

Sanhitâ: vidmâ hí tvâ tuvikûrmím tuvídesh*n*am tuvîmagham. Cf. 557.

Uvaṭa bemerkt, dass durch sarvatra, „überall", die frühere Beschränkung (S. 535) pâdânta, i. e. zu „Ende eines Versstollen", aufgehoben wird; was wohl im Ganzen richtig ist, da die jetzt zu besprechenden Verlängerungen unabhängig von ihrer Stellung im Verse sind. Der Commentar beruhigt sich jedoch dabei nicht. Er sagt, dass sarvatra unnöthig sei, da es sich ja von selbst verstände, dass der Endvokal eines vorhergehen-

den Wortes in einem Compositum nicht am Ende eines Versstollen stehen könne. Dies wird aber wiederum nicht zugegeben, wenigstens fährt der Commentar fort ein Missverständniss nachzuweisen, das unvermeidlich sein würde, wenn sarvatra ausgelassen wäre. Man würde dann nämlich das Sûtra so verstehen, dass nur wenn vasu und magha am Ende eines Versstollen ständen, die Endvokale der vorhergehenden Wörter im Compositum verlängert werden dürften. Also wäre tuvîmagham wohl richtig, aber nicht a*s*vâmaghâ. Hiergegen jedoch wird nachgewiesen, dass die Construction eine solche Deutung nicht zulassen würde, weil nämlich die Beschränkung pâdânta im Nominativ stehe, also unmöglich auf die Worte vasumaghayo*h* gehen könne, welche im Genitiv stehen.

Nun folgt ein neues Argument. Wenn also sarvatra ohne Gefahr ausgelassen werden konnte und die Beschränkung pâdânta schon von selbst wegfallen müsste, so könnte es doch in der Absicht beigefügt sein, um die Beschränkung (S. 488) anta*h*pâdam, i. e. „in Mitten eines Versstollen", aufzuheben. Hiergegen gilt nun aber wieder derselbe Einwand als vorher, dass es nämlich falsch ist anta*h*pâdam ausdrücklich aufzuheben, da ja der Endvokal des ersten Gliedes eines Compositums stets anta*h*pâdam, „in Mitten eines Stollen", sein muss. Nein, sagt er dann. Wenn anta*h*pâdam nicht aufgehoben wäre, so würde ja die Verlängerung der ersten Wörter eines Compositums, welche zu Anfang eines Stollen (pâdâdau) stehen, nicht vorgesehen sein, denn die Regeln, welche auf anta*h*pâda gehen, gehen durchaus nicht selbstverständlich auf pâdâdau. So ist z. B. die Verlängerung des Endvokals von stava in Mitten eines Stollen allgemein festgestellt durch Sûtra 502, 5. Aber daraus folgt nicht, dass stava zu Anfang eines Stollen den Endvokal verlängert, sondern diess muss ausdrücklich bemerkt werden, und ist ausdrücklich bemerkt in VII, 17 (Sûtra 465, 45). Aber auch hierbei beruhigt sich Uva*t*a nicht, sondern bestreitet die Allgemeinheit des Grundsatzes, dass Regeln, die auf Anta*h*pâda-Stellen sich beziehen, keine Anwendung auf Pâdâdi-Stellen haben. Wäre diess wirklich so, fährt er fort, so würde ja das auslautende n in mahân índra*h* parâ*s* *k*a (Rv. I, 8, 5) nicht ausfallen, da bei Sûtra 284 anta*h*pâdam ausdrücklich gilt (dort heisst es nämlich allerdings anta*h*pâdâdhikâr̂ânuv*r*ittyartham), mahân aber zu Anfang und nicht in Mitten eines Stollen steht. Quod non, wird hierauf erwiedert. Die Rede ist dort nicht von einem ganzen Worte wie mahân, das allerdings zu Anfang eines Stollen steht, sondern von dem Buchstaben n, und dieses steht ja in Mitten eines Stollen. Nur also wo die Regel auf ein ganzes Wort geht, da würde es ein Fehler sein, wenn die Pâdâdi-Fälle nicht besonders erwähnt würden. Wäre es anders, so würde ja die Verwandlung des s in sh, welche nach Sûtra 318 nur anta*h*pâdam stattfindet, nicht statt haben, wo z. B. vâstosh pati zu Anfang eines Stollen steht. Es findet aber statt. Ebenso würde sahasa*h* vor putra (nach Sûtra 278 u. 261) nicht den Upa*k*âra nehmen, d. h. nicht den Visarga in dentales s verwandeln, wo es zu Anfang eines Stollen steht, wie sahasas putro adbhuta*h*; es thut es aber. Also bleibt denn doch wohl nichts übrig als anzunehmen, dass der Grundsatz, dass Anta*h*pâda-Regeln nicht auf Pâdâdi-Fälle gehen, auf Verlängerung der Vokale beschränkt ist. Weil es aber dafür gilt, so musste eben hier, wo die Regeln auf Verlängerung der Vokale abzielen, die Beschrän-

kung anta*h*pâdam ausdrücklich durch sarvatra aufgehoben werden. Wäre dies nicht geschehen, so würde die Verlängerung von pra in prâsâhâ samrâ*t* (Rv. VIII, 46, 20) nicht gerechtfertigt sein.

Wunderbare Spitzfindigkeiten, die aber doch zeigen, wie jedes Wort des Prâti*s*âkhya von den mit wenigen wichtigern Dingen beschäftigten Mitgliedern der Parishads tagtäglich besprochen und von allen Seiten geprüft wurden! Hier folgt der Sanskrit-Text:

सर्वत्रग्रहणं पादांताधिकारनिवृत्त्यर्थं । नैतदस्ति प्रयोजनं पूर्वपदांता इत्येव सिद्धं । न हि पूर्वपदांतस्य[1] पादांते[2] संभवोऽस्ति । वक्ष्यति हि । पदाभेदेन पादानां विभाग इति । तस्मान्नार्थः सर्वत्रग्रहणे । न[3] । यदि न क्रियेत पादांते वर्तमानयोरेव वसुमघयोः पूर्वपदांताः भवंत इति विज्ञायेत[4] । तदेहैव[5] स्यात् त्वावतः पुरूवसो तुविदेष्णं तुवीमघमिति । इह न स्यात् पुरूवसुर्हि मघवन्[6] अश्वामघा गोमघेति[7] । नैष दोषः । नैवं हि शक्यं विज्ञातुं प्रथमानिर्दिष्टत्वात्पादांतग्रहणस्य ॥

अंतःपादाधिकारनिवृत्त्यर्थं तर्हि सर्वत्रग्रहणं क्रियते । ननु चैतदपि पूर्वपदांता इत्येव सिद्धं । नहि पूर्वपदांता अनंतःपादं संभवंति[8] । न सिध्यति । नहि पादादिस्थस्यांतःपादंकार्याणीष्यंते । कस्मात् । तदयं[9] दधिमादिषु यथोदयेषु स्तवशब्दस्य पाठे सति शृणुधि शृणुत यंत यच्छत स्तवेति पादादिग्लुत्यर्थं शते च पठति । तज्ज्ञापयति न पादादिस्थस्यांतःपादंकार्याणि भवंतीति । यद्येतज्ज्ञाप्येत पूर्वस्मिन्नंतःपादाधिकारे महाँ इंद्रः परश्चेति नकारस्य लोपो न प्राप्नोति । नैष दोषः । नात्र पदं गृहीत्वा कार्यमुच्यते किंतर्हि नकारं । नकारः पुनरंतःपादं भवति । यत्र तर्हि पदं गृहीत्वा कार्यमुच्यते तत्र दोषो भवत्येव । यथा वास्तोरित्येतत्पतिशब्द उत्तर इति वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मानिति

---

1) पदांते पांदांतसं° a.

2) पदांते H. पादांते b.

3) Wenn wir grahanena verbinden, so bliebe der Sinn doch derselbe. Es finge denn mit yadi ein neuer Satz an, und die Negation wäre nicht noch einmal emphatisch wiederholt.

4) यते a भवंत bis इह fehlt in b.

5) इहैव a. b.

6) वन्त्सनादसि a.

7) मघा वां हुवेम a.

8) Von संभवंति bis शृणुधि fehlt in b.

9) यदयं a.

पादादिस्थस्य न स्यात् अमीवहा वास्तोष्पत इत्येतत्पादांतःस्थस्यैव[1] स्यात्। तथा शवसो महः सहस इळायाः पात्वित्येकं पुत्रशब्दे पराणीतीहैव स्यात्। पिपर्षि यत्सहसस्पुत्र देवानिति। इह न स्यात् सहसस्पुत्रो अद्भुत इति॥ एवं तर्हि दीर्घभाव एवैतज्ज्ञापकं भविष्यतीति प्रकरणादन्यत्र त्वंतःपादाधिकारे वर्तमाने षत्वसत्वयोर्वर्णविशेषणत्वाद्वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्सहसस्पुत्र[2] इति सिद्धं भवति। तज्ज्ञापकादिहैव स्यात् वाजेषु प्रासहं युजमित्येवमादिषु। इह न स्यात् प्रासहा सम्राळित्येवमादिषु। तस्मात्सर्वत्रग्रहणं क्रियते॥

DXXXIX. Wenn rava folgt, verlängert tuvi seinen Endvokal in Compositen.

Rv. X, 99, 6. sá*h* ít dấsam tuvi-rávam.

Sanhitâ: sá íd dấsam tuvìrávam.

Rv. X, 64, 4. kathấ kaví*h* tuvi-rávân.

Sanhitâ: kathấ kavís tuvìrávân.

DXL. Visva, vibhva, dhanva, ratha, *r*iti, *s*atru, dyumna, ya*g*ña verlängern ihren Endvokal, wenn die Wurzel sah folgt.

1) vi*s*va. Rv. III, 47, 5. vi*s*va-sáham ávase nû́tanâya.

Sanhitâ: vi*s*vâsấham ávase nû́tanâya.

2) vibhva. Rv. V, 10, 7. hóta*h* vibhva-sáham rayím.

Sanhitâ: hótar vibhvâsáham rayím.

3) dhanva. Rv. I, 127, 3. dhanva-sáhâ ná ayate.

Sanhitâ: dhanvâsáhâ nấyate.

4) ratha. Rv. VIII, 26, 20. yukshvá hí tvám ratha-sáhâ.

Sanhitâ: yukshvấ hí tvám rathâsáhâ.

5) *r*iti. Rv. VIII, 88, 1. tám va*h* dasmám *r*iti-sáham.

Sanhitâ: tám vo dasmám *r*itîsháham.

6) *s*atru. Rv. VIII, 60, 6. *s*atru-sáha*h* su-agnáya*h*.

Sanhitâ: *s*atrûsháha*h* svagnáya*h*.

7) dyumna. Rv. I, 121, 8. dyumna-sáham abhí yodhâná*h* útsam.

Sanhitâ: dyumnâsấham abhí yodhâná útsam.

8) ya*g*ña. Rv. X, 20, 7. ya*g*ña-sáham dúva*h* ishe.

Sanhitâ: ya*g*ñâsấham dúva ishe.

DIXL. Auch pra (wenn die Wurzel sah folgt), aber nur wenn der Vokal von sah nicht verlängert worden ist. Cf. 555, 5.

Rv. X, 74, 6. á*k*eti pra-sáha*h* páti*h* túvishmân.

Sanhitâ: á*k*eti prâsáhas pátis túvishmân.

---

1) इत्यंतःपादस्यस्यैव a.

2) अद्भुत a. b.

Aber nicht Rv. VI, 17, 4. matsavâsa*h* *g*arh*r*ishanta pra-sáham.
Sanhitâ: matsavâso *g*arh*r*ishanta prasâham.

सहप्रवादा उदयास्तमांताः[542] पर्यभ्यपापीति वृतावृवर्णे[543] ।
अभीवर्तः सूयवसो रथीतमः पुरूतमो ऽनंतरर्धर्चे उत्तमः[544] ॥ २ ॥

DXLII. Die als zweite Glieder in einem Compositum angeführten Wörter bis zu tama begreifen alle Casus, d. h. die Regeln über die Verlängerung des Endvokals des ersten Gliedes beziehen sich nicht nur auf einen Casus, wie er in bestimmten angeführten Stellen vorkommt, sondern auf alle; sie gelten also für das Thema ohne Rücksicht auf die Endung. Ueber sahapravâda siehe Sûtra 347, wo sapravâda in demselben Sinne gebraucht wird. Die mit tama endigenden zweiten Glieder sind vasu, magha, rava, sahati, und dann v*r*iti, varta, yavasa, tama. Beispiele für die Allgemeingültigkeit der Regel über Verlängerung des Endvokals, wenn vasu, magha, rava und sahati folgen. sind vorher gegeben. Beispiele für die andern Wörter folgen unmittelbar.

DXLIII. Pari, abhi, apa, api verlängern ihren Endvokal wenn die Wurzel v*r*it folgt, aber mit Beibehaltung des *r*i-Vokals.

1) pari. Rv. X, 113, 6. apá*h* bíbhratam támasâ pári-v*r*itam.
Sanhitâ: apó bíbhratam támasâ párîv*r*itam.

2) abhi. Rv. VI, 70, 4. gh*r*iténa dyấvâp*r*ithiví íti abhív*r*ite íty abhí-v*r*ite.
Sanhitâ: gh*r*iténa dyấvâp*r*ithiví abhî́v*r*ite.

Rv. I, 35, 4. abhí-v*r*itam k*r*ísanai*h* visvá-rûpam.
Sanhitâ: abhî́v*r*itam k*r*ísanair visvárûpam. Cf. 555, 6; 8.

3) apa. Rv. I, 57, 1. rấdha*h* visvá-âyu *s*ávase ápa-v*r*itam.
Sanhitâ: rấdho visvấyu *s*ávase ápâv*r*itam.

Aber nicht wenn *r*i in ar verwandelt ist, wie in
Rv. IV, 20, 8. utá vra*g*ám apa-vartấ asi gónâm.
Sanhitâ: utá vra*g*ám apavartấsi gónâm.

4) api. Rv. X, 32, 8. ápi-v*r*ita*h* adhayat mâtú*h* ū́dha*h*.
Sanhitâ: ápîv*r*ito adhayan mâtúr ū́dha*h*.

DXLIV. Abhîvarta*h*, sûyavasa*h*, rathîtama*h*, purûtama*h* haben den Endvokal ihres ersten Gliedes lang, purûtama*h* aber nur wenn es zu Anfang oder zu Ende, nicht aber in Mitten eines Halbverses steht.

1) abhîvarta*h*. Rv. X, 174, 1. abhi-varténa havíshâ.
Sanhitâ: abhîvarténa havíshâ.

Rv. X, 174, 3. abhivartá*h* yáthâ ásasi.
Sanhitâ: abhîvartó yáthâsasi.

2) sûyavasa*h*. Rv. VI, 28, 7. pra*g*ấ-vatî*h* su-yávasam risántî*h*.
Sanhitâ: pra*g*ấvatî*h* sûyávasam risántî*h*.

Rv. VII, 18, 4. dhenúm ná tvâ su-yávase.
Sanhitâ: dhenúm ná tvâ sûyávase.

3) rathîtama*h*. Rv. I, 11, 1. rathí-tamam rathínâm.
Sanhitâ: rathî́tamam rathî́nâm.
Rv. IX, 66, 26. pávamâna*h* rathí-tama*h*.
Sanhitâ: pávamâno rathî́tama*h*.
4) purûtama*h*. Rv. VI, 45, 29. puru-támam purû*n*âm.
Sanhitâ: purûtámam purû*n*âm.
Rv. VIII, 102, 7. adhvará*n*âm puru-támam.
Sanhitâ: adhvará*n*âm purûtámam.
Aber nicht in der Mitte eines Halbverses:
Rv. V, 56, 5. marútâm puru-támam ápûrvyam.
Sanhitâ: marútâm purutámam ápûrvyam.

कवर्दु धान्य मिथु चर्षणि स्तन पिबेति सर्वत्र यथोदयं च[545] ।
त्विषुक्थेत्येता उदये मकारे[546] पर्युर्वक्षेत्यमकारे ऽनुनासिके[547] ॥ ३ ॥

DXLV. Die Wörter kava, *r*idu, dhânya, mithu, *k*arsha*n*i, stana, piba verlängern ihren Endvokal stets, was auch immer folge. Das Wort stets ist gebraucht, um die Restriction anantarardhar*k*e aufzuheben.

1) kava. Rv. V, 34, 3. tanû́-*s*ubhram maghá-vâ yá*h* kava-sakhá*h*.
Sanhitâ: tanû́*s*ubhram maghávâ yá*h* kavâsakhá*h*.
2) *r*idu. Rv. VIII, 77, 11. *r*idu-pé *k*it *r*idu-v*r*ídhâ.
Sanhitâ: *r*idûpé *k*id *r*idûv*r*ídhâ.
3) dhânya. Rv. X, 94, 13. vápanta*h* bî́*g*am-iva dhânya-kríta*h*.
Sanhitâ: vápanto bî́*g*am iva dhânyâk*r*íta*h*.
4) mithu. Rv. I, 29, 3. ní svâpaya mithu-d*r*í*s*â.
Sanhitâ: ní shvâpayâ mithûd*r*í*s*â.
5) *k*arsha*n*i. Rv. III, 51, 1. *k*arsha*n*i-dh*r*ítam maghá-vânam ukthyàm.
Sanhitâ: *k*arsha*n*îdh*r*ítam maghávânam ukthyām.
6) stana. Rv. I, 120, 8. stana-bhú*g*a*h* á*s*isvî*h*.
Sanhitâ: stanâbhú*g*o á*s*isvîh.
7) piba. Rv. II, 11, 11. píba-piba ít indra *s*ûra sómam.
Sanhitâ: píbâ-pibéd indra *s*ûra sómam.

DXLVI. Tvishi und uktha verlängern ihren Endvokal, wenn ein m folgt.

1) tvishi. Rv. VI, 66, 10. tvíshi-manta*h* adhvarásya-iva didyút.
Sanhitâ: tvíshîmanto adhvarásyeva didyút.
2) uktha. Ait. Br. II, 38. b*r*ihaspatir ukthâmadâni *sam*sishat. Die Stelle kommt in unserer Sa*n*hitâ nicht vor.

Wenn ein anderer Buchstabe als m folgt, so tritt keine Verlängerung ein:
Rv. VII, 33, 14. uktha-bh*r*ítam sâma-bh*r*ítam bibharti.
Sanhitâ: ukthabh*r*ítam sâmabh*r*ítam bibharti.

DLXVII. Pari, uru, aksha verlängern ihren Endvokal wie vorher, i. e. am Ende des ersten Gliedes eines Compositums, wenn irgend ein Nasal, ausser m, folgt.

1) Pari. Rv. I, 33, 8. *k*akrâ*n*âsa*h* pari-náham p*r*ithivyấ*h*.
Sanhitâ: *k*akrâ*n*âsa*h* parî*n*áham p*r*ithivyấ*h*.

2) Uru. Rv. X, 14, 12. uru-nasáu asu-t*r*ípau udumbaláu.
Sanhitâ: urûnasấv asut*r*ípâ udumbaláu.

3) Aksha. Rv. X, 53, 7. aksha-náha*h* nahyatana utá somyấ*h*.
Sanhitâ: akshânáho nahyatanotá somyấ*h*.

Gegenbeispiel, wo m folgt: Rv. VIII, 9, 3. víprâsa*h* pari-mâm*r*isú*h*.
Sanhitâ: víprâsa*h* parimâm*r*isú*h*.

पित्र्य माहिनाकृषि भंगुराश्व विश्वदेव्य भेषज तुग्र्य पस्त्य ।
सुम्नर्तारातीत्युदये वकारे[548] वैश्वादयश्च[549] पृशनादयस्तु ॥ ४ ॥
यकारे[550] ऽराति कवि सुक्रतु श्रुधि पितु सुम्न रय्यृताश्चेति चैते[551] ।
न त्वश्व सुम्नर्ते वृषेति पद्या एकाक्षरादा उदये यकारे[552] ॥ ५ ॥

DXLVIII. Die Wörter pitrya, mâhina, ak*r*ishi, bhangura, a*s*va, vi*s*vadevya, bhesha*g*a, tugrya, pastya, sumna, *r*ita und arâti verlängern ihren Endvokal wenn das zweite Glied des Compositums mit v anfängt.

1) pitrya. Rv. IX, 46, 2. yóshâ-iva pítrya-vatî.
Sanhitâ: yósheva pítryâvatî.

2) mâhina. Rv. III, 56, 3. tri-anîká*h* patyate mấhina-vân.
Sanhitâ: tryanîká*h* patyate mấhinâvân.

3) ak*r*ishi. Rv. X, 146, 6. bahu-annấm ák*r*ishi-valâm.
Sanhitâ: bahvannấm ák*r*ishîv*a*lâm.

4) bhangura. Rv. X, 76, 4. ápa hata rakshása*h* bhangurá-vata*h*.
Sanhitâ: ápa hata raksháso bhangurấvata*h*.

5) a*s*va. Rv. X, 97, 7. a*s*va-vatîm soma-vatîm.
Sanhitâ: a*s*vâvatîm somâvatîm. Cf. 555, 2; 556.

6) vi*s*vadevya. Rv. X, 170, 4. vi*s*vá-karma*n*â vi*s*vádevya-vatâ.
Sanhitâ: vi*s*vákarma*n*â vi*s*vádevyâvatâ.

7) bhesha*g*a. Rv. (nicht in der Sanhitâ) bhesha*g*â bhesha*g*a-vấn.
Sanhitâ: bhesha*g*â bhesha*g*âvấn.

8) tugrya. Rv. VIII, 1, 15. mándantu tugrya-v*r*ídha*h*.
Sanhitâ: mándantu tugryâv*r*ídha*h*.

9) pastya. Rv. IX, 97, 18. márya*h* deva dhanva pastyā-vân.
Sanhitâ: máryo deva dhanva pastyấvân.

10) sumna. Rv. I, 113, 12. sumna-várî sûn*r*ítâ*h* îráyantî.
Sanhitâ: sumnâvárî sûn*r*ítâ îráyantî.

11) *r*ita. Rv. III, 13, 2. *r*itá-vâ yásya ródasî íti.
Sanhitâ: *r*itấvâ yásya ródasî. Cf. 558, 1.

12) arâti. Rv. IX, 114, 4. arâti-vấ mấ na*h* târît.
Sanhitâ: arâtîvấ mấ nas târît.

Gegenbeispiel, wo ein anderer Buchstabe als v folgt (Cf. 551):
Rv. V, 42, 8. yé a*s*va-dấ*h* utá.
Sanhitâ: yé a*s*vadấ utá.

DXLIX. Ebenso verlängern die mit vaibhu anfangenden Wörter ihren Endvokal am Ende des ersten Gliedes eines Compositums, wenn v folgt. Diese Wörter werden später aufgezählt, Sûtra DLIV.

DL. Die mit p*ris*anâ anfangenden Wörter verlängern ihren Endvokal am Ende des ersten Gliedes eines Compositums, wenn y folgt. Diese Wörter werden später aufgezählt, Sûtra DLIII.

DLI. Die Wörter arâti, kavi, sukratu, *s*rudhi, pitu, sumna, rayi, *r*ita und a*s*va verlängern ihren Endvokal wenn y folgt.

1) arâti. Rv. I, 99, 1. arâti-yatá*h* ní dahâti véda*h*.
Sanhitâ: arâtîyató ní dahâti véda*h*.

2) kavi. Rv. I, 164, 18. kavi-yámâna*h* ká*h* ihá prá vo*k*at.
Sanhitâ: kavîyámâna*h* ká ihá prá vo*k*at.

3) sukratu. Rv. I, 160, 4. ví yá*h* mamé rá*g*asî íti sukratu-yáyâ.
Sanhitâ: ví yó mamé rá*g*asî sukratûyáyâ.

4) *s*rudhi. Rv. VI, 67, 3. *s*rudhi-yatá*h* *k*it yatatha*h* mahi-tvấ.
Sanhitâ: *s*rudhîyatá*s* *k*id yatatho mahitvấ.

5) pitu. Rv. X, 142, 2. pravát te agne *g*ánima pitu-yatá*h*.
Sanhitâ: pravát te agne *g*ánimâ pitûyatá*h*.

6) sumna. Rv. VI, 1, 7. sumna-yáva*h* ímahe deva-yánta*h*.
Sanhitâ: sumnâyáva îmahe devayánta*h*. Cf. 558, 5.

7) rayi. Rv. III, 62, 2. ayám û*m* íti vâm puru-táma*h* rayi-yán.
Sanhitâ: ayám u vâm purutámo rayîyán.

8) *r*ita. Rv. X, 5, 3. *r*ita-yínî íti mâyínî íti sám dadhâte íti.
Sanhitâ: *r*itâyínî mâyínî sám dadhâte. Cf. 558, 6; 9.

9) a*s*va. Rv. X, 160, 5. a*s*va-yánta*h* gavyánta*h* vâ*g*á-yanta*h*.
Sanhitâ: a*s*vâyánto gavyánto vâ*g*áyanta*h*. Cf. 558, 1—3.

Gegenbeispiel, wo ein anderer Buchstabe als y folgt. (Cf. 548.)
Rv. V, 42, 8. yé a*s*va-dấ*h* utá.
Sanhitâ: yé a*s*vadấ utá.

DLII. Aber die Wörter a*s*va, sumna, *r*ita und v*r*isha verlängern ihren Endvokal im Compositum nicht, wenn y als Anlaut eines einsilbigen Wortes folgt.

1) a*s*va. Rv. I, 51, 14. a*s*va-yú*h* gavyú*h* ratha-yú*h* vasu-yú*h*.
Sanhitâ: a*s*vayúr gavyú̂ rathayúr vasûyú*h*.

2) sumna. Rv. II, 30, 11. tám va*h* *s*árdham mấrutam sumna-yú*h*.
Sanhitâ: tám va*h* *s*árdham mấrutam sumnayú*h*. Cf. 559, 1.

3) *r*ita. Rv. VIII, 70, 10. tvám na*h* indra *r*ita-yú*h*.

Sanhitâ: tvám na indra *r*itayú*h*. Cf. 559, 2; 3; 6.

4) v*r*isha. Rv. IX, 77, 5. átya*h* ná yûthé v*r*isha-yú*h* kánikradat.

Sanhitâ: átyo ná yûthé v*r*ishayú*h* kánikradat.

Gegenbeispiele, wo das zweite Glied des Compositums nicht einsilbig ist:

1) a*s*va. Rv. X, 160, 5. a*s*va-yánta*h* gavyánta*h* vâ*g*á-yanta*h*.

Sanhitâ: a*s*vâyánto gavyánto vâ*g*áyanta*h*. Cf. 551, 9.

2) sumna. Rv. VI, 1, 7. sumna-yáva*h* îmahe deva-yánta*h*.

Sanhitâ: sumnâyáva îmahe devayánta*h*. Cf. 563, 3.

3) *r*ita. Rv. X, 5, 3. *r*ita-yínî íti mâyínî íti.

Sanhitâ: *r*itâyínî mâyínî. Cf. 551, 8.

4) v*r*isha. Rv. I, 32, 3. v*r*isha-yámâna*h* av*r*i*n*îta sómam.

Sanhitâ: v*r*ishâyámâ*n*o 'v*r*i*n*îta sómam.

Folgt ein anderer Buchstabe als y, so gilt die Ausnahme von Sûtra 552 nicht; also:

Rv. III, 13, 2. *r*itá-vâ yásya ródasî íti.

Sanhitâ: *r*itâvâ yásya ródasî. (Cf. 548, 11.)

(Hier endet der erste Varga.)

पृशनाजिरर्जु मधु पुत्रि जनि क्रतु वल्गु वंधुर वृकांकु दम।
वृजिनाध्वरीषु वृष मध्य सखि स्तभु दुच्छुनाघ यवि शत्रु वसु॥[553] ६॥

DLIII. Dies sind die in Sûtra 550 angeführten Wörter, welche am Ende des ersten Gliedes eines Compositums ihren Endvokal verlängern wenn y folgt.

1) pri*s*ana. Rv. I, 84, 11. tấ*h* asya pri*s*ana-yúva*h*.

Sanhitâ: tấ asya pri*s*anâyúva*h*.

2) a*g*ira. Rv. VIII, 14, 10. stóma*h* indra a*g*ira-yate.

Sanhitâ: stóma indrâ*g*irâyate.

3) *rig*u. Rv. I, 136, 5. *rig*u-yántam ánu vratám.

Sanhitâ: *rig*ûyántam ánu vratám.

4) madhu. Rv. V, 74, 9. *s*ám û*m* íti sú vâm madhu-yuvâ.

Sanhitâ: *s*ám û shú vâm madhûyuvâ.

5) putri. Rv. VII, 96, 4. putri-yánta*h* su-dấnava*h*.

Sanhitâ: putrîyánta*h* sudấnava*h*.

6) *g*ani. Rv. VII, 96, 4. *g*ani-yánta*h* nu ágrava*h*.

Sanhitâ: *g*anîyánto nv ágrava*h*.

7) kratu. Rv. X, 64, 2. kratu-yánti krátava*h* h*r*it-sú.

Sanhitâ: kratûyánti krátavo h*r*itsú.

8) valgu. Rv. IV, 50, 7. valgu-yáti vándate pûrva-bhấ*g*am.

Sanhitâ: valgûyáti vándate pûrvabhấ*g*am.

9) vandhura. Rv. IV, 44, 1. yá*h* sûryấm váhati vandhura-yú*h*.

Sanhitâ: yá*h* sûryấm váhati vandhurâyú*h*.

10) v*r*ika. Rv. X, 133, 4. v*r*ika-yú*h* âdídesati.
Sanhitâ: v*r*ikâyúr âdídesati.
11) anku. Rv. VI, 15, 17. yám anku-yántam á ánayan.
Sanhitâ: yám ankûyántam ánayan.
12) dama. Rv. VI, 47, 16. *s*ri*n*vé vîrá*h* ugrám-ugram dama-yán.
Sanhitâ: *s*ri*n*vé vîrá ugrám-ugram damâyán.
13) v*r*i*g*ina. Rv. X, 27, 1. satya-dhv*r*ítam v*r*i*g*ina-yántam.
Sanhitâ: satyadhv*r*ítam v*r*i*g*inâyántam.
14) adhvari. Rv. I, 23, 16. *g*âmáya*h* adhvari-yatấm.
Sanhitâ: *g*âmáyo adhvarîyatấm.
15) ishu. Rv. I, 128, 4. krátvâ vedhá*h* ishu-yaté.
Sanhitâ: krátvâ vedhá ishûyaté.
16) v*r*isha. Rv. III, 52, 5. v*r*isha-yámâ*n*a*h* úpa gî*h*-bhí*h* í*tt*e.
Sanhitâ: v*r*ishâyámâ*n*a úpa gîrbhír í*tt*e.
17) madhya. Rv. I, 173, 10. madhya-yúva*h* úpa *s*ikshanti ya*g*ñai*h*.
Sanhitâ: madhyâyúva úpa *s*ikshanti ya*g*ñai*h*.
18) sakhi. Rv. I, 128, 1. vi*s*vá-*s*rush*t*i*h* sakhi-yaté.
Sanhitâ: vi*s*vá*s*rush*t*i*h* sakhîyaté.
19) stabhu. Rv. III, 7, 4. stabhu-yámânam vaháta*h* vahanti.
Sanhitâ: stabhûyámânam vaháto vahanti.
20) du*kk*huna. Rv. VII, 55, 3. kím asmấn du*kk*huna-yase.
Sanhitâ: kím asmấn du*kk*hunâyase.
21) agha. Rv. VIII, 71, 7. agha-yaté *g*âta-veda*h*.
Sanhitâ: aghâyaté *g*âtaveda*h*.
22) yavi. Rv. X, 61, 9. sá*h* dhartấ *g*a*g*ñe sáhasâ yavi-yút.
Sanhitâ: sá dhartấ *g*a*g*ñe sáhasâ yavîyút.
23) *s*atru. Rv. X, 89, 15. *s*atru-yánta*h* abhí yé na*h* tatasré.
Sanhitâ: *s*atrûyánto abhí yé nas tatasré.
24) vasu. Rv. I, 51, 14. a*s*va-yú*h* gavyú*h* ratha-yú*h* vasu-yú*h*.
Sanhitâ: a*s*vayúr gavyû rathayúr vasûyú*h*.

वैभु ह्रादुनि पुष्ट पर्वताहुति शुभ्र हृदयामति सह वृष्ण्य शक्ति ।
सप्ति स्वधिति कृशन वयुनर्ण घृणि हित धित विषु सुतर्त्विय नीथ[554] ॥ ७ ॥

DLIV. Dies sind die in Sûtra 549 angeführten Wörter, welche am Ende des ersten Gliedes eines Compositums ihren Endvokal verlängern, wenn v folgt.
1) vaibhu. Rv. X, 46, 3. vaibhu-vasá*h* mûrdháni ághnyâyâ*h*.
Sanhitâ: vaibhûvasó mûrdhány ághnyâyâ*h*.
2) hrâduni. Rv. V, 54, 3. abda-yấ *k*it múhu*h* ấ hrâduni-v*r*íta*h*.
Sanhitâ: abdayấ *k*in múhur ấ hrâdunîv*r*íta*h*.
3) push*t*a. Rv. VIII, 45, 16. push*t*á-vanta*h* yáthâ pa*s*úm.
Sanhitâ: push*t*ávanto yáthâ pa*s*úm.

4) parvata. Rv. IX, 46, 1. ksháranta*h* parvata-v*r*ídha*h*.
Sanhitâ: ksháranta*h* parvatâv*r*ídha*h*.

5) âhuti. Rv. IX, 67, 29. yúvânam âhuti-v*r*ídham.
Sanhitâ: yúvânam âhutîv*r*ídham.

6) *s*ubhra. Rv. IX, 15, 3. antá*h* *s*ubhrá-vatâ pathấ.
Sanhitâ: antá*h* *s*ubhrấvatâ pathấ.

7) h*r*idaya. Rv. I, 24, 8. utá apa-vaktấ h*r*idaya-vídha*h* *k*it.
Sanhitâ: utấpavaktấ h*r*idayâvídha*s* *k*it.

8) amati. Rv. VIII, 19, 26. ná me stotấ amati-vấ ná dú*h*-hita*h*.
Sanhitâ: ná me stotấmatîvấ ná dúrhita*h*.

9) saha. Rv. I, 175, 2. sahá-vân indra sânasí*h*.
Sanhitâ: sahấvẫn indra sânasí*h*. Cf. 558, 7; 8; 10.

10) v*r*ish*n*ya. Rv. VI, 22, 1. yá*h* pátyate v*r*ishabhá*h* v*r*ísh*n*ya-vân.
Sanhitâ: yá*h* pátyate v*r*ishabhó v*r*ísh*n*yâvân.

11) *s*akti. Rv. V, 31, 6. *s*ákti-va*h* yát vi-bhárâ*h* ródasî íti ubhé íti.
Sanhitâ: *s*áktîvo yád vibhárâ ródasî ubhé.

12) sapti. Rv. VII, 94, 10. sápti-vantâ saparyáva*h*.
Sanhitâ: sáptîvantâ saparyáva*h*.

13) svadhiti. Rv. I, 88, 2. rukmá*h* ná *k*itrá*h* svádhiti-vân.
Sanhitâ: rukmó ná *k*itrá*h* svádhitîvân.

14) kr*is*ana. Rv. I, 126, 4. mada-*k*yúta*h* kr*is*aná-vata*h* átyân.
Sanhitâ: mada*k*yúta*h* kr*is*anấvato átyân.

15) vayuna. Rv. V, 81, 1. ví hótrâ*h* dadhe vayuna-vít éka*h* ít.
Sanhitâ: ví hótrâ dadhe vayunâvíd éka ít. Cf. 558, 11.

16) *r*i*n*a. Rv. X, 34, 10. *r*i*n*a-vấ bíbhyat dhánam i*kkh*ámâna*h*.
Sanhitâ: *r*i*n*âvấ bíbhyad dhánam i*kkh*ámâna*h*.

17) gh*r*i*n*i. Rv. X, 176, 3. gh*r*í*n*i-vân *k*etati tmánâ.
Sanhitấ: gh*r*í*n*îvân *k*etati tmánâ.

18) hita. Rv. I, 180, 7. vipanyấmahe ví pa*n*í*h* hitá-vân.
Sanhitâ: vipanyấmahe ví pa*n*ír hitấvân.

19) dhita. Rv. III, 27, 2. *s*rush*t*i-vấnam dhitá-vânam.
Sanhitâ: *s*rush*t*îvấnam dhitấvânam.

20) vishu. Rv. X, 43, 3. vishu-v*r*ít índra*h* ámate*h* utá kshudhá*h*.
Sanhitâ: vishûv*r*íd índro ámater utá kshudhá*h*.

21) suta. Rv. VIII, 65, 6. sutá-vanta*h* tvâ vayám.
Sanhitâ: sutấvantas tvâ vayám.

22) *r*itviya. Rv. VIII, 12, 10. iyám te *r*itvíya-vatî dhîtí*h* eti návîyasî.
Sanhitâ: iyám ta *r*itvíyâvatî dhîtír eti návîyasî.

23) nîtha. Rv. III, 12, 5. nîtha-vída*h* *g*aritára*h*.
Sanhitâ: nîthâvído *g*aritấra*h*.

नार्तवाकेनाश्ववित्सुम्नयंता वसुवसु प्रसहानो ऽभिवावृते ।
परिवृतं नाभिवृत्याश्ववच्च[555] पादांते[556] सर्वत्र परे मघस्य[557] ॥ ५ ॥

DLV. Die Wörter *r*itavâkena, a*s*vavit, sumnayantâ, vasuvasu, prasahâna*h*, abhivâv*r*ite, pariv*r*itam na, abhiv*r*itya haben keine Verlängerung des Endvokals im ersten Gliede, wie man dies nach frühern Regeln erwarten könnte.

1) *r*itavâkena. Rv. IX, 113, 2. *r*ita-vâkéna satyéna.
Sanhitâ: *r*itavâkéna satyéna. Cf. 548, 11.

2) a*s*vavit. Rv. IX, 61, 3. pári na*h* á*s*vam a*s*va-vít.
Sanhitâ: pári *n*o á*s*vam a*s*vavít. Cf. 548, 5.

3) sumnayantâ. Rv. VI, 49, 1. gî*h*-bhi*h* mitrâvárú*n*â sumna-yántâ.
Sanhitâ: gîrbhír mitrâvárú*n*â sumnayántâ. Cf. 552, 2; 558, 5.

4) vasuvasu. Rv. X, 76, 8. vásu-vasu va*h* pârthivâya sunvaté.
Sanhitâ: vásu-vasu va*h* pârthivâya sunvaté. Cf. 538, 1.

5) prasahâna*h*. Rv. X, 99, 2. sá*h* sá-nî*l*ebhi*h* pra-sahâná*h* asya.
Sanhitâ: sá sánî*l*ebhi*h* prasahânó asya. Cf. 541.

6) abhivâv*r*ite. Rv. X, 174, 1. yéna índra*h* abhi-vav*r*ité.
Sanhitâ: yénéndro abhivâv*r*ité. Cf. 543.

Der Commentar bemerkt richtig, dass diese Ausnahme unnöthigerweise aufgeführt sei, weil nämlich v*r*it nicht unmittelbar auf abhi folge, sondern durch vâ getrennt sei. Er vertheidigt aber dennoch den Verfasser des Prâti*s*âkhya, indem er andere Stellen anführt, wo ein ähnliches Dazwischentreten die gegebene Regel nicht aufhebt.

7) pariv*r*itam na. Rv. VII, 27, 2. ápa v*r*idhi pári-v*r*itam ná râdha*h*.
Sanhitâ: ápâ v*r*idhi páriv*r*itam ná râdha*h*. Cf. 543, 1.

Es war nöthig na beizufügen, denn in einer andern Stelle, wo na nicht folgt, tritt die Verlängerung ein.

Rv. X, 113, 6. apá*h* bíbhratam támasâ pári-v*r*itam.
Sanhitâ: apó bíbhratam támasâ párîv*r*itam.

8) abhiv*r*itya. Rv. X, 174, 2. abhi-v*r*ítya sa-pátnân.
Sanhitâ: abhiv*r*ítya sapátnân. Cf. 543, 2.

DLVI. Auch a*s*vavat verlängert den Endvokal des ersten Gliedes nicht, wenn es zu Ende eines Pâda steht.[1]) Cf. 548, 5.

Rv. VIII, 46, 5. dádhâna*h* gó-mat á*s*va-vat.
Sanhitâ: dádhâno gómad á*s*vavat.

Gegenbeispiel: Rv. VIII, 82, 3. á*s*va-vat gó-mat yáva-mat.
Sanhitâ: á*s*vâvad gómad yávamat.

DLVII. An allen Stellen fällt die Verlängerung des Endvokals des ersten Gliedes eines Compositums weg, wenn der Genitiv maghasya folgt. Cf. 538, 2.

---

1) Hiernach ist die Bemerkung im Sanskrit-Wörterbuch von Böhtlingk und Roth s. v. asvavat zu berichtigen.

Rv. V, 33, 6. prá aryá*h* stushe tuvi-maghásya dắnam.
Sanhità: prâryá*h* stushe tuvimaghásya dắnam.
Gegenbeispiel: Rv. I, 48, 10. *s*rudhí *k*itra-maghe hávam.
Sanhità: *s*rudhí *k*itrâmaghe hávam.

अश्वयूपायाश्वयुजो ऽश्वयोगाः सहवाहः सुम्नयंतर्तयंत ।
सहवसुं सहवत्सर्तयुक्तिं सहवीरं वयुनवच्चकार [558] ॥ ९ ॥

DLVIII. Der Endvokal des ersten Gliedes wird nicht verlängert in den folgenden Wörtern:

1) a*s*vayûpâya. Rv. I, 162, 6. *k*ashắlam yé a*s*va-yûpắya tákshati.
Sanhitâ: *k*ashắlam yé a*s*vayûpắya tákshati. Cf. 551, 9.

2) a*s*vayu*g*a*h*. Rv. V, 54, 2. vaya*h*-v*r*ídha*h* a*s*va-yú*g*a*h* pári-*g*raya*h*.
Sanhitâ: vayov*r*ídha*h* a*s*vayú*g*a*h* pári*g*raya*h*. Cf. 551, 9.

3) a*s*vayogâ*h*. Rv. I, 186, 7. utá na*h* îm matáya*h* á*s*va-yogâ*h*.
Sanhitâ: utá na îm matáyó ʻ*s*vayogâ*h*. Cf. 551, 9.

4) sahavâha*h*. Rv. VII, 97, 6. b*r*íhaspátim saha-vắha*h* vahanti.
Sanhitâ: b*r*íhaspátim sahavắho vahanti. Cf. 554, 9.

5) sumnayantâ. Rv. VI, 49, 1. gî*h*-bhí*h* mitrắváru*n*â sumna-yántâ.
Sanhitâ: gîrbhír mitrắváru*n*â sumnayántâ. Cf. 551, 6; 555, 3.[1])

6) *r*itayanta. Rv. VIII, 3, 14. kát u*m* íti stuvánta*h* *r*ita-yanta.
Sanhitâ: kád u stuvánta *r*itayanta. Cf. 551, 8.

7) sahavasum. Rv. II, 13, 8. yá*h* nàrmarám sahá-vasum.
Sanhitâ: yó nàrmarám sahávasum. Cf. 554, 9.

8) sahavatsâ. Rv. I, 32, 9. dắnu*h* *s*aye sahá-vatsâ ná dhenú*h*.
Sanhitâ: dắnu*h* *s*aye sahávatsâ ná dhenú*h*. Cf. 554, 9.

9) *r*itayuktim. Rv. X, 61, 10. *r*itám vádanta*h* *r*itá-yuktim agman.
Sanhitâ: *r*ítám vádanta *r*itáyuktim agman. Cf. 551, 8.

10) sahavîram. Rv. III, 54, 13. dhắta rayím sahá-vîram turâsa*h*.
Sanhitâ: dhắtâ rayím sahávîram turâsa*h*. Cf. 554, 9.

11) vayunava*k* *k*akâra. Rv. VI, 21, 3. sûrye*n*a vayúna-vat *k*akâra.
Sanhitâ: sûrye*n*a vayúnava*k* *k*akâra. Cf. 554, 15.

Gegenbeispiel, ohne *k*akâra: Rv. IV, 51, 1. *g*yóti*h* támasa*h* vayúna-vat asthât.
Sanhitâ: *g*yótis támaso vayúnâvad asthât.

सुम्नायुर्जुह्व ऋतायन्नृतायुमुग्रादेवं दक्षिणावानृतायोः ।
वृषारवाय सूमयं शतावन्नपीजुवापरीवृतो ऽनपावृत् [559] ॥ १० ॥

---

1) Die nochmalige Wiederholung dieses Beispiels, welches bereits in Sûtra 555, 3 erwähnt war, ist eine Unachtsamkeit, welche sich indische Gelehrte selten zu Schulden kommen lassen. Merkwürdigerweise scheint auch der Commentar diese punarukti nicht bemerkt zu haben. Siehe Regnier II, p. 48, note.

DLIX. Die folgenden Wörter verlängern den Endvokal des ersten Gliedes im Compositum.

1) sumnâyur *g*uhve. Rv. VI, 2, 3. sumna-yú*h* *g*uhvé adhvaré.
Sanhitâ: sumnâyúr *g*uhvé adhvaré. Cf. 552, 2.
Gegenbeispiel, ohne *g*uhve. Rv. III, 27, 1. devấn *g*igâti sumna-yú*h*.
Sanhitâ: devấñ *g*igâti sumnayú*h*.

2) *r*itâyan. Rv. VII, 85, 1. sárga*h* ná s*r*ish*t*á*h* árvatî*h* *r*ita-yán.
Sanhitâ: sárgo ná s*r*ish*t*ó árvatîr *r*itâyán. Cf. 552. 3.

3) *r*itâyum. Rv. VIII, 79, 6. út îm *r*ita-yúm îrayat.
Sanhitâ: úd îm *r*itâyúm îrayat. Cf. 552. 3.

4) ugrâdevam. Rv. I, 36, 18. ugrá-devam havâmahe.
Sanhitâ: ugrấdevam havâmahe.

5) dakshi*n*âvân. Rv. III, 39, 6. háste dadhe dákshi*n*e dákshi*n*a-vân.
Sanhitâ: háste dadhe dákshi*n*e dákshi*n*âvân.

6) *r*itâyo*h*. Rv. I, 169, 5. pra-netấra*h* kásya *k*it *r*ita-yó*h*.
Sanhitâ: pra*n*etâra*h* kásya *k*id *r*itâyó*h*. Cf. 552, 3.

7) v*r*ishâravâya. Rv. X, 146, 2. v*r*isha-ravấya vádate.
Sanhitâ: v*r*ishâravấya vádate.

8) sûmayam. Rv. VIII, 77, 11. tuvi-kshám te sú-k*r*itam su-máyam dhánu*h*.
Sanhitâ: tuvishkám te súk*r*itam sûmáyam dhánu*h*.

9) *s*atâvan. Rv. VI, 47, 9. váhish*th*ayo*h* *s*ata-van á*s*va-yo*h* ấ.
Sanhitâ: váhish*th*ayo*h* *s*atâvann á*s*vayor ấ.

10) apî*g*uvâ. Rv. II, 31, 5. ushásânáktâ *g*ágatâm api-*g*úvâ.
Sanhitâ: ushấsânáktâ *g*ágatâm apî*g*úvâ.

11) aparîv*r*ita*h*. Rv. II, 10, 3. ápari-v*r*ita*h* vasati prá-*k*etâ*h*.
Sanhitâ: áparîv*r*ito vasati prá*k*etâ*h*.

12) anapâv*r*it. Rv. VI, 32, 5. itthấ s*r*i*g*ânấ*h* ánapa-v*r*it ártham.
Sanhitâ: itthấ s*r*i*g*ânấ ánapâv*r*id ártham.

(Hier endet der zweite Varga.)

इंद्रावतः सोमावतीमवायती दीर्घाधियो ऽमित्रायुधो रथीतरः ।
अन्नावृधं विश्वापुषं वसूजुव विश्वाभुवे यज्ञायते घृतावृधा 560 ॥ ११ ॥

DLX. Die folgenden Wörter verlängern den Endvokal des ersten Gliedes im Compositum:

1) indrâvata*h*. Rv. IV, 27, 4. *r*i*g*ipyá*h* îm índra-vata*h* ná bhu*g*yúm.
Sanhitâ: *r*i*g*ipyá îm índrâvato ná bhu*g*yúm.

2) somâvatîm. Rv. X, 97, 7. a*s*va-vatîm soma-vatîm.
Sanhitâ: a*s*vâvatîm somâvatîm.

3) avâyatî. Rv. VIII, 91, 1. kanyấ vấ*h* ava-yatî.
Sanhitâ: kanyấ vấr avâyatî.

4) dîrghâdhiyah. Rv. II, 27, 4. dîrghá-dhiyah rákshamânâh asuryãm.
Sanhitâ: dîrghấdhiyo rákshamânâ asuryãm.

5) amitrâyudhah. Rv. III, 29, 15. amitra-yúdhah marútâm-iva pra-yấh.
Sanhitâ: amitrayúdho marútâm iva prayấh.

6) rathîtarah. Rv. I, 84, 6. nákih tvát rathí-tarah.
Sanhitâ: nákish tvád rathî́tarah.

7) annâvridham. Rv. X, 1, 4. anna-vrídham práti karanti ánnaih.
Sanhitâ: annâvrídham práti karanty ánnaih.

8) visvâpusham. Rv. I, 162, 22. pumsáh putrân utá visva-púsham rayím.
Sanhitâ: pumsáh putrấn̐ utá visvâpúsham rayím.

9) vasûguvam. Rv. VIII, 99, 8. vásavânam vasu-gúvam.
Sanhitâ: vásavânam vasûgúvam.

10) visvâbhuve. Rv. X, 50, 1. arka visvá-narâya visva-bhúve.
Sanhitâ: arkâ visvấnarâya visvâbhúve.

11) yagñâyate. Rv. V, 41, 1. yagña-yaté vâ pasu-sáh ná vấgân.
Sanhitâ: yagñâyaté vâ pasushó ná vấgân.

12) ghritâvridhâ. Rv. VI, 70, 4. ghrita-sríyâ ghrita-prikâ ghrita-vrídhâ.
Sanhitâ: ghritasríyâ ghritaprikâ ghritâvrídhâ.

सुम्नायन्निन्मित्रायुव ऋषीवो देवावान्दिवः ।
एवावदस्य क्षेत्रासामृताव्ने सदानसदे [561] ॥ १२ ॥

DLXI. Die folgenden Wörter verlängern den Endvokal des ersten Gliedes im Compositum:

1) sumnâyan it. Rv. I, 114, 3. sumna-yán ít vísah asmấkam.
Sanhitâ: sumnâyánn íd víso asmấkam.

Gegenbeispiel, ohne it. Rv. I, 138, 1. árkâmi sumna-yán ahám.
Sanhitâ: árkâmi sumnayánn ahám.

2) mitrâyuvah. Rv. I, 173, 10. mitra-yúvah ná pûh-patim.
Sanhitâ: mitrâyúvo ná pûrpatim.

3) rishîvah. Rv. VIII, 2, 28. síprin ríshi-vah sákî-vah.
Sanhitâ: síprinn ríshîvah sákîvah.

4) devâvân divah. Rv. IV, 26, 6. devá-vân divâh amúshmât út-tarât â-dấya.
Sanhitâ: devấvân divó amúshmâd úttarâd âdấya.

Gegenbeispiel, ohne divah. Rv. X, 61, 26. sáh grinânáh at-bhíh devá-vân íti.
Sanhitâ: sá grinânó adbhír devávân íti.

5) evâvadasya. Rv. V, 44, 10. eva-vadásya yagatásya sádhreh.
Sanhitâ: evâvadásya yagatásya sádhreh.

6) kshetrâsâm. Rv. IV, 38, 1. kshetra-sấm dadathuh urvara-sấm.
Sanhitâ: kshetrâsấm dadathur urvarâsấm.

7) ritâvne. Rv. VIII, 103, 8. ritá-vne brihaté sukrá-sokishe.
Sanhitâ: ritấvne brihaté sukrásokishe. Cf. 456.

8) sadanâsade. Rv. IX, 98, 10. devấya sadana-sáde.
Sanhitâ: devấya sadanâsáde.

पदेष्वंतरनिंग्येषु प्लुतिः पद्येषु चोत्तरा ।[562]
वृषस्व वंथ वृध्वांसं वाता वातुर्वनो वृतुः ॥ १३ ॥
वृते वृषाणा वृषाणो वृजे वंधि मृजुर्मृशुः ।
मृजे मृजीत वानैषां व मेति सदृशादिषु[563] ॥ १४ ॥

DLXII. Die Verlängerung im Folgenden findet statt im Innern sowohl von unauflösbaren Wörtern als von Gliedern eines Compositums.

Durch die Worte padeshv antar hört die bisherige Ueberschrift pûrvapadânte auf. Ein ingya ist streng genommen ein Wort, welches einen Avagraha hat. Cf. Sûtra 103. Padya muss in der technischen Bedeutung von Compositionsglied gefasst werden. Cf. Sûtra 62; 576.

DLXIII. Bei v*r*ishasva, vantha, v*r*idhvâ*m*sam, vâtâ, vâtu*h*, vana*h*, v*r*itu*h*, v*r*ite, v*r*ishâ*n*â, v*r*ishâ*n*a*h*, v*r*i*g*e, vandhi, m*r*i*g*u*h*, m*r*isu*h*, m*r*i*g*e, m*r*i*g*îta, vâna verlängern sich va und ma in den respectiven Anfangssilben.

Die Construction ist nicht ganz klar, und wäre der Commentar nicht dagegen, so würde es natürlicher sein pluti aus dem vorhergehenden herüberzunehmen. Der Zusammenhang wäre dann: v*r*ishasva-vâna ityeteshâm plutir bhavati; kutra? va meti sad*r*i*s*âdishu. Der Commentar erklärt aber: वृषस्व-वानेत्येतेषमुदयानां सदृशादिषूदयेषु वकारमकारौ प्लवेते. Als Grund für den Ausdruck सदृशादिषु giebt der Commentar an वकारस्य मकारादिषु मा भूत् मकारस्य वकारादिषु, welches in der Uebersetzung durch „respectiv“ ausgedrückt ist.

1) vâ-v*r*ishasva. Rv. VIII, 61, 7. út vav*r*ishasva magha-van.
Sanhitâ: úd vâv*r*ishasva maghavan.

2) vâ-vantha. Rv. VIII, 66, 5. yát vavántha puru-stuta.
Sanhitâ: yád vâvántha purush*t*uta.

3) vâ-v*r*idhvâ*m*sam. Rv. VIII, 98, 8. vav*r*idhvấ*m*sam *k*it adri-va*h*.
Sanhitâ: vâv*r*idhvấ*m*sam *k*id adriva*h*.

Hier macht Uva*t*a den Einwurf, dass dieses Beispiel unnöthig scheine, weil in Sûtra 569, 9 vâv*r*idha besonders als der Verlängerung in der Anfangssilbe unterworfen angeführt werde. Er berichtigt dies jedoch selbst, indem er sagt: नानर्थकं । श्रावयादिषु वावृधेति धकारांतस्य ग्रहणं इह तु दकारांतग्रहणं सोष्मा तु पूर्व्येण सहोच्यते सकृत्स्वेन । ६. १. । इति दकारभावात् ।

4) vâ-vâtâ. Rv. VIII, 4, 14. úpa bradhnám vavấtâ v*r*ísha*n*â.
Sanhitâ: úpa bradhnám vâvấtâ v*r*ísha*n*â.

5) vâ-vâtu*h*. Rv. VIII, 1, 16. vavấtu*h* sákhyu*h* ấ gahi.
Sanhitâ: vâvấtu*h* sákhyur ấ gahi.

6) và-vana*h*. Rv. IV, 11, 2. vísvebhi*h* yát vavána*h* sukra.
Sanhitâ: vísvebhir yád vâvána*h* sukra.

7) và-vritu*h*. Rv. IV, 30, 2. visvà *k*akrá-iva vav*r*itu*h*.
Sanhitâ: vísvâ *k*akréva vâv*r*itu*h*.

8) và-v*r*ite. Rv. X, 174, 1. yéna índra*h* abhi-vav*r*ité.
Sanhitâ: yénéndro abhivâv*r*ité.

9) và-v*r*ishà*n*â*h*. Rv. VI, 26, 1. mahá*h* vá*g*asya sàtáu vav*r*ishâná*h*.
Sanhitâ: mahó vá*g*asya sàtáu vàv*r*ishâná*h*.

10) và-v*r*ishà*n*a*h*. Rv. IV, 29, 3. ut-vav*r*ishâ*n*á*h* rádhase.
Sanhitâ: udvàv*r*ishâ*n*ó rádhase.

11) và-v*r*i*g*e. Rv. VII, 39, 2. prá vav*r*i*g*e su-prayá*h* barhí*h*.
Sanhitâ: prá vâv*r*i*g*e suprayá barhí*h*.

12) và-vandhi. Rv. V, 31, 13. vavandhí yá*g*yûn utá téshu dhehi.
Sanhitâ: vâvandhí yá*g*yûn̈r utá téshu dhehi.

13) mà-m*r*i*g*u*h*. Rv. X, 66, 9. vásam devása*h* tanvì ní mam*r*i*g*u*h*.
Sanhitâ: vásam devásas tanvì ní mâm*r*i*g*u*h*.

14) mà-m*r*isu*h*. Rv. VIII, 9, 3. víprâsa*h* pari-mam*r*isú*h*.
Sanhitâ: víprâsa*h* parimâmrisú*h*.

15) mâ-m*r*i*g*e. Rv. VII, 26, 3. ní mam*r*i*g*e púra*h* índra*h* sú sárvà*h*.
Sanhitâ: ní mâm*r*i*g*e púra índra*h* sú sárvà*h*.

16) mâ-m*r*i*g*îta. Rv. VII, 93, 3. ví sâtáye tanvâm mam*r*i*g*îta.
Sanhitâ: ví sâtáye tanvãm mâm*r*i*g*îta.

17) và-vàna. Rv. X, 74, 6. yát vavána puru-támam purâshá*t*.
Sanhitâ: yád vàvána purutámam puráshá*t*.

Alle diese Beispiele sind Aningya-Wörter, und der Commentar giebt daher als Gegenbeispiel zu No. 4: Rv. IV, 3, 15. sám te sastí*h* devá-vâtâ *g*areta.
Sanhitâ: sám te sastír devávâtâ *g*areta.

सहेत्यादिः पूर्वपदोपधः सन्नेकाक्षरचर्षणिधन्ववर्जं[564] **।**
नतु पादस्याष्टिनो ऽंतं गतस्य[565] **न ह्वादशिनो ऽनभिमातिपूर्वः**[566] **॥ १५ ॥**

DLXIV. Der erste Vokal in der Wurzel saha hat Verlängerung, wenn ihm ein erstes Compositionsglied vorausgeht, nur darf dieses nicht einsilbig sein, noch *k*arsha*n*i oder dhanva.

1) Rv. III, 47, 5. visva-sáham ávase nûtanâya ugrám.
Sanhitâ: visvàsáham ávase nûtanâyográm.

2) Rv. VIII, 60, 6. satru-sáha*h* su-agnáya*h*.
Sanhitâ: satrûsháha*h* svagnáya*h*.

Gegenbeispiele, 1) wo saha nicht im zweiten Gliede eines Compositums steht:
Rv. II, 21, 2. áshâ*l*hâya sáhamânâya vedháse.
Sanhitâ: áshâ*l*hâya sáhamânâya vedháse.

2) Wo das erste Glied einsilbig ist:
Rv. VIII, 46, 20. pra-sáhâ sam-râ*t* sáhurim.
Sanhitâ: prâsáhâ samrâ*t* sáhurim. Cf. 584, 4: 585, 3.
3) Wo das erste Glied *k*arsha*n*i ist:
Rv. VIII, 1, 2. gấm ná *k*arsha*n*i-sáham.
Sanhitâ: gấm ná *k*arsha*n*ìsáham.
4) Wo das erste Glied dhanva ist:
Rv. I, 127, 3. dhanva-sáhâ ná ayate.
Sanhitâ: dhanvâsáhâ nấyate.
5) Wo das zweite Glied nicht von der Wurzel sah abgeleitet ist:
Rv. V, 30, 15. *k*átu*h*-sahasram gávyasya pasvá*h*.
Sanhitâ: *k*átu*h*sahasram gávyasya pasvá*h*.
Andere Ausnahmen siehe Sùtra 581, 3.

DLXV. Diese Regel gilt nicht wenn saha zu Ende eines achtsilbigen Stollens steht.
Rv. VIII, 88, 1. tám va*h* dasmám *r*iti-sáham.
Sanhitâ: tám vo dasmám *r*itìsháham. Cf. 583, 2.
Gegenbeispiel: Rv. X, 104, 7. sahásra-vâ*g*am abhimâti-sáham.
Sanhitâ: sahásravâ*g*am abhimâtishấham.
Rv. X, 20, 7. ya*g*ña-sáham dúva*h* ishe agním.
Sanhitâ: ya*g*ñâsấham dúva ishe' gním.

DLXVI. Auch gilt die Regel nicht, wenn saha zu Ende eines zwölfsilbigen Stollens steht, ausser wenn ihm abhimâti als erstes Glied vorausgeht.
Rv. II, 21, 3. satrâ-sahá*h* *g*ana-bhakshá*h* *g*ana*m*-sahá*h*.
Sanhitâ: satrâsâhó *g*anabhakshó *g*ana*m*sahá*h*.
Gegenbeispiele: 1) zu Ende eines nicht zwölfsilbigen Stollen:
Rv. VI, 75, 9. satá*h*-vîrâ*h* uráva*h* vrâta-sahấ*h*.
Sanhitâ: satóvìrâ urávo vrâtasâhấ*h*.
2) Nicht zu Ende eines zwölfsilbigen Stollens:
Rv. II, 21, 2. satrâ-sáhe náma*h* indrâya vo*k*ata.
Sanhitâ: satrâsấhe náma índrâya vo*k*ata.
Mit abhimâti im ersten Glied:
Rv. X, 47, 3. *s*rutá-*r*ishim ugrám abhimâti-sáham.
Sanhitâ: *s*rutá*r*ishim ugrám abhimâtishấham.

(Hier endet der dritte Varga.)

अभिमातिनृपृतनोपधस्तु सर्वत्र परे प्रवते यकारे[567]।
आवयादीनामुदयास्त्रिवर्णाः पदैकदेशा इति तान्प्रतीयात्[568] ॥ १६ ॥

DLXVII. Der erste Vokal von der Wurzel saha erhält überall Verlängerung,

wenn der Buchstabe y folgt, und wenn das erste Glied des Compositums abhimâti, n*ri* oder p*ri*tanâ ist.

1) abhimâti-shâhya. Rv. III, 37, 3. índra abhimâti-sáhye.
Sanhitâ: índrâbhimâtisháhye.

2) n*ri*-shâhya. Rv. I, 100, 5. n*ri*-sáhye sasahvā́n amítrân.
Sanhitâ: n*ri*sháhye sâsahvā́n̐ amítrân.

Rv. VI, 46, 8. asmábhyam tát rirîhi sám n*ri*-sáhye.
Sanhitâ: asmábhyam tád rirîhi sám n*ri*sháhye. Cf. 580, 11; 581, 2.

3) p*ri*tanâ-shâhya. Rv. III, 37, 1. pritanâ-sáhyâya *k*a.
Sanhitâ: p*ri*tanâsháhyâya *k*a.

Gegenbeispiel, ohne folgendes y. Rv. V, 23, 2. tám agne p*ri*tanâ-sáham.
Sanhitâ: tám agne p*ri*tanâsháham.

Beispiel, dass die Verlängerung nicht nur am Ende eines acht- oder zwölfsilbigen Stollens (Sùtra 565 und 566) eintritt, sondern überall.

Rv. I, 100, 5. n*ri*-sáhye sasahvā́n amítrân.
Sanhitâ: n*ri*sháhye sâsahvā́n amítrân.

Rv. III, 37, 1. p*ri*tanâ-sáhyâya *k*a.
Sanhitâ: p*ri*tanâsháhyâya *k*a.

DLXVIII. Unter den mit *s*râvaya anfangenden (verlängerten Wörtern) betrachte man die dreiconsonantischen Ausgänge als Theile eines Wortes, d. h. Wörter wie *s*râvaya, haben diese Verlängerung nicht nur für sich, sondern so oft sie als Theile eines Wortes vorkommen, wo dann der Endvokal oft wechselt, und eine oder mehrere Silben zu Anfange vortreten können.

Der Commentar sagt: श्रावयेत्येवमादीनां प्लुतानामुदयास्त्रिवर्णा एव वेदितव्याः । अकार उच्चारणार्थो द्रष्टव्यः । पदानामेकदेशा इति ताञ्छ्रावयादीन्प्रतीयात् । तस्माच्छ्रावयेति गृहीत आश्रावयंत इव इत्यत्रापि भवति ।

श्रावय यावय च्यावय यामय रामय मामह वावस ।
द्रावय दाहह वावृध तातृष सासह रारप ॥ १७ ॥
आद्यक्षरं प्लुतं तेषामनन्वित्यस्य[569] मध्यमं[570] ।
द्विवर्णः प्रत्ययो ऽंत्यस्य[571] प्रवादाः षक्तितः परे[572] ॥ १८ ॥

DLXIX. Hier folgen die Beispiele, in denen die erste Silbe lang ist:

1) *s*râvaya. Rv. VIII, 96, 12. *s*raváya vā́*k*am.
Sanhitâ: *s*râváyâ vā́*k*am.

Rv. I, 139, 3. â*s*raváyanta*h*-iva *s*lókam.
Sanhitâ: â*s*râváyanta iva *s*lókam. Cf. 580, 9; 581, 1; 582, 7.

2) yâvaya. Rv. X, 127, 6. yaváya v*ri*kyām v*rí*kam.
Sanhitâ: yâváyâ v*ri*kyām v*rí*kam. Cf. 580, 1; 7; 581, 9; 582, 2; 4.

3) *k*yâvaya. Rv. VIII, 92, 7. á́ *k*yavayasi ùtáye.
Sanhitâ: á́ *k*yâvayasy ùtáye.

3b) yâmaya. Rv. VIII, 3, 2. á́ na*h* sumnéshu yamaya.
Sanhitâ: á́ na*h* sumnéshu yâmaya. Cf. 581, 6.

4) râmaya. Rv. X, 42, 1. ní ramaya *g*arita*h* sóma índram.
Sanhitâ: ní râmaya *g*arita*h* sóma índram. Cf. 580, 2; 5; 582, 5.

5) mâmaha. Rv. I, 94, 16. tát ná*h* mitrá*h* váru*n*a*h* mamahantâm.
Sanhitâ: tán nó mitró váru*n*o mâmahantâm.
Rv. I, 165, 13. ká*h* nú átra maruta*h* mamahe va*h*.
Sanhitâ: kó nv átra maruto mâmahe va*h*.

6) vâvasa. Rv. I, 46, 13. vavasâná́ vivásvati.
Sanhitâ: vâvasâná́ vivásvati.
Rv. VIII, 4, 8. savyá́m ánu sphigyām vâvase.
Sanhitâ: savyá́m ánu sphigyām vâvase.

7) drâvaya. Rv. VIII, 4, 11. ádhvaryo íti draváya tvám.
Sanhitâ: ádhvaryo drâváyâ tvám.
Rv. IX, 69, 6. *s*úryasya-iva ra*s*máya*h* drâvayitnáva*h*.
Sanhitâ: *s*ū́ryasyeva ra*s*máyo drâvayitnáva*h*. Cf. 582, 6.

8) dâd*r*iha. Rv. I, 130, 4. dad*r*ihâ*n*á*h* vá*g*ram índra*h* gábhastyo*h*.
Sanhitâ: dâd*r*ihâ*n*ó vá*g*ram índro gábhastyo*h*. Cf. 580, 10.

9) vâv*r*idha. Rv. VIII, 5, 11. vav*r*idhâná́ *s*ubha*h* patî íti.
Sanhitâ: vâv*r*idhâná́ *s*ubhas patî. Cf. 563, 3.
Rv. I, 130, 10. vav*r*idhîthá́*h* áhobhi*h*-iva dyáu*h*.
Sanhitâ: vav*r*idhîthá́ áhobhir iva dyáu*h*. Cf. 580, 4.

10) tât*r*isha. Rv. I, 173, 11. tîrthé ná á*kk*ha tat*r*ishâ*n*ám óka*h*.
Sanhitâ: tîrthé ná́*kk*hâ tât*r*ishâ*n*ám óka*h*.
Rv. I, 31, 7. yá*h* tat*r*ishâ*n*á*h* ubháyâya.
Sanhitâ: yás tât*r*ishâ*n*á ubháyâya. Cf. 580, 8; 581, 5.

11) sâsaha. Rv. VIII, 19, 20. yéna samát-su sasáha*h*.
Sanhitâ: yénâ samátsu sâsáha*h*.
Rv. I, 171, 6. su-praketébhi*h* sasahí*h* dádhâna*h*.
Sanhitâ: supraketébhi*h* sâsahír dádhâna*h*. Cf. 580, 3; 582, 3.

12) râra pa. Rv. VI, 3, 6. so*k*ishâ rarapîti mitrá-mahâ*h*.
Sanhitâ: so*k*íshâ rârapîti mitrámahâ*h*. Cf. 581, 7.

DLXX. In ananu wird die mittlere Silbe verlängert.
Rv. II, 25, 11. ananu-dá*h* v*r*ishabhá*h* *g*ágmi*h*.
Sanhitâ: anânudó v*r*ishabhó *g*ágmi*h*.

DLXXI. Im letzten der unter *s*râvaya angeführten Beispiele findet zweiconsonantige Wahrnehmung statt, d. h. die Regel gilt auch für den zweiconsonantigen Ausgang, also nicht nur für rârap, sondern auch für râr.

Rv. I, 91, 13. sóma rarandhí na*h* h*r*idí.
Sanhitâ: sóma rấrandhi no h*r*idí. Cf. 580, 6. 582, 1; 8.

DLXXII. Die sechs nächstfolgenden sind Stämme, d. h. die Verlängerung gilt nicht nur für einen Casus, sondern für alle.

दूणाश[573] उक्थशासश्चे[574]कारांतश्च दधृषिः[575] ।
पादांते ऽपद्यः सादनमर्ध[576]र्चांते तु पूरुषः[577] ॥ १९ ॥
दोषामस्मै राजतो ऽक्रन्वनस्पतीन्महीयमानां कति तुभ्यमेभ्यः ।
उषासमित्युत्तरं सर्वदेश्यं[578] पादस्य चैकादशिनो यदंते[579] ॥ २० ॥

DLXXIII. Dû*n*â*s*a*h*. Rv. VI, 45, 26. dû*h*-ná*s*am sakhyám táva.
Sanhitâ: dû*n*ấ*s*am sakhyám táva.
Rv. VI, 27, 8. du*h*-ná*s*â iyám dákshi*n*â.
Sanhitâ: dûnấ*s*eyám dákshi*n*â. Cf. 581, 4.

DLXXIV. Uktha*s*âsa*h*. Rv. X, 82, 7. asu-t*r*ipa*h* uktha-*s*ása*h* *k*aranti.
Sanhitâ: asut*r*ípa uktha*s*ấsa*s* *k*aranti.
Rv. X, 107, 6. ya*g*ña-nyām sâma-*g*ấm uktha-*s*ásam.
Sanhitâ: ya*g*ñanyām sâma*g*ấm uktha*s*ấsam.

DLXXV. Dâdh*r*ishi*h*, wenn es auf i endigt.
Rv. II, 16, 7. bráhma*n*â yâmi sávaneshu dádh*r*ishi*h*.
Sanhitâ: bráhma*n*â yâmi sávaneshu dấdh*r*ishi*h*.
Rv. IV, 17, 8. satrâ-hánam dádh*r*ishim túmram índram.
Sanhitâ: satrâhá*n*am dấdh*r*ishim túmram índram.
Gegenbeispiel, wo es nicht auf i endigt: Rv. III, 42, 6. vấ*g*eshu dadh*r*ishám kave.
Sanhitâ: vấ*g*eshu dadh*r*ishám kave.

DLXXVI. Sâdanam, wenn es zu Ende eines Pâda steht, und der Stamm nicht Compositionsglied ist.
Rv. I, 84, 4. dhấrâ*h* *r*itásya sádane.
Sanhitâ: dhấrâ *r*itásya sấdane.
Rv. I, 136. 2. dyukshám mitrásya sádanam.
Sanhitâ: dyukshám mitrásya sấdanam.
Gegenbeispiel, wo es nicht zu Ende eines Pâda steht:
Rv. VII, 24, 1. yóni*h* te indra sádane akâri.
Sanhitâ: yónish *t*a indra sádane akâri.
Gegenbeispiel, wo es Compositionsglied ist:
Rv. V, 7, 2. ra*n*vấ*h* nára*h* n*r*i-sádane.
Sanhitâ: ra*n*vấ náro n*r*ishádane.

DLXXVII. Zu Ende eines Halbverses, pûrusha*h*:

Rv. X, 90, 5. vi-rá*g*a*h* ádhi pùrusha*h*.

Sanhitâ: virá*g*o ádhi pûrusha*h*.

Rv. X, 97, 8. âtmánam táva purusha.

Sanhitâ: âtmánam táva pùrusha. Cf. 581, 8.

Gegenbeispiel, wo es nicht zu Ende eines Halbverses steht:

Rv. X, 90, 1. sahásra-*s*îrshâ púrusha*h*.

Sanhitâ: sahásra*s*îrshâ púrusha*h*.

DLXXVIII. Ushàsam hat Verlängerung, wenn es auf doshâm, asmai, rà*g*ata*h*, akran, vanaspatìn, mahîyamânâm, kati, tubhyam folgt, und ohne Rücksicht auf seine Stellung im Verse.

1) Nach doshàm. Rv. V, 5, 6. doshám ushásam îmahe.

Sanhitâ: doshám ushásam îmahe.

2) Nach asmai. Rv. VIII, 96, 1. asmaí ushása*h* á atiranta yámam.

Sanhitâ: asmá ushása átiranta yámam.

3) Nach rà*g*ata*h*. Rv. I, 188, 6. ádhi *s*riyá vi-rá*g*ata*h* ushásau á ihá sîdatâm.

Sanhitâ: ádhi *s*riyá virâ*g*ata*h* ushásâv éhá *s*îdatâm.

4) Nach akran. Rv. I, 92, 2. ákran ushása*h* vayúnâni.

Sanhitâ: ákrann ushâso vayúnâni.

5) Nach vanaspatìn. Rv. VIII, 27, 2. á pa*s*úm gâsi p*r*ithivím vánaspátîn ushásâ.

Sanhitâ: á pa*s*úm gâsi p*r*ithivím vánaspátîn ushásâ.

6) Nach mahîyamânâm. Rv. IV, 30, 9. mahán mahîyámânâm ushásam indra sám pi*n*ak.

Sanhitâ: mahán mahîyámânâm ushásam indra sám pi*n*ak.

7) Nach kati. Rv. X, 88, 18. káti ushása*h* káti ù*m* íti svit ápa*h*.

Sanhitâ: káty ushása*h* káty u svid ápa*h*.

8) Nach tubhyam. Rv. I, 134, 4. túbhyam ushása*h* *s*ú*k*aya*h* parâ-váti.

Sanhitâ: túbhyam ushása*h* *s*ú*k*aya*h* parâváti.

DLXXIX. Und wenn es zu Ende eines elfsilbigen Stollens steht.

Rv. I, 124, 9. revát u*kk*hantu su-dinâ*h* ushása*h*.

Sanhitâ: revád u*kk*hantu sudínâ ushása*h*.

Gegenbeispiel, nicht zu Ende eines elfsilbigen Stollens:

Rv. I, 44, 1. ágne vivasvat ushása*h*.

Sanhitâ: ágne vívasvad ushása*h*.

Gegenbeispiel, wo es in einem elfsilbigen Stollen, aber nicht am Ende steht.

Rv. X, 1, 1. ágre b*r*ihán ushásâm ûrdhvá*h* asthât.

Sanhitâ: ágre b*r*ihánn ushásâm ûrdhvó asthât.

(Hier endet der vierte Varga.)

यवयुररमयः ससाहिषे ववृधंतो रमया गिरा ररभ्म ।
यवयसि ततृषाणमोषति श्रवयंतो ऽदहहंत ते नृषह्ये [580] ॥ २१ ॥

DLXXX. Die folgenden Wörter haben keine Verlängerung, obwohl man dies nach frühern Regeln erwarten sollte.

1) yavayu*h*. Rv. VIII, 78, 9. tvấm ít yava-yú*h* máma.
Sanhitâ: tvấm íd yavayúr máma. Cf. 569, 2.

2) aramaya*h*. Rv. II, 13, 12. áramaya*h* sára-apasa*h* târâya kám.
Sanhitâ: áramaya*h* sárapasas târâya kám. Cf. 569, 4.

3) sasâhishe. Rv. X, 180, 1. prá sasahishe puru-hûta.
Sanhitâ: prá sasâhishe puruhûta. Cf. 569, 11.

4) vav*r*idhantah. Rv. IV, 2, 17. su*k*ánta*h* agním vav*r*idhánta*h*.
Sanhitâ: su*k*ánto agním vav*r*idhánta*h*. Cf. 569, 9.

5) ramayâ girâ. Rv. V, 52, 13. namasyá ramáya girấ.
Sanhitâ: namasyấ ramáyâ girấ. Cf. 569, 4.

Gegenbeispiel, ohne girâ. Rv. X, 42, 1. ní ramaya *g*arita*h* sóme índram.
Sanhitâ: ní râmaya *g*arita*h* sóma índram.

6) rarabhma. Rv. VIII, 45, 20. rarabhmá *s*avasa*h* pate.
Sanhitâ: rarabhmấ *s*avasas pate. Cf. 571.

7) yavayasi. Rv. VIII, 37, 4. sa-sthấvânâ yavayasi.
Sanhitâ: sasthấvânâ yavayasi. Cf. 569, 2.

8) tat*r*ishâ*n*am oshati. Rv. I, 130, 8. dhákshat ná ví*s*vam tat*r*ishâ*n*ám oshati.
Sanhitâ: dákshan ná ví*s*vam tat*r*ishâ*n*ám oshati. Cf. 569, 10.

Gegenbeispiel, ohne oshati:
Rv. I, 173, 11. tîrthé ná á*kk*ha tat*r*ishâ*n*ám óka*h*.
Sanhitâ: tîrthé nấ*kk*hâ tât*r*ishâ*n*ám óka*h*.

9) *s*ravayanta*h*. Rv. I, 110, 3. ágohyam yát *s*raváyanta*h*.
Sanhitâ: ágohyam yá*k* *kh*raváyantah. Cf. 569, 1.

10) adad*r*ihanta. Rv. X, 82, 1. ya*d*ấ ít ántâ*h* ádad*r*ihanta.
Sanhitâ: yadéd ántâ ádad*r*ihanta. Cf. 569, 8.

11) te n*r*ishahye. Rv. VI, 25, 8. índra devébhi*h* ánu te n*r*i-sáhye.
Sanhitâ: índra devébhir ánu te n*r*isháhye. Cf. 567, 2.

Gegenbeispiel, ohne te:
Rv. I, 100, 5. n*r*i-sáhye sasahvấn amítrân.
Sanhitâ: n*r*isháhye sasahvấ̃n amítrân.

श्रवयतं वाजासतौ नृषह्ये विभ्वासहं दूणशा रोचनानि ।
न ततृषाणो यमयो ररच्छे पुरुषीणां यवयंत्विंद्वश्च[581] **॥ २२ ॥**

DLXXXI. Die folgenden Wörter haben keine Verlängerung, obwohl man dies nach frühern Regeln erwarten sollte.

1) *s*ravayatam. Rv. VII, 62, 5. ấ na*h* *g*áne *s*ravayatam yuvânâ.
Sanhitâ: ấ no *g*áne *s*ravayatam yuvânâ. Cf. 569, 1.

2) vâ*g*asâtau n*r*ishahye. Rv. IX, 97, 19. pári srava vấ*g*a-sâtau n*r*i-sáhye.
Sanhitâ: pári srava vấ*g*asâtau n*r*isháhye. Cf. 567, 2.

Gegenbeispiel, ohne vâ*g*asâtau.

Rv. I, 100, 5. n*r*i-sáhye sasahvân amítrân.

Sanhitâ: n*r*ishấhye sâsahvấ̐n amítrân.

3) vibhvâsaham. Rv. V, 10, 7. hóta*h* vibhva-sáham rayím.

Sanhitâ: hótar vibhvâsáham rayím. Cf. 564.

4) dû*n*a*s*â ro*k*anâni. Rv. III, 56, 8. trí*h* ut-tamấ du*h*-ná*s*â ro*k*anấni.

Sanhitâ: trír uttamấ dû*n*ásâ ro*k*anấni. Cf. 573.

Gegenbeispiel, ohne ro*k*anâni:

Rv. VI, 27, 8. du*h*-ná*s*â iyám dákshi*n*â.

Sanhitâ: dû*n*á*s*eyám dákshi*n*â.

5) na tat*r*ishâ*n*a*h*. Rv. VI, 15, 5. ấ yá*h* gh*r*i*n*é ná tat*r*ishâ*n*á*h* a*g*ára*h*.

Sanhitâ: ấ yó gh*r*i*n*é ná tat*r*ishâ*n*ó a*g*ára*h*. Cf. 569, 10.

Gegenbeispiel, ohne na: Rv. I, 31, 7. yá*h* tat*r*ishâ*n*á*h* ubháyâya.

Sanhitâ: yás tât*r*ishâ*n*á ubháyâya.

6) yamayo*h*. Rv. X, 117, 9. yamáyo*h* *k*it ná samấ vîryầ*n*i.

Sanhitâ: yamáyo*s* *k*in ná samấ vîryầ*n*i. Cf. 569, 3b.

7) rarap*s*e. Rv. IV, 20, 5. ví yá*h* rarap*s*é *r*ishi-bhi*h*.

Sanhitâ: ví yó rarap*s*á *r*íshibhi*h*. Cf. 569, 12.

8) purushî*n*âm. Rv. VII, 102, 2. par*g*ánya*h* purushî*n*âm.

Sanhitâ: par*g*ánya*h* purushî*n*âm. Cf. 577.

9) yavayantv indava*h*. Rv. VIII, 48, 5. utá mâ srấmât yavayantu índava*h*.

Sanhitâ: utá mâ srấmâd yavayantv índava*h*. Cf. 569, 2.

Gegenbeispiel, ohne indava*h*:

Rv. VII, 44, 3. té ví*s*vâ asmát du*h*-itấ yavayantu.

Sanhitâ: té ví*s*vâsmád duritấ yâvayantu.

ररक्ष यवय स्तेनं ससाहे यवया वधं ।
परमया द्रवयंत श्रवयन् ररते च न ॥ २३ ॥ 582

DLXXXII. Die folgenden Wörter haben gleichfalls keine Verlängerung.

1) raraksha. Rv. I, 147, 3. raráksha tấn su-k*r*ita*h* vi*s*vá-vedâ*h*.

Sanhitâ: raráksha tấnt suk*r*ito vi*s*vávedâ*h*. Cf. 571.

2) yavaya stenam. Rv. X, 127, 6. yaváya stenám ûrmye.

Sanhitâ: yaváya stenám ûrmye. Cf. 569, 2.

3) sasâhe. Rv. VIII, 96, 15. b*r*ihaspátinâ yu*g*ấ índra*h* sasahe.

Sanhitâ: b*r*ihaspátinâ yu*g*éndra*h* sasâhe. Cf. 569, 11.

Rv. X, 104, 10. sasahé *s*akrá*h* p*r*itanâ*h*.

Sanhitâ: sasâhé *s*akrá*h* p*r*ítanâ*h*. Cf. 587, 6.

4) yavayâ vadham. Rv. X, 152, 5. várîya*h* yavaya vadhám.

Sanhitâ: várîyo yavayâ vadhám. Cf. 569, 2.

5) paramayâ. Rv. VI, 38, 3. tám va*h* dhiyấ paramáyâ.

Sanhitâ: tám vo dhiyấ paramáyâ. Cf. 569, 4.

6) dravayanta. Rv. X, 148, 5. ûrmi*h* ná nimnai*h* dravayanta vákvâ*h*.
Sanhitâ: ûrmír ná nimnaír dravayanta vákvâ*h*. Cf. 569, 7.
7) *s*ravayan. Rv. II, 13, 12. prá andhám *s*ro*n*ám *s*raváyan.
Sanhitâ: prấndhám *s*ro*n*ám *s*raváyan. Cf. 569, 1.
8) rarate. Rv. V, 77, 4. *k*ánish*t*ham pitvá*h* rárate vi-bhâgé.
Sanhitâ: *k*ánish*t*ham pitvó rárate vibhâgé. Cf. 571.

साह्वांसो वः सत्रासाहं साद्न्यं सत्यं तातान ।
नानाम श्रूयाः शुश्रूया रीषंतं गातूयंतीव [583] ॥ २४ ॥

DLXXXIII. Die folgenden Wörter haben Verlängerung:
1) sâhvâ*m*sa*h*. Rv. IX, 41, 2. sahvấ*m*sa*h* dásyum avratám.
Sanhitâ: sâhvấ*m*so dásyum avratám.
2) va*h* satrâsâham. Rv. VIII, 92, 7. tyám û*m* íti va*h* satrâ-sáham.
Sanhitâ: tyám u va*h* satrâsấham. Cf. 565.
3) sâdanyam. Rv. I, 91, 20. sadanyâm vidathyâm.
Sanhitâ: sâdanyâm vidathyâm.
4) satyam tâtâna. Rv. I, 105, 12. satyám tatâna sûrya*h*.
Sanhitâ: satyám tâtâna sûrya*h*.
Gegenbeispiel ohne satyam. Rv. V, 1, 7. ấ yá*h* tatấna ródasî íti.
Sanhitâ: â yás tatấna ródasî.
5) nânâma. Rv. II, 33, 12. práti nanâma rudra upa-yántam.
Sanhitâ: práti nânâma rudropayántam.
6) *s*rûyâ*h*. Rv. II, 10, 2. *s*ruyâ*h* 1) agni*h* *k*itrá-bhânu*h*.
Sanhitâ: *s*rûyấ agnís *k*itrábhânu*h*.
7) su*s*rûyâ*h*. Rv. VIII, 45, 18. yát su*s*ruyấ*h* imám hávam.
Sanhitâ: yá*k* *k*hu*s*rûyấ imám hávam.
8) rîshantam. Rv. II, 30, 9. druhé ríshantam pári dhehi râ*g*an.
Sanhitâ: druhé ŕîshantam pári dhehi râ*g*an.
9) gâtûyantîva. Rv. I, 169, 5. yé sma purấ gâtuyánti-iva devấ*h*.
Sanhitâ: yé smâ purấ gâtûyántîva devấ*h*.

वावर्त येषां रीषतो ऽद्कारे सांत्यभि नृषाहमपूरुषघ्नः ।
सांति गुहा तन्वं रीरिषीष्ट जानि पूर्व्यो ऽभीवृतेव श्रथाय [584] ॥ २५ ॥

DLXXXIV. Die folgenden Wörter haben Verlängerung:
1) vâvarta yeshâm. Rv. X, 93, 13. vavárta yéshâm râyấ.
Sanhitâ: vâvárta yéshâm râyấ.
Gegenbeispiel, ohne yeshâm. Rv. I, 165, 2. ká*h* adhvaré marúta*h* ấ vavarta.
Sanhitâ: kó adhvaré marúta ấ vavarta.

---

1) In meiner Ausgabe ist *s*rûyâ*h* im Pâda ein Druckfehler.

2) rìshata*h*, ausser wenn d folgt: Rv. I, 36, 15. pâhí ríshata*h* utá vâ.
Sanhitâ: pâhí ríshato utá vâ.
Gegenbeispiel, wenn d folgt: Rv. I, 12, 5. práti sma ríshata*h* daha.
Sanhitâ: práti shma ríshato daha.
3) sântyabhi. Rv. II, 28, 1. vísvâni sánti abhí astu mahnâ.
Sanhitâ: vísvâni sânty abhy āstu mahnâ. Cf. 584, 6.
Gegenbeispiel, ohne abhi: Rv. VIII, 21, 6. sánti kắmâsa*h* hari-va*h*.
Sanhitâ: sánti kắmâso hariva*h*.
4) n*r*ishâham. Rv. VIII, 16, 1. náram n*r*i-sáham má*m*hish*th*am.
Sanhitâ: náram n*r*ishâham má*m*hish*th*am. Cf. 564.
5) apûrushaghna*h*. Rv. I, 133, 6. ápurusha-ghna*h* aprati-ita.
Sanhitâ: ápûrushaghno apratìta. Cf. 588, 1.
6) sânti guhâ. Rv. VIII, 8, 23. âví*h* sánti gúhâ pará*h*.
Sanhitâ: âvíh sânti gúhâ pará*h*. Cf. 584, 3.
7) tanvam rìrishìsh*t*a. Rv. VI, 51, 7. svayám ripú*h* tanvā̤m ririshìsh*t*a.
Sanhitâ: svayám ripús tanvām rîrishìsh*t*a.
Gegenbeispiel, ohne tanvam. Rv. VIII, 18, 13. svai*h* sá*h* évai*h* ririshìsh*t*a.
Sanhitâ: svai*h* shá évai ririshìsh*t*a.
8) *g*àni pùrvya*h*. Rv. VIII, 7, 36. agní*h* hí *g*áni pûrvyá*h*.
Sanhitâ: agnír hí *g*áni pûrvyá*h*
Gegenbeispiel, ohne pùrvya*h*:
Rv. I, 141, 1. devásya bhárga*h* sáhasa*h* yáta*h* *g*áni.
Sanhitâ: devásya bhárga*h* sáhaso yáto *g*áni.
9) abhîv*r*iteva. Rv. X, 73, 2. abhív*r*itâ-iva tá mahâ-padéna.
Sanhitâ: abhív*r*iteva tá mahâpadéna.
10) *s*rathâya. Rv. II, 28, 5. ví mát *s*rathaya ra*s*anám-iva ắga*h*.
Sanhitâ: ví má*k* *k*hrathâya ra*s*anám ivága*h*.
(Hier endet der fünfte Varga.)

साहन्त्साहा जर्हृषंत प्रसाहं नक्तोषासा सूर्यमुषासमग्निं ।
परिराप: सूनृते जारयंती शुश्रूयातं यूयुविः सादना ते 585 ॥ २६ ॥

DLXXXV. Die folgenden Wörter haben Verlängerung:
1) sàhan. Rv. VI, 73, 2. *g*áyan *s*átrùn amítrân p*r*it-sú sáhan.
Sanhitâ: *g*áyan̄ *k*hátrūn̄r amítrân p*r*itsú sáhan.
2) sàhâ*h*. Rv. VIII, 20, 20. sahá*h* yé sánti mush*t*ihá-iva.
Sanhitâ: sâhá yé sánti mush*t*ihéva.
3) *g*arh*r*ishanta prasâham. Rv. VI, 17, 4. matsarâsa*h* *g*arh*r*ishanta pra-sáham.
Sanhitâ: matsaráso *g*arh*r*ishanta prasáham. Cf. 564.
4) naktoshâsâ. Rv. I, 13, 7. náktoshásâ su-pé*s*asâ.
Sanhitâ: náktoshásâ supé*s*asâ.

5) sûryam ushàsam agnim. Rv. VII, 99, 4. *g*anáyantâ sûryam ushásam agním.
Sanhitâ: *g*anáyantâ sûryam ushásam agním.
Gegenbeispiel, ohne sûryam.
Rv. VII, 44, 1. dadhi-krấm va*h* prathamám a*s*vínâ ushásam agním.
Sanhitâ: dadhikrấm va*h* prathamám a*s*vínoshásam agním. Cf. 589, 12.
Gegenbeispiel, ohne agnim:
Rv. VI, 17, 5. yébhi*h* sûryam ushásam mandasânấ*h*.
Sanhitâ: yébhi*h* sûryam ushásam mandasânấ*h*. Cf. 589, 12.
6) parirâpa*h*. Rv. II, 23, 14. b*r*íhaspate ví pari-rápa*h* ardaya.
Sanhitâ: b*r*íhaspate ví parirấpo ardaya.
7) sûn*r*ite *g*ârayanti. Rv. I, 124, 10. revát stotré sûn*r*ite *g*aráyantî.
Sanhitâ: revát stotré sûn*r*ite *g*âráyantî.
Gegenbeispiel, ohne sûn*r*ite. Rv. I, 48, 5. *g*aráyantî v*rig*anam pat-vát.
Sanhitâ: *g*aráyantî v*rig*anam padvát.
8) *s*usrûyâtam. Rv. V, 74, 10. *s*usruyấtam imám hávam.
Sanhitâ: *s*usrûyấtam imám hávam.
9) yûyuvi*h*. Rv. V, 50, 3. dvishá*h* yuyotu yúyuvi*h*.
Sanhitâ: dvishó yuyotu yûyuvi*h*.
10) sâdanâ te. Rv. X, 18, 13. té átra yamá*h* sádanâ te minotu.
Sanhitâ: té ' trâ yamá*h* sấdanâ te minotu.
Gegenbeispiel, ohne te. Rv. IX, 98, 10. devấya sadana-sáde.
Sanhitâ: devấya sadanâsáde.

करन्त्सुषाहा घृतवांति साह्वानृजूयेव सूयवसाद्वृषाय ।
उषासानक्ता पृथुजाघने च रथ्येभी रीरिषत ग्लापयंति[586] ॥ २७ ॥

DLXXXVI. Die folgenden Wörter haben Verlängerung:
1) karant sushâhâ. Rv. I, 186, 2. káran su-sáhâ vithurám ná *s*áva*h*.
Sanhitâ: kárant sushấhâ vithurám ná *s*áva*h*.
Gegenbeispiel, ohne karan. Rv. IX, 29, 3. su-sáhâ soma tấni te.
Sanhitâ: susháhâ soma tấni te.
2) gh*r*itavânti. Rv. IX, 96, 13. áva dró*n*âni gh*r*itá-vanti sîda.
Sanhitâ: áva dró*n*âni gh*r*itávânti sîda.
3) sâhvân. Rv. III, 11, 6. sahvấn ví*s*vâ*h* abhi-yú*g*a*h*.
Sanhitâ: sâhvấn ví*s*vâ abhiyú*g*a*h*.
4) *rig*ûyeva. Rv. I, 183, 5. dí*s*am ná dish*t*ấm *rig*uyấ-iva yántâ.
Sanhitâ: dí*s*am ná dish*t*ấm *rig*ûyéva yántâ.
5) sûyavasât. Rv. I, 164, 40. suyavasa-át bhága-vatî hí bhûyấ*h*.
Sanhitâ: sûyavasấd bhágavatî hí bhûyấ*h*.
6) v*r*ishâya. Rv. X, 98, 1. sá*h* par*g*ányam *s*ám-tanave v*r*ishaya.
Sanhitâ: sá par*g*ányam *s*ántanave v*r*ishâya.

7) ushâsânaktâ. Rv. X, 36, 1. ushásânáktâ b*r*ihatî íti su-pé*s*asâ.
Sanhitâ: ushấsânáktâ b*r*iha*t*î supé*s*asâ.

8) p*r*ithu*g*âghane. Rv. X, 86, 8. p*r*íthusto íti p*r*íthu-sto p*r*íthu-*g*aghane.
Sanhitâ: p*r*íthush*t*o p*r*íthu*g*âghane.

Das *k*a nach p*r*ithu*g*aghane dient zur Verbindung, und gehört nicht zu den Textworten. Es steht samu*kk*ayârtha*h* wie der Commentar sagt.

9) râthyebhi*h*. Rv. I, 157, 6. átho íti ha stha*h* rathyấ ráthyebhir íti ráthyebhi*h*.
Sanhitâ: átho ha stho rathyấ rấthyebhi*h*.

10) rîrishata. Rv. I, 89, 9. mấ na*h* madhyấ ririshata ấyu*h* gánto*h*.
Sanhitâ: mấ no madhyấ rîrishatấyur gánto*h*.

11) glâpayanti. Rv. I, 164, 10. ûrdhvá*h* tasthan ná i*m* áva glapayanti.
Sanhitâ: ûrdhvás tasthan ném áva glâpayanti.

ऋध्वानयद्रीरिषत्प्रावणेभी रथीयंतीवादमायः ससाहे ।
सासाह यूयुधिरिवाश्वथायः पूरुषघ्नं रीरिषः पूरुषादः ॥ २८ ॥ 587

DLXXXVII. Die folgenden Wörter haben Verlängerung:

1) adhvânayat. Rv. VI, 18, 10. ádhvanayat du*h*-itấ dambháyat *k*a.
Sanhitâ: ádhvânayad duritấ dambháya*k* *k*a.

2) rîrishat. Rv. III, 53, 20. mấ *k*a hấ*h* mấ *k*a ririshat.
Sanhitâ: mấ *k*a hấ mấ *k*a rîrishat.

3) prâva*n*ebhi*h*. Rv. III, 22, 4. prava*n*ébhi*h* sa-*g*óshasa*h*.
Sanhitâ: prâva*n*ébhi*h* sa*g*óshasa*h*.

4) rathîyantîva. Rv. I, 166, 5. rathiyántî-iva prá *g*ihîta óshadhi*h*.
Sanhitâ: rathîyántîva prá *g*ihîta óshadhi*h*.

5) adamâya*h*. Rv. VI, 18, 3. tvám ha nú tyát adamaya*h* dásyûn.
Sanhitâ: tvám ha nú tyád adamâyo dásyûn.

6) sasâhe. Rv. X, 104, 10. sasahé *s*akrá*h* p*r*ítanâ*h*.
Sanhitâ: sasâhé *s*akrá*h* p*r*ítanâ*h*. Cf. 589, 3.

Dasselbe Beispiel ist schon 582, 3 angeführt. Dort aber galt es der Kürze der ersten Silbe, welche nach 569, 11 hätte lang sein sollen. Hier gilt es der Kürze der zweiten Silbe.

7) sâsâha. Rv. V, 25, 6. sasấha yá*h* yudhấ n*r*í-bhi*h*.
Sanhitâ: sâsấha yó yudhấ n*r*íbhi*h*.

8) yûyudhir ivâ. Rv. X, 149, 4. gấva*h*-iva grấmam yúyudhi*h*-iva á*s*vân.
Sanhitâ: gấva iva grấmam yûyudhir ivấ*s*vân.

9) a*s*rathâya*h*. Rv. X, 112, 8. satîná-manyu*h* a*s*rathaya*h*.
Sanhitâ: satînámanyur a*s*rathâya*h*.

10) pûrushaghnam. Rv. I, 114, 10. âré te go-ghnám utá purusha-ghnám.
Sanhitâ: âré te goghnám utá pûrushaghnám.

11) rîrisha*h*. Rv. I, 114, 8. mấ na*h* góshu mấ no á*s*veshu ririsha*h*.
Sanhitâ: mấ no góshu mấ no á*s*veshu rîrisha*h*.

12) pûrushâdah. Rv. X, 27, 22. tátah váyah prá patân purusha-ádah.
Sanhitâ: táto váyah prá patân pûrushấdah.

अपूरुषं जाहृषाणेन रीषत ऋतायुभी रथीनां साहिषीमहि ।
पवीतारः कियात्ये पूरुषत्वत ऋतावरीरिव हव्यानि गामय[588] ॥ २९ ॥

DLXXXVIII. Die folgenden Wörter haben Verlängerung:

1) apûrusham. Rv. X, 155, 3. síndhoh pâré apurushám.
Sanhitâ: síndhoh pâré apûrushám. Cf. 584, 5.

2) gâhrishânena. Rv. I, 101, 2. yáh vi-ámsam gahrishânéna.
Sanhitâ: yó vyāmsam gâhrishânéna.

3) rîshate. Rv. I, 189, 5. mấ ríshate sahasâ-ván.
Sanhitâ: mấ rī́shate sahasâván.

4) ritâyubhih. Rv. IX, 3, 3. pávamânah ritayú-bhih.
Sanhitâ: pávamâna ritâyúbhih.

5) rathînâm. Rv. I, 11, 1. rathí-tamam rathínâm.
Sanhitâ: rathī́tamam rathī́nâm.

6) sâhishîmahi. Rv. VIII, 40, 1. vîlú kit sahishîmáhi.
Sanhitâ: vîlú kit sâhishîmáhi.

7) pavîtârah. Rv. IX, 4, 4. pávitârah punîtána.
Sanhitâ: pávîtârah punîtána.

8) kiyâtyâ. Rv. II, 30, 1. áhah-ahah yâti aktúr apấm kíyati â.
Sanhitâ: áharahar yâty aktúr apấm kíyâtyấ.

Es war nöthig das â beizufügen, denn, obgleich es keine anderen Beispiele für kiyati mit kurzem Auslaut giebt, sondern nur für kiyatî, so hätte man doch die Länge oder Kürze des Auslautes nicht unterscheiden können, da das nächste Beispiel mit î anfängt. Das Gegenbeispiel ist: Rv. X, 27, 12. kíyatî yóshâ.
Sanhitâ: kíyatî yóshâ.

9) î pûrushatvatâ. Rv. IV, 54, 3. dînaíh dákshaih prá-bhûtî purushatvátâ.
Sanhitâ: dînaír dákshaih prábhûtî pûrushatvátâ.

Gegenbeispiel, ohne î. Rv. V, 48, 5. ná tásya vidma purushatvátâ vayám.
Sanhitâ: ná tásya vidmâ purushatvátâ vayám.

10) ritâvarîr iva. Rv. IV, 18, 6. ritávarîh-iva sam-krósamânâh.
Sanhitâ: ritấvarîr iva saNkrósamânâh.

11) havyâni gâmaya. Rv. V, 5, 10. tátra havyấni gamaya.
Sanhitâ: tátra havyấni gâmaya.

Gegenbeispiel, ohne havyâni. Rv. X, 152, 4. ádharam gamaya támah.
Sanhitâ: ádharam gamayâ támah.

वृषायस्व प्रसवीता ससाहिषे तातृपाणा तातृपिं सादनस्पृशः ।
साह्यामेयांति पशुमांति जागृधुः पवीतारं सूर्यमुषासमीमहे[589] ॥ ३० ॥

DLXXXIX. Die folgenden Wörter haben Verlängerung:

1) v*r*ishâyasva. Rv. v*r*ishâyasvâyûyâ bâhubhyâm. Der Commentar nennt diese Stelle praishikam, also nicht aus der Sanhitâ, sondern aus einem Brâhma*n*a entnommen.

2) prasavîtâ. Rv. VII, 63, 2. út ûm íti eti pra-savitá *g*ánânâm.
Sanhitâ: údveti prasavîtá *g*ánânâm. In meiner Ausgabe vol. III, p. 143 zu corrigiren.

3) sasâhishe. Rv. X, 180, 1. prá sasahishe puru-hûta.
Sanhitâ: prá sasâhishe puruhûta. Cf. 587, 6.

4) tât*r*ipâ*n*â. Rv. X, 95, 16. tât evá idám tat*r*ipâ*n*á.
Sanhitâ: tád evédám tât*r*ipâ*n*á.

5) tât*r*ipim. Rv. III, 40, 2. píba á v*r*ishasva tát*r*ipim.
Sanhitâ: píbá v*r*ishasva tát*r*ipim.

6) sâdanasp*r*isa*h*. Rv. IX, 72, 8. má na*h* ní*h* bhâk vásuna*h* sadana-sp*r*ísa*h*.
Sanhitâ: má no nír bhâg vásuna*h* sâdanasp*r*ísa*h*.

7) sâhyâma. Rv. X, 83, 1. sahyáma dásam áryam.
Sanhitâ: sâhyáma dásam áryam.

8) iyânti. Rv. VI, 23, 4. gántâ íyanti sávanâ hári-bhyâm.
Sanhitâ: gántéyânti sávanâ háribhyâm.

9) pa*s*umânti. Rv. IX, 92, 6. pári sádma-iva pa*s*u-mánti hótâ.
Sanhitâ: pári sádmeva pa*s*umánti hótâ.

10) *g*âg*r*idhu*h*. Rv. II, 23, 16. nirâmí*n*a*h* ripáva*h* ánneshu *g*ag*r*idhú*h*.
Sanhitâ: nirâmí*n*o ripávó ' nneshu *g*âg*r*idhú*h*.

11) pavîtâram. Rv. IX, 83, 2. ávanti asya pavitáram.
Sanhitâ: ávanty asya pavîtáram.

12) sûryam ushâsam îmahe. Rv. X, 35, 2. anâgâ*h*-tvám súryam ushásam îmahe.
Sanhitâ: anâgâstvám súryam ushásam îmahe.

Gegenbeispiel, ohne sûryam.
Rv. VII, 44, 1. dadhi-krâm va*h* prathamám a*s*vínâ ushásam.
Sanhitâ: dadhikrâm va*h* prathamám a*s*vínoshásam. Cf. 585, 5.

Gegenbeispiel, ohne îmahe.
Rv. VI, 17, 5. yébhi*h* *s*úryam ushásam mandasâná*h*.
Sanhitâ: yébhi*h* *s*úryam ushásam mandasâná*h*. Cf. 585, 5.

(Hier endet der sechste Varga.)

(Hier endet das neunte Pa*t*ala.[1])

---

1) Der Commentar fügt hinzu: प्रातिशाख्यार्धं ॥

क्रमो[590] द्वाभ्यामभिक्रम्य प्रत्यादायोत्तरं तयोः ।
उत्तरेणोपसंदध्यात्तथार्धर्चं समापयेत्[591] ॥ १ ॥

DXC. Jetzt folgt der Krama:

DIXC. Nachdem man mit zwei Wörtern angefangen, und das zweite von ihnen wiederholt hat, füge man dieses mit dem folgenden Worte zusammen, und ende auf diese Weise den Halbvers; z. B.: Rv. VII, 102, 1. Hier lautet der Padatext:

पर्जन्याय । प्र । गायत । दिवः । पुत्राय । मीळ्हुषे ।

Der Krama macht daraus:

पर्जन्याय प्र । प्र गायत । गायत दिवः । दिवस्पुत्राय । पुत्राय मीळ्हुषे ।

Ein späteres Sûtra fügt hinzu, dass das letzte Wort eines Halbverses wiederholt wird. Dann lautet der Krama: putrâya mîl*h*úshe | mîl*h*úsha íti mîl*h*úshe.

एकवर्णमनोकारं नते सुस्मेति नःपरे ।
पदेन च व्यवेतं यत्पदं तच्च व्यवायि च ॥ २ ॥
ईं लुप्तांतं प्लुतादीनि स्कंभनेनेति लुप्तवत् ।
इतो षिंचतावर्तमः पूर्वे द्वेपदयोर्द्वयोः ॥ ३ ॥
स्वसारमस्कृतेत्युभे परं वीरास एतन ।
अतीत्यैतान्यवस्यंति[592] प्लुतादिप्रभृतीनि च[593] ॥ ४ ॥

DVIIIC. Man endigt eine Gruppe (die der Regel nach aus je zwei Wörtern bestehen sollte) indem man die folgenden Wörter überschreitet (ohne sie zu rechnen):

1) Ein Wort, das aus einem Buchstaben besteht, ausser o. Siehe Sûtra 615, 1; 622, 7.
2) Su und sma, wenn ihr s zu sh gebeugt ist, und ihnen na*h* folgt. Siehe Sûtra 616.
3) Ein Wort, welches durch ein anderes Wort getheilt ist und zugleich das Wort, welches ein anderes zertheilt. Siehe Sûtra 625.
4) Die Partikel î*m*, wenn sie ihren Endnasal verloren hat. Siehe Sûtra 622, 6.
5) Wörter, deren Anlaut verlängert ist. Siehe Sûtra 622, 10.
6) Das Wort skambhanena, wenn es einen Verlust erlitten hat, d. h. wenn es zu kambhanena verkürzt worden ist. Siehe Sûtra 622, 9.
7) Die ersten Wörter in den zwei Wortgruppen ito shiñ*k*ata (Sûtra 617) und âvar tama*h*. Siehe Sûtra 619, 4.
8) Beide Wörter in svasâram ask*r*ita. Siehe Sûtra 621.
9) Das zweite Wort in der Gruppe vîrâsa etana. Siehe Sûtra 622, 8.

Beispiele zu 1) Rv. IX, 65, 29. Pada: ā́ | mandrám | ā́ | váre*n*yam.
Krama: ā́ mandrám | mandrám ā́ váre*n*yam.
Siehe Sûtra 600.

Rv. VII, 63, 2. Pada: út | û*m* íti | eti.
Krama: údveti.
Rv. I, 50, 1. Pada: út | û*m* íti | tyám | *g*âtá-vedasam.
Krama: údu tyám | û*m* íty û*m* | tyám *g*âtávedasam.
Nicht bei o. Rv. I, 113, 11. Pada: abhût | ó íti.
Krama: abhûd ó.

Die Bemerkung एकाक्षरं पदमन्यन्नास्ति findet sich nur im MS. a und by.; nicht in b und h. Es ist wahrscheinlich eine Randglosse, die sich jedoch auch im Pariser Codex findet.

Beispiele zu 2) Rv. I, 38, 6. Pada: mó íti | sú | na*h*.
Krama: mó shú *nah*. Cf. 597.
Rv. VI, 44, 18. Pada: âsú | sma | na*h*.
Krama: âsú shmâ *nah*.

Gegenbeispiele, wo das anlautende s nicht gebeugt ist:
Rv. VIII, 18, 22. Pada: prá | sú | na*h* | ấyu*h* | *g*îváse | tiretana.
Krama: prá sú | sû́ na*h* | na ấyu*h* | ấyur *g*îváse | *g*îváse tiretana.

Ebenso Rv. VI, 44, 18 (Sanhitâ): índra sûrî́n k*rin*uhí smâ no ardhám.
Gegenbeispiele, wo nicht na*h* folgt:
Rv. VII, 32, 1 (Sanhitâ): mó shú tvâ vâghátas *k*aná.
Rv. III, 30, 4 (Sanhitâ): tvá*m* hí shmâ *k*yâváyann á*k*yutâni.

Beispiele zu 3). Rv. IX, 86, 42. Pada: îyate | nárâ*s*á*m*sam | *k*a | daívyam.
Sanhitâ: îyate nárâ *k*a *s*á*m*sam daívyam.
Krama: îyate nárâ *k*a *s*á*m*sam daívyam. Cf. 597.

Hier machen also fünf statt zwei Wörter eine Kramagruppe. Die unregelmässigen Trennungen sind in Sûtra 182 behandelt. Vyavetam in der Bedeutung von getrennt, findet sich auch im Sûtra 359.

Beispiele zu 4). Rv. IX, 102, 6 (Sanhitâ): yám î gárbham.

Im Pada wird î*m* íti geschrieben, und der auslautende Nasal fällt nach Sûtra 302 vor garbham weg.

Gegenbeispiel, wo î*m* den auslautenden Nasal nicht verloren hat:
Rv. VIII, 97, 11. Pada: sám | î*m* | rebhấsa*h*.
Krama: sám î*m* | î*m* rebhấsa*h*.

Beispiele zu 5) Rv. I, 124, 8. Pada: yónim | araik | ápa.
Krama: yónim âraig ápa. S. Sûtra 179; 322, 5; 323.
Rv. X, 33, 4. Pada: kuru-*s*ráva*n*am | av*rin*i | rấ*g*ânam.
Krama: kuru*s*ráva*n*am âv*rin*i rấ*g*ánam. Siehe Sûtra 181.

Beispiele zu 6) Rv. X, 111, 5. Pada: *k*it | skámbhanena | skábhîyân.
Krama: *k*it kámbhanena skábhîyân. Siehe Sûtra 240; 622, 4; 623; 645.

Gegenbeispiel, Rv. VI, 47, 5. Sanhitâ: ayám mahấn mahatấ skámbhanena.

Beispiele zu 7) Rv. IX, 107, 1. Pada: pári | itá*h* | siñ*k*ata.
Krama: párîtó shiñ*k*ata. Siehe Sûtra 334.

Rv. I, 92, 4. Pada: ushá*h* | âvar ítyâva*h* | táma*h*
Krama: ushá âvar táma*h*. Siehe Sûtra 259; 619.

Beispiele zu 8) Rv. X, 127, 3. Pada: ní*h* | û*m* íti | svásâram | ak*r*ita | ushásam.
Krama: nír u svásâram ask*r*itoshásam. S. Sûtra 307.

Hier machen fünf Wörter eine Gruppe, weil auch mit u nicht geschlossen werden kann.

Beispiel zu 9) Rv. V, 61, 4. Pada: párâ | vîrâsa*h* | itana | máryâsa*h*.
Krama: párâ vîrâsa*h* | vîrâsa etana máryâsa*h*.
Siehe Sûtra 176; 622, 3; 623; 645.

DVIIC. Auch die, welche auf die Wörter mit verlängertem Anlaut folgen (werden überschritten, ohne gerechnet zu werden, wenn es heisst, dass jede Krama-Gruppe aus zwei Wörtern besteht).

Der Commentar erklärt zuerst, dass diese Regel sich auf die in Sûtra 182 gegebenen unregelmässigen Worttrennungen bezieht. Sie folgen auf Sûtra 181, welches die Wörter mit unregelmässig verlängertem Anlaut, wie âv*r*i*n*i statt av*r*i*n*i enthält. Eins von diesen in Sûtra 182 gegebenen drei Beispielen ist bereits unter 592, 3 behandelt. Der Grund, weshalb die beiden andern besonders erwähnt werden müssen, ist, dass in ihnen das getrennte Wort zu Anfang des Verses steht. Nun giebt aber Sûtra 592 nur die Wörter, welche zu überschreiten sind, nachdem man bereits (nach Sûtra 591) „mit zwei Wörtern angefangen hat", wo also sowohl der erste Theil des getrennten Wortes, als das trennende Wort den Schluss einer Krama-Gruppe bilden könnte. Es musste also noch besonders bemerkt werden, dass man auch in diesen zwei Beispielen nicht mit zwei Wörtern anfängt, und dass man auch hier das getrennte und trennende Wort zu überschreiten hat. Diess scheint mir der Sinn des ersten Theils des Commentars, welcher auch durch das folgende Pa*t*ala (Sûtra 626—628) bestätigt wird. Comm. तान्यतीत्यवस्यंति । शुनश्चिच्छेपं निदितं । नरा वा शंसं पूषणं । किमर्थमिदमुच्यते । ननु पदेन च व्यवेतं यत्पदं तच्च व्यवायि चेत्येव सिद्धं । न सिध्यति । कथं । क्रमो द्वाभ्यामभिक्रम्येति प्राप्तावसानानि ह्येकवर्णमनोकारमित्येवमादीन्यवसानादपोद्यंते । तस्माद्यत्रोभे व्यवायिव्यवेते पदे प्राप्तावसाने तत्रैव स्यात् । ईयते नरा च शंसं दैव्यमिति । अन्यत्र न स्यात् । एवमर्थमिदमुच्यते । एवमेके वर्णयंति ॥ Der Commentar giebt dann eine zweite Erklärung, die nicht nöthig scheint, man müsste denn an dem Plural प्रभृतीनि, anstatt des Duals, Anstoss nehmen. Nach dieser Erklärung würde es in Fällen wie der wo Wörter mit verlängertem Anlaut überschritten werden sollen, freistehen, diese Wörter zu überschreiten oder nicht zu überschreiten. Comm.: अपरे पुनः पदेन च व्यवेतं यत्पदमित्येव सर्वेषु सिद्धमिति मन्यमाना अन्यथा वर्णयंति । प्लुतादिप्रभृतीनि चेति चकारं वाशब्दस्यार्थे वर्णयंति । प्लुतादिप्रभृतीनि वातीत्यावस्यंति । योनिमारैक् । चित्कंभनेन । वीरास एतन । परीतः ॥ प्लुतादिप्रभृतीनीति प्रभृतिशब्दः प्रकारार्थो

द्रष्टव्यः। प्लुतादिप्रकाराणीति। किं कृतं भवति। वक्ष्यति हेतावनवसानीयेषु केषुकेषुचित् ह्यभिक्रमं पूर्वनिमित्तमानिन इति। तदिहापि दर्शितं भवति॥
Wörtlich: Andere aber, welche meinen, dass die Regel 592, 3, auf alle in Sûtra 482 erwähnten Fälle Geltung hat, erklären anders. Sie erklären das *k*a in unserm Sûtra im Sinne von *vâ*, 'beliebig', sodass die Regel bedeutet: „Man endigt eine Krama-Gruppe, indem man beliebig die Wörter mit verlängertem Anlaut etc. überschreitet." Man kann also auch im Pada setzen: Yonim âraik; *k*it kambhanena; vîrâsa etana; parîta*h*; anstatt, wie vorher vorgeschrieben, yonim âraig apa etc. Das Wort prabh*r*iti ist im Sinne von Genus oder Art zu nehmen, sodass es bedeutet, Wörter wie die mit verlängertem Anlaut, also auch die mit anderweitig modificirtem Anlaut einschliesst. Wozu diess? Der Verfasser, wenn er im nächsten Capitel (Sûtra 623) den Grund bespricht, weshalb gewisse Wörter nicht zu Ende einer Krama-Gruppe stehen können, wird sagen: „Die, welche den Grund des modificirten Anlautes im vorhergehenden Worte suchen, erlauben oder verlangen in diesen Fällen Krama-Gruppen von zwei Wörtern." Dies ist also auch hier gezeigt.

पूर्वोत्तरकृतं रूपं प्रत्यादानावसानयोः।
न [594] ब्रूयात्सर्वमेवान्यद्यथासंहितमाचरेत् [595] ॥ ५॥

DVIC. Eine durch Vorhergehendes oder Nachfolgendes hervorgebrachte Veränderung darf man nicht aussprechen je beim Wiederholen oder beim Endigen. Siehe Sûtra 635; 656. Die Beispiele machen die Regel klar.

1) Veränderungen im Anlaut, welche beim Wiederholen des Wortes wegfallen:

Rv. VII, 33, 4. Pada: yát | *s*ákvarîshu | b*r*ihatấ.
Sanhitâ: yá*k* *kh*ákvarîshu b*r*ihatấ.
Krama: yá*k* *kh*ákvarîshu | *s*ákvarîshu b*r*ihatấ.

Rv. VII, 32, 1. Pada: mó íti | sú | tvâ.
Sanhitâ: mó shú tvâ.
Krama: mó shú | mó íti mó | sú tvâ.
Die Wiederholung von mó wird später erklärt.

Rv. IX, 44, 1. Pada: prá | na*h* | indo íti.
Sanhitâ: prá *n*a indo.
Krama: prá *nah* | na indo.

2) Veränderungen im Auslaut, welche beim Endigen der Wörter wegfallen:

Rv. I, 63, 5. Pada: ghanấ-iva | va*g*rin | *s*nathihi.
Sanhitâ: ghanéva va*g*riñ *kh*nathihi.
Krama: ghanéva va*g*rin | ghanévéti ghanấ-iva | va*g*riñ *kh*nathihi.

Rv. X, 141, 1. Pada: ágne | á*kkh*a | vada.
Sanhitâ: ágne á*kkh*â vada.
Krama: ágne á*kkh*a | á*kkh*â vada.

DVC. Alles Uebrige behandle man wie in der Sanhitâ.

Rv. III, 37, 6. Pada: vấgeshu | sasahíh | bhava.

Sanhitâ: vấgeshu sâsahír bhava.

Krama: vấgeshu sâsahíh | sâsahír bhava.

(Hier endet der erste Varga.)

अवगृह्याण्यतिक्रम्य सहेतिकरणानि च ।
धक्षिधुक्षिप्रवादौ च विकृतादी प्लुतादि च ॥ ६ ॥
अंतःपदं च येषां स्याद्विकारो ऽनन्यकारितः ।
एतानि परिगृह्णीयाद्[596] बहुमध्यगतानि च[597] ॥ ७ ॥

DIVC. Man lasse die Parigraha genannte Wiederholung eintreten, nachdem man (nach den Regeln der Krama) die folgenden Wörter überschritten hat.

1) Die sogenannten Avagrihya. Siehe Sûtra 357; 637, 2.

2) Wörter, welche (im Pada) die Partikel iti haben. Siehe Sûtra 637, 1.

3) Die Wurzeln dhakshi und dhukshi, wenn ihr Anlaut verändert ist. Siehe Sûtra 637, 5.

4) Ein Wort, dessen Anlaut Pluti hat. Siehe Sûtra 637, 7.

5) Wörter, welche im Inlaut eine Veränderung erlitten haben, welche nicht durch ein anderes Wort hervorgerufen ist. Siehe Sûtra 637, 6.

Obgleich Uvata atikramya einfach mit atîtya erklärt, so scheint es doch die prägnantere Bedeutung zu haben: „nachdem man darüber hinweg kramirt hat", d. h. „nachdem man den regelmässigen Krama daran vollzogen hat"; denn obgleich einige der von diesem Sûtra befassten Fälle sogenannte Anavasânîya-Wörter, wie sie in Sûtra 592 gegeben sind, einschliesst, so folgt aus unserem Sûtra durchaus nicht, dass die hier erwähnten Wörter, weil sie Parigraha nehmen, auch überschritten werden müssen, in dem Sinne, dass sie nicht zu Ende einer Dvaipada-Gruppe stehen könnten.

Beispiele zu 1) Die Avagrihyas erklärt Uvata durch द्विखंडानि पूर्वोत्तरपदभूतानि पदानि; und giebt als Beispiel:

Rv. I, 1, 2. Pada: ríshi-bhih | î́dyah.

Krama: ríshibhir î́dyah | ríshibhir íty ríshi-bhih.

Beispiel zu 2) Rv. VI, 59, 6. Pada: índrâgnî íti | apất.

Krama: índragnî apất | índrâgnî ítîndrâgnî.[1])

Beispiele zu 3) Rv. II, 1, 10. Pada: ánu | dhakshi | dâváne.

Sanhitâ: ánu dakshi dâváne.

Krama: ánu dakshi | dakshi dâváne | dhakshî́ti dhakshi.

Siehe Sûtra 609.

---

1) Nach Sûtra 605 sollte man indra-agnî erwarten; doch lassen die Commentatoren zuweilen die Wirkungen späterer Regeln nicht eintreten, bis diese Regeln selbst, an Ort und Stelle, erklärt worden sind.

Rv. I, 121, 8. Pada: mandínam | dhukshán | v*r*idhé.

Sanhitâ: mandínam dukshán v*r*idhé.

Krama: mandínam dukshán | dukshán v*r*idhé | dhukshánn íti dhukshán.

Gegenbeispiele, wo diese Wurzeln ihren Anlaut nicht verändern:

Rv. IV, 4, 4. Pada: nî*k*ấ | tám | dhakshi | atasám.

Sanhitâ: nî*k*ấ tám dhakshy atasám.

Krama: nî*k*ấ tám | tám dhakshi | dhakshy atasám.

Ebenso Rv. VIII, 1, 17. Siehe die Beispiele in Sûtra 317.

Beispiele zu 4) Rv. I, 113, 16. Pada: áraik | pánthâm.

Sanhitâ: ấraik pánthâm.

Krama: ấraik pánthâm | áraig íty áraik.

Rv. I, 157, 1. Pada: áyukshâtâm a*s*vínâ.

Sanhitâ: ấyukshâtâm a*s*vínâ.

Krama: âyukshâtâm a*s*vínâ | áyukshâtâm íty áyukshâtâm.

Man sehe weiter die in den Sûtras 179 sq. angeführten Beispiele.

Beispiele zu 5) Rv. I, 137, 1. Pada: susumá | ấ | yâtam.

Sanhitâ: sushumấ yâtam.

Krama: sushumấ yâtam | susuméti susumá.

Cf. Sûtra 609, 4.

Rv. VIII, 5, 11. Pada: vav*r*idhânấ | *s*ubha*h*.

Sanhitâ: vâv*r*idhânấ *s*ubha*h*.

Krama: vâv*r*idhânấ *s*ubha*h* | vav*r*idhânéti vav*r*idhânấ.

Gegenbeispiel, wo die Veränderung durch ein anderes Wort herbeigeführt:

Rv. VIII, 1, 19. Pada: *s*akrá*h* | enam | pîpayat.

Sanhitâ: *s*akrá e*n*am pîpayat. (Der Druckfehler in meiner Ausgabe ist bereits bemerkt worden.)

Krama: *s*akrá e*n*am | enam pîpayat.

DIIIC. Ebenso wiederholt man die Wörter, welche in der Mitte von mehreren stehen. Diess bezieht sich auf die oben (Sûtra 592) erwähnten Fälle, wo Kramagruppen aus mehr als zwei Wörtern bestehen, wo also die mittleren Wörter wirklich gleichsam überschritten worden sind. Siehe Sûtra 637, 4.

In Rv. IX, 86, 42 lautet der Krama also: îyate nárâ *k*a *s*á*m*sam daívyam | nárâ*s*á*m*sam íti nárâ-*s*á*m*sam [1]) | *k*éti *k*a.

In Rv. V, 11, 7. *s*únas *k*i*k* *kh*épam níditam | *s*úna*hs*épam íti *s*úna*h*-*s*épam | *k*id íti *k*it.

In Rv. X, 64, 3. nárâ vâ *s*á*m*sam pûshá*n*am | nárâ*s*á*m*sam íti nárâ-*s*á*m*sam | véti vâ.

In Rv. I, 38, 6. mó shú *nah* | mó íti mó | sv íti sú. Cf. 592, 2.

---

1) Ich habe den Avagraha nach Sûtra 605 beigefügt. Die MSS. haben ihn jedoch nicht.

अर्धर्चान्त्यं च[598] नाकारं प्रागतो ऽननुनासिकं[599] ।
प्रत्यादायैव तं ब्रूयादुत्तरेण पुनःसह[600] ॥ ८ ॥

DIIC. Auch das zu Ende eines Halbverses stehende Wort wiederhole man so. Siehe Sûtra 637, 3.

Rv. VII, 102, 1. putrā́ya mî*l*hús̱he | mî*l*húsha íti mî*l*húshe.

DIC. Aber nicht das â, wenn es vor dem Endworte eines Halbverses steht, und wenn es nicht nasal ist. Siehe Sûtra 646.

Rv. IX, 65, 29. ā́ mandrám | mandrám ā́ váre*n*yam. Cf. 600.

Nach Sûtra 597 sollte das â Parigraha nehmen.

Gegenbeispiele: Rv. IX, 65, 30. tanū́shv ā́ | étyā́.

Hier hat das â nicht die vorletzte, sondern die letzte Stelle im Halbvers.

Rv. VIII, 67, 11. gabhîrā́ ā́m̐ úgraputre | étyā́.

Hier ist das â nasalirt nach Sûtra 165.

DC. Dieses nicht nasalirte â wiederhole man mit dem nachfolgenden Worte.

Rv. IX, 65, 29. mandrám ā́ váre*n*yam | ā́ váre*n*yam.

उपस्थितं सेतिकरणं[601] केवलं तु पदं स्थितं[602] ।
तत्स्थितोपस्थितं नाम यत्रोभे आह संहिते[603] ॥ ९ ॥

DCI. Ein Wort mit iti heisst Upasthita. Siehe Sûtra 641.

DCII. Ein blosses Wort (ohne iti) heisst sthita. Siehe Sûtra 640.

DCIII. Ein Wort heisst Sthitopasthita, wenn man beide, ein Sthita- und Upasthita-Wort, zusammen sagt; z. B.: vibhâvaso íti vibhâvaso. Hier ist vibhâvaso iti ein Upasthita; das zweite vibhâvaso ein Sthita; beide zusammen ein Sthitopasthita. Siehe Sûtra 642.

अदृष्टवर्णे प्रथमे चोदकः स्यात्प्रदर्शकः ।
एतदिष्टं[604] समासांस्तु पुनर्वचन इंगयेत्[605] ॥ १० ॥

DCIV. Wenn die erste Kramagruppe einen undeutlichen Buchstaben (am Ende des ersten Wortes) hat, so soll der anweisende Parigraha ihn zeigen, dies wird gewünscht.

Das Wort *k*odaka*h*, welches Anweisung im Allgemeinen bedeutet, soll hier als Synonym von Parigraha, Wiederholung, genommen werden. So wenigstens scheint der Commentar es zu verstehen. प्रथमे द्वैपदे पूर्वपदस्यांते वर्णे ऽदृष्टे तस्य प्रदर्शकश्चोदकः स्यात् । चोदकः परिग्रह इत्यनर्थांतरं । Ueber anarthântaram siehe Commentar zu Sûtra 675. Dieser Parigraha ist nicht nothwendig, obgleich er als wünschenswerth und nützlich bezeichnet wird. Siehe Sûtra 639. एतत्प्रदर्शनमिष्टं । कस्मादिति न पठ्यते । इष्टवचनादेवास्यानित्यत्वं गम्यते । Oder wie MS. a schreibt: यदीष्टं कस्मादिति

न पठ्यते. Beispiele: Rv. I, 107, 3. Pada: तत् । नः । Dies wird in der Sanhitâ तन्नः, kann aber auch तंनः gesprochen werden. Hier soll also der Parigraha zu Hülfe kommen und तदिति तत् beifügen. Ebenso Rv. II, 34, 7. Pada: तं । नः । Sanhitâ: तंनः — Auch hier soll der Krama ein Parigraha beifügen, und also तं नः । तमिति तं । नो दात etc. lauten. Rv. I, 49, 4; Pada: तां । त्वां । उषः । Sanhitâ: तां त्वामुषः Krama: तां त्वां । तामिति तां । त्वामुषः etc.

Dieses Sûtra könnte scheinbar als Beweis dienen, dass zur Zeit, wo dieses Pa*t*ala verfasst wurde, der Verfasser auf eine geschriebene, und nicht auf eine mündliche Literatur hinblickte. Es ist jedoch bekannt, dass ad*r*ish*t*a im Sanskrit oft im allgemeinern Sinne von „nicht wahrgenommen" gebraucht wird, und dass ja der Vindu nie als unsichtbar bezeichnet werden könnte.

Jedenfalls galt diese Regel nur für die erste Gruppe eines Verses, wo nämlich das erste Wort nicht als auslautend vorkommt. Fände sich z. B. ta*m* na*h* oder tan na*h* in der Mitte eines Verses, so würde es zuerst mit dem vorhergehenden Worte als tat erscheinen, und somit aller Zweifel über seinen Auslaut wegfallen. Ebenso würde in ta*m* na*h* oder tan na*h*, und in tâ*m* tvâm oder tân tvâm, die vorhergehende Kramagruppe den auslautenden Buchstaben von tam und tâm deutlich zeigen, man müsste denn annehmen, dass man avasâne nie m, sondern stets Anusvâra gesprochen habe, was aber nur in späteren Schulen der Fall war, wie ich in meiner Grammatik § 8 gezeigt zu haben glaube.

DCV. Zusammengesetzte Wörter soll man beim Wiederholen trennen. Siehe Sûtra 643.

Rv. IX, 101, 1. Pada: purá*h*-*g*itî | va*h*.

Krama: puró*g*itî va*h* | puró*g*itîti purá*h*-*g*itî.

(Hier endet der zweite Varga.)

इतिपूर्वेषु संधानं पूर्वैः स्वः स्यादसंहितं ।
[606] तदवग्रहवद्ब्रूयात्संधिर्नर्धर्चयोर्भवेत् [607] ॥ ११ ॥

DCVI. Von früheren Lehrern ist Sandhi verlangt für die Wörter (in einem Parigraha), welche *iti* vor sich haben; *svar* soll ohne Sandhi sein, man soll es aussprechen als ob es Avagraha habe. S. Sûtra 644, wo die früheren Lehrer von Uva*t*a als die *S*âkalas erklärt werden.

Der Commentar ist wohl folgendermaassen herzustellen: इतिपूर्वेषु पदेषु । परिग्रहे क्रियमाणे यानीतिपूर्वाणि तेष्वितिना संधानं पूर्वैराचार्यैर्दृष्टं । अस्माकमपीष्टं । So hat MS. h., indem es य इतिपूर्वाः am Rande durch यानीतिपूर्वाणि berichtigt. MS. a hat इतिः पूर्वा येभ्यस्त इतिपूर्वास्तेषु und आचार्यैरिष्टं अस्माकमपि, wie das Pariser MS. MS. b.[1]) stimmt im Ganzen mit h. überein,

1) MS. by. liest: iti pûrvo yebhyas te itipûrvâs teshu itinâ sandhânam pûrvair â*k*âryair d*r*ish*t*am, asmâkam api ish*t*am.

hat aber आचार्यैः इष्टं । अस्माकमपि. Der Sinn ist klar, auch ohne Beispiele, dass man nämlich in Stellen, wie die in Sûtra 596, 2 erwähnten, índragnî ítíndra-agnî schreibt. Dann folgt die Ausnahme, nämlich das Wort sva*h* oder svar. Hier sagt der Commentar einfach: स्वरिति पदमसंहितं स्यात् a. by; oder स्वरितीदं पदमसंहितं स्यात् b. h., und erklärt, dass die Absicht der Regel ist, die Veränderung des Svarita zu Anudâtta auf der Endsilbe von iti zu verhindern. Also nicht स्व१रिति स्वः, sondern स्व१रिति स्वः Hier theile ich aber den Commentar nicht ganz wie M. Regnier, sondern lese: असंहितमिति यथेतिकरणांतो निघातं न प्राप्नुयात्स्वरिति प्रत्यये, i. e. „man sagt, es nimmt nicht Sandhi, damit der Auslaut der Partikel iti nicht Nighâta leide, i. e. nicht zum Anudâtta herab sinke, wenn svar folgt.“ Dann fährt der Commentar fort: तदवग्रहवद्ब्रूयात् । अवग्रहवदिति यथा मात्राकालो ऽंतरं स्यात् । स्व१रि-ति ऽस्वः । „Man soll es mit einem Avagraha aussprechen, d. h. es soll eine Pause von der Dauer einer Mâtrâ eintreten, nämlich nach dem iti, nicht, wie M. Regnier meint, im Worte svar.

DCVII. Zwischen zwei Halbversen trete (im Krama) kein Sandhi ein.

Dies tritt auch nicht in der Sanhitâ ein, und der Zweck des Sûtra ist nur ein nach dem folgenden Sûtra mögliches Missverständniss abzuwehren.

दृष्टक्रमत्वात्समयान्त्संदध्यात्सर्वशः क्रमे ।
पदेन च पदाभ्यां च प्रागवस्येदतीत्य च 608 ॥ १२ ॥

DCVIII. Die sogenannten Samayas verbinde man im Ganzen im Krama, da ihr Krama bereits bekannt ist, und zwar endige man zuerst mit einem Worte (des Samaya), und wenn der Samaya vorüber ist, mit zwei Wörtern. Siehe Sûtra 636.

Samaya ist der technische Ausdruck für Stellen des Veda, welche im Pada ausgelassen sind, weil sie schon früher einmal vorgekommen. Da also ihr Krama in der Stelle, wo sie zum ersten Male vorkommen, vollständig gegeben, und also bekannt ist, so nimmt man die Stelle, wo sie wiederkehren, in Bausch und Bogen, ohne die einzelnen Wörter Schritt für Schritt zu trennen. Man lässt also die wiederholte Stelle nicht aus, wie im Pada, sondern fügt das Anfangswort des Samaya an das vorhergehende Wort, lässt dann den ganzen Samaya ungetrennt folgen, und schliesst ihn mit den zwei nächstfolgenden Wörtern ab. Um diesen Sinn herauszufinden, muss der Commentar wie folgt gelesen werden: दृष्टक्रमत्वाद्धेतोः समयान्त्संदध्यात्सर्वशः । संपूर्णसमयेन, न पदाभ्यां । क्रमे, न पदकाले । पदेन च । समयं प्राप्य पदेनावस्येत् । समयमतीत्य पदाभ्यामवस्येत् । Dies weicht etwas von dem Pariser MS. ab, der Sinn ist aber nichts destoweniger von M. Regnier richtig aufgefasst. Man bemerke die eigenthümliche, aber gewiss richtige Erklärung von sarva*s*a*h*: „vollständig, als Ganzes, nicht in einzelnen Wörtern“. Beispiele machen die Regel klar.

Rv. VIII, 69, 1. Pada: prá-pra | o | mandát-vîrâya | índave.
Sanhitâ: prápra vas trish*t*úbham ísham mandádvîrâyéndave.
Krama: prápra va*h* | prápréti prá-pra. | vas trish*t*úbham ísham mandádvîrâyéndave.

Rv. VII, 24, 1. Pada: o | sádane | o | n*r*í-bhi*h* | puru-hûta.
Sanhitâ: yónish *t*a indra sádane akâri tám ấ n*r*ibhi*h* puruhûta.
Krama: yónish *t*a indra sádane akâri | akâri tám ấ n*r*ibhí*h* puruhûta.

Wann ein Samaya eintreten darf, ist durch besondere Regeln festgestellt, welche in alterthümlichen Lehrbüchern enthalten sind. Nicht jede Stelle darf, wenn sie zum zweiten Mal im Veda erscheint, ausgelassen werden. So tritt z. B. in Rv. I, 24, 2 kein Samaya ein, obgleich die Wörter am*r*ítânâm mánâmahe *k*âru devásya nấma aus Vers 1 wiederholt sind. Hier gilt also unsere Regel nicht, sondern, wie im Pada, wird auch im Krama jedes Wort nochmals Schritt für Schritt behandelt, obgleich der Krama von dem ersten Verse her bekannt ist.

नकारस्योष्मवद्वृत्तं प्लुतोपाचरिते नतिः ।
प्रश्लेषश्च प्रगृह्यस्य प्रकृत्या स्युः परिग्रहे[609] ॥ १३ ॥

DCIX. In der Parigraha genannten Wiederholung müssen die folgenden Veränderungen wieder wie ursprünglich sein:

1) Das Ûshma-gleichwerden des n;
2) Pluta, oder Vokalverlängerung;
3) Upâ*k*árita, oder Veränderung des Visar*g*anîya zu s (Sûtra 260);
4) Nati, oder Veränderung von Dentalen zu Lingualen;
5) Zusammenziehung eines Prag*r*ihya-Vokals. Siehe Sûtra 648 fg.

Beispiele zu 1):

Rv. IV, 32, 4. Krama: asmấ̃nasmẫn ít | asmấnasmân íty asmân-asmân.
Rv. VI, 57, 6. Krama: abhî́sûn̈riva sârathi*h* | abhî́sûnivéty abhî́sûn-iva.
Rv. IV, 33, 6. Krama: vibhrấ*g*amânân̈*s* *k*amasân | vibhrấ*g*amânân íti vi-bhrấ*g*amânân.
Rv. II, 43, 3. Krama: âvádan̈s tvám | âvádann íty â-vádan.
Rv. IV, 2, 6. Krama: svátavân̈*h* pâyú*h* | svátavân íti svá-tavân.[1])

Beispiel zu 2):

Rv. III, 31, 20. Krama: makshû̃makshû k*r*i*n*uhi | mákshu-makshv íti mákshu-makshu.

Beispiel zu 3):

Rv. I, 50, 4. Krama: *g*yotishk*r*íd asi | *g*yotí*h*k*r*íd íti *g*yotí*h*-k*r*ít.

Beispiele zu 4):

Rv. I, 137, 1. Siehe Sûtra 596, 5.
Rv. X, 2, 7. Krama: pit*r*iyấ*n*am dyumát | pit*r*iyấnam íti pit*r*i-yấnam.

---

1) Zu diesem Beispiele bemerkt Uva*t*a zu Sûtra 648: naitad udâhara*n*am yuktam, katham? svatavân̈*h* pâyur iti pâyu*s*abde hi nakârasya visar*g*anîyasambandha*h*, idam tarhy udâhara*n*am, n*r*în̈*h* pâtram iti n*r*în pâtram.

Beispiele zu 5):

Rv. II, 39, 2. Krama: dámpatî ivéti dámpatî-iva. Der Commentar giebt hier nur den Parigraha; siehe Sûtra 159. Als Gegenbeispiel giebt Uva*t*a:

Rv. II, 12, 4. *s*vaghnîvéti *s*vaghnî-iva.

शौद्धाक्षरागमो ऽपैति [610] न्यायं यांत्युत्तरे त्रयः [611] ।
रिफितान्युष्माणो ऽघोषे दूभावः स्वधितीव च [612] ॥ १४ ॥

DCX. Der Zugang der sogenannten *S*auddhâkshara-Sandhis fällt weg.

Diese *S*auddhâkshara-Sandhis werden Sûtra 303—308 behandelt.

Beispiele: Rv. V, 8, 1. Krama: puru*s*kandrám ya*g*atám | puru*k*andrám íti puru-*k*andrám.
Rv. X, 46, 7. Krama: vanarshádo vâyávah | vanasáda íti vana-sáda*h*.

DCXI. Derselben Regel folgen die drei folgenden Sandhi, d. h. die Wörter nehmen im Parigraha ihre ursprüngliche Gestalt wieder an.

Nach der zweiten von Uva*t*a angeführten Erklärung, welche mir die natürlichere scheint, sind diese drei Sandhis die, welche auf die *S*auddhâksharas folgen, nämlich die in Sûtra 317 erwähnten. Dass auch hier die ursprüngliche Gestalt im Parigraha herzustellen ist, sollte besonders erwähnt werden, und uttare traya*h*, wenn es wirklich auf die drei im nächsten Halbvers erwähnten Fälle ginge, wäre überflüssig.

Beispiele: Rv. VIII, 31, 7. ná *g*ugukshata*h* | *g*ughukshata íti *g*ughukshata.
Rv. II, 1, 10. ánu dakshi | dhakshîti dhakshi.
Rv. I, 121, 8. dukshán v*r*idhé | dhukshánn íti dhukshán.

Dass diese Formen Parigraha nehmen müssen folgt aus Sûtra 596, 3, *g*ugukshata*h* würde wohl unter Regel 596, 5 fallen. Aber dass sie im Parigraha ihre ursprüngliche Form annehmen, musste besonders bemerkt werden. Man sehe hierzu die Discussion Uva*t*as in Sûtra 637. Man beachte den Commentar: योगविभागाहते परिग्रह एतेषां प्रकृतिभावो न सिध्यति । योगविभागे ह्यसत्युत्तरे त्रय इति ग्रहणमनर्थकं भवति । रिफितान्यूष्मणो ऽघोषे दूभावः स्वधितीव चेति यथोक्तमेवेति ॥

DCXII. Auch die zu Riphitas gewordenen Ûshmans, wenn ein nicht tönender Buchstabe folgt, die Verwandlung in dû, und die Stelle svadhitîva, folgen derselben Regel, d. h. nehmen im Parigraha ihre ursprüngliche Gestalt wieder an.

Beispiele zu 1) (siehe Sûtra 258):

Rv. IX, 97, 46. Krama: svār*k*akshâ rathirá*h* | svâ*s**k*akshâ íti svā*h*-*k*akshâ*h*.

Rv. X, 132, 7. Krama: dhûrshádam vanarshádam | dhû*h*sádam íti dhû*h*-sádam.

Rv. VIII, 97, 11. Krama: svārpatim yát | svā*h*patim íti svā*h*-patim.

Beispiele zu 2) (siehe Sûtra 371):

Rv. VI, 45, 26. Krama: dû*n*á*s*am sakhyám | durná*s*am íti du*h*-ná*s*am.

Rv. VIII, 19, 15. Krama: *g*ánasya dû*dh*yā*h* | durdhyā íti du*h*-dhyā*h*.

Rv. IV, 9, 8. Krama: dû*l*ábho rátha*h* | durdábha íti du*h*-dábha*h*.

Beispiele zu 3) (siehe Sûtra 259):

Rv. V, 7, 8. Krama: svádhitîva rîyate | svádhitirivéti svádhiti*h*-iva.

Nach der ersten Erklärung des Commentars würden Sûtra 611 und 612 nur ein Sûtra bilden. **न्यायं यांति प्रकृतिं गच्छंतीत्यर्थः। उत्तरे त्रयः संधयः परिग्रहे क्रियमाणे। रिफितानि चोष्मणि यान्यघोषे प्रत्यये। दूभावश्च। स्वधितीवेति च पदं।**

(Hier endet der dritte Varga.)

(Hier endet das zehnte Pa*t*ala.)

अथार्थलोपेन यदाह स क्रमः समानकालं पदसंहितं द्वयोः[613]।
अथो बहूनामविलोपकारणः पैरवस्यंत्यतिगम्य कानिचित्[614] ॥ १ ॥

DCXIII. Wenn also Jemand von zwei Wörtern zu gleicher Zeit die Pada-Form und Ṣanhitâ-Form sagt, ohne etwas vom Sanhitâtexte zu zerstören, so ist dies Krama;

DCXIV. Und auch von mehr als zwei Wörtern tritt Krama ein, um nichts am Sanhitâtext zu zerstören. Man schreitet dann über einige Wörter hinweg und endigt mit den folgenden. Siehe Sûtra 592 seq.

अपृक्तमेकाक्षरमद्वियोनि यत्तदानुनासिक्यभयाद्तीयते[615]।
नतं च पूर्वेण परस्य कारणं नतेः परस्योभयहेतुसंग्रहात्[616] ॥ २ ॥

DCXV. Ein Wort, welches consonantlos, einsilbig, undiphthongisch, ist (I) wird überschritten, und zwar aus Furcht vor dem Ânunâsikya.

Diese Regel findet ihre Erklärung in Sûtra 592. Ap*r*ikta heisst dort ekavar*n*a, und die Verwahrung von undiphthongisch ist dort specieller durch anokâra gegeben. Das einzige Neue hier ist die Angabe eines Grundes, nämlich die Furcht vor dem Eintreten der Nasalirung. Und zwar bezieht sich dieses auf Sûtra 64, wo es heisst, dass die Lehrer die acht ersten Vokale (a, â, *r*i, *r*î, i, î, u, û) für nasalirt erklären, wenn sie zu Ende stehen. Nun würden aber im Krama diese Vokale zu Ende einer Gruppe zu stehen kommen, und um dieses und ihre Nasalirung zu vermeiden, werden sie überschritten und das nächste Wort zu Ende der Gruppe gesetzt.

DCXVI. Ebenso ein durch ein vorhergehendes Wort gebeugter Buchstabe, welcher selbst wieder die Ursache der Beugung eines folgenden Buchstabens wird (II), um auf diese Weise beide Ursachen (der Beugung) für den folgenden Buchstaben zusammenzufassen.

Dies erklärt die Regel von 592, 2. In mo shu *nah* (Rv. I, 38, 6) ist su durch

den vorhergehenden Vokal zu shu gebeugt (Sûtra 322). Dieses shu beugt wiederum na*h* zu *nah* (Sûtra 374, 7). Trennte man also im Krama nach shu, so würde der nächste Krama mit su anfangen, und dann könnte na*h* nicht zu *nah* verändert werden. Der Commentar erklärt dies sehr deutlich:

नतं च पूर्वेण पदेन परस्य च नतेर्यत्कारणं तत्पदमनवसानीयं भवति । किं-कारणं । परस्य पदस्योभयहेतुसंग्रहार्थं । मो षु ण इत्यत्र स्वबह्वक्षरेणेति नामिनिमित्तं षत्वं । षु ण इत्यत्र नते सुसेति षत्वनिमित्तं णत्वं । नाम्यभावे षत्वं न स्यात् षत्वाभावे णत्वं न स्यात् । स विलोपः । अत उभयहेतुसंग्रहार्थमतीयते ॥ Der Satz स विलोपः fehlt in MS. a. Er bedeutet: Dies wäre aber eine Störung der Sanhitâ, welche ja, so gut wie der Pada, im Kramatexte enthalten sein soll.

परीत इत्युत्तरमेतयोर्द्वयोः परं हि पूर्वो नमतीत्यतीयते[617] ।
ततो ऽपरे संध्यमवेक्ष्य कारणं तदर्थजं द्विक्रममत्र कुर्वते[618] ॥ ३ ॥

DCXVII. Ebenso wird das zweite Wort von diesen beiden, von pari ita*h* (III) überschritten, denn das erste (pari) beugt das Wort welches folgt, nämlich siñ*k*ata.

Dies bezieht sich auf Sûtra 592, 7, und bedarf keiner weiteren Erklärung.

DCXVIII. Andere, von diesen verschiedene Lehrer, indem sie die Ursache (der Beugung des s von siñ*k*ata) in dem Sandhi (d. h. in dem durch den Sandhi entstehenden finalen o von ita*h*) suchen, welches, wie sie glauben, nur zu diesem Zwecke da ist, machen einen Krama von zwei Wörtern.

Diese Lehrer geben also den regelmässigen Krama folgendermaassen: pári itá*h* | itó shiñ*k*ata. Der Sinn ist klar genug. Sie nehmen an, dass das anlautende sh von shiñ*k*ata nicht durch pari, sondern durch ito bedingt ist, und sie gehen soweit, dass sie meinen, dass dieses regelmässige auslautende o von ita*h* eben nur dazu da ist, um die Beugung von s zu sh zu erklären. Dies scheint durchaus nichts Ungrammatisches zu enthalten, wie M. Regnier meint, und der Commentar lässt kaum einen Zweifel. ततस्तेभ्यो ऽपर आचार्या अस्यामवस्थायां संधिजं कारणमवेक्ष्य । किं कारणं । इतो षिंचतेत्योत्वनिपातनं । तदर्थमेव षत्वार्थमेवौत्वं मन्यमाना द्विक्रममत्र कुर्वते ॥ Siehe die zweite Erklärung zu Sûtra 593.

तमःपरं रेफनिमित्तसंशयात्तथावरित्येतदपोद्यते पदं[619] ।
अदो पितो सो चिदुषर्वसूयवो न धक्षिधुक्षीत्यपि चातियंति किं[620] ॥ ४ ॥

DCXIX. Auch das Wort âvar, wenn ihm tama*h* folgt (IV), wird ebenso (vom Ende eines Krama) ausgeschlossen, weil es ungewiss ist, was die Ursache des Repha ist.

Dies bezieht sich wieder auf Sûtra 592, 7, giebt aber den dort nicht beigefügten

Grund an, dass man nicht wissen würde, was der Grund des auslautenden r sei. Nach dem Commentar न हि विज्ञायते पूर्वेण पदांतेन उत्तरेण वा पदादिना रेफो भवतीति। अत उभयहेतुसंग्रहार्थमपनीयते।

DCXX. Warum überschreiten sie dann nicht auch die Stelle ado pito, so *k*it, ushar vasûyava*h*, und die Wurzeln dhakshi und dhukshi?

Wenn bei den vorigen Beispielen die Ursache, dass gewisse Wörter nicht am Schlusse einer Dvaipada-Gruppe geduldet werden, darin läge, dass man nicht wüsste, was die Ursache ihres eigenthümlichen Auslautes war, so würde dieselbe Ursache auch für andere Fälle gelten, wie die im Sûtra angeführten. Warum ist dies also nicht der Fall? Der Text giebt keine Antwort, aber der Commentar sagt, die Ursache ist einfach, dass diese Stellen nicht im vorigen Pa*t*ala erwähnt sind, und das jetzige Pa*t*ala hat nur die Gründe von solchen Regeln anzugeben, welche im vorigen Pa*t*ala wirklich vorkommen. Dies ist der Gedankengang Uva*t*a's, der richtig sein mag, den wir aber nicht ohne Weiteres auf den Verfasser der Sûtra übertragen dürfen. यद्यावरित्येतत्पदं रेफनिमित्तसंशयादनवसानीयं भवति सांशयिकनिमित्तान्यदो पितो सो चित् उषर्वसूयव इतीमानि पदानि धक्षिधुक्षीत्येतौ च प्रवादौ वा किंकारणं नातियंति। इमान्यपि हि तेन तुल्यानि। सत्यं। क्रमशास्त्रे ऽनवसानीयेष्वननुगृहीतानीमानि। तस्मान्नातियंति। तत्र गृहीतानामिह हेतुरुच्यते॥

Die Beispiele finden sich Sûtra 259, 6; 9; Sûtra 317. Man vergleiche auch Sûtra 596, 3 und 609, aus denen die Nothwendigkeit des Parigraha für diese Fälle folgt, aber durchaus nicht ihre Anavasânîyatva.

स्वसारमित्येतदपोद्यते पदं परः सकारोपजनो ऽस्कृतेति च।
निरस्कृतेति ह्युपसर्गकारितस्तदन्वयादाचरितं तु पंचभिः 621 ॥५॥

DCXXI. Auch das Wort svasâram wird ausgeschlossen und das folgende Wort ask*r*ita (V), welches einen Zuwachs von s hat: denn dieser ist durch die Präposition in nir ask*r*ita hervorgerufen, und der Aufeinanderfolge wegen begeht man einen Krama von fünf Wörtern.

Die Regel bezieht sich auf Sûtra 592, 8. In der Fassung weiche ich etwas von M. Regnier, und ebenfalls etwas vom Commentar ab. स्वसारमित्येतत्पदमवसानादपोद्यते। किं कारणं। परः सकारोपजनः सकारागम इत्यर्थः। निरस्कृतेत्युपसर्गकारितः। तदन्वयादुपसर्गान्वयात्पंचभिरेव पदैराचरितं क्रमं विद्यात्। आचार्यैरिति शेषः।

सहेति चेमेति च रक्तसंहितं गुणागमादेतनभावि चेतन।
पदं च चास्कंभचिदित्यतः परं प्लुतादि चैतानि निमित्तसंशयात् 622 ॥६॥

DCXXII. Gleichfalls die Partikel îm, wenn ihr iti folgt (VI), â wenn es mit Nasalität behaftet (VII), ebenso itana, wenn es durch Zutritt von Gu*n*a zu etana geworden (VIII); auch das Wort, welches auf *k*âskambha *k*it folgt (IX), und ein Wort mit verlängertem Anlaut (X): alle diese, weil man die Ursache der Veränderung nicht genau kennt.

Der erste Fall ist durch Sûtra 592, 4 vorgesehen, denn wenn iti folgt, so verliert îm den Endnasal. Der Commentar sagt: नहि विज्ञायते पूर्वेण वा पदांतेन उत्तरेण वा पदादिना मकारस्य लोपो भवतीत्युभयहेतुसंग्रहार्थमतीयते ।

Der zweite Fall ist früher nicht erwähnt, wenn man nicht Sûtra 592, 1 hierauf ausdehnt; denn obgleich â in der Sanhitâ nasalirt ist, so ist es im Pada ap*r*ikta.

Rv. V, 48, 1. Pada: abhré | â | apá*h* | v*r*i*n*âná.

Sanhitâ: abhrá ấm̐ apó v*r*i*n*âná.

Krama: abhrá ấm̐ apá*h* | apó v*r*i*n*âná.

Der dritte Fall coincidirt mit Sûtra 592, 9; der vierte mit Sûtra 592, 6; der fünfte mit Sûtra 592, 5. Der Grund, warum diese Wörter weder zu Anfang noch zu Ende einer Kramagruppe stehen, ist für alle derselbe, nämlich die Unsicherheit des Grundes ihrer Veränderung.

(Hier endet der erste Varga.)

द्व्यभिक्रमं पूर्वनिमित्तमानिनस्त्रिषूत्तमेष्वाहुरनंतरं हि तत् । 623
अनंतरं त्वेव चतुर्थषष्ठयोः परं कथं तत्र च न द्व्यभिक्रमं ॥ ७ ॥ 624

DCXXIII. Die, welche meinen, dass die Ursache der Veränderung im vorhergehenden Worte liegt, erklären sich, in den drei letzten Fällen, für einen Anfang mit zwei Wörtern, da das verursachende Wort unmittelbar vorhergeht.

Die drei letzten Fälle sind die letzten in Sûtra 622, als VIII, IX und X bezeichneten. Die, welche annehmen, dass der Gu*n*a von etana, der Verlust von s in kambhanena, und die Verlängerung in âraik durch das vorhergehende Wort hervorgerufen sind, haben natürlich keinen Zweifel über die Ursache der Veränderung, und mit Wegfall dieses Zweifels, des nimittasa*ms*aya, fällt der Grund der Ueberschreitung weg, und können demnach diese Kramagruppen regelmässig aus zwei Gliedern bestehen. Dies bezieht sich wol zurück auf Sûtra 593, wo Uva*t*a's zweite Erklärung nachzusehen ist. Man beachte auch Sûtra 645, welches genauere Regeln über den Parigraha dieser Wörter giebt.

DCXXIV. Im vierten und sechsten Falle ist das folgende Wort gleichfalls unmittelbar dabei, warum will man aber dort keinen zweitheiligen Krama haben?

Dieses sind die Fälle von ushâ âvar tama*h* und yam î yarbham. Die Ursache der Unregelmässigkeit liegt hier im folgenden Worte, aber da dieses ebenfalls unmittelbar folgt, so sollte, nach Analogie der vorhergehenden Sûtras, hier auch ein Dvaipada-Krama eintreten. Dies ist aber nicht der Fall. Warum? weiss der Verfasser nicht. Möglicher-

weise täuscht er sich selbst, und seine Schwierigkeiten würden verschwinden, wenn er die erste der von Uva*t*a gegebenen Erklärungen von Sûtra 593 angenommen, und also aus dem dort gebrauchten *k*a nicht die Möglichkeit eines Dvaipada-Krama für irgend einen dieser Fälle herausgeklügelt hätte. Der Cómmentar sagt: अनंतरं तु पुनश्चतुर्थषष्ठयोरनवसानीययोरुषा आवर्तमः यमी गर्भमित्येतयोः परं पदं निमित्तं भवितुमर्हति । पूर्वनिमित्तमानिनां हेतुसामान्यात् । कथं तत्र च ते पूर्वनिमित्तमानिनो ह्यभिक्रमं न कुर्वंत्येवं स्थितेऽपि । यदि चतुर्थषष्ठयोर्ह्यभिक्रमं न कुर्वंति त्रिषूत्तमेष्वपि न कर्तव्यं । अथोत्तमेषु कुर्वंति चतुर्थषष्ठयोरपि कर्तव्यं । उभयत्रापि हि विकारहेतुरानंतर्यमेव ॥

अनानुपूर्व्यं पदसंध्यदर्शनात्पदव्यवेतं च पदव्यवायि च[625] ।
ततो ऽपरे द्विक्रममाहुराश्रयात्कृताविलुप्ताच्च हि वर्णसंहिता[626] ॥ ८ ॥

DCXXV. Da wo die Wörter in der Sanhitâ nicht regelmässig aufeinander folgen, wird sowohl das, was durch ein Wort getrennt ist, als was durch ein Wort trennt, vom Ende (einer Kramagruppe) ausgeschlossen, weil man den Sandhi der beiden Wörter nicht sieht.

Dies bezieht sich auf Sûtra 592, 3. Der Ausdruck anânupûrvya ist der technische Ausdruck für die hier behandelten Stellen. (Siehe Sûtra 182.) Der Grund der Regel wird hier angegeben, शुनःशेपं चिदित्येतयोः पदयोरन्योन्येन सह संधिरदृष्टो भवति ॥

DCXXVI. Andere jedoch erklären sich für einen Krama von je zwei Wörtern, weil es sich fügt, denn wenn die Verbindung der Buchstaben gemacht wird, so ist sie ohne Schwierigkeit.

Der Sinn des Sûtras ist klar, aber die Ausdrucksweise ist etwas schwierig. Der Commentar erklärt आश्रयात् durch लक्षणात्, und eine Marginalglosse fügt hinzu: लक्षणे शास्त्राश्रयः कारणं, i. e. der Grund ihrer Ansicht ist, dass diese Regel in die allgemeine Regel hineinpasst, oder auf allgemeine Regeln zurückgeht und begründet ist, das heisst doch wohl, dass die Sanhitâ sich ohne Schwierigkeit herstellen lässt. Der Commentar giebt dann sehr ausführlich die früheren Regeln an, nach welchen die Sanhitâ, obgleich sie ad*r*ish*t*a ist, sich leicht herstellen lässt, und das Resultat ist der Krama: *s*una*s* *k*it | *k*i*k* *kh*epan | *s*epa*m* niditam.

पदानुपूर्व्येण सपूर्व आ ततस्ततो व्यवेतं च सह व्यवायि च[627] ।
ततो निराहेतरयोश्च ते पदे ततो ऽव्यवेतेन परस्य संहिता[628] ॥ ९ ॥

DCXXVII. Wenn eine der sogenannten Hysteron-proteron-Stellen Wörter vor sich hat, so geht der Krama regelmässig nach der Reihenfolge der Wörter bis dahin, dann folgt sowohl das getrennte als das trennende Wort zusammen.

Also in Rv. IX, 86, 42: dvá̂ *g*ánâ | *g*ánâ yâtáyan | yâtáyann anta*h* | antár îyate | îyate nárâ *k*a *sám*sam daívyam. Der Commentar erklärt, dass dieses Sûtra, trotz der in Sûtra 591 gegebenen allgemeinen Regel nöthig war, weil man sonst wohl îyate mit nárâ, aber nicht mit nárâ *k*a *sám*sam daívyam verbunden haben würde. Dies scheint mir die richtigere Erklärung, denn blos um zu zeigen, dass îyate nicht vom Ende einer Kramagruppe ausgeschlossen ist, dazu hätte es keines neuen Sûtras bedurft.

DCXXVIII. Dann zerlegt man die beiden Wörter (das getrennte und das trennende) auch für die beiden andern Hystera-protera, und dann folgt Verbindung des folgenden Wortes mit dem nicht getheilten Worte.

Wie schon früher bemerkt, giebt es nur drei von solchen Hystera-protera (Sûtra 182), und in zweien von ihnen steht das getheilte Wort zu Anfang eines Verses. Die Zerlegung ist die ebenfalls schon früher beschriebene, der sogenannte Parigraha, und so sagt der Commentar: निराह वक्ता परिग्रहेण योजयतीत्यर्थः । Nachdem also die letzte Kramagruppe nach der vorigen Regel geformt ist, nach îyate nárâ *k*a *sám*sam daívyam, folgt der Parigraha: nárâ*sám*sam íti nárâ ʼ *sám*sam | *k*éti *k*a. Ebenso in den beiden andern Beispielen: *S*únas *k*i*k* *kh*épam níditam | *s*úna*hs*épam íti *s*úna*h*-*s*épam | *k*id íti kit. — Nárâ vâ *sám*sam pûshá*n*am | nárâ*sám*sam íti nárâ-*sám*sam | véti vâ. — Hierauf geht dann der Krama regelmässig weiter, indem das letzte ungetheilte Wort das erste der folgenden Kramagruppe wird. Also: daívyam *k*a; níditam sahásrât; pushá*n*am ágohyam.

अनंतरे त्रिक्रमकारणे यदि त्रिभिश्च गार्ग्यः पुनरेव च त्रिभिः[629] ।
त्रिसंगमे पंचभिरार्षेनुग्रहश्चतुः[630]क्रमस्त्वाचरितो ऽत्र शाकलैः[631] ॥ १० ॥

DCXXIX. Wenn zwei Ursachen, welche Drei-Glieder-Gruppen hervorrufen, unmittelbar aufeinander folgen, so empfiehlt Gârgya mit drei Wörtern und wiederum mit drei Wörtern (fortzuschreiten).

Der Commentar nimmt die ersten Wörter des Sûtra als Nominative im Dual. Der Text ist etwas verdorben. MS. a. liest ziemlich wie M. Regnier's MS.: अनंतरे अव्यवहिते त्रिक्रमकारणे द्वे यदि भवतस्त्रिभिः पदैरवसानमिच्छत्याचार्यो योगार्थस्तेषामेव. MS. b. hat eine Lacuna, und liest in margine अनंतरे अव्यवहिते त्रिक्रमकारणे द्वे यदि भवतस्त्रिभिश्च पदैरवसानमिति गार्ग्यो मन्यते । तेषामेव etc. Der Schreiber von MS. h. scheint die beiden ersten Wörter als Locative aufzufassen, ohne auf das folgende Verbum im Dual Rücksicht zu nehmen. Er schreibt: अनंतरे ऽव्यवहिते त्रिक्रमयोः कारणे निमित्ते यदि भवतः तदा प्रथमतस्त्रिभिः पदैः

क्रमं ब्रूयात् । पुनः त्रयाणां etc. Mit Ausnahme des Avagraha vor व्यवहिते scheint mir der Commentar, wie ihn MS. h. giebt, vorzuziehen.[1]) Dieses MS. fährt dann weiter fort: पुनः त्रयाणां मध्यमं पदं प्रत्यादाय पुनरेव च त्रिभिः । किं कारणं । एवमपि निमि(त्तनिमि)त्तिनामविलोपो भवतीति । इति गार्ग्यो मन्यते । Das Beispiel, welches der Commentar beibringt, ist aus Rv. VIII, 70, 9 genommen.

Pada: út | ûm íti | sú | na*h* | vaso íti |

Sanhitâ: úd û shú *n*o vaso.

Die erste Ursache eines Trikrama liegt in û, welches, als einsilbiges Wort, überschritten wird. Siehe Sûtra 592, 1.

Die zweite Ursache liegt im unmittelbar darauf folgenden su, welches zu shu geworden, und na*h* nach sich hat. Siehe Sûtra 592, 2. Hier lautet also der Krama, nach Gârgya:

úd û shú | û shú *nah*. Siehe Sûtra 638.

DCXXX. Wenn drei Ursachen und Wirkungen zusammentreffen, so ist die Sanhitâ mit fünf Wörtern befriedigt.

Der Ausdruck आर्षेनुग्रहः wird vom Commentar durch आर्षो अविलोपो भवतीति मन्यंते erklärt, d. h. es tritt dann kein Bruch, keine Störung, in der Sanhitâ ein. Anugraha steht hier wie sonst samâdhi. Die drei Ursachen und Wirkungen treten in dem schon durch Sûtra 616 berührten Falle ein In dem obigen Beispiel (Rv. VIII, 70, 9) erklärt Uva*t*a sehr deutlich: उदू ष ण इत्यत्र नामिनिमित्तं षत्वं षत्वनिमित्तं णत्वं । नाम्यभावे षत्वं न स्यात् । षत्वाभावे णत्वं न स्यात् । स विलोप इति । न इत्येतस्यानवसानीयत्वं कस्मात् । नकारभूतस्य णकारस्योत्तरेण पदेन सह प्रत्यादाने नो वसो इत्यत्र णो वसो इति सह संधिरहष्टो भवतीति । In ud û shu *nah* ist das sh von shu durch û, das *n* von *nah* durch shu hervorgerufen. Ohne den Beugevokal u kein sh, ohne sh kein *n*. Dies würde die Sanhitâ, welche im Kramatext bewahrt sein soll, stören. Warum kann aber na*h* nicht zu Ende der Kramagruppe stehen? Weil wenn man das zu n gewordene *n* mit dem folgenden Worte zusammen wiederholte, so würde bei no vaso der Sandhi *n*o vaso (welcher doch in dem Sanhitâtexte vorkommt) verschwinden. Man sagt also im Krama: úd u shú *n*o vaso.

DCXXXI. Von den Śâkalas wird jedoch in diesem Falle ein viergliederiger Krama beobachtet.

Sie schliessen also die Kramagruppe mit na*h*, trotz des oben erwähnten Uebelstandes. Somit haben wir drei verschiedene Ansichten von Gârgya, von andern Lehrern, und von den Śâkalas.

---

1) MS. by. bestätigt dies und giebt den besten Text· anantare avyavahite trikramayo*h* kâra*n*e nimitte dve yadi bhavata*h*, tribhi*h* padair avasânam i*kkh*aty â*k*âryo Gârgya*h*; tadâ prathamatas tribhi*h* padai*h* kramam brûyât, punas teshâm eva trayâ*n*âm madhyamam padam pratyâdâ(ya) punar eva *k*a tribhi*h*. Kim kâra*n*am evam api nimittanimittinâm (sic) avilopo bhavatîti.

अलोपभावादपरे बहुक्रमं प्रति स्वमार्षीति न कुर्वते क्वचित्[632]।
असर्वशस्त्रिप्रभृतिष्वनेकशः स्मरंति संख्यानियमेन शाकलं[633] ॥ ११ ॥

DDXXXII. Andere machen nie einen Krama von mehr als zwei Wörtern, denn sie meinen, dass die Sanhitâ bei jedem Worte für sich Statt hat, und dass also keine Störung (der Sanhitâ) eintreten kann.

Der Commentar sagt: पदांतस्य पदादिना संधौ क्रियमाणे लोपागमविकाराः प्रति स्वं भवंति। द्वयोर्द्वयोः पदयोरार्षो अलोपो भवति। प्रतिस्वमार्षी भवतीति। मो षु। सु नः। Wenn Sandhi zwischen Auslaut und Anlaut eintritt, so finden Veränderungen, Zusätze und Auslassungen bei jedem Worte für sich statt. Es giebt also keine Störung der Sanhitâ bei je zwei Wörtern, sondern die Sanhitâ tritt bei jedem Worte für sich ein. Man sagt also mo shu, und dann su na*h*. Der Ausdruck prati svam ist eigenthümlich, kann aber doch wohl nur „für sich“ bedeuten, denn die Ansicht dieser Lehrer soll doch sein, dass die Veränderungen der Sanhitâ stets bei je zwei Wörtern für sich eintreten, sodass der Krama nicht über je zwei Wörter hinauszugehen brauchte. Pratisvam wäre dann soviel als yathâ*s*abdam.

DCXXXIII. Dies gilt nicht allgemein, denn man citirt ja häufig das Śâkala-Lehrbuch mit Bestimmung der Zahl bei Stellen von drei oder mehr Wörtern.

Der Commentar sagt: प्रति स्वमार्षीति यदुक्तं तदसर्वशः। न सर्वत्र युज्यत इत्यर्थः। कथं। यत्र पदांतपदाद्योरन्योन्यं प्रति निमित्तत्वं तत्र युक्तं। तन्नः। नो मित्रः। इत्यादौ। यत्र तूभाभ्यां पूर्वं परं वा पदं विकारस्य निमित्तं भवति न तत्र युक्तं। त्रिप्रभृतिषु पदेषु। मो षु ण इत्यत्र नामिनिमित्तं षत्वं। षत्वनिमित्तं णत्वं। नाम्यभावे षत्वं न स्यात् षत्वाभावे णत्वं न स्यात् (यथापदं संधिमपेतहेतुष्विति वक्ष्यमाणत्वात्)। स विलोप इत्युक्तं ॥ Der Sinn ist klar, und es ist nicht nöthig, wie M. Regnier that, eine Negation vor bhavati na tatra yuktam einzufügen. Wo Auslaut und Anlaut sich gegenseitig bedingen, da passt die Regel, dass man stets zwei Wörter zu einer Gruppe verbinden soll. Wo aber das den beiden Wörtern vorhergehende oder folgende Wort Grund einer Veränderung ist, da passt die Regel nicht. Die Worte von ityatra bis sa vilopa sind aus dem Vorhergehenden vom Commentator selbst wiederholt, nur dass zur Erklärung das in Klammern gestellte Sûtra beigefügt ist. Als Beispiele aus dem Śâkala-Lehrbuche führt er dann die schon früher gegebenen Stellen von drei-, vier- und fünfgliedrigen Kramagruppen an, Stellen wo Störung der Sanhitâ eintreten würde, wenn man nur je zwei Wörter verbände. Rv. I, 38, 6. mó shú *nah* (Sûtra 592, 2); Rv. VIII, 70, 9. úd û shú *nah* (Sûtra 629); und Rv. X, 127, 3. nír u svásâram ask*r*itoshásam. (Sûtra 592, 8.)

अयावने पूर्वविधानमाचरे[634]द्यथापदं संधिमपेतहेतुषु[635]।
अथो पदाभ्यां समयं पदेन च क्रमेष्ववस्येदतिगम्य संदधत्[636] ॥ १२ ॥

DCXXXIV. Wo keine Mischung (der zwei betreffenden Wörter mit vorhergehenden oder nachfolgenden Wörtern) stattfindet, da befolge man die frühere Regel.

Die frühere Regel ist: dvâbhyâm kramam â*k*aret.

DCXXXV. Man mache Sandhi Wort für Wort, nachdem die Wörter einen Grund zur Aenderung verloren haben. Siehe Sûtra 594.

Man mache also den Krama Rv. IX, 44, 1. prá *nah* | na indo. Der Commentar sagt: अपेतहेतुषु पदेषु । प्र णः । न इंदो । प्रशब्दो णत्वहेतुस्तस्यापाय उत्तरेण सह प्रत्यादाने क्रियमाणे नत्वं । विलोपसंशयनिवृत्यर्थं ग्रहणं । न इंदो ॥

DCXXXVI. Nachdem man bei mehreren Kramas einen sogenannten Samaya überschritten hat, endige man die Kramagruppe mit den nächst folgenden zwei Wörtern, während man den Samaya mit einem Worte (mit der vorhergehenden Gruppe) verbindet.

Die Construction ist verwickelt, wird aber durch den Commentar und durch Sûtra 608 klar. Der Commentar construirt: अथो पदाभ्यां समयमतिक्रम्यावस्येत् । संदधत्तथा समयं पदेन । किं पुनः कारणं समयातिक्रमणे । दृष्टक्रमत्वादित्युक्तं क्रमशास्त्र एव (सू० ६०८.) । किमर्थं पुनर्द्वाभ्यामतिक्रम्यावसानं । अदृष्टक्रमत्वादिति वक्तव्यं । एकेन कस्मात्संदधदवस्यति । संध्यर्थमिति वक्तव्यं ।

Rv. I, 63, 6. Pada: tvấm | o | ár*n*a-sâtau | svā*h*-mî*lh*e.
Sanhitâ: tvấm ha tyád indrấr*n*asâtau svārmî*lh*e.
Krama: tvâm ha | ha tyád indrấr*n*asâtau svārmî*lh*e.

Das MS. h. fügt eine Erklärung von Krameshu bei, die in a. und b. fehlt, und allerdings nicht sehr klar ist. क्रमेष्विति ग्रहणात्पादव्यवस्थायां समयोत्तरपदद्वयांते ऽवसानं न स्यात् । त्वां ह त्यदिंद्रार्णसातावित्यादिषु । यच्चिद्धि सत्य सोमपा इत्यादिषु तु समयोत्तरपदद्वयांते ऽवसानं स्यादेव पादलक्षणवशात् ॥ Dies scheint dem Vorhergehenden theilweise zu widersprechen, denn es bedeutet doch wohl: Da es heisst „in den Krama's", so tritt, wenn die Versstollen getrennt werden, das Ende der Gruppe nicht zu Ende des auf den Samaya folgenden Wortpaares ein, wie in den Stellen tvâm ha tyad indrâr*n*asâtau. Hier endigt nämlich wirklich der erste Versstollen mit ar*n*asâtau. In Stellen aber wie ya*k* *k*id dhi satya somapâ*h* (Rv. I, 29, 1), wo ya*k* *k*id dhi den Samaya bilden, und der erste Versstollen mit somapâ*h* endigt, da darf das Ende zu Ende des auf den Samaya folgenden Wortpaares eintreten, von wegen der Regel von den Versstollen. Siehe Sûtra 607—8.

(Hier endet der zweite Varga.)

सहेतिकाराणि समासमंतभाग्बहुक्रमे मध्यगतानि यानि च ।
तृतीयतां गच्छति यस्य सोष्मवाननन्ययोगविकृतं प्लुतादि च ॥ १३ ॥

अतीत्य तेषां पदतां प्रदर्शये[637]त्कृते तु गार्ग्यस्य पुनस्त्र्यभिक्रमे[638] ।
अदृष्टवर्णे प्रथमे प्रदर्शनं स्मरंति तत्त्वत्र निराह चोदकः[639] ॥ १४ ॥

DCXXXVII. Nachdem man Wörter welche iti annehmen(I), ein Compositum(II), ein Endwort(III), Wörter welche in der Mitte einer aus mehreren Wörtern bestehenden Kramagruppe stehen(IV), Wörter in denen ein Vierter zum Dritten geworden(V), Wörter, deren Veränderung durch kein anderes Wort verursacht(VI), und Wörter mit verlängertem Anlaut(VII) überschritten hat, so zeige man die Form, welche sie im Pada haben.

Dies bezieht sich auf den bereits in Sûtra 596 und 609 erwähnten Parigraha, denn vermittelst des Parigraha wird eben die Padaform nachgewiesen. Uva*t*a's erste Erklärung scheint etwas gezwungen, doch gebe ich sie, so wie sie ist. Er meint, dass der Zweck unserer Regel sei nachzuweisen, dass die Wörter, welche der Regel nach im Parigraha wiederholt werden, von dem Einfluss gewisser Sanhitâregeln frei sind. Beispiele werden dies klarer machen.

Beispiele zu 1) Der Commentar giebt sta iti sta*h*, und sv iti su. Beide Beispiele sind nicht so wie man nach dem Vorhergehenden erwartet haben würde. Die in Sûtra 596, 2 erwähnten sahetikara*n*a's sind Wörter, welche im Pada iti haben. Nun kann aber weder sta*h* noch su im Pada iti annehmen. M. Regnier meint, dass sta*h* für star stehen könnte. Aber erstens haben die MSS. sta iti sta*h*, nicht star iti sta*h*; zweitens kommt star im Pada nicht mit iti vor, da in der einzigen Stelle, wo es im Rig-Veda sich findet, das auslautende r in der Sanhitâ unverändert bleiben muss. Dürfte man conjiciren, so schiene es leicht, anstatt der beiden Beispiele nur eins, nämlich svar iti sva*h* zu lesen, und hierfür könnte man theilweise die Lesart von a anführen, wo die Reihenfolge verändert ist (sviti su, sta iti sta*h*), und wo das erste st ein v zu enthalten scheint. Aber auch svar iti sva*h* würde Schwierigkeiten machen, denn sva*h* ist gerade das einzige Wort, welches mit dem vorhergehenden iti keinen Sandhi macht, sondern durch eine kleine Pause von iti getrennt ist; siehe Sûtra 606. Müssen wir also bei der Lesart der MSS. bleiben, so können wir sv iti su und sta iti sta*h* nur als Glieder eines Bahukrama, und daher mit iti wiederholt (Sûtra 597), oder als Endwörter eines Halbverses fassen. So tritt in Rv. I, 38, 6. Parigraha für su ein, und in sv iti su nimmt das letzte su kein Natî an, wie dies nach Sûtra 337—338 folgen würde. Dass Wörter, welche iti vor sich haben, mit diesem iti durch Sandhi verbunden werden, geht aus Sûtra 606 hervor.

Beispiele zu 2) Rv. X, 155, 3. Pada: durhano íti du*h*-hano.
Sanhitâ: durha*n*o.
Krama: durhano íti duh-hano.

Hier erwartete man im ersten Gliede den Krama durha*n*o (siehe Sûtra 357), was aber durch unsere Regel verboten wird.

Beispiele zu 3) Im Kramatexte mahấn hí shá*h* | sá íti sá*h*, sollte man nach Sûtra 320, 11 (oder, wie Uva*t*a sagt, nach Sûtra 338), Verwandlung des s vom zweiten sa*h* in sh erwarten; dies wird durch unser Sûtra verhindert.

Beispiel zu 4) Rv. I, 38, 6. mó shú *nah* | mó íti mó | sú íti sú. Hier tritt wieder, wie schon unter No. 1. bemerkt, keine Verwandlung des s in sh ein. Siehe Sûtra 597.

Beispiel zu 5) Rv. VIII, 31, 7. Hier lautet der Krama, nach Sûtra 611, ná *g*ugukshata*h* | *g*ughukshata íti *g*ughukshata. Hier könnte man, wenigstens im ersten Gliede des Parigraha *g*ugukshata, wie in der Sanhitâ, erwarten. Uva*t*a sagt aber: इत्यत्र परिग्रहस्य संहितावत्पूर्ववचनं पदवदुत्तरमिति परिग्रहस्य पूर्ववचने तृतीयत्वप्रसंगः।

Beispiel zu 6) Rv. I, 137, 1. Der Kramatext lautet (Sûtra 596, 5; 609, 4): sushumá yâtam | susuméti susumá. Hier könnte man wieder einwenden, parigrahasya pûrvava*k*ane shatvaprasanga*h*. Aber, sagt er, sa mâ bhûd iti.

Beispiel zu 7) Rv. I, 113, 16. Krama: áraik pánthâm | áraig íti áraik.

Hier ebenso pûrvava*k*ane dîrghatvaprasanga*h*; sa mâ bhûd iti.

Dann giebt Uva*t*a eine andere Erklärung, die mir natürlicher zu sein scheint:

अस्यैवापरा योजना। अतीत्य तेषां पदतां प्रदर्शयेदिति। सहेतिकाराणीत्येवमादीन्यतिक्रम्य परिग्रहेण तेषां पदानां पदतां प्रदर्शयेत्। किं कारणं। नहि परिग्रहादृते तेषां पदता दृश्यते। सहेतिकारेषूपस्थितांतप्रदर्शनार्थं च। इंद्राग्नी तपंति। इंद्राग्नी इंतीद्राग्नी। प्रगृह्यत्वप्रदर्शनार्थं॥ प्रातः सोमं। प्रातरिति प्रातः। रेफप्रदर्शनार्थं च॥ समासेष्ववग्रहप्रदर्शनार्थं च। पुरोहितं यज्ञस्य। पुरोहितमिति पुरःऽहितं॥ अंतभागृह्स्वर्धचेतख्यापनार्थं। अर्णा चित्ररथावधीः। अवधीरित्यवधीः। पदादिप्रदर्शनार्थं च॥ बहुक्रमे मध्यगतेषु पदवद्भावप्रदर्शनार्थं च। निरु स्वसारमस्कृतोषसं। उँ इत्यूँ। स्वसारमिति स्वसारं। अकृतेत्यकृत॥ तृतीयतां गच्छति यस्य सोष्मवानिति पृथग्ग्रहणमनर्थकं। अनन्ययोगविकृतमित्येव सिद्धत्वात्। नानर्थकं। परिग्रहस्योभयोरपि वचनयोः पदत्वप्रदर्शनार्थं। दक्षुषः कृष्णजंहसः। धक्षुष इति धक्षुषः। किमुच्यत उभयोरपि वचनयोः पदत्वप्रदर्शनार्थं पृथग्ग्रहणमिति। अन्येष्वप्यनन्ययोगविकृतेषूभयोरपि वचनयोः पदत्वं प्रदर्श्यते। सत्यं। नकारलोपोष्मरभावमानयेदित्येवमादिवचनात्। यत्र यत्र तु वचनं नास्ति तत्र तत्र परिग्रहस्य पूर्ववचने विकारो भवत्येव। यथा रजेषितमिति रजःऽइषितं॥ अनन्ययोगविकृतेषु पदत्वप्रदर्शनार्थं च। सुषुमा यातं। सुसुमेति सुसुम॥ प्लुतादिषु पदत्वदर्शनार्थमित्येव। अरैक्पंथां। अरैगित्यरैक्॥

Nach dieser Auslegung läge der Zweck des Sûtras nicht darin, gewisse Sanhitâveränderungen in den Parigrahas, wie oben dargestellt, auszuschliessen, sondern es handelte sich einfach darum, wie durchgehends in diesem Pa*t*ala, den Grund des Parigraha anzugeben, und dieser bestände eben darin den Padazustand gewisser Wörter anzugeben, und zwar solcher Wörter, die sonst im Krama gar nicht in ihrem Padazustande erscheinen würden.

DCXXXVIII. Nachdem man zum zweiten Mal den dreigliedrigen Krama des Gârgya gemacht hat, zeige man den Padazustand.

Man vergleiche Sûtra 629. Hier lautet also der Krama nach Gârgya: úd û shú | û shú *nah* | und darauf folgt erst der Parigraha: ŭm̐û íty ûm̐ | svíti sú.

DCXXXIX. Wenn die erste Kramagruppe einen undeutlichen Buchstaben hat, so wünschen die Lehrer dessen Verdeutlichung; und dies setzt der Parigraha auseinander.

Diese Regel, welche sich auf Sûtra 604 zurückbezieht, ist bereits dort besprochen worden. Uva*t*a sagt: **प्रथमे द्वैपदे पूर्वपदस्यांत्यवर्णे ऽदृष्टे तस्य प्रदर्शनमाचार्याः स्मरंति। इच्छंति। तत्तु प्रदर्शनं निराहेति प्रवदति चोदकः परिग्रहः। किं कारणं। पदांतसंशयनिवृत्यर्थं। तां त्वामित्यत्रार्धर्चाद्ये द्वैपदे न ज्ञायते नकारांतं वा पदं मकारांतं वा। तस्मात्परिगृह्णाति। तामिति तां।**

पदं यदा केवलमाह सा स्थितिर्यदेतिकारांतमुपस्थितं तदा।[640] [641]
अथो विपर्यस्य समस्य चाह ते यदा स्थितोपस्थितमाचरंत्युत[642] ॥१५॥

DCXL. Wenn man ein Wort für sich sagt, so heisst dies Sthiti. Siehe Sûtra 602.

DCXLI. Wenn man es mit iti am Ende sagt, so heisst es dann Upasthita. Siehe Sûtra 601.

DCXLII. Wenn man aber die beiden umgekehrt und zusammen ausspricht, d. h. erst das Upasthitawort und dann das Sthitiwort, so begeht man ein sogenanntes Sthitopasthita. Siehe Sûtra 603; 673.

पुनर्ब्रुवंस्तत्र समासमिंगयेत्[643]स्वरित्यतो ऽन्येषु तु संधिमाचरेत्।
अवग्रहस्येव हि कालधारणा परिग्रहे ऽस्तीत्युपधेत्यनुस्मृता[644] ॥१६॥

DCXLIII. In diesem Falle, wie bei einem Sthitopasthita, theile man ein zusammengesetztes Wort, wenn man es zum zweiten Male sagt. Siehe Sûtra 605.

In diesen aus dem vorigen Pa*t*ala wiederholten Regeln findet sich wenig Neues. Das Einzige, was Uva*t*a hier hinzufügt ist, dass die Trennung eines zusammengesetzten Wortes scheinbar schon aus Sûtra 637 folgen würde, dass aber dennoch eine besondere Regel nöthig war, um anzuzeigen, dass die Trennung oder die padatâ nur im zweiten Gliede des Parigraha statt findet. Dies wird auch nochmals von Uva*t*a im Commentar zu Sûtra 648 hervorgehoben, wo er Beispiele giebt wie dhanar*k*am iti dhana-ar*k*am; kakudmân iti kakut-mân; ahobhir ity aha*h*-bhi*h*; da*s*o*n*im iti da*s*a-o*n*im.

DCXLIV. In allen Wörtern ausser svar begehe man den Sandhi, denn für svar gilt im Parigraha ein Anhalten nach dem iti, wie für einen Avagraha, so berichtet man.

Die Sache selbst ist in Sûtra 606 vollständig erklärt, und ich muss auch hier die Regel auf das zweite svar beziehen, welches mit dem vorhergehenden iti keinen Sandhi

macht. Ich nehme also ityupadhâ und itipûrvâ nicht, wie M. Regnier, als „antécédent d'iti", sondern gerade umgekehrt, d. h. iti zum Antecedenz habend. Die Unregelmässigkeit in स्व॒ १॑ रिति॑ स्वं॑ liegt ja nicht im ersten Svar, dessen Accent vor einem Udâtta stets so gesprochen und geschrieben wird, sondern im Accent des Auslautes von íti. Nach der Regel sollte es स्व॒ १॑ रिति॒ स्वं॑: sein, wie z. B. Rv. V, 61, 2, क्व॒ १॑ वो ऽश्वा॒: क्वं॑. Hier aber tritt unsere Regel ein, und verlangt eine Pause hinter íti, anstatt des unmittelbaren Sandhi, und verhindert demnach die Beugung des Accents auf dem letzten Vokale von iti.

अभिक्रमेतोभयतो ऽनुसंहितं ततो ऽस्य पश्चात्पदतां प्रदर्शयेत् ।
यथापदं चान्यतरेण संदधन्निषूक्तमेष्वेतदलोपसंभवात् [645] ॥ १७ ॥

DCXLV. Man mache den Krama von beiden Seiten nach den Regeln der Sanhitâ, und zeige dann die Padaform des Wortes; und auch indem man Wort für Wort mit dem einen oder dem andern (i. e. mit dem vorhergehenden oder dem nachfolgenden) Worte zusammenfügt, da so in den drei letzten Fällen keine Störung der Sanhitâ entsteht.

Anstatt संभवदर्शनात्, womit der Commentar in MS. a. b. und auch im Pariser Codex anfängt, lese man mit MS. h. und by. अलोपसंभवदर्शनात्. Dieses giebt den Grund der ganzen Regel an: man thue was folgt, weil auf diese Weise, wie man sieht, keine Störung der Sanhitâ eintreten kann, da nämlich die Ursache einer phonetischen Veränderung, man mag darüber noch so verschiedener Meinung sein, nicht von ihrer Wirkung getrennt erscheint. Die drei letzten Fälle sind nach Uva*t*a's erster Auffassung dieselben, welche auch in Sûtra 623 die drei letzten genannt werden, nämlich VIII, IX, X in Sûtra 622, und bei welchen, nach Sûtra 623, der Zweischritt nicht ausgeschlossen ist. Wenn also z. B. Ṛv. V, 61, 4. pára vîrâsa etana zum Krama werden soll, und es zweifelhaft ist was die Ursache des Gu*n*a von etana sei, so wird durch den hier beschriebenen Krama jede Controverse abgeschnitten. Man sagt nämlich, nach unserer Regel, im Krama, vîrâsa etana | etana máryâsa*h* | itanétîtana. Ebenso Ṛv. X, 111, 5. *k*it kámbhanena | kámbhanena skábhîyân | skámbhanenéti skámbhanena. Ebenso Ṛv. I, 124, 8. yónim âraik | âraig ápa | araig íty araik.

Die andere Art des Krama für diese Stelle stellt die zwei folgenden Weisen frei:

Entweder: vîrâsa etana | itana máryâsa*h*,
Oder: vîrâsa itana | etana máryâsa*h*.
Entweder: *k*it kámbhanena | skámbhanena skábhîyân,
Oder: *k*it skámbhanena | kámbhanena skábhîyân.
Entweder: yónim âraik | araig ápa,
Oder: yónim araik | âraig ápa.

Uva*t*a erklärt den Zweck beider Arten des Krama: द्वाविमौ पक्षौ उभयतो ऽनुसंहितमिति च यथापदं चान्यतरेणेति च एतयोः को ऽभिप्रायः। अज्ञाय-

माने विकारनिमित्ते ऽन्यतरयोगे विकारो भवतीति पुर्वस्याभिप्रायः। अन्यतर-वचनादन्यतरं निमित्तं भवितुमर्हतीति परस्यैवमेके वर्णयंति ॥

Nach einer andern Erklärung würden die drei letzten Fälle die drei letzten der in Sûtra 637 genannten Fälle sein, nämlich No. 5, 6, 7. Hierzu giebt Uva*t*a die folgenden Beispiele:

Rv. I, 141, 7. pátman dakshúsha*h* | dakshúsha*h* k*r*ish*n*á*g*a*m*hasa*h* | dhakshúsha íti dhakshúsha*h*.

Rv. I, 94, 16. váru*n*o mâmahantâm | mâmahantâm áditi*h* | mamahantâm íti mamahantâm.

Rv. I, 124, 8. yónim âraik | âraig ápa | araig íty araik.

Diese Art des Krama wäre nun allerdings schon im Vorigen (Sûtra 637) gegeben, aber die andere Art des Krama, welche unser Sûtra in doppelter Weise erlaubt, geht für diese drei Stellen nur aus diesem Sûtra hervor. Diese andere Art des Krama ist:

Entweder: pátman dakshúsha*h* | dhakshúsha*h* k*r*ish*n*á*g*a*m*hasa*h*,

Oder: pátman dhakshúsha*h* | dakshúsha*h* krish*n*á*g*a*m*hasa*h*.

आरक्तसंध्येत्यपवाद्यते पदं पुनस्तदुक्त्वाध्यवसाय पूर्ववत् ।[646]
तथा यदृच्छोपनते बहुक्रमे क्रमेत तस्यैकपदानि निःसृजन् ॥[647] १८ ॥

DCXLVI. Das Wort â, dessen Sandhi keine Nasalität annimmt, wird (vom Parigraha) ausgeschlossen; man schreite weiter, nachdem man das Wort wiederholt und wie vorher geendigt hat.

Diese Regel ist in Sûtra 599 hinlänglich erklärt.

DCXLVII. In einer aus mehreren Wörtern bestehenden, aber nicht besonders vorgeschriebenen Kramagruppe schreite man ebenso vorwärts, indem man die einzelnen Wörter auseinander nimmt.

Das तथा erklärt Uva*t*a durch तथा । कथं । यथाकारस्य पदताप्रदर्शनार्थं प्रत्यादानमुक्तं पूर्ववदध्यवसानं एवं यदृच्छोपनते बहुक्रमे तस्य बहुक्रमस्यैकैकं पदं निःसृजन् अपनयन् वक्ता क्रमेत । Und als Grund giebt er an कस्य हेतोः । यथा सर्वेषां पदांताः स्वराश्च सार्थदृष्टाः स्युरिति ।

Rv. I, 5, 1. Pada: á | tú | á | ita | ní |
Sanhitâ: á ttv étâ ní

Hier soll der Krama folgendermaassen lauten: á ttv étâ ní | tv étâ ní | étâ ní | itâ ní, so wenigstens nach MS. h. und by; nach den andern MSS. aber: á ttv étâ ní | tvéta | étâ | itâ ní. Die Gründe, warum diese Wörter erst zusammen, und dann einzeln gegeben werden müssen sind, dass wenn man â tu sagte, die Verdoppelung des t vor v wegfiele; endigte man mit â, so würde â nasal werden müssen; endigte man mit ita, so würde das auslautende a nicht lang sein.

Den Ausdruck यहच्छोपनतः erklärt Uva*t*a durch निमित्तनैमित्तिकप्रसंगेन यो बहुक्रमः क्रमशास्त्रेषु नाम्नातः

(Hier endet der dritte Var̤ga.)

नकारलोपोष्मरभावमानयेदपेतरागां प्रकृतिं परिग्रहे [648] ।
नतिं [649] प्लुतोपाचरिते [650] च यत्र च प्रगृह्यमेकीभवति स्वरोदयं [651] ॥ १९ ॥
प्रवादिनो दूणाशदूढ्यदूळभान्परेष्वघोषेषु [652] च रेफमूष्मणः [653] ।
महाप्रदेशं स्वधितीव चानयेन्नुदेच्च [654] शौद्धाक्षरसंध्यमागमं [655] ॥ २० ॥

DCXLVIII. Im Parigraha führe man die Elision des n, seine Verwandlung in einen Sibilanten, und seine Verwandlung in r auf die ursprüngliche, von der Nasalirung des Vokals befreite Form zurück.

Man vergleiche Sûtra 609—612. In den dort gegebenen drei Beispielen zeigt das erste Nakâralopa, das zweite den rabhâva, das dritte das ùshmabhâva. Wenn man meinen möchte, dass diese Regel bereits in Sùtra 637 involvirt sei, so bemerkt Uva*t*a, dass man nach jenem Sûtra den Padazustand eines Compositum im ersten Glied eines Parigraha nicht immer herstellen würde. Man sagt z. B. Rv. X, 46, 5. dhánar*k*am íti dhánaar*k*am; Rv. X, 8, 2. kakúdmân íti kakút-mân; Rv. X, 14, 9. áhobhih íty áha*h*-bhir; Rv. VI, 20, 8. dá*s*o*n*im íti dá*s*a-o*n*im, d. h. man lässt den unregelmässigen Sandhi im ersten Gliede bestehen, während die hier aufgeführten Sandhiveränderungen im ersten sowohl als im zweiten Gliede vollständig aufgehoben werden. Man sehe jedoch die Regel, welche im Sûtra 657 gegeben wird, und welche die Sanhitâform im ersten Gliede freistellt.

DCIL. Ebenso führe man die Nativeränderungen auf ihre ursprüngliche Form zurück.

Beispiele findet man zu Sùtra 596, 5; 609, 4.

DCL. Ebenso die Veränderungen der Pluta und Upâ*k*arita.

Beispiele findet man zu Sûtra 609, 2; 609, 3.

DCLI. Ebenso wenn ein Prag*r*ihya, dem ein Vokal folgt, mit diesem sich vereinigt.

Beispiele findet man zu Sûtra 609, 5.

DCLII. Ebenso alle Formen von dû*n*â*s*a, dû*dh*ya, dû*l*abha.

Beispiel findet man zu Sûtra 612, 2.

DCLIII. Ebenso das r, welches für einen Ûshman steht, wenn nicht-tönende Consonanten folgen.

Beispiele findet man zu Sûtra 612, 1.

DCLIV. Auch das grosse Beispiel svadhitîva führe man zurück.

Das Beispiel ist zu Sûtra 612, 3. gegeben.

DCLV. Und man werfe den durch den *S*auddhâkshara-Sandhi entstandenen Zuwachs weg.

Beispiele findet man zu Sûtra 610.

अभिक्रमे पूर्वविधानमाचरेत्पुनर्ब्रुवंस्तूत्तरकारितं क्रमे ।
विकारमन्यद्यदतो ऽनुसंहितं तदाचरेदंतगताद्ययोस्तु न [656] ॥ २१ ॥

DCLVI. Wenn ein Wort zum ersten Mal gesprochen wird, so beobachte man die Veränderung, welche durch das vorhergehende Wort verlangt wird; wenn man das Wort zum zweiten Mal sagt, beobachte man im Krama die durch das folgende Wort verlangte Veränderung. Was hiervon verschieden (d. h. die Veränderung, welche weder durch ein nachfolgendes noch durch ein vorhergehendes Wort bedingt ist, sondern deren Ursache im Worte selbst liegt) begehe man nach der Sanhitâ; aber nicht gilt dies für das letzte und erste Wort.

Der Zweck der Regel ist durch die Beispiele zu Sûtra 595 klar. In prá *nah*, wo na*h* zum ersten Mal vorkommt, ändert man n zu *n*. In na indo, wo na*h* zum zweiten Mal steht, ändert man na*h* zu na. In vá*g*eshu sasahí*h*, wo der Sanhitâtext sâsahí*h* liest, folgt man der Sanhitâ, also vá*g*eshu sâsahí*h*. Der Commentar erklärt abhikrama einfach durch dvaipadasya prathame va*k*ane, und punar bruvan durch dvitîye va*k*ane. Ebenso deutet er yad ato 'nyat durch yat padam svayamvik*r*itam. Der letzte Theil des Sûtra scheint überflüssig, da, wie auch der Commentar sagt, das Endwort und Anfangswort nicht in zwei Stellen, sondern nur in einer Stelle einer Dvaipadagruppe vorkommen kann. अंतगस्याद्यगस्य स्वयंविकृतस्याप्युभयवचने नाचरणं कुर्यात् । तयोरुभयवचनस्याभावादिति भावः ।

सकृद्यथासंहितमेषु वा[1]चरेत्पुनर्विचक्षन्पदमप्यसंदधत् ।
परिग्रहे संधिषु कारणान्वयाद [657] विक्रमं झूष्मसु चोष्मसंधिषु [658] ॥ २२ ॥

DCLVII. In den eben erwähnten Fällen (Sûtra 648—655) darf man auch das eine Mal der Sanhitâ gemäss vorgehen, indem man ja beim zweiten Mal das Padawort ohne Sandhi im Parigraha ausspricht, denn bei den Sandhis bleibt der Grund.

Das einzig Schwierige ist der Ausdruck sandhishu kâra*n*ânvayât. Uva*t*a sagt: कस्य हेतोः । संधिषु कारणान्वयात् । एषु हि नकारलोपादिषु संधौ तत्कारणमन्वेति परिग्रहस्य पूर्ववचने यस्मिंस्ते नकारलोपादयो विहिताः. Ganz klar ist dies nicht, und MS. h. und by. weichen insofern ab, dass sie die Worte von yasmin bis vihitâ*h* nach sandhau setzen. Es soll doch wohl bedeuten, dass, wenn man den Sandhi auch auflöst — und

---

1) MS. h. und by. lesen im Text und Commentar चाचरेत्. — Das Richtige haben wohl MS. a. b., welche wie das Pariser MS. वाचरेत् lesen.

dies geschieht ja im zweiten Glied des Parigraha — der Grund für die Veränderungen nicht wegfällt. Somit schriebe man also:

Rv. I, 165, 2. श्येनाँ इव ध्रजंतः । श्येनाँ इवेति श्येनान् ऽइव. ।

Rv. X, 134, 3. विश्वश्चंद्रा अमित्रहन् । विश्वश्चंद्रा इति विश्व ऽचंद्राः ।

DCLVIII. Und man mache keinen Vikrama-Sandhi (d. h. keinen Sandhi, in dem der Visarga bleibt), wo Sandhis von Sibilanten vorkommen, welche aus zwei Sibilanten bestehen.

Ueber Vikrama, als Name eines Sandhi, in welchem der Visarga nicht in einen Ûshman verwandelt wird, siehe Sûtra 253—254. Die Regel verlangt also, dass in Wörtern wie Rv. III, 55, 22. निष्षिध्वरीः, oder Rv. VI, 33, 4. स्वर्षाता, nachdem im ersten Gliede des Parigraha Nati und Repha vor einem nicht-tönenden Buchstaben aufgehoben sind, die beiden zusammentreffenden s bleiben, ohne dass das erste nach Regel 253 in Visarga verwandelt werden darf.

Uvaṭa sagt: निष्षिध्वरीः स्वर्षातेति च नते रेफस्य च निवृत्तौ कृतायां (नतिमिति सूत्रेण ६४९ नतेः परेष्वघोषेष्विति सूत्रेण ६५३, रेफस्य च निवृत्तौ कृतायामित्यर्थः) पुनर्विसर्जनीयस्य तमेवोष्माणमूष्मणीति नित्यविधिं (२५१.) बाधित्वोष्मणि चानते (२५३.) इति विभाषा प्राप्नोति । तत्र व्यापत्तिरेवेष्यते न विक्रमः । एवमर्थमिदमुच्यते । निष्षिध्वरीस्त्ते । निस्सिध्वरीरिति निः ऽसिध्वरीः । स्वषाता यत् । स्वस्सातेति स्वः ऽसाता ।

समानकालावसमानकारणावनंतरौ वा यदि संनिगच्छतः ।
पदस्य दोषावथ हेत्वसंग्रहे नियुक्तमार्थेन्यतरेण लुप्यते [659] ॥ २३ ॥

DCLIX. Wenn zwei Aenderungen eines Wortes zusammentreffen, welche nicht dieselbe Ursache haben, und entweder an derselben Silbe oder unmittelbar hinter einander vorkommen, so wird die Sanhitâ durch das eine oder das andere Wort nothwendig gestört, wenn nicht die Ursachen in einer aus mehreren Wörtern bestehenden Kramagruppe zusammengefasst werden. Siehe Sûtra 669. Der Zweck dieser und der folgenden Sûtras ist wohl eben den Nutzen des Bahukrama recht klar zu machen.

Die Beispiele sind von früher bekannt. In Rv. IX, 44, 1. haben wir im Pada प्र । नः । इंदो इति ।, in der Sanhitâ प्र ण इंदो. In नः haben also zwei Aenderungen stattgefunden. Das n ist gebeugt, wegen des vorhergehenden pra, und sein Anudâtta ist zum Svarita geworden, wegen des vorhergehenden Udâtta. Die zwei Aenderungen haben also verschiedene Ursachen, finden aber zur selben Zeit, d. h. in derselben Silbe statt. Macht man hier den Krama, so muss nothwendigerweise die Sanhitâ zerstört werden, d. h. man muss sagen प्र णः । न इंदो ।, sodass im zweiten Krama

na*h* seine Nati und den Svarita aufgiebt. In Rv. VIII, 1, 19 hat der Pada शक्रः। एनं। पीपयत्।, die Sanhitâ शक्र एणं पीपयत्. Auch hier sind in enam zwei Aenderungen eingetreten, aus verschiedenen Ursachen, und, obgleich nicht in derselben Silbe, doch in unmittelbar aufeinander folgenden Silben; d. h. n ist gebeugt durch das vorhergehende r, und der Anudâtta von e ist zum Svarita geworden, wegen des vorhergehenden Udâtta. Im Krama müssen diese Aenderungen aufgehoben werden, und man sagt: प्र शक्र एणं। एनं पीपयत्।

Der Commentar erklärt अनंतरौ वा durch अव्यवहितौ निमित्ताद्व्यवहितौ वा, also Aenderungen, die von ihrer Ursache getrennt oder nicht getrennt sind. Mir scheint der Gegensatz zu samânakâlau zu verlangen, dass man anantarau vâ als „oder unmittelbar aufeinander folgend" nimmt.

Uva*t*a erklärt पदस्य दोषौ durch विकारौ; अथ durch अस्यामवस्थायां, हेत्वसंग्रहे durch बहुक्रमेण निमित्तापरिग्रहे सति, wenn kein Parigraha der Ursachen stattfindet vermittelst einer vielgliedrigen Kramagruppe; siehe Sûtra 614.

मकारलोपे विकृतस्वरोपधे तृतीयभावे प्रथमस्य च ध्रुवं।[660]
विपर्ययो[661] वेतरथाभ्युपेयुषां तथोभयेषामनुनासिकोदये[662] ॥ २४ ॥

DCLX. Ebenso wird die Sanhitâ nothwendig gestört, wenn ein m elidirt ist, dem ein veränderter Vokal vorhergeht, und wenn ein Erster zum Dritten geworden.

Rv. IX, 71, 6. Pada: ấ | îm íti | ri*n*anti.

Sanhitâ: é ri*n*anti.

Krama: ém | î ri*n*anti.

Dies gilt natürlich nur, wenn kein Bahukrama gemacht wird, eine Bedingung, welche aus dem vorigen Sûtra nachgetragen werden muss. Uva*t*a sagt: ए रिणंतीत्यत्र चैकादेशनिमित्तमेत्वमुदात्तत्वं च। तदुत्तरेण प्रत्यादाने क्रियमाणे लुप्यते। ई रिणंति। Ob em als erste Kramagruppe richtig ist, ist mir zweifelhaft. Nach den frühern Regeln würde hier nothwendig ein Bahukrama stattfinden, doch handelt es sich hier offenbar darum, Uebelstände hervorzuheben, die eintreten müssen, wenn man aus Grundsatz keinen Bahukrama zulässt.

Rv. X, 130, 5. Krama: índrasya trish*t*úp | trish*t*úb ihá.

Hier ist das auslautende p in der Sanhitâ zu b geworden, und diese Sanhitâ-Veränderung geht natürlich zu Ende der ersten Kramagruppe verloren.

DCLXI. Oder das Gegentheil für die, welche es anders auffassen.

Die welche mit Gârgya meinen, dass im Auslaut die Dritten stehen, stören die Sanhitâ nothwendig, wenn ein Dritter zum Ersten geworden ist. Also z. B. Rv. VII, 50, 3. itás tád | tát suvantu. Dies scheint mir wenigstens der natürliche Sinn, obgleich

Uvata eine andere Erklärung giebt. Er sagt: अथवा बहुक्रमादृते ऽपि प्रथमस्य तृतीयभावे विपर्ययः। कश्च विपर्ययः। लोप इति प्रकृतं अलोपस्तस्य विपर्ययः। इतरथाभ्युपेयुषां। कथं। तस्मादन्यमवसाने तृतीयं गार्ग्यः स्पर्शमिति गार्ग्यमतं ये ऽभ्युपगच्छंति तेषां। इंद्रस्य त्रिष्टुप्।

DCLXII. Für beide tritt ebenso[1]) Störung der Sanhitâ ein, wenn in diesem Falle ein Nasal folgt.

Rv. I, 121, 4. prasárge trikakúp oder trikakúb; aber dann für beide trikakúm nivártat. Uvata sagt: तथाप्यार्षो लुप्यत एवानुनासिकोदये प्रथमे सति। उभयेषां गार्ग्यमतं ये ऽभ्युपगच्छंति ये च शाकटायनमतं। त्रिककुन्निवर्तदित्यत्र पकारस्य परनिमित्तं मत्वं। तत्पूर्वेण सह वचने लुप्यते। प्रसर्गे त्रिककुप्.

अथो नतेनोपहिते ऽनुनासिके 663 तथाक्षरस्य क्रम एकपातिनः। 664
न चात्र पूर्वः स्वरितेन संहितां लभेत तस्मिन्नियतस्वरोदये 665 ॥ २५ ॥

DCLXIII. Auch wenn ein Nasal auf einen gebeugten Buchstaben folgt, wird die Sanhitâ nothwendig gestört.

Das Beispiel ist Rv. I, 38, 6. wo die Sanhitâ mó shú *nah* párâparâ hat. Hier fällt bei der Kramagruppe na*h* párâparâ, die durch das vorhergehende gebeugte shu veranlasste Beugung des n von na*h* weg. Die Sanhitâ wird also gebrochen, und eben um dies zu vermeiden, war früher in allen diesen Stellen der Bahukrama empfohlen.

DCLXIV. Ebenso beim Krama einer Silbe, welche mit einer andern zusammenfällt. Das Beispiel ist:

Rv. IV, 12, 6. Pada: muñ*k*ata | ví | á*m*ha*h*.
Sanhitâ: muñ*k*atâ vy á*m*ha*h*.
Krama: muñ*k*atâ ví | vy á*m*ha*h*.

Nach diesem Beispiel zu urtheilen lässt sich ekapâtin kaum so auffassen, wie es im Petersburger Wörterbuch geschehen. M. Regnier scheint mir das Richtige getroffen zu haben, indem er es durch „*syllabe fondue en une seule avec la suivante*“ übersetzt. Der Commentar fasst Krama als Nominativ; mir scheint es natürlicher, es als Locativ zu nehmen.

DCLXV. Und in diesem Falle würde also auch der der verfliessenden Silbe vorhergehende accentuirte Vokal keinen Sandhi mit dem Svarita haben, wo nämlich diese verfliessende Silbe eine tieftonige Silbe nach sich hat.

Wenn eine Silbe wie vi oder ni zerfliesst, d. h. zu vy oder ny wird, und die nächste Silbe anudâtta ist, so wird der Udâtta von vi oder ni mit dem folgenden Anudâtta zu

---

1) MS. a. b. haben wie das Pariser tathâ; MS. h. und by. haben wie das Berliner अथ.

einem Svarita. Also Rv. VIII, 12, 1. wird der Pada: hámsi | ní | atrínam, in der Sanhitâ zu hámsi nyātrínam. Macht man hier den Krama, so ist es natürlich unmöglich, dass, wie in der Sanhitâ, die dem Svarita vorhergehende Silbe mit der Svarita-Silbe Sandhi machen kann, und insofern wird also auch hier die Sanhitâ gestört. Wir hören im Krama nie, si nyā, sondern nur si ní, und dies betrachtete man als einen Verlust. Dies scheint mir der einzig mögliche Sinn des Texts. Der Commentar sagt: अचैकपातिनः क्रमे तस्मादेकपातिनः पूर्वः स्वरः स्वरितेन संहितां न लभेत । तस्मिन्नियतस्वरोदये सति । MS. a. lässt den Commentar aus, und schreibt im Text न लभेत und नियतः स्वरोदये.

(Hier endet der vierte Varga.)

यदा च गच्छत्यनुदात्तमक्षरं वशं पदादेरुदयस्य तेन च ।[666]
उदात्तपूर्वे नियतस्वरोदये परो विलोपो ऽनियतो यदावरः[667] ॥ २६ ॥

DCLXVI. Auch wenn eine Anudâtta-Silbe einem folgenden Anlaut verfällt, so tritt auch hiermit eine Störung der Sanhitâ ein.

Die Beispiele zeigen, was der Verfasser im Sinne hat, der hier überall nicht sowohl Regeln giebt, als Uebelstände nachweist, die nothwendig eintreten, wenn man nicht zum Bahukrama seine Zuflucht nimmt. So in Rv. V, 35, 3. hat der Pada आ । ते । अवः, die Sanhitâ आ ते ऽवः, d. h. das te ist in die Gewalt des folgenden Anlauts von ávah gefallen, hat den Udâtta annehmen müssen. Wir können also nie im Krama á té hören, beide mit Udâtta, was wir doch in der Sanhitâ thun, und hierin liegt der unvermeidliche Verlust im Krama: आ ते । ते ऽवः । Dasselbe gilt beim Svarita. Rv. IX, 86, 24. hat der Pada: पवमानं । सु ऽआध्यः । अनु ।, die Sanhitâ पवमानं स्वाध्यो ऽनु, d. h. die Svarita-Silbe dhyāh hat den Udâtta von ánu annehmen müssen. Hier also verlieren wir im Krama die Folge: पवमानं स्वाध्यः, welche in der Sanhitâ vorkömmt; wir erhalten statt dessen पवमानं स्वाध्यः । स्वाध्यो ऽनु ।

DCLXVII. Ebenso tritt Störung der Sanhitâ ein, und zwar 1) nachfolgende, wenn die Contraction vorn einen Udâtta, hinten einen Anudâtta hat; 2) vorhergehende, wenn sie hinten keinen Anudâtta hat.

Beispiel zum ersten Fall, Rv. I, 8, 1. Pada: आ । इंद्र । सानसिं । Sanhitâ: एंद्र सानसिं. Beim Krama bleibt एंद्र, wie in der Sanhitâ; aber bei der nächsten Gruppe erhalten wir इंद्र सानसिं, und wir verlieren somit die eigenthümliche Reihenfolge der Accente, wie sie sich in der Sanhitâ एंद्र सानसिं findet, d. h. wir haben nie indra als

âdyudâtta, wie in éndra, unmittelbar vor sânasím. Dies sagt Uva*t*a: एंद्र सानसिमित्यत्राकारेण सहैकादेशनिमित्तमिकारस्योदात्तत्वं । तस्य परेण सह प्रत्यादाने विलोपः । इंद्र सानसिं ।

Beispiele zum zweiten Fall. Rv. X, 15, 5. Pada: ब्रुवंतु । ते । अवंतु । Sanhitâ: ब्रुवंतु ते ऽवंतु. Hier verlieren wir im Krama die Aufeinanderfolge von ब्रुवंतु ते, denn es kann nur heissen ब्रुवंतु ते । ते ऽवंतु । Auch dies erklärt Uva*t*a: तथा ते ऽवंत्वित्यत्र ते इत्युदात्तस्यावंत्वित्युदात्तेन सहैकादेशनिमित्तं स्वरितत्वं । तस्य पूर्वेण सह वचने विलोपः । ब्रुवंतु ते । Auch das Beispiel pávamânam svadhyó ' nu aus dem vorhergehenden Sûtra erläutert unsern Fall.

स्वरैकादेशं स्वरितस्य चोत्तरं यदा निहन्यादनिमित्तमक्षरं ।[668]
उदात्तपूर्वो ऽप्यनुदात्तसंगमो यदा स्वरौ द्वौ लभते ऽपि वा बहून् ॥२७॥[669]

DCLXVIII. Ebenso wird eine Silbe des Grundes ihrer Veränderung beraubt, wo man einen Theil eines Vokals, und zwar den letzten Theil eines Svarita zum Anudâtta herabsenkt.

Diese Construction ist gegen den Commentar, dessen eigne Construction mir nicht klar ist. Er sagt: स्वरितस्य स्वरस्योत्तरमनुदात्तमेकादेशं तूदात्तस्वरितपरं संतं निहंति वक्तारः । ओण्यो ३ रसं इति । तदक्षरं यदा पूर्वेण सहानिमित्तं ब्रूयात् आर्षी लुप्यते । सोतारं ओण्योः । Der Zweck aller dieser Sûtras ist doch nachzuweisen, dass, ohne die Hülfe des Bahukrama, gewisse Sanhitâ-Störungen im Krama unvermeidlich sind, d. h. dass gewisse Silben ohne den Grund ihrer Sanhitâ-Veränderung erscheinen; und also, *cessante causâ cessat effectus*, im Krama nicht die Form annehmen, welche sie in der Sanhitâ hatten. So in Rv. IX, 16, 1. hat der Pada सोतारः । ओण्योः । रसं ।, die Sanhitâ सोतारं ओण्यो ३ रसं, d. h. der letzte Theil des Svarita von o*n*yō*h* ist zum Anudâtta geworden, nach der allgemeinen Regel (Sûtra 189—190). Sagt man im Krama सोतारं ओण्योः, so fällt der Grund der Aenderung für die Silbe *n*yō*h*, und zwar für ihren letzten zum Anudâtta gewordenen Theil weg, und wir können nur sotára o*n*yō*h* sagen. Wir verlieren also die in der Sanhitâ vorkommende Reihenfolge सोतारं ओण्यो ३ः, auf welche रसं folgt.

DCLXIX. Dasselbe gilt wo eine Anzahl von Anudâttas, denen ein Udâtta (oder Svarita) vorhergeht, zwei oder mehrere Accente annimmt.

Uva*t*a erklärt udâttapûrvo ' pi durch udâttapûrvo ' pi svaritapûrvo ' pi, und sa*m*gama*h* durch samavâya*h*. Die Beispiele machen die Sache klar. In Rv. X, 137, 1. hat

der Pada: उत । देवाः अवऽहितं ।; die Sanhitâ: उत देवा अवहितं. Hier muss देवाः, welches aus zwei Anudâttas bestand, den ersten Anudâtta zum Svarita verwandeln. Im Krama देवा अवहितं geht dieser Svarita verloren, und ebenso geht der Anudâtta auf der letzten Silbe von देवा vor अवहितं verloren, wenn wir die Kramagruppe उत देवाः bilden.

Ebenso hat der Pada in Rv. V, 73, 1: पुरु । पुरुऽभुजा । यत्, die Sanhitâ: पुरू पुरुभुजा यत्. Hier verliert in der zweiten Kramagruppe, पुरुभुजा यत्, die erste Silbe ihren Sanhitâ-Svarita, und die darauf folgenden den Pra*k*aya.

In der ersten Kramagruppe पुरू पुरुभुजा verliert die letzte Silbe ihren Anudâtta.

Ebenso hat der Pada in Rv. X, 94, 1. वाचं । वदत । वदत् ऽभ्यः ।, die Sanhitâ: वाचं वदता वदद्भ्यः Hier verliert vadata in der zweiten Kramagruppe, वदता वदद्भ्यः, seine zwei Pra*k*ayas; in der ersten Kramagruppe, वाचं वदत, verliert vadata seinen auslautenden Anudâtta.

Aus diesen Gründen sollte hier überall Bahukrama stattfinden. Siehe Sûtra 659.

यथा प्रकॢप्ते स्वरवर्णसंहिते तयोस्तयोरक्षरवर्णयोस्तथा ।
अदर्शने ऽनार्षविलोप उच्यते क्रमेष्वनार्षं ब्रुवते ऽपरे स्वरं ॥ २८ ॥ 670

DCLXX. Wenn die Sanhitâverbindungen der Accentvokale und der Buchstaben von je zwei Silben oder Buchstaben sich (im Krama) nicht so zeigen wie sie vorgeschrieben sind, so heisst dies „Störung der Sanhitâ“. Andere aber sagen, dass bei den Kramas der Accent der geoffenbarten Sanhitâ-Ueberlieferung nicht zu folgen braucht.

Uva*t*a's Commentar verdient hier gelesen zu werden, und eine kleine Abweichung von dem von M. Regnier gegebenen Texte wird seinen Sinn ganz klar machen. यथा येन प्रकारेण प्रकॢप्ते विहिते स्वरसंहिता वर्णसंहिता च तयोस्तयोरक्षरवर्णयोः । अक्षरस्य स्वरस्य संहिता वर्णानां च वर्णसंहिता । तयोः स्वरवर्णसंहितयोरदर्शने सति उच्यते अनार्षविलोपः । किमिदमनार्षविलोपः । आर्षी विलोप इत्यर्थः । को ऽस्य विग्रहः । विलोपो विनाशः । तस्याभावो ऽविलोपः । आर्षो अविलोप आर्षविलोपः । न आर्षविलोपो ऽनार्षविलोपः ॥ प्र णं इत्यस्मिन्वचने णत्वस्वरितयोर्दर्शनादपि अनार्षविलोपो भवतीति । यद्यपि णत्वस्वरितौ तत्र दृष्टौ न इंदो । इंदो महे । इत्यत्रेंदो इत्येतस्य प्रचयस्वरस्याभावात् विलोपः ॥ नैष दोषः । क्रमेषु ह्यपर आचार्याः स्वरमनार्षं ब्रुवते ॥ Ich weiche nur im zweiten Theil etwas von der Auffassung meines gelehrten Vorgängers ab. Trotz dem, dass in der Kramagruppe (Rv. IX, 44, 1.) prá *nah* sich die Beugung und der Svarita zeigen, so sagt

man doch, dass Störung der Sanhitâ stattfindet. Denn wenn man auch in dieser Kramagruppe die Beugung und den Svarita sieht, so findet doch unmittelbar darauf in na indo, und in indo mahé Störung statt, weil nämlich der Pra*k*aya von indo weggefallen. Indo hat nämlich in der Sanhitâ, Pra*k*aya, während in den Kramagruppen die Anudâttas eintreten müssen. Nach einigen Lehrern ist dies jedoch nicht als Störung zu betrachten, weil der Accent in den Kramas seinen eigenen Weg gehen darf.

अदृष्टमार्ष्यो यदि दृश्यते क्रमे विलोपमेवं ब्रुवते ऽपरे तथा ।
स कारणान्यार्षविलोपविक्रमः क्रमेण युक्तो ऽपि बहूनि संदधत्[671] **॥२९॥**

DCLXXI. Wenn etwas, was in der Sanhitâ nicht vorkommt, im Krama vorkommt, so sagen Andere, dass dies eine Störung sei. Hier tritt dann der Ârshyavilopavikrama ein, d. h. der Weitschritt zur Vermeidung der Sanhitâ-Störung, welcher, zugleich mit dem Krama, die vielen Ursachen der Veränderung zusammenfügt.

Das Beispiel ist Rv. X, 75, 5. Hier hat die Sanhitâ: **इमं मे गंगे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं**, und, nach dem hier beschriebenen Vikrama, würde diese ganze Gruppe auch im Krama erscheinen. Geschieht dies nicht, so erscheinen Dinge, d. h. Accente, im Krama, welche in der Sanhitâ nicht erscheinen. Wir hätten nämlich **इमं मे । मे गंगे । गंगे यमुने । यमुने सरस्वति । सरस्वति शुतुद्रि । शुतुद्रि स्तोमं ।**, d. h. in allen, ausser der ersten und letzten Kramagruppe, Störungen der Sanhitâ, oder Accente, welche in der Sanhitâ nicht erscheinen.

पदं पदांतश्च यदा न गच्छति स्वरावसानं स तु यो ऽत्र युज्यते ।
तदा न रूपं लभते निराकृतं न चेन्निराहोपनिवृत्य तत्पदं[672] **॥३०॥**

DCLXXII. Wenn ein Wort seinen Accent, und ein Wortende seinen Auslaut nicht bekömmt, so findet der, welcher hier beschäftigt ist, die unterdrückte Form nicht, wenn er nicht (durch den Parigraha) auseinandersetzt, indem er das Wort wiederholt.

MS. h. liest **तदा न रूपं**; MS. a. b. by. **तदानुरूपं**, ebenso der Pariser Codex, und der Text bei M. Regnier. Mir scheint die Lesart von h. die einzig richtige, denn eine Negation wird verlangt. Leider ist der Text des Commentars ebenfalls in Unordnung[1]), lässt sich aber vielleicht folgendermaassen herstellen: **पदं यदा स्वरं न गच्छति पदांतश्च यदावसानं न गच्छति तदा न रूपं लभते निराकृतं विस्मृतं । अन्येन केनचिच्छादितमित्यर्थः । पदकाले स्वरकृतं च वर्णकृतं च यत्तच जायते । क्र-**

1) Auch in MS. by. ist Text und Commentar verwirrt und theilweis am Rande corrigirt. Ich bemerke nur im Anfang, padam yadâ svarântam, statt svaram; und später tadânurûpam, aber mit Correcturzeichen. Dann padakâle svarakritam ity artha*h*. Padakâle svarakritam *k*a varnakritam *k*a ubhayam rûpam iti, asyâm avasthâyâm sa ârshîvilope na yugyate. Kramaka*h*. Ohne neue Hülfsmittel bleibt der Commentar, mir wenigstens, undeutlich.

मकः स उपनिवृत्य तत्पदं न चेन्निर्ब्रवीति । स्वरकृतं । ते वदन् । त इति ते । अत्र परिग्रहाहृत उदात्तकृतं रूपं न लभते ॥ वर्णकृतं । नू इत्था । न्विति नु । अत्र ह्रस्वकृतं रूपं न लभते । „Wenn ein Wort seinen Accent, und ein Wortende seinen Auslaut nicht bekömmt, dann findet er die unterdrückte, vergessene, von irgend etwas verhüllte Form nicht, die Form, welche im Padatexte entsteht, durch den Accent oder den Buchstaben hervorgerufen.“ So weit ist der Text im Ganzen verständlich, und es ist nicht nöthig यत्तच in यत्तन्न zu verwandeln. Hinter *g*âyate ist nun aber offenbar etwas ausgefallen, nämlich die Erklärung von स यो ऽत्र युज्यते. Dies geht aus MS. a. hervor, welches वर्णकृतं चोभयं त्वत्र युज्यते । क्रमकः liest; während MS. h. वर्णकृतं चोभयं न युज्यते क्रमकः hat. Ich halte Kramaka, d. h. Krama-Hersager für die Erklärung von sa yo'tra yu*g*yate, und nur in dieser Weise bietet dieser Vers eine grammatische Construction.

Die Beispiele machen den Sinn noch klarer. 1) Wo der Kramaleser die durch den Accent hervorgebrachte Form nicht finden würde; Rv. X, 109, 1. Pada: ते । अवदन् ।, Sanhitâ: ते ऽवदन्. Hier hat te in der Sanhitâ den Svarita angenommen, und da te zu Anfang eines Verses steht, so würde es im Krama unmöglich sein, die in solcher Weise veränderte Form wiederzufinden, es sei denn, dass man zum Parigraha seine Zuflucht nimmt, also ते ऽवदन् । त इति ते । sagt.

2) Wo der Kramaleser die durch den Vokal hervorgebrachte Form nicht finden würde, Rv. I, 132, 4. Pada: नु । इत्था ।, Sanhitâ: नू इत्था ।. Hier ist nu im Auslaut verlängert, und da es zu Anfang eines Verses steht, so würde der Kramaleser die versteckte Form nicht entdecken, ausser mit Hülfe des Parigraha, also नू इत्था । न्विति नु ।

स्थितिस्थितोपस्थितयोश्च दृश्यते पदं यथावद्व्ययवद्व्युपस्थिते ।
क्वचित्स्थितौ चैवमतो ऽधि[1] शाकलाः क्रमे स्थितोपस्थितमाचरंत्युत ॥ ३१ ॥ 673

DCLXXIII. Durch Sthiti und Sthitopasthita (siehe Sûtra 601—603, 640—642) zeigt sich das Wort wie es sein soll, denn beim Upasthita allein ist es unvollständig, und zuweilen auch so bei der Sthiti. Deshalb befolgen die *S*âkalas beim Krama das Sthitopasthita.

Gäbe man Rv. I, 113, 16. bei आरैक्पंथां nur das Upasthita, so hätte man आरैगिति, und verlöre also den Svarita von अरैक्, wie er im Pada erscheint.

Gäbe man Rv. I, 173, 12. bei मो षू णः nur das Upasthita, so hätte man स्विति, und man wüsste nicht, ob der Endvokal von su lang oder kurz sei.

---

1) Die MSS. haben die richtige Lesart, also 'dhi. In MSS. a. h. by. giebt der Commentar ato 'pi, aber MS. b. hat auch hier das Richtige, ato 'dhi.

Gäbe man Rv. VII, 41, 1. bei प्रातः सोमं nur die Sthiti, so hätte man प्रातः, und verlöre das auslautende r, welches sich im Pada प्रातरिति zeigt.

Deshalb also befolgen die *S*âkalas in diesen Fällen stets das Sthitopasthita, und sagen अरैगित्यरैक्, स्विति सु, प्रातरिति प्रातः.

(Hier endet der fünfte Varga.)

क्रमेत सर्वाणि पदानि निर्ब्रुवन्निति स्मरं[674]त्याचरितं तु नोत्क्रमेत् ।
क्रमस्य वर्त्म स्मृतिसंभवौ ब्रुवन्समाधिमस्यान्वितराणि कीर्तयेत्[675] ॥ ३२ ॥

DCLXXIV. Einige Lehrer sagen, dass man den Krama mache, indem man alle Wörter (durch Parigraha) auseinandersetzt.

Auf diese Weise ginge allerdings gar nichts verloren; wir hätten dann, wie Uva*t*a sagt, sowohl आर्षा अविलोपः, als wie eine Marginalglosse hinzugefügt, पदप्रदर्शनं. Wir hätten dann einen Krama wie folgt: Rv. IX, 65, 29: á mandrám | étyá | mandrám á váre*n*yam (Sûtra 600) | mandrám íti mandrám | á várenyam | éty á u. s. w.

DCLXXV. Was aber gelehrt worden ist, das soll man nicht übertreten, und indem man Ueberlieferung und Begründung als den Weg des Krama erklärt, heisse man die andern Vorschriften gut, nur nachdem der Krama selbst vollständig erfüllt ist.

Nach manchen schon früher hervorgehobenen Anzeichen, ist dieses zweite Kapitel über den Krama offenbar ein Supplement zum ersten, und wir haben selbst einen Fall bemerkt, wo uns eine Vorschrift in diesem Pa*t*ala möglicher Weise auf einem Misverständniss des frühern Pa*t*ala zu beruhen schien. Siehe Sûtra 593 und 623. Der Hauptzweck des zweiten Pa*t*ala ist wohl die Gründe für die Kramaregeln anzugeben, die Hetus oder Sambhavas, und es wird daher auch als Kramahetu (siehe Sûtra 593) citirt, im Gegensatz zum frühern Pa*t*ala, welches für sich Krama*s*âstra heisst. Eine Betrachtung der Gründe scheint aber, wie oft, weiter geführt zu haben. Man fand zuerst den Grund oder den Zweck gewisser Regeln, sah dann, dass dieser Zweck nicht überall vollständig durch die Regeln erreicht wurde, und fügte neue verwickelte Regeln hinzu. Alles dies geschah in der Parishad. Die neuern Regeln wurden als nützlich mit aufgenommen, wurden gelehrt und gelernt, bis endlich eine Verwahrung nöthig wurde, wie sie in unserm Verse gegeben ist, eine Verwahrung, die allerdings zugiebt, dass der Krama sowohl auf Begründung, i. e. Argumentation, als auf Ueberlieferung beruhe, aber hervorhebt, dass die Aussprüche der Ueberlieferung erst befriedigt werden müssen, ehe man sich auf die anderen neueren Regeln und Haarspaltereien einlässt, und dass keinen Falls eine Regel der Ueberlieferung, d. h. des ersten Pa*t*ala's übertreten werden dürfe. So wenigstens verstehe ich, in etwas von M. Regnier abweichend, den Sinn des Textes und des Commentars. Der Commentar sagt: पार्षदे[1] यदाचरितं पूर्वशास्त्रविहितं क्रमो

---

1 दीयं a.

द्वाभ्यामभिक्रम्येत्येवमादि ।१०. १। तत्तु नात्क्रमेत् । नान्यथा कुर्यादित्यर्थः । क्रमस्य वर्त्म वृत्तं (अध्ययनं h. marg.) स्मृतिसंभवौ हेतू ब्रुवन्वक्ता । स्मृतिः शास्त्रं तत्संद[1]-र्शनादि । संभव[2] उपपत्तिरित्यनर्थांतरं । अस्य क्रमस्य समाधिं संपदमन्वितराणि । अनुगम्य अनुलक्ष्य च । इतराणि कतराणि । क्रमहेतौ शासनानि कीर्तयेत्[3] । अग्निमीळे । ईळे पुरोहितं । हेतौ परिगृह्यमाणेऽत्रापि विक्रमः प्राप्नोति । अदृष्टमार्ष्यां यदि दृश्यते क्रम इति ॥ अपरे वर्णयंति । समाधिमस्यान्वितराणि कीर्तयेत् अस्य क्रमस्य समाधिमात्रमितराणि क्रमहेतौ शासनानि कीर्तयेत् । किमुक्तं भवति । पूर्वस्मिन्क्रमशास्त्रे या संपदुक्ता तस्या अविरोधेन हेतावुक्तानि कुर्यादित्यर्थः । यथा अदृष्टवर्णे प्रथमे प्रदर्शनं यथा च प्लुतादिप्रभृतीनीत्येवमादीनि ॥ ;,Was im Pârshada gelehrt, d. h. was in dem alten Lehrbuch festgesetzt ist, nämlich in Pa*t*ala X, das soll man aber nicht übertreten, d. h. man soll es nicht anders machen. Der Sprecher sage, dass der Weg, das Zustandekommen (das Hersagen) des Krama auf Ueberlieferung und Entstehung als seinen zwei Gründen beruht. Ueberlieferung ist eben das Lehrbuch und seine Lehre. Entstehung ist soviel als Schicklichkeit, i. e. Begründung. Und er lobe das Zustandekommen, die Vollendung dieses Krama, indem er auf die anderen, d. h. auf die im Kramahetu genannten elften Pa*t*ala gegebenen Regeln hinblickt. Hiernach sagt man, nach dem alten Lehrbuch, agním î*l*e | î*l*e puróhitam. Nimmt man aber das elfte Pa*t*ala hinzu, so sollte hier auch der sogenannte Vikrama eintreten. Es zeigt sich etwas im Krama, was in der Sanhitâ nicht ist, nämlich der Accent von î*l*e, und hierfür verordnet das Sûtra 671 den Ârshyavilopa-Vikrama. Andere fassen es anders auf. Nach dem Zustandekommen des Krama lobe er die anderen, d. h. er lobe nur für das Zustandekommen des Krama die anderen im elften Pa*t*ala gegebenen Regeln. Was heisst das? Es heisst, er thue was im elften Pa*t*ala vorgeschrieben, so weit es nicht der im alten Kramalehrbuch verlangten Vollkommenheit widerspricht, wie bei dem Sûtra 639, verglichen mit Sûtra 604; oder Sûtra 622, verglichen mit Sûtra 592, 5.“

यथोपदिष्टं क्रमशास्त्रमादितः पुनः पृथक्तैर्विविधैर्न साधुवत् ।
इति प्र बाभ्रव्य उवाच च क्रमं क्रमप्रवक्ता प्रथमं शशंस च[676] ॥ ३३ ॥

DCLXXVI. Wie die Kramalehre zuerst, nicht wie sie eigenthümlich von diesem

---

1) शास्त्वदर्शनादि a. शास्त्वदर्शनो b.

2) भवमु h. by. भवोप b.

3) MS. h. by. fügen hier den später kommenden Satz von kimuktam bis kuryâd ityartha*h* ein, wiederholen ihn aber unten an der rechten Stelle. Beim ersten Male lesen jedoch h. by. hetûktâni; beim zweiten Male hetâv uktâni, h., hetâ uktâni, by. Zu Ende liest by. prabh*ri*tîni *k*etyevamâdîni.

und jenen verschiedenen Lehrern gelehrt, so ist sie gut, so lehrte Bâbhravya den Krama, der Lehrer des Krama, und pries ihn.

Bâbhravya wird als Sohn des Babhru, als der selige Pañ*k*âla erklärt. Als Preis des Krama wird der folgende Vers angeführt:

क्रमाभिगमभिन्नानि दुर्गाणि सुमहांत्यपि ।
विलीयंते ऽर्कभिन्नानि तमांसीव निशात्यये ॥

„Die grössten Schwierigkeiten, wenn sie einmal durch den Hinzutritt des Krama durchbrochen sind, verschwinden, wie die Finsterniss beim Fortgang der Nacht, wenn die Sonne sie einmal durchbrochen hat“. In der ersten Zeile liegt wohl ein Wortspiel, indem man durgâ*n*i kramâbhigamabhinnâni auch durch „Dickicht, welches einmal durch das Hineintreten eines Schritts durchbrochen ist“, übersetzen kann.

क्रमेण नार्थः पदसंहिताविदः पुराप्रसिद्धाश्रयपूर्वसिद्धिभिः ।
अकृत्स्नसिद्धश्च न चान्यसाधको न चोद्यापायकरो न च श्रुतः[677] ॥ ३४ ॥

DCLXXVII. Der Krama hat keinen Nutzen für Jemand, der Pada und Sanhitâ kennt, weil sein Dasein eine Quelle voraussetzt, und er selbst vorher nicht da ist. Auch ist er nicht vollständig belegt, noch belegt er Anderes, schafft weder Gut noch Uebel, und ist nicht offenbart.

Die Argumente gegen und für den Krama sind in diesem und dem folgenden Verse in der spitzfindigen aber genauen und scharfen Weise der indischen Scholastiker gegeben, die man kaum in einer andern Sprache wiedergeben kann, ohne jedes Wort genau zu definiren und in seiner schulgerechten Anwendung nachzuweisen. Die Worte unseres Textes sind eben nur wie Schlagworte, durch welche eine ganze Gedankenreihe zusammengefasst wird, und die daher für den indischen Leser viel mehr bedeuten, als die entsprechenden Worte in einer nicht-indischen Gedankenwelt ausdrücken können. So haben wir kein rechtes Wort für siddhi. Es bedeutet Dasein, Bekanntsein, Richtigsein, ursprünglich aber „durch die passenden Beweismittel (durch Sinne, Verstand oder Offenbarung) Bewiesensein“. Hier will also der Text sagen, dass der Krama zwecklos sei, weil die Dinge, auf welchen er beruht (d. h. Sanhitâ und Pada), früher dasein müssen, und er selbst, scil. der Krama, früher (d. h. ohne Voraussetzung von Sanhitâ und Krama) nicht ist oder sein kann. Â*s*raya ist das, worauf etwas beruht, der Grund, die Quelle. Man könnte purâ-aprasiddha als Genitiv, abhängig von â*s*raya construiren, und es wieder auf Krama beziehen; wörtlich also: „weil sein Dasein eine Quelle voraussetzt für das, was selbst früher nicht dasein kann“. Es ist aber wohl besser in solchen Dingen soviel als möglich dem Commentar zu folgen, und purâprasiddha als ein Abstractum zu nehmen, im Sinne von purâprasiddhi. Uva*t*a sagt[1]): यो ऽयं विहितो विधिः क्रमो द्वाभ्यामभिक्रम्येति तेन नार्थः । कस्य हेतोः पदसंहिताविदः प-

1) Das in Klammern Eingeschlossene findet sich nur in MS. h.

दानि विदुषः संहितां चोत्तरकालं क्रमविधिरारभ्यते (। किंच। पुराप्रसिद्धाश्रयपूर्वसिद्धिभिः। हेतौ तृतीया।) पुरा ऽप्रसिद्धः। एवं चास्य क्रमस्य पदसंहितापूर्वमप्रसिद्धेः। आश्रयपूर्वसिद्धिभिः। पदसंहितं क्रमस्याश्रयः तत्पूर्विकाश्चास्य सिद्धयो भवंति। पुरा चेन्न विधीयते न चान्यतो विधीयते तस्मात्पदसंहितादनन्यो ऽयं क्रमो भवति। अविशेषे हि विशेषारंभो ऽनर्थकः। Die Lehre vom Krama, welche hier gegeben ist, ist nutzlos. Weshalb? Sie wird angefangen erst später, nachdem Jemand den Pada- und Sanhitâtext schon weiss. Der Krama ist früher nicht da. Also der Krama ist nutzlos, weil er vor Pada und Sanhitâ nicht da ist oder nicht dasein kann. Er ist aber auch nutzlos, weil seine Quelle früher da ist. Pada und Sanhitâ sind die Quellen des Krama, und er, der Krama, hat nur ein Dasein unter Voraussetzung dieser Quellen. Wenn also der Krama weder früher festgestellt wird, noch anderswo festgestellt wird, so folgt, dass der Krama von Pada und Sanhitâ gar nicht verschieden ist, und ein neuer Anfang für etwas was nicht neu ist, ist nutzlos."

Was folgt ist leichter. Wenn der Krama auch zu einigen Dingen gut ist, so ist seine Existenz doch auch so nur theilweis gerechtfertigt. Auch dient er nie zu andern Zwecken, d. h. es wird nichts auf ihn gebaut, wie z. B. auf Pada und Sanhitâ der Krama gebaut wird. Dass er nicht offenbart ist, wird von Uva*t*a dahin erklärt, dass er nie in offenbarten Werken erwähnt wird. Die Erwähnung des Wortes Sanhitâ oder Pada in einem Brâhma*n*a würden für indische Scholastiker hinreichen, um diesen Worten in jedweder Bedeutung eine offenbarte Autorität beizumessen. न च श्रुत इति। न चायं क्रमो ऽष्टानां ब्राह्मणपथानामन्यतमस्मिन्ब्राह्मणपथे श्रुतः। यथा ऋषिदैवतच्छंदोयुक्तः स्वाध्यायः यज्ञकर्मसु संहिताविधिः। यथा च नामाख्यातोपसर्गनिपाताः पदमिति पदविधिः। „Dieser Krama wird in keinem Brâhma*n*atext der acht Brahma*n*atexte erwähnt, während man Sanhitâ und Pada erwähnt findet. Die citirten Stellen kann ich bis jetzt in den Brâhma*n*as nicht nachweisen. Die erste habe ich nach den in MS. b. h. by. enthaltenen Correcturen gegeben. MS. a. hat ऋषिदैवतछंदोयज्ञस्वाध्यामयज्ञकर्मसु etc. Die zweite Stelle erinnert an Vers 5 des zwölften Pa*t*ala, wo die Stelle von Uva*t*a ausdrücklich als Citat bezeichnet wird. Man sehe History of Ancient Sanskrit Literature, 2. ed. p. 161.

असिध्यतः सिद्धिविपर्ययो यदि प्रसिध्यतो ऽसिद्धिविपर्ययस्तथा।[678]
सहापवादेषु च सत्सु न क्रमः प्रदेशशास्त्रेषु भवत्यनर्थकः॥[679] ३५॥

DCLXXVIII. Nun kommt die Erwiderung: Wenn Siddhi dem Asidhya entgegengesetzt ist, so ist auch Asiddhi dem Prasidhya entgegengesetzt.

Ich habe im Text die technischen Ausdrücke beibehalten, um die Form des Argu-

ments klar zu lassen. „Ihr schliesst", sagt der Text, „weil der Krama ohne Pada und Sanhitâ nicht da sein kann, dass er absolut nichts ist. Ihr vergesst aber, dass das absolute Nichtsein das Wirklichsein ausschliesst, und könnt doch nicht leugnen, dass der Krama (nach Pada und Sanhitâ) möglich und wirklich ist."

MS. h. hat auf dem Rande die Correcturen oder Conjecturen असिद्धतः und प्रसिद्धतः, welche, wenn von besserer Autorität unterstützt, wohl anzunehmen wären. Uva*t*a sagt: यदुक्तं पदसंहितात्पूर्वमयं क्रमो न सिध्यति तस्मादस्य प्रसिद्धिविपर्यय इति तन्नास्ति। कस्य हेतोः। प्रसिद्धतोऽसिद्धत्वस्य विपर्ययस्तथा भविष्यति। प्रसिद्धं हि पदसंहितमाश्रित्य यद्ययं क्रमो वर्तते ततः प्रसिद्ध एव। अनन्यश्चायं पदसंहितात्क्रमो भवतीति प्रतिज्ञा पूर्वमुक्ता। एकदेशं हि साधयत्येकदेशी.[1] Wenn man sagt, dass, weil dieser Krama vor Pada- und Sanhitâtext un-wirklich ist, ihm deshalb das Gegentheil von Wirklichkeit zukommt, so ist dies falsch. Weshalb? Weil auch auf der andern Seite Unwirklichkeit das Gegentheil vom Wirklichen ist: und der Krama, wenn er, begründet auf den wirklichen Pada- und Sanhitâtexten, einmal da ist, ist doch eben entschieden wirklich. Und dass der Krama im Grund vom Pada- und Sanhitatext nicht verschieden ist, ist von Anfang an erklärt. Der Grund beweist ja die Wirkung." Alles dies ist vom indischen Standpunkte aus klar und deutlich. Es giebt für den Indier verschiedene Arten des Nichtseins, die er scharf unterscheidet. Das Nicht-sein, nicht Wirklich-sein des Krama ist für ihn nur ein Früher-Nicht-sein, was aufhören kann, und also vom absoluten Nicht-sein oder Unmöglich-sein wohl zu scheiden ist. Der Krama kann allerdings ohne Voraussetzung von Pada und Sanhitâ nicht existiren, aber unter Voraussetzung dieser existirt er und hat ein Recht zu existiren. Er entlehnt seine Wirklichkeit vom Pada- und Sanhitâtext. Dies wird zusammengefasst mit dem kurzen Satz: ekade*s*am hy ekade*s*î sâdhayati, wörtlich, das was aus Theilen besteht beweist den Theil: hier, die Wirklichkeit dessen woraus etwas gemacht ist (die Wirklichkeit des Pada- und Sanhitâtextes) beweist die Wirklichkeit dessen, was daraus gemacht ist (die Wirklichkeit des Kramatextes).

DCLXXIX. Und da auch andere Lehrbücher existiren, welche sich gegenseitig widersprechen, so ist auch der Krama nicht unnütz (weil Einige ihn tadeln).

Da ich in diesem ganzen Abschnitt sehr von M. Regnier abweiche, so gebe ich soviel als möglich vom Commentar. अपवादो निंदेत्यर्थ। सहापवादेषु प्रदेशशास्त्रेषु सत्सु। यैरर्थाः प्रदिश्यंते तानि प्रदेशशास्त्राणि यथा सांख्ययोगशास्त्राणि। तेष्वप्यन्यस्मिन्नन्यस्यापवादो दृश्यते। तेषु शास्त्रेषु सत्सु विद्यमानेष्वित्यर्थः। नायं क्रमोऽनर्थको भवितुमर्हतीति।.

विपर्ययाच्छास्त्रसमाधिदर्शनात्पुराप्रसिद्धेरुभयोरनाश्रयात्।
समभ्युपेयाद्बहुभिश्च साधुभिः श्रुतेश्च सन्मानकरः क्रमोऽर्थवान्॥ ३३॥ 680

1) MS. by. liest sâdhayed ity ekade*s*î.

DCLXXX. Wegen des früher (Sûtra 678) erklärten Gegensatzes, wegen des Darlegens von Erläuterungen zum Lehrbuch, wegen seines frühern unabhängigen Daseins, wegen seiner Unabhängigkeit von Pada und Sanhitâ, wegen seiner Befolgung von Seiten vieler guten Männer, ist dieser Krama, welcher auch von der Offenbarung anerkannt wird, als nützlich zu betrachten.

In viparyaya ist einfach das frühere Argument zusammengefasst. Uva*t*a sagt auch hier: असिद्धा अपि भावाः सिद्धानाश्रित्य सिद्धा भवंति ।.

Der zweite Grund, weshalb dem Kramalehrbuch ein gewisser Nutzen nicht abzusprechen ist, besteht darin, dass er zuweilen Zweifel, welche im Sanhitâtexte übrigbleiben, auflöst. So fanden wir eine Anzahl Wörter erwähnt, welche im Krama nicht zu Ende einer Gruppe stehen sollen, weil der Grund ihres Aus- oder Anlautes nicht ganz klar. Diese werden dann durch Parigraha auf ihre wirkliche Form zurückgeführt, und somit eine Schwierigkeit des Sanhitâ-Lehrbuchs, d. h. des Prâtisâkhya's, beigelegt. Siehe Sûtra 619. So fasst es auch Uva*t*a: क्रमशास्त्रे ह्यनेकविधिविशेषाः संहितापदादिपदांतानुग्रहार्था विधीयंते । यथैवानवसानीयानीति निमित्तसंशयानीत्येवमादयः ।

Der dritte Grund ist der entschiedene Widerspruch zu Sûtra 677, und Uva*t*a bemerkt, dass man dem Kramalehrbuch eine selbstständige Autorität nicht absprechen kann, da es sonst nicht die in der Sanhitâ zweifelhaft gelassenen Fälle aufklären könnte. Uva*t*a: कथं हि नाम पुराऽप्रसिद्धः सन् अनवसानीयादीन्विशेषानारभेत्. Dasselbe Argument beweist auch, dass der Krama nicht ausschliesslich auf den Pada- und Sanhitâtexten beruht. Uva*t*a: विशेषारंभश्च क्रमशास्त्रे दृश्यते । यथैवावगृह्याणां परिग्रहणं, i. e. der Parigraha von Wörtern, welche den Avagraha haben (Sûtra 596, 4.).

Den nächsten Grund erklärt Uva*t*a durch पूर्वाचार्यैः समभ्युपगमनात्

Den letzten Grund erläutert er durch einige Stellen aus den Brâhma*n*as, in welchen anscheinende Anspielungen auf den Krama vorkommen: द्विपदेनांगिरसः प्रोचुः त्रिपदेन वालखिल्या इति.

ऋते न च द्वैपदसंहितास्वरौ प्रसिध्यतः पारणकर्म चोत्तमं ।
[681] क्रमादतोऽप्यृग्यजुषां च वृंहणं पदैः स्वरैश्चाध्ययनं तथा त्रिभिः [682] ॥ ३७ ॥

DCLXXXI. Und ohne den Krama käme der Accent und der Sandhi der Dvaipadagruppen nicht zu Stande, noch die höchste Art des Hersagens.

Die Accente und die phonetischen Veränderungen der Dvaipadagruppen sind am besten aus dem Krama-Lehrbuch zu lernen, und, wie Uva*t*a sagt, nimmt unter den von Pañ*k*âla festgesetzten Arten des Vedarecitirens der Krama die höchste Stelle ein.

DCLXXXII. Von diesem Krama kommt auch das Zusammenhalten der *Rik*- und

Yagus-Verse, vermöge der einzelnen Padas und der Accente: so ist das Lesen in drei Weisen, in der Sanhitâ-, Pada- und Krama-Weise.

Uvata: अतोऽपि अस्मादपि हेतोः क्रमोऽर्थवान्भवति क्रमादृचां च यजुषां च वृंहणं संधारणं क्रियते द्वैपदेन यथा पदाध्ययनेन चोदात्तानुदात्तस्वरितैर्ऋग्यजुषां धारणं क्रियते तथाध्ययनं त्रिभिरन्योन्यं वर्तते संहितापदक्रमैः। तस्माच्चायं क्रमोऽर्थवान्भवति ॥

(Hier endet der sechste Varga.)

(Hier endet das elfte Patala.)

ऊष्मांतःस्थॠसोष्मचकारवर्गा नांतं यांत्यन्यत्र विसर्जनीयात्[683]।
ॠकारल्कारे परमर्धमूष्मणां नादिं तकारादवरे च सप्त[684]॥ १ ॥

DCLXXXIII. Die Ûshman's: χ, ś, sh, s, φ, *m*, m̐ (*h*) = 7(8).
Die Anta*h*sthâs: h, y, r, l, v = 5.
Der lange *R*ivokal: *r*î = 1.
Die Aspirirten: kh, gh, *k*h, *g*h, *t*h, *d*h, th, dh, ph, bh = 10.
Die Palatalen: *k* (*k*h), *g* (*g*h), *ñ* = 3.

Diese (27—1) Buchstaben kommen nie an das Ende eines Pada, mit Ausnahme des Visar*g*anîya. Dies schliesst also 26 Buchstaben vom Auslaut eines Pada aus. Der Commentar zählt mit dem Visarga 27 Buchstaben, und um diese Zahl herauszubringen, müssten wir den Nâsikya als besondern Ûshman zählen. Dies ist jedoch kaum möglich, da im nächsten Sûtra die Hälfte der Ûshmans aus vieren besteht. Alle übrigen Buchstaben können am Ende eines Pada stehen. Man muss Pada im streng grammatischen Sinne nehmen (siehe Sanskrit Grammar, § 148). Als Beispiele für Buchstaben, welche ein Pada auslauten können, giebt Uva*t*a: a, eva; â, tayâ; *r*ĭ, n*r*i-bhya*h*; i, abhi; î, devî; u, vasu; û, bâhû; e, agne; o, vâyo; ai, vai; au, tau; k, vâk; ṅ, arvaṅ; *t*, vi*t*; *n*, v*r*isha*n*-vân; t, yat; n, devân; p, trish*t*up; m, indram.[2])

---

1) Der Text ist nach h. gedruckt. a. hat ऊष्मांतस्थसोष्मॠचकार, b. ऊष्मांतस्थॠसोष्मचकार, by. स्थर्सो. Das *r*î muss in der Aussprache mit dem vorhergehenden â zu ar werden. Dieses ar würde aber mit nachfolgendem s zu a*h* werden, sodass wir also ûshmânta*h*stha*h*soshma zu lesen hätten.

Um diese Zweideutigkeit zu vermeiden, geben die MSS. das *r*î ohne Sandhi, was bei diesem Vokal auch sonst häufig geschieht, und selbst von Grammatikern gut geheissen wird.

2) Selbst hier, wo die Absicht das m als Auslaut zu zeigen, schreiben MS. a. und h. by. इंद्रं, ein Beweis, wie sehr man sich daran gewöhnt hatte, den Punkt als Vertreter des m zu betrachten.

DCLXXXIV. *R*ì und *l*i, die andere Hälfte der Ûshmans, die sieben, welche dem t vorhergehen, kommen nicht zu Anfang eines Wortes.

Diese machen zusammen, nach Uva*ta*, 13 Buchstaben, *r*î und *l*i = 2; die andere Hälfte der Ûshmans: χ, φ, *m*, *h* = 4; die sieben vor t: *g*h, *ñ*, *t*, *th*, *d*, *d*h, *n* = 7; zusammen 13, wie Uva*ta* sagt. Er scheint aber den gutturalen Nasal nicht beachtet zu haben. Beispiele der im Anlaut von Padas möglichen Buchstaben: atha, ât, *r*itam, idam, îshat, uta, û*k*u*h*, esha*h*, oshadhî*h*, ait, aukshan, ka*h*, khanamâna*h*, gange, gh*r*itam, —, *k*itram, *k*hâyâ, *g*agat, tam, pratna-thâ, devam, dhanam, nu, pari, phalinî*h*, balam, bhayam, mama, yâ, ratnam, lakshmî*h*, vâya*h*, hira*n*yâ, *s*atam, sha*t*, sa*h*.

नान्योन्येन मध्यमाः स्पर्शवर्गाः संयुज्यंते[685] न लकारेण रेफः[686] ।
स्पर्शैर्वकारो न परैरनुत्तमै[687]स्तथा तेषां घोषिणः सर्वयोष्मभिः[688] ॥ २ ॥

DCLXXXV. Die drei mittleren Consonantenclassen (Palatale, Linguale, Dentale) werden nicht mit einander verbunden.

Der Commentar fügt hinzu: svavargîyair tu sa*m*yu*g*yante, anyai*s* *k*a, und giebt dann eine Anzahl Beispiele. Das erste ist ya*g*ñanî*h*, welches zeigt, dass es falsch ist, das n nach *g* dental zu lassen. Dann folgt *g*a*g*h*g*hatîriva aus Rv. V, 52, 6. Die andern Beispiele beziehen sich meist auf Verdoppelung der Consonanten; z. B. sush*tt*u, dû*dd*hya*h*, ma*n*dûka*h*, ratthyeva, addhvanayat, indo, gdheti ggdha*h*, vaddhva*h*, ar*kk*ati, va*gg*ram, ush*tt*râ*n*âm, varttanî*h*, trâddhvam, *sk*kotanti, sttauti.

Als Gegenbeispiel, um zu zeigen dass nur die mittlere, nicht die erste und letzte Consonantengruppen unverträglich sind, führt er Rv. X, 189, 3 an: vấk pataNgấya.

DCLXXXVI. R wird nicht mit nachfolgendem l verbunden.

Als Beispiele von Verbindungen von r mit andern Consonanten als l, giebt Uva*ta*: aryamyam, ar*k*ati, sarpi*h*, barhi*h*, varsham.

DCLXXXVII. Mit nachfolgenden Spar*s*as wird v nicht verbunden, ausser mit Nasalen.

Uva*ta* fügt hinzu, wohl aber mit vorhergehenden Spar*s*as, und giebt als Beispiele: kva, *g*valayantî, ana*d*vâhau, tvam, vibhvâ. Als Beispiele von v vor Nasalen giebt er dadhikrâv*n*a*h*, sutapâvne.

DCLXXXVIII. Ebenso, d. h. mit Ausschluss der Nasalen, werden ihre Tönenden nie mit den Ûshmans verbunden, weder vorhergehend noch nachfolgend.

Uva*ta* sagt: **तथैव तेषां स्पर्शानामुत्तमादन्ये घोषिणः सर्वैरूष्मभिः पूर्वैः परैश्च सह न संयुज्यंते। अघोषास्तु संयुज्यंते.** Als Beispiele, dass die Nichttönenden sowohl vor als nach sich Ûshmans haben können, giebt Uva*ta*: skambhatha*h*, *sk*otanti, stauti, stha, spa*t*, yakshma oder yakhshma, tsaru*h*, vatsam oder vatthsam, virap*s*î oder viraph*s*î.

Als Beispiele dass Nasale, obgleich tönend, den Ûshmans folgen können, giebt er: yakshma, pri*s*ni*h*, vish*n*u*h*, sma.

Als Beispiele, dass die Regel sich nur auf tönende Spar*s*a bezieht, giebt er: hvayâmi, sva*h*, syât.

नांत्यांतःस्था न प्रथमोष्मभिः [689] परैर्न [690] रेफो रेफेण न सोष्मणोष्मवान् । [691]
न स्पर्शैरूष्मा प्रथमः परः सन् [692] नानुत्तमैः स च सोष्मा च [693] पूर्वौ ॥३॥

DCLXXXIX. Weder der letzte noch der erste der Halbvokale wird mit folgenden Ûshmans verbunden.

Dies sind y und v. Der Commentar bemerkt, dass ihnen Ûshmans folgen können, wie in *s*yâvâ*s*va, svâhâ, und dass die andern Halbvokale, r, l, von dieser Regel frei sind; also adar*s*i, *s*atavals*ah*, barhi*h*, varshyân.

DCXC. R wird nicht mit r verbunden.

DCIXC. Ein Aspirirter wird nicht mit einem Aspirirten verbunden.

M. Regnier hat Ausnahmen hervorgehoben, wie akhkhalik*r*itya (Rv. VII, 103, 3), und *g*agh*g*hatîriva (Rv. V, 52, 6).

DCIIXC. Der erste Ûshman wird nicht mit Spar*s*as verbunden, wenn er zuerst steht.

Der erste Ûshman ist das h. Wenn h nicht zuerst steht, so kann es mit Spar*s*as verbunden werden, z. B. pûrvâh*ne*. Auch können dem h andere Buchstaben als die Spar*s*as vorhergehen, z. B. barhi*h*.

DCVIIC. H und die Aspiraten, wenn sie voranstehen, werden nicht mit Spar*s*as verbunden, ausser den Nasalen.

Als Beispiele der Verstärkung mit folgenden Nasalen giebt Uva*t*a: brahma, ahnâ, v*r*itraghna*h*, amathnât, dadhnâ, *g*ribh*n*âmi.

नानुत्तमा घोषिणोऽघोषिभिः सह स्पर्शैः स्पर्शा [694] नोत्तमा ऊष्मभिः परैः । [695]
लकारस्पर्शैर्न [696] यकार उत्तरैरूष्माणो ऽन्योन्येन च [697] न त्वृक्पदेष्विदं [698] ॥४॥

DCVIC. Tönende Spar*s*as, ausgenommen Nasale, werden nicht mit nicht-tönenden Spar*s*as verbunden.

Es bleibt sich hier gleich, ob die Nicht-tönenden vorhergehen oder folgen. Dass die Nasalen in beiden Fällen ausgenommen sind, beweist Uva*t*a durch: palikni*h*, amathnât, apnasvatîm; ìṅkhayanti, panthâ*h*.

DCVC. Die Nasalen werden nicht mit folgenden Ûshmans verbunden.

DCIVC. Y wird nicht mit folgendem l oder Spar*s*as verbunden.

Dass y mit vorhergehendem l oder Spar*s*as verbunden werden kann, beweist Uva*t*a in MS. a. durch pâtalye (Rv. III, 53, 17) dû*d*hya*h*, satyam, ârabhya. In MS. b. h.

durch vibâlyām, Rv. IV, 30, 12. Dass y mit andern Buchstaben als den oben erwähnten verbunden werden kann, beweist Uva*t*a durch indravâyvo*h*.

DCIIIC. Ûshmans werden nicht der eine mit dem andern verbunden.

Dies schliesst die Verbindung zweier identischen Ûshmans nicht aus. Als Beispiele giebt Uva*t*a: *s*una*ss*epa*h*, nishshidhvarî*h*, nishshapî, *s*âssi.

DCIIX. Dies gilt nur innerhalb der Padas des *R*ik.

Diese Regeln gelten nur für den innern Bau der Wörter, welche im Rig-Veda vorkommen. Kommen zwei Wörter zusammen, so können Buchstaben zusammentreffen, die im Innern eines Wortes unverträglich sein würden.

So finden wir gegen Sûtra 685, Rv. VII, 99, 7, váshat te; Rv. VIII, 68, 14, úpa mâ shá*d* dvâdvâ. Ebenso gegen Sûtra 686, Rv. I, 100, 16, sumáda*ms*ur lalâmî*h*. Gegen Sûtra 695, Rv. X, 66, 1. devân huve; Rv. I, 139, 9, dadhyáN ha me; Rv. III, 35, 6, arvâN *s*a*s*vattamám; Rv. VI, 26, 6, tvám ra*g*ím píthînase da*s*asyán shash*t*ím; Rv. IX, 80, 3, pratyáN sá ví*s*vâ; Rv. I, 51, 15, *s*ârman(t)syâma. Zu Ende fügt Uva*t*a hinzu: idam api pakshântaram iti, udâhara*n*am na bhavati. So wenigstens in MS. h. by.; in a. b. fehlt der letzte Satz, udâhara*n*am na bhavati. Statt dessen haben a. b. (auch by.) zu Anfang des Commentars zum nächsten Sûtra udâhara*n*am bhavati, während h., welches es auch da hat, es mit dem Zeichen des delet bezeichnet.

(Hier endet der erste Varga.)

नामाख्यातमुपसर्गौ निपातश्चत्वार्याहुः पदजातानि शाब्दाः ।[699]
तन्नाम येनाभिदधाति सत्त्वं[700] तदाख्यातं येन भावं स धातुः[701] ॥ ८ ॥

DCIC. „Das Nomen, das Verbum, die Präposition, die Partikel", vier Wortclassen nennen die Wortkundigen.

Diese merkwürdige Stelle ist bereits in meiner History of Ancient Sanskrit Literature p. 161 besprochen.

DCC. Das ist ein Nomen, womit man ein Wesen bezeichnet.

Uva*t*a erklärt sattvam durch dravyam, Ding, und giebt als Beispiele Rv. V, 46, 2: Ágna, Índra, Váru*n*a, Mítra, dévâ*h*.

DCI. Das ist ein Verbum, womit man ein Sein bezeichnet; dies ist eine Wurzel.

Uva*t*a erklärt bhâvam durch kriyâm, Handlung, wie es auch in Sûtra 707 geschieht, und giebt als Beispiel: Rv. VII, 104, 1. hatám, nudéthâm, ní sisîtam atrí*n*a*h*.

प्राभ्यापरानिर्दुरनुव्युपापसंपरिप्रतिन्यत्यधिसूदवापि ।
उपसर्गा विंशतिरर्थवाचकाः सहेतराभ्यामितरे[702] निपाताः[703] ॥ ९ ॥

DCCII. Pra, abhi, â, parâ, ni*h*, du*h*, anu, vi, upa, apa, sam, pari, prati, ni,

ati, adhi, su, ut, ava, api, sind die zwanzig Präpositionen, welche zusammen mit den beiden andern, dem Nomen und den Verben, eine Bedeutung haben.

Hierauf giebt Uva*t*a Beispiele, wo diese Präpositionen im Veda entweder mit einem Nomen oder mit einem Verbum verbunden vorkommen.

1) Pra. Rv. VIII, 43, 6. prayá*n*e *g*âtávedasa*h* (mit Nomen).
Rv. X, 176, 2. prá devám devyá dhiyá bhâratâ (mit Verbum).

2) Abhi. Rv. I, 80, 14. abhish*t*ané te adriva*h* (mit Nomen).
Rv. X, 132, 2. abhí shyâma rakshása*h* (mit Verbum).

3) Â. Rv. VIII, 32, 14. âyántâram máhi sthirám (mit Nomen).
Rv. I, 19, 1. marúdbhir agna á gahi (mit Verbum).

4) Parâ. Rv. IV, 18, 3. parâyatím mâtáram ánv a*k*ash*t*a (mit Nomen).
Rv. X, 87, 14. párâ *s*ri*n*îhi tápasâ yâtudhánân (mit Verbum).

5) Ni*h*. Rv. I, 20, 6. tvásh*t*ur devásya níshk*r*itam (mit Nomen).
Rv. IV, 18, 2. tira*sk*átâ pâr*s*vân nír gamâ*n*i (mit Verbum).

6) Du*h*. Rv. VIII, 44, 30. purágne duritébhya*h* (mit Nomen).
Rv. I, 190, 6. durniyántu*h* páriprîto ná mitrá*h* (mit Nomen).

7) Anu. Rv. II, 31, 3. ánu nú sthâty av*r*ikâbhir ûtíbhi*h* (mit Verbum).
Rv. I, 167, 10. tán na *r*ibhukshá narâm ánu shyât (mit Verbum).

8) Vi. Rv. I, 188, 5. virá*t* samrá*t* (mit Nomen);
Rv. III, 33, 1. vípâ*t* *k*hutudrí (mit Nomen).
Rv. X, 14, 9. ápeta vîta ví *k*a (mit Verbum).

9) Upa. Rv. I, 136, 1. ya*g*ñéya*g*ña úpastutâ (mit Nomen).
Rv. I, 136, 6. índram agním úpa stuhi (mit Verbum).

10) Apa. Rv. X, 189, 2. asyá prâ*n*ád apânatí (mit Nomen?[1]).
Rv. X, 164, 1. ápehi manasas paté (mit Verbum).

11) Sam. Rv. VIII, 16, 1. prá samrá*g*am *k*arsha*n*înâm (mit Nomen).
Rv. I, 17, 1. samrá*g*or áva á v*r*i*n*e (mit Nomen).

12) Pari. Rv. V, 44, 11. vidúr vishá*n*am paripánam (mit Nomen).
Rv. IV, 15, 1. vâ*g*í sán pári *n*îyate (mit Verbum).

13) Prati. Rv. VIII, 67, 17. pratiyántam *k*id énasa*h* (mit Nomen).
Rv. VII, 78, 1. práti ketáva*h* prathamá adri*s*ran (mit Verbum).

14) Ni. Rv. V, 83, 6. apó nishiñ*k*ánn ásura*h* pitá na*h* (mit Nomen).
Rv. V, 83, 8. mahántam kó*s*am úda a*k*â ní shiñ*k*a (mit Verbum).

15) Ati. Rv. VIII, 96, 2. átividdhâ vithuré*n*â (mit Nomen).
Rv. I, 182, 3. áti kramish*t*am *g*urátam pa*n*é*h* (mit Verbum).

16) Adhi. Rv. X, 124, 5. máma râsh*t*rásyâdhipatyam éhi (mit Nomen).
Rv. I, 71, 10. abhí*s*aster ádhîhi (mit Verbum).

17) Su. Rv. III, 54, 12. suk*r*ít supâ*n*í*h* svávân (mit Nomen).
Rv. VIII, 26, 10. a*s*vínâ sv *r*ishe stuhi (mit Verbum).

---

1) Was wir Participium nennen, weil es an der Natur des Nomens und Verbums zugleich Theil hat, muss nach der oben gegebenen Definition von nâma als Nomen betrachtet werden.

18) Ut. Rv. X, 37, 7. udyánn adyá mitramaha*h* (mit Nomen).
Rv. VII, 60, 2. ubhé úd eti sûrya*h* (mit Verbum).

19) Ava. Rv. II, 23, 8. ávaspartar adhivaktâram asmayúm (mit Nomen).
Rv. I, 24, 15. ávâdhamám ví madhyamám srathâya (mit Verbum).

20) Api. Rv. I, 145, 4. yád îm gá*kk*hanty usatîr apish*th*itám (mit Nomen).
Rv. III, 8, 9. devâ devânâm ápi yanti pâtha*h* (mit Verbum).

Manche von diesen Beispielen hätten besser gewählt sein können. Es fehlt z. B. ein Beispiel von sam mit einem Verbum verbunden, welches leicht aus Rv. I, 145, 4 zu geben war, yát samârata. Ebenso anu mit Nomen verbunden, Rv. II, 30, 10. ánudhûpitâsa*h*.

DCCIII. Die Uebrigen sind Nipâtas.

MS. a. b. geben als einziges Beispiel Rv. II, 1, 16: asmâñ *k*a tâñs *k*a, welches hinreichend ist, um *k*a als ein Nipâta anzuzeigen. MS. h. by. geben statt dessen Beispiele, worin vâ, gha, nûnam, kuvit, atha, ata*h*, atho, nu kam, *k*et, svit etc. vorkommen, und endigt mit ka*m* svid garbham (Rv. X, 82, 5) ity evamâdyâ*h*, mâdayasvety evam âdaya*h*, was mir nicht verständlich ist.

विंशतेरुपसर्गाणामुच्चा एकाक्षरा नव[704] ।
आद्युदात्ता दश[705] तेषामंतोदात्तस्त्वभीत्ययं[706] ॥ ७ ॥

DCCIV. Von den zwanzig Präpositionen sind die neun einsilbigen hochbetont.
Diese sind: prá, â, ní*h*, dú*h*, ví, sám, ní, sú, út.

DCCV. Zehn von den Präpositionen haben den Hochton auf der ersten Silbe
Diese sind: párâ, ánu, úpa, ápa, pári, práti, áti, ádhi, áva, ápi.

DCCVI. Abhi aber hat den Hochton auf der letzten Silbe.
Rv. IX, 75, 1. abhí priyâ*n*i pavate *k*ánohita*h*.

क्रियावाचकमाख्यातमुपसर्गो विशेषकृत्
सत्त्वाभिधायकं नाम निपातः पादपूरणः[707] ॥ ८ ॥

DCCVII. Das Nomen drückt eine Handlung aus, die Präposition macht einen Unterschied, das Nomen benennt ein Wesen, die Partikel füllt die Verstheile.

निपातानामर्थवशान्निपातनादनर्थकानामितरे च सार्थकाः
नेयंत इत्यस्ति संख्येह वाङ्मये मितात्क्षरे चाप्यमितात्क्षरे च ये[708] ॥ ९ ॥

DCCVIII. Da gewisse Partikeln wegen ihres Sinnes gebraucht werden, so giebt es, verschieden von den bedeutungslosen, auch bedeutungsvolle Partikeln. Es giebt aber keine Zahl, welche bestimmt wie viel (von jeder Art) in der Sprache existiren, und welche entweder in Poesie oder in Prosa vorkommen.

Die beiden letzten Verse sind von Uva*t*a nicht erklärt, und MS. h. giebt dafür als Grund an, *rig*varthâv etau, diese beiden sind gerade und klar. Der erste ist allerdings klar, namentlich nach dem was vorausgegangen, auch kommt er, wie M. Regnier bemerkt, im Vâ*g*asaneyi-Prâtiśâkhya 2, 16 vor. Der zweite Vers hätte einige Erklärungen verdient. Meine von M. Regnier abweichende Auffassung habe ich bereits in meiner History of Ancient Sanskrit Literature, p. 2, dargelegt. Ich halte nipâtana für eine absichtliche Erklärung des Wortes nipâta. Dieses Wort, welches wir durch Partikel übersetzen, bedeutete für den Indier Einfall, das was in den Satz hier und da hineinfällt. Der Verfasser des Prâtiśâkhya hat nun zuerst erklärt, dass diese Einschiebsel nur zur Füllung der Versstollen dienen, dass sie also, wie die frühern Erklärer von manchen Partikeln im Homer sagten, *metri causâ* gebraucht werden. Nun wendet er aber selbst ein, dass Einschiebsel auch wegen des Sinnes eingeschoben werden, dass also ausser den blossen Vers-füllenden und bedeutungslosen, es andere bedeutungsvolle Einschiebsel giebt. Hierauf sollte man nun einen weitern Fortschritt erwarten, nämlich eine getrennte Aufzählung der bedeutungsvollen und der bedeutungslosen Nipâtas. So weit war aber die grammatische Wissenschaft des Prâtiśâkhya noch nicht gediehen, und der Verfasser gesteht daher offen, dass eine Aufzählung, welche angiebt, dass es so viele und nicht mehr giebt, welche entweder eine Bedeutung haben oder keine Bedeutung haben, nicht existire. Der Ausdruck na iyanta iti ist derselbe, der oft in der Form iyattâvi*s*ish*t*a vorkommt, um anzuzeigen, dass eine bestimmte Zahl von gewissen Dingen nicht angegeben werden kann. Der letzte Satz bildet eine nöthige Ergänzung zu der früher gegebenen Erklärung von nipâta. Es hiess früher, dass die nipâtas zur Füllung der Versstollen dienen. Nun kommen sie aber auch in Prosa vor, wo die Silben nicht gemessen werden, amitâkshare vâṅmaye, wo sie also nicht als metri causâ gebraucht erklärt werden können. Diess musste erwähnt werden, um Einwendungen vorzubeugen. Yâska (Nir. I, 9) geht einen Schritt weiter, und bemerkt, dass die Nipâtas, welche in Prosawerken zur Füllung des Satzes dienen (vâkyapûra*n*a), in metrischen Werken zur Füllung der Stollen dienen, in beiden Fällen also bedeutungslos sind.

(Hier endet der zweite Varga.)

(Hier endet das zwölfte Pa*t*ala.)

(Hier endet der zweite Adhyâya.)

III.

वायुः प्राणः कोष्ठ्यमनुप्रदानं कंठस्य खे विवृते संवृते वा ।
आपद्यते श्वासतां नादतां वा वक्त्रीहायाम्[709]उभयं वांतरोभौ[710] ॥ १ ॥

DCCIX. Der Athem ist Wind, der Nachdruck kommt aus dem Unterleib; beim Oeffnen und Schliessen der Kehlritze wird der Wind zu Hauch oder Ton.

Die Bemerkungen Uva*t*a's sind sehr unnütz. Da ich jedoch in einigen Stellen von dem von M. Regnier gegebenen Texte abweiche, so möge der Commentar hier folgen:

य इमे शारीरा इह पंच वायवो नानाकर्माणः प्राणापानव्यानोदानसमानास्तेषां प्राणो हि नाभेरुपरिष्टाद्घ्राणास्ये व्याचरति । नाभेरधस्तात्पायुमेढ्रयोरपानः । प्रसारणाकुंचनोत्क्षेपणावक्षेपणगतिकर्मा व्यानः । कर्मप्रवृत्तिषु बलमारोपयत्युदानः । सर्वक्रियाणामुपरमणः समानः । एवं वाचि वर्तमानं प्राणमेक आचार्या मन्यंते । अपर उदानं मन्यंते ॥

उपरिष्टान्मुखाद्य ऊर्ध्वं यो वर्तते ऽनिलः ।
ऊर्ध्वकर्मक्रियाः सर्वाः प्राणिनां संप्रवर्तयन् ॥ १ ॥
नाभ्युरो ऽथ शिरोभागं गच्छन्करणसंयुतः ।
कंठताल्वोष्ठदंतानां सप्रयत्नः समीरितः ॥ २ ॥
ह्रस्वदीर्घप्लुतान्वर्णान् स्निग्धान्रुक्षांस्त्वनेकधा ।
उदात्ताननुदात्तांश्च स्वरितान्कंपितानपि ॥ ३ ॥
समान्विकीर्णांश्च तथा संवृतान्विवृतानपि ।
देहिनामपि बोधार्थं तेनोदानः स उच्यते ॥ ४ ॥

एवमुभयथाचार्यविप्रतिपत्तिदर्शनाच्छौनकेन भगवता प्राणं मन्यमानेनेदं शास्त्रमेवं प्रणीतं वायुः प्राणः कोष्ठ्यमनुप्रदानमिति ॥ ये पुनरुदानं मन्यंते तेषामिदं न सिध्यति । उदानाभावात् । तेषां च सिद्धं । कथं । शारीराणां पंचानामपि प्राण इति नाम साधारणमिति । तस्मात्तेषामपि वायुःप्राणः कोष्ठ्यमनुप्रदानमित्येवं सिद्धं ॥ प्राणो वायुः । कोष्ठमुदरं । कोष्ठे भवं कोष्ठ्यं

अनुप्रदानं । वायुमनु प्रदीयत इत्यनुप्रदानं । किंच तच्छ्वासनादोभयं । केन प्रयत्नेन किमनुप्रदानमापद्यते । कंठस्य ग्रीवायाः खे गलस्य बिले छिद्रे विवृते विशाले महति संवृते संकुचिते संश्लिष्टे ऽल्पे वा सति । आपद्यते श्वासतां श्वासत्वं नादतां नादत्वं वा । वक्त्रीहायां । ईहा चेष्टा । वक्तुरीहा वक्त्रीहा । तस्यां तक्त्रीहायां स वायुः कंठबिले विवृते श्वासत्वमापद्यते संवृते नादत्वं ।

Ohne uns auf alle diese Spitzfindigkeiten einzulassen, ist es von Bedeutung zu bemerken, dass *S*aumaka sehr richtig als die Materie der Buchstaben den Athem (prâ*n*a) erklärt, und diesen wieder auf Wind oder Luft, als sein Element, zurückführt. Er fährt dann fort indem er den Impetus, oder das was den Athem hervortreibt, sehr richtig, und durchaus nicht metaphorisch, den Muskeln des Unterleibes zuschreibt. (Siehe Lectures on the Science of Language, II, p. 110.) Wir müssen dann allerdings von Neuem prâ*n*a wieder ergänzen, oder vâyu, wie es der Commentar thut, und wir sehen dann, wie die alten Phonetiker in Indien den Unterschied zwischen Hauch und Ton, welcher wiederum den Unterschied zwischen den sogenannten harten und weichen Consonanten erklärt, ganz richtig dem Oeffnen und Verengen der Stimmritze zuschrieben. (Lectures on the Science of Language II, p. 127; 143.)

DCCX. Oder der Wind nimmt beide Eigenschaften an zwischen den beiden.

Auch hier weiche ich etwas von M. Regnier ab, indem ich mit MS. a. by., gegen h. und b., âpadyate, statt âpadyete lese. Also: **उभौ विवृतसंवृतावंतरा कंठबिले समे सत्युभयं श्वासं नादमापद्यते**[1] । d. h. zwischen beiden, zwischen dem Geöffnet- und Verengt-sein, wenn die Kehlritze gleichmässig ist, so nimmt der Wind Beides an, sowohl Hauch als Ton. Dies ist eine indische Vorstellung, welche wohl nicht zu rechtfertigen ist, die aber, wie wir sehen werden, später wiederkehrt.

ता वर्णानां प्रकृतयो भवंति[711] **श्वासो ऽघोषाणामितरेषां**[712] **तु नादः**[713] ।
सोष्मोष्मणां घोषिणां श्वासनादौ[714] **तेषां स्थानं प्रति नादात्तदुक्तं**[715] ॥ २ ॥

DCCXI. Diese drei sind die Arten der Buchstaben.

Die Materie aller Buchstaben ist der Wind, dieser Wind nimmt aber drei Formen an, Hauch, Ton, und Hauch und Ton zugleich.

DCCXII. Hauch für die Geräuschlosen (die harten, dumpfen, tonlosen Buchstaben).

DCCXIII. Für die übrigen Ton.

Die übrigen Buchstaben sind die Vocale und die tönenden Consonanten, von denen jedoch im nächsten Sûtra eine Unterabtheilung ausgeschlossen wird.

DCCXIV. Für die rauschenden Spiranten und Aspiraten, Hauch und Ton.

Unter den Spiranten ist nur einer, das h, rauschend oder tönend. Das h also,

1) MS. by. liest nâdam vâ âpadyate.

und die Vierten, gh, *gh*, *d*h, dh, bh, haben, nach *S*aunaka, sowohl Hauch als Ton. Uva*t*a: सोष्माणो ये घोषिणो वर्गचतुर्थाः । ऊष्मणां च घोषो हकारस्तेषां वर्णानामेव श्वासनादौ प्रकृतिर्भवतीति वेदितव्यं । Es ist kaum nöthig ghosho in ghoshî zu verändern, denn ghosha ist auch sonst in diesem Sinne gebraucht. Siehe Siddhânta-Kaumudî, ed. Târânâtha, p. 14, l. 1. anye tu ghoshâ*h* syu*h*.

DCCXV. Was ihre Dauer betrifft, das ist unter Nâda gesagt.

Dieses Sûtra ist entweder corrupt, oder sehr dunkel. Die Variante pratidânât hilft nichts, wird auch vom Commentar nicht unterstützt. Die Uebersetzung folgt so viel als möglich dem Commentar Uva*t*a's: तेषां श्वासनादोभयानां स्थानं प्रति यद्वक्तव्यं तदेतद्व्याख्यातं । नादःपरो ऽभिनिधानाद्ध्रुवं तत्कालस्थानमिति । एवं श्वासादीनि त्रीण्यनुप्रदानानि वर्णकालस्थानानि भवंति नाधिकानि न[1] न्यूनस्थानानि । Das Citat bezieht sich zurück auf das sechste Capitel, wo in Vers 11 die Zeitdauer des Tones oder des Hauches bestimmt ist, welche einem tönenden oder tonlosen Buchstaben folgen. Hier wird erklärt, dass nach Spar*s*as und Anta*h*sthâs (exc. r) ein Anhalt eintritt, wenn Spar*s*as folgen oder in pausâ. Dasselbe gilt wenn Anta*h*sthâs auf Anta*h*sthâs folgen, wenn l vor einem Spiranten steht, und in einigen andern Fällen. Also in arvâg devâ*h* und vâk patangâya tritt hinter g und k ein Anhalt ein. Nach diesem Anhalt nun wird, nach Vers 11, hinter einem tönenden Buchstaben der Ton der Stimme (nâda) gehört, hinter nicht-tönenden Buchstaben aber tritt Verstummung (a*s*ruti) ein. Alles dies ist auch von neuern Phonetikern, wie Brücke, behandelt worden. Die Dauer nun des Tons nach tönenden Buchstaben, und der Verstummung nach stummen Buchstaben, wird als dhruva bezeichnet, und als so kurz beschrieben, dass man es kaum definiren kann. Das Dhruva besteht eben nur so lange, als der Anhalt dauert, und dies scheint nach Sûtra 423 kürzer zu sein als ein Viertel Mâtrâ. Nehmen wir nun hier sthâna in demselben Sinn als Kâlasthâna in Sûtra 415, so bedeutet es das Stehen oder Dauern dieser, nämlich der Nâda, *S*vâsa und Ubhaya, oder der drei verschiedenen Nachdrücke, welche den Buchstaben ihren Charakter als tönende, nichttönende, und tönend-nichttönende geben. Die Dauer dieser Nachschläge ist allerdings im Sûtra 415 gegeben, und obgleich die Ausdrucksweise eigenthümlich ist, müssen wir doch wohl dem Commentar Recht geben, welcher Nâdât gleichsam als ein Citat fasst, wo freilich der Locativ natürlicher wäre als der Ablativ.

तद्विशेषः करणं[716] स्पृष्टमस्थितं[717] दुःस्पृष्टं तु प्राग्घकाराच्चतुर्णां[718] ।
स्वरानुस्वारोष्मणामस्पृष्टं स्थितं नैके[719] कंठ्यस्य स्थितमाहुरूष्मणः[720] ॥ ६ ॥

DCCXVI. Die (weitere) Unterscheidung (der Buchstaben) heisst Kara*n*a, das Machen.

---

1) nâdhikâni, deest in b.

Uva*t*a erklärt kara*n*a durch pradâna. Beides sind termini technici für den âbhyantara-prayatna bei Pâ*n*ini (I, 1, 9), während das früher beschriebene anupradâna dem vâhya-prayatna Pâ*n*ini's entspricht. Ich ziehe die etwas unbeholfene Uebersetzung „das Machen" vor, um zu zeigen, dass es ein terminus technicus ist, und um Verwechslung mit kara*n*a, in der Bedeutung von actives Organ, wie es auch gebraucht wird, zu verhüten. (Yad upakramyate tat sthânam, yenopakramyate tat kara*n*am.)

DCCXVII. Jetzt folgen die Arten des Kara*n*a: Berühren welches nicht verweilt.

Dies ist das Kara*n*a für die Spar*s*as, weil alle andern Buchstaben später ihr besonderes Kara*n*a erhalten. Bei den Spar*s*as kommen die beiden Organe, die zur Aussprache nöthig sind, in vollkommene Berührung, aber die Berührung ist nur momentan, sie dauert nicht. Uva*t*a: yatra var*n*asthânam â*s*ritya madhye *g*ihvâ na santish*t*hate, tad asthitam ity u*k*yate, „wo die Zunge, wenn sie den Ort des Buchstabens erreicht hat, nicht weiter verweilt", eine Erklärung, die zureichend ist ausser in Bezug auf Lippenbuchstaben, da diese durch das Berühren der Lippen, und ohne Zuthun der Zunge gebildet werden.

DCCXVIII. Unvollkommenes Berühren aber für die vier, welche dem h vorhergehen.

Gewöhnlich heisst dies îshatsp*r*ish*t*am, kleine Berührung. Die Buchstaben sind die Anta*h*sthâs oder Halbvocale, y, r, l, v. Siehe Sûtra 783.

DCCXIX. Für Vocale, Anusvâra und die Ûshmans gilt verweilendes Nichtberühren.

Das Verweilen wird erklärt durch: yatra var*n*asthânam â*s*ritya *g*ihvâvatish*t*hate, tat sthitam ity u*k*yate. Siehe Siddhânta-Kaumudî, ed. Târânâtha, p. 10 fg.

DCCXX. Einige Lehrer sagen, dass dem Kehl-Ûshman das Verweilen nicht zukomme.

Der Kehl-Ûshman ist das h, oder, nach Uva*t*a, h und Visarga. Auch fügt er hinzu: asp*r*ish*t*am kara*n*am na manyante, sp*r*ish*t*am du*h*sp*r*ish*t*am vâ. Evam eke. Apare 'ka*nt*hyasyeti var*n*ayanti. Dies zeigt, dass Uva*t*a sthitam und asp*r*ish*t*am für identisch hält, oder wenigstens für Zeichen derselben Modification, während der Text selbst nichts weiter besagt, als dass Einige das h nicht als einen verweilenden Buchstaben (eine continua) betrachten. Dann sind aber die Erklärer selbst nicht ganz einig, denn einige schlagen vor im Texte aka*nt*hyasya zu lesen, und dies würde den Sinn des Sûtras dahin verändern, dass alle Ûshmans, mit Ausnahme des gutturalen, nicht als verweilend zu betrachten sind. M. Regnier vermuthet einen Fehler des Commentars, doch ist die Lesart aka*nt*hyasya hinlänglich, um die verschiedenen Fassungen zu erklären.

प्रयोक्तुरीहागुणसंनिपाते वर्णीभवन्गुणविशेषयोगात् ।
एकः श्रुतीः कर्मणाप्नोति बह्वीरेके [721] वर्णाञ्छाश्वतिकान्न कार्यान् [722] ॥ ४ ॥

DCCXXI. Der Wind, der ein und derselbe ist, nimmt, indem er beim Zusammentreffen mit der Eigenschaft, d. h. dem Willen des Sprechers, zum Laut wird, factisch viele Formen an, vermöge der Verbindung mit der jedesmaligen Eigenschaft.

Der Commentar macht den Sinn des Sûtras klarer als eine Uebersetzung es machen kann. Prayoktur vaktur îhâ, îhaiva gu*n*a îhâgu*nah*, tena sannipâte yoge ka*nt*hyasya vâyor, var*n*îbhavann iti, var*n*atvam âpadyamâna eka*h* san ka*nt*hya*h* sa vâyur gu*n*avi*s*esha-yogât; gu*n*â eva vi*s*eshâ gu*n*avi*s*eshâ*h*, tair yogâd ya*h* ka*nt*hyavâyur bahvî*h* *s*rutîr bahurûpâ*n*i karma*n*â kriyayâ prâpnoti.

Dann fährt Uva*t*a fort: Ke'tra gu*n*avi*s*eshâ*h*, yai*h* sa*m*yogâd var*n*ânâm *s*rutito vi*s*esho bhavati? Und er antwortet: Anupradâna-sa*m*sarga-sthâna-kara*n*a-parimânâkhyâ*h*. Tai*h* saha sa*m*yogâd var*n*ânâm rûpabhedo bhavati.

Als Beispiele giebt der Commentar dann folgende:

1) Verschiedenheit durch Anupradâna (Nachdruck): k und g haben dieselbe Stelle, die Kehle, und dieselbe Art (Kara*n*a), das vollständige Berühren. Sie unterscheiden sich durch den Nachdruck (Anupradâna); k ist tonlos, g tönend. Dasselbe gilt von den beiden gutturalen Ûshmans; h und Visarga. Sie haben dieselbe Stelle und dieselbe Art (Nichtberühren); aber h ist tönend, Visarga tonlos.

2) Verschiedenheit durch Sa*m*sarga (Beischluss): k und kh haben dieselbe Stelle (Kehle), dieselbe Art (Berühren), denselben Nachdruck (Ton); sie unterscheiden sich dadurch, dass kh den aspirirenden Beischluss hat. Dasselbe gilt von g und gh, und von g und ṅ, nur dass im letzten Falle der unterscheidende Beischluss nasal ist. Siehe den nächsten Vers.

3) Verschiedenheit durch Sthâna (Stelle): k und *k* haben dieselbe Art mit demselben Nachdruck; sie unterscheiden sich durch ihre Stelle, Kehle und Gaumen.

4) Verschiedenheit durch Kara*n*a (Art): i, *g* und y haben dieselbe Stelle (Gaumen), denselben Nachdruck (Ton), sie unterscheiden sich durch ihre Art; i hat Nichtberühren, *g* Berühren; y unvollkommenes Berühren.

5) Verschiedenheit durch Parimâ*n*a (Maass): dies bezieht sich auf Vocale, a und â etc. Dasselbe wird durch den folgenden *S*loka zusammengefasst:

> Anupradânât sa*m*sargât sthânât kara*n*avibhramât,
> *G*âyate var*n*avai*s*eshyam parimâ*n*â*k* *k*a pa*nk*amât.

Im Taittirîya-prâti*s*âkhya, 2, 11, wo dieser Vers steht, liest das MS. Bodl. vinyayât statt vibhramât, und dies ist entschieden das Richtige. Der Commentar erklärt vinyaya durch vinyâsa.

DCCXXII. Einige Lehrer sagen, dass die Buchstaben uranfänglich sind, nicht gemacht.

Dies heisst, dass sie nicht, wie eben beschrieben, und später noch weiter zu beschreiben, aus verschiedenen Bestandtheilen zusammengesetzt, sondern alle einfach und ewig sind. Dieser Gedanke kehrt auch später im Prâti*s*âkhya wieder, und ist auch in jüngern grammatischen Werken nicht ungewöhnlich.

आहुर्घोषं घोषवतामकारमेके ऽनुस्वारमनुनासिकानां[723] ।
सोष्मतां च सोष्मणामूष्मणाहुः सस्थानेन[724] घोषिणां घोषिणैव[725] ॥ ८ ॥

DCCXXIII. Einige sagen, dass das Geräusch der rauschenden Buchstaben das a sei, und, das Geräusch der Nasalen der Anusvâra.

Diese Lehrer nehmen an, dass a hinzutritt, um den dumpfen in einen tönenden Consonananten zu verwandeln, und dass der Anusvâra hinzutritt, um die nasalen Consonanten zu bilden.

DCCXXIV. Sie sagen, dass die Aspiration der Aspirirten durch den Ûshman derselben Classe stattfindet.

Dies heisst, dass k durch Verschmelzen mit *G*ihvâmûlîya zu kh, *k* mit *s* zu *k*h, *t* mit sh zu *t*h, t mit s zu th, p mit Upadhmânîya zu ph wird.

DCCXXV. Und die Aspiration der tönenden Aspirirten durch den tönenden Ûshman allein.

Hiernach entstehen gh, *g*h, *d*h, dh, bh aus g, *g*, *d*, d, b verschmolzen mit *h*.

(Hier endet der erste Varga.)

अत्रोत्पन्नावपर ऊष्मघोषौ[726] शीघ्रतरं सोष्मसु प्राणमेके[727] ।
रक्तो वचनो मुखनासिकाभ्यामेत[728]द्वर्णात्मगुणशास्त्रमाहुः[729] ॥ ९ ॥

DCCXXVI. Andere sagen, dass die Aspiration und das Rauschen dort (in den aspirirten und rauschenden Buchstaben selbst) entspringen.

Dies ist wahrscheinlich die Meinung derer, welche alle Buchstaben für uranfänglich und nicht zusammengesetzt halten. Uva*t*a erklärt aber atraiva durch soshmasu ghoshavatsu. Zu Sûtra 825 hebt er den Widerspruch zwischen Sûtra 726 und 723 noch besonders hervor.

DCCXXVII. Einige meinen, dass der Athem bei der Aspiration schneller sei.

Der Grund erhellt aus dem Commentar: soshmasu dvitîya*k*aturtheshu *s*îghrataram prâ*n*am eka â*k*âryâ manyante. Sarveshu var*n*eshu sthânakara*n*ânupradânâni trayo gu*n*â*h* samânâ*h*, soshmasûshmâ gu*n*o'dhika*h*. Tatra gu*n*abahutvân mâtrâkâlena *s*aighryâd *r*ite na *s*akyam u*kk*ârayitum iti teshâm *s*îghrataram prâ*n*am manyante.

Dann fährt Uva*t*a fort: Padakâre*n*âpy uktam, Prathamadvitîyâ*h* *s*vâsânupradânâ aghoshâ*h*, eke'lpaprâ*n*â, apare mahâprâ*n*â*h*; T*r*itîya*k*aturthâ nâdânupradânâ ghoshavanta*h*, eke'lpaprâ*n*â, apare mahâprâ*n*â iti. soshmasu mahâprâ*n*am vidadhad etam evârtham âha.

DCCXXVIII. Die gefärbte Aussprache findet statt durch Mund und Nase.

Va*k*ana, als masculin, ist, wie M. Regnier bemerkt, unregelmässig. MS. a. liest im Text rakto var*n*o, welches des Metrums wegen unmöglich ist, aber leicht zu rakta*s*

*k*a var*n*o verändert werden könnte. Als Beispiel giebt Uva*t*a nicht nur die fünf Nasale, sondern auch die nasalirten Vocale, wie सचाँ इद्रः ।

DCCXXIX. Dies nennen sie die Lehre von dem Wesen und den Eigenschaften der Buchstaben.

Dieser aus sechs Versen bestehende Abschnitt scheint also schon früher als ein selbstständiges Ganze bestanden zu haben. Das Wesen ist die Materie der Buchstaben, nämlich der Wind oder der Athem. Die Eigenschaften der Buchstaben, welche in diesem Abschnitt erklärt sind, sind: *S*vâsatâ, Hauch; Nâdatâ, Ton; Ubhayatâ, Hauch und Ton; Sp*r*ish*t*atâ, Berührung; Du*h*sp*r*ish*t*atâ, Geringe Berührung; Asp*r*ish*t*atâ, Nichtberührung der Organe; Ka*nth*asya viv*r*itatâ, Geöffnetsein der Kehle; Sa*m*v*r*itatâ, Verengerung der Kehle; Aghoshatâ, Geräuschlosigkeit; Goshatâ, Rauschen; Soshmatâ, Aspiration; Anunâsikatâ, Nasalirung.

नपुंसकं यदूष्मांतं तस्य बह्वभिधानजः ।
अनुस्वारो दीर्घपूर्वः सिष्यंतेषु पदेषु सः [730] ॥ ७ ॥

DCCXXX. Ein Neutrum, welches auf einen Ûshman endigt, hat vor dem im Plural entstehenden Anusvâra einen langen Vocal, in Wörtern welche auf si und shi endigen.

Der Zweck dieser und der folgenden Sûtras ist wohl nicht grammatische Regeln zu geben, denn diese gehören nicht in das Bereich eines Prâti*s*âkhya. Das Prâti*s*âkhya nimmt durchweg die Wörter als fertig und gegeben an, und beschäftigt sich nur mit der Aussprache derselben. Hätten nun dem Prâti*s*âkhya geschriebene Texte des Veda vorgelegen, so würde es sehr überflüssig erscheinen, eine Regel zu geben, welche verlangt, dass der Vocal, welcher dem Anusvâra im Plural der Neutra vorhergeht, lang gesprochen werde. Wenn aber, wie wir wissen, die Neigung existirte einen kurzen Vocal vor einem Anusvâra zu verlängern, dann tritt der Nutzen dieser und ähnlicher Regeln in ein neues Licht, indem sie allerdings dazu helfen Irrthümern in der Aussprache des Veda vorzubeugen. Die folgenden Auszüge aus dem Commentar bestätigen diese Auffassung, erlauben aber auch eine andere, wonach der Zweck des Sûtras nicht sowohl darin bestände die Länge des Vocals, als die Reinheit des Anusvâras zu schützen: durâmnânaniv*r*ittyartham anayo*h* *s*ikshâpa*t*alayor bahûnâm var*n*ânâm laksha*n*am kriyate . . . Katham punar durâmnânaprasaNga*h*? Santi hy atîrthoshitâ alasâ agu*n*adosha*g*ñâ anyonyâdhyâpakâ*h* sarvavar*n*ânyatva*g*anayitâra*h*; taddoshaniv*r*ittyartham â*k*âryе*n*a *s*ishyahitârtham idam ârabdham. Anusvârasya tâvat sthâne Nakâram *g*anayanti, tasmâd Nakârât param kakâram anta*h*pâtam, kakârât param shakâram apare *g*anayanti; havîNkshi. Weshalb die Regel nur für den Anusvâra, welchem ein langer Vocal vorhergeht, gegeben ist, erklärt Uva*t*a wie folgt: yathâ dîrghapûrvasya vyaktâ Nakâra*s*rutir, na tathâ hrasvapûrvasya. Der wahre Grund kommt aber zuletzt: Apara âhu*h*, anusvârasyopadhâm hrasvâm ke*k*id drâghayanta iva pa*th*anti, tanniv*r*ittyartham dîrghapûrva*h* parig*r*ihyate, etâvân *r*ikshv anusvâro dîrghâd ityevam anta*h*. Die letzten Worte sind aus Sûtra 736 genommen, und bezeugen deutlich die Absicht des Verfassers. Dass das Verlängern eines nasalirten Vocals ein gewöhnlicher Fehler war, geht aus Sûtra 809 hervor.

Als Beispiele giebt Uva*t*a:

Rv. VI, 4, 3. bhấsâ*m*si vaste sûryo ná *s*ukrá*h*.
Rv. V, 1, 4. *k*ákshû*m*shîva sûrye sám *k*aranti.
Rv. VII, 97, 2. ấ daívyâ v*rin*îmahé' vâ*m*si.
Rv. X, 116, 6. vy āryá indra tanuhi *s*rávâ*m*si.
Rv. VI, 52, 2. tápû*m*shi tásmai v*rig*inâni santu.
Rv. III, 39, 3. vápû*m*shi *g*âtấ mithunấ sa*k*ete.
Rv. X, 6, 3. ấ yásmin manấ havî*m*shy agnáu.

सः सा सौ सं पदांतेभ्यः पूर्वो ऽनाम्युपधस्तथा ।
यकारो वा वकारो वा पुरस्ताच्चेदसंधिजः[731] ॥ ८ ॥

DCCXXXI. Vor den Wortauslauten sa*h*, sâ, sau, sam ist der Anusvâra ebenso, d. h. hat einen langen Vocal vor sich, es muss ihm aber kein beugender Vocal vorhergehen (d. h. die Regel bezieht sich nur auf â), und das y oder v, welches (dem langen Vocal) vorhergeht, darf nicht durch Sandhi entstanden sein.

Beispiele: 1) vor sa*h*, Rv. IX, 41, 2. sâhvấ*m*so dásyum.
2) vor sâ, Rv. VII, 70, 5. su*s*ruvấ*m*sâ *k*it.
3) vor sau, Rv. I, 120, 2. vidvấ*m*sâv íd dúra*h*.
4) vor sam, Rv. X, 31, 2. *s*réyâ*m*sam dáksham.

Gegenbeispiele, wo y durch Sandhi entstanden:
Rv. I, 101, 2. yó vy ā*m*sam.

जिघांसन्पांसुरे मांसं पुमांसं पौंस्यमित्यपि ।
पदेष्वेवंप्रवादेषु[732] नामकार उपोत्तमे[733] ॥ ९ ॥

DCCXXXII. Auch in den Worten, welche solche Stämme haben als *g*ighâ*m*san, pâ*m*sure, mâ*m*sam, pumâ*m*sam, pau*m*syam, ist der dem Anusvâra vorhergehende Vocal lang.

Beispiele: 1) *g*ighâ*m*san, Rv. IV, 23, 7. drúham *g*ighâ*m*san dhvarásam.
Rv. VII, 86, 4. yát stotâram *g*ighâ*m*sasi sákhâyam.
2) pâ*m*sure, Rv. I, 22, 17. sámû*lh*am asya pâ*m*suré.
3) mâ*m*sam, Rv. I, 161, 10. mâ*m*sám éka*h* pi*m*sati sûnáyâbh*r*itam.
Rv. I, 162, 12. yé *k*ârvato mâ*m*sabhikshấm upâsata.
4) pumâ*m*sam, Rv. VII, 104, 24. índra *g*ahí púmâ*m*sam yâtudhấnam.
5) pau*m*syam, Rv. VIII, 63, 3. stushé tád asya paú*m*syam.
Rv. VIII, 63, 8. *k*ak*r*ishé tấni paú*m*syâ.

DCCXXXIII. Beim vorletzten Stamme (dem Stamme von pumâ*m*sam), wenn er ohne m ist, ist dies nicht der Fall.

Rv. I, 162, 22. pu*m*sá*h* putrấ̃ utá.

प्रश्लिष्टादभिनिहितान्[734]मांश्चत्वे ऽयांसमित्यपि[735] ।
एतावानृक्ष्वनुस्वारो दीर्घा[736]दितरथे[737]तरः ॥ १० ॥

DCCXXXIV. Auch nach einem Pra*s*lish*t*a- und Abhinihita-Sandhi ist der dem Anusvâra vorhergehende Vocal lang.

Ueber Pra*s*lish*t*a-Sandhis siehe Sûtra 119—123. Ueber Abhinihita-Sandhi Sûtra 138.

Beispiel für Pra*s*lish*t*a: Rv. X, 106, 11. á bhûtá-a*m*sa*h* wird á bhûtá*m*sa*h*.

Beispiel für Abhinihita: Rv. X, 63, 9. bháreshv índram suhávam havâmahe ʼ*m*homú*k*am. Hier ist e von havâmahe vor dem Anusvâra von a*m*homú*k*am zu stehen gekommen, und gehört so zu den Fällen, in welchen der Anusvâra einen langen Vocal vor sich hat.

DCCXXXV. Auch in mâ*m*s*k*atve und ayâ*m*sam.

Rv. IX, 97, 54. má*m*s*k*atve vâ p*r*i*s*ane vâ vádhatre.

Rv. II, 35, 15. áyâ*m*sam agne sukshitím.

In Bezug auf mâ*m*s*k*atve sehe man Sûtra 301, wo noch andere ähnliche Fälle vorkommen.

Ich muss bemerken, dass ich mir in der Umschreibung dieses Anusvâra nicht immer gleich geblieben bin, und dass es wohl am besten ist, denselben stets durch *m* auszudrücken; auch wo, nach der Auffassung *S*aunakas, nicht sowohl auf den Vocal Anusvâra folgt, als der Vocal selbst als nasalirt zu betrachten ist. So ist in mâ*m*s*k*atve das â, nach Sûtra 299 anunâsika; nach unserm Sûtra folgt dem â Anusvâra, und dies, wie Uva*t*a bemerkt, ist die Ansicht einer andern *S*âkhâ. Will man also den Anunâsika-Vocal vom Vocal, dem ein Anusvâra folgt, unterscheiden, so müsste man man mã̆s*k*atve und mâ*m*s*k*atve schreiben. Ein Vocal aber, der lang ist, und nasalirt und accentuirt, ist schwer zu drucken, und so ist es wohl in den meisten Fällen vorzuziehen, die Nasalität als Anusvâra zu schreiben, und, will man die Schreibung gewisser MSS. ganz genau wiedergeben, eine Ardha*k*andra darüber zu setzen. Also mâ*m*s*k*atve, oder mâm̆s*k*atve, tâ*m*s te oder tâm̆s te. Diese Schwierigkeit tritt natürlich nur in Vedischen Schriften ein. Im gewöhnlichen Sanskrit sind die Lautgesetze über Anusvâra und Nasalbuchstaben so fest, klar und einfach, dass Misverständnisse kaum möglich sind, selbst wenn man, wie ich oft thue, das etymologisch verständlichere m und n schreibt, wo diese Buchstaben durch vorhergehende oder nachfolgende Buchstaben in der Aussprache nothwendig modificirt werden. So, wenn ich purohitam ya*g*nasye schreibe, weiss Jeder, dass es purohita*m* ya*g*ñasya ist, und wenn mir einige Recensenten bemerken, dass sie die Entdeckung gemacht haben, dass auslautendes m vor y zu *m* und n nach *g* zu ñ werden muss, so kann ich nur erwiedern, dass wenige Gelehrten sie um diese Entdeckung sehr beneiden werden.

Uva*t*a hat nicht vergessen, dass, nach Sûtra 299, das â von mâ*m*s*k*atve anunâsika ist, oder Andere hatten es vor ihm schon hervorgehoben. Uva*t*a macht sich daher, nachdem er die richtige Erklärung gegeben hat, den Einwurf: ayam yogo ʼnarthaka*h*.

katham? mâ*msk*atveti nâyam anusvâra*h*, kim tarhy âdisvara*s* *k*ottareshâm pade 'pi (Sûtra 300) ity anunâsikasvara*h*. Ayâ*m*sam iti sa*h* sâ sau sam padântebhya*h* (Sûtra 731) ity eva siddham. Nânarthaka*h*. *S*âkhântare kila sânusvâram pa*th*anti; tat pradar*s*yate. Yady evam mâ*ms*pa*k*anyâ*h* (Sûtra 301) iti *k*a nipâtayitavyam. Naitad asti prayo*g*anam. *G*ighâ*m*san pâ*m*sure mâ*m*śam (Sûtra 732) iti mâ*m*sapravâdatvât siddham. Ayâ*m*sam ity etasya nipâtane proyo*g*anam m*r*igyam. [1])

DCCXXXVI. So weit ist in den *R*ikversen ein Anusvâra als auf einen langen Vocal folgend anzusehen.

DCCXXXVII. Anderswo ist er anders, i. e. hat der Anusvara keinen langen, sondern stets einen kurzen Vocal vor sich.

(Hier endet der zweite Varga.)

समापाद्यान्युत्तरे षट् पकारे राधो रथो ग्ना दिवो ज्ञा ऋतश्च ।
अंजःपा दुःप्रेति च पूर्वपद्यावनिंगयन्विक्रममेषु कुर्यात् [738] ॥ ११ ॥

DCCXXXVIII. Wenn p folgt, sind die sechs Wörter: râdha*h*, ratha*h*, gnâ*h*, diva*h*, *g*â*h*, *r*ita*h*, auch die ersten Compositionsglieder in añ*g*a*h*pâ und du*h*pra samâpâdya, d. h. sie verwandeln *h* in s oder *s*h. Bei ihnen stelle man (im Pada) das Visarga her, ohne mit Avagraha zu trennen [2]).

Die Bedeutung von samâpâdya, welches früher noch nicht gebraucht worden, wird im nächsten Vers gegeben. Die hier passende Bedeutung ist was sonst Upâ*k*arita heisst (Sûtra 260), d. h. Veränderung des Visarga zu s vor k oder p, so jedoch, dass das s auch zu sh werden kann. Vikrama, im Gegentheil, ist der Visarga, oder die Herstellung des Visarga.

Rv. VIII, 61, 14. tvám hi râdhaspate; Pada: râdha*h*pate.

Rv. V, 50, 5. eshá te deva netâ ráthaspáti*h*; Pada: rátha*h*páti*h*.

Rv. II, 38, 10. nárâ*s*á*m*so gnấspátir no avyâ*h*; Pada: gnấ*h*páti*h*.

Rv. X, 35, 2. divásp*r*ithivyór áva ấ v*r*i*n*îmahe; Pada, divá*h*p*r*ithivyó*h*.

Rv. V, 28, 3. sá *g*âspatyám; Pada: *g*â*h*patyám.

Rv. VIII, 26, 21. táva vâyav *r*itaspate; Pada: rita*h*pate.

Rv. X, 94, 13. yấmann añ*g*aspấ iva ghéd upabdíbhi*h*; Pada: añ*g*a*h*pấ*h*-iva.

Rv. IV, 25, 6. dushprâvyõ ' vahantéd ávâ*k*a*h*; Pada: du*h*pra-avyâ*h*.

Gegenbeispiel, um zu zeigen, dass die Regel nur Anwendung hat, wenn die beiden zuletzt erwähnten Wörter Vorderglieder eines Compositums sind:

Rv. X, 92, 2. imám añ*g*aspấm ubháye ak*r*i*n*vata; Pada: añ*g*a*h*-pấm.

---

1) prayo*g*anam*r*igyam udâhara*n*am. h. prayo*g*anam m*r*igyam udâhara*n*am. a. b. by.

2) Diese Regel, welche die Padahandschriften ziemlich genau beobachten, ist leider in meiner Ausgabe zuweilen übersehen worden, da ich die Weglassung des Avagraha, ohne den Grund davon zu wissen, für einen Schreibfehler ansah.

समापाद्यं नाम वदंति षत्वं तथा णत्वं सामवशांश्च संधीन् ।
उपाचारं लक्षणतश्च सिद्धमाचार्या व्याळिशाकल्यगार्ग्याः[739] ॥ १२ ॥

DCCXXXIX. Die Lehrer Vyâ*l*i, *S*âkalya und Gârgya nennen Samâpâdya die Verwandlung zu sh, zu *n*, die Sâmavas*a*s, und den Upâ*k*âra, wie er aus seiner Definition bekannt ist.

Das Metrum im vierten Stollen ist mangelhaft, da aber alle MSS. übereinstimmen, ist es kaum gerathen zu ändern.

Samâpâdya muss in sehr allgemeiner Bedeutung von diesen Lehrern gebraucht worden sein, wenn sie es gleichmässig auf Nati, Sâmavas*a*-Sandhi (Sûtra 61, Vocalverlängerung) und Upâ*k*âra anwenden.

ह्रस्वामर्धस्वरभक्त्यासमाप्तामनुस्वारस्योपधामाहुरेके ।
अनुस्वारं तावतैवाधिकं च ह्रस्वोपधं[740] दीर्घपूर्वं तदूनं[741] ॥ १३ ॥

DCCXL. Einige Lehrer sagen, dass ein kurzer Vocal, welcher einem Anusvâra vorhergeht, um eine halbe Svarabhakti verkürzt, und dass der Anusvâra, dem ein kurzer Vocal vorhergeht, um ebenso viel länger ist.

Svarabhakti, Vocalbruch, ist entweder eine halbe oder eine viertel Mâtrâ lang. In diesem Sinne wird sie in Sûtra 34 und 36 erklärt, während Sûtra 35 die Länge eines Consonanten als eine halbe Mâtrâ angiebt. Als ein solches Maass wird Svarabhakti z. B. in Sûtra 108 gebraucht. Nach unserm Sûtra würde also ein kurzer Vocal vor Anusvâra ¼ oder ⅛ Mâtrâ verlieren, und dieses ¼ oder ⅛ Mâtrâ zur Länge des Anusvâra (der halben Mâtrâ, siehe Sûtra 5) hinzugeschlagen werden. Als Beispiel giebt Uva*t*a Rv. I, 174, 1. tvá*m* rá*g*â.

DCCXLI. Sie sagen dass Anusvâra, dem ein langer Vocal vorhergeht, um ebenso viel, d. h. um eine halbe Svarabhakti, kürzer ist (und also der lange Vocal um soviel länger).

Als Beispiel giebt Uva*t*a: Rv. X, 54, 1. tá*m* sú te. Die folgende Bemerkung, welche M. Regnier aus seinen Handschriften anführt, findet sich nur in a. und by.; h. b. haben sie nicht: yâvatâ kâlenopadhayânupadhayâ (upadhâyâ nupadhâyâ, by.) vâ v*r*iddhir bhavati tâvân iheti na vi*g*ñâyate; tasmâ*k kh*âkhântara âgama*h* kartavya*h*. M. Regnier liest tâvân iha na vi*g*ñâyate, und nimmt es in dem Sinne, dass in der Schule des *S*aunaka diese Regel nicht beobachtet werde. Möglicherweise bezieht sich diese Randglosse aber blos auf die Länge der Svarabhakti, welche von früher her unbestimmt bleibt, ob es nämlich eine halbe oder eine viertel Mâtrâ sei; und der Zweck wäre dann nur zu bemerken, dass Auskunft über die bestimmte Länge der Verlängerung in einer andern *S*âkhâ zu erholen ist.

रेफो ऽस्त्यृकारे च[1] परस्य चार्धे पूर्वे ह्रसीयांस्तु न वेतरस्मात् ।
मध्ये स[742] तस्यैव लकारभावे धातौ स्वरः कल्पयतावॢकारः[743] ॥ १४ ॥

---

1) *r*ikâre *k*a, h. b. *r*ikârasya, a. *r*ikârasva, by.

DCCXLII. Im Vocal *r*i ist ein r, und in der ersten Hälfte des folgenden Vocals, nämlich des *r*î. Dieses aber ist kürzer als das andere, oder auch nicht. Das r ist in der Mitte des *r*i.

Nimmt man die letzten Worte madhye sa*h*, so wie sie Uva*t*a erklärt, sa rephas tasya *r*ivar*n*asya madhye drash*t*avya*h*, nâdau, nântye, so muss man im Text *r*ikâre lesen, da sonst ein Widerspruch zwischen *r*ikârasya ardhe pûrve, und *r*ikârasya madhye entstehen würde.

DCCXLIII. Wenn dies r zu l wird, so entsteht der Vocal *l*i in der Wurzel kalpayati.

Beispiel: Rv. X, 130, 5. téna *k*âk*l*ipra *r*íshayo manushyẫ*h*. Würde hier das l als Consonant betrachtet, so könnte k verdoppelt werden; vor einem Vocale aber ist dies unmöglich.

(Hier endet der dritte Varga.)

अनंतस्थं तमनुस्वारमाहुर्[744]व्याळिर्नासिक्यमनुनासिकं वा[745] ।
संध्यानि संध्यक्षराण्याहुरेके द्विस्थानतैतेषु तथोभयेषु[746] ॥ १५ ॥

DCCXLIV. Die Lehrer sagen, dass der vorher besprochene Anusvâra als nicht auslautend zu betrachten sei.

Dies muss sich auf den Abschnitt von Vers 7—10 zurückbeziehen. Dort wurden die Fälle beschrieben, in denen allein ein dem Anusvâra vorhergehender Nasal lang sein kann. Dazu ist aber die hier gegebene Restriction nöthig, nämlich dass die Regel sich nur auf inlautende Anusvâras bezieht. Denn es giebt viele andere Fälle, in welchen ein Vocal vor Anusvâra lang ist, nämlich vor auslautendem Anusvâra, wie z. B. Rv. VI, 4, 7. tvá*m* hí mandrátamam.

DCCXLV. Vyâ*l*i betrachtet jeden Anusvâra als entweder nâsikya, nasal, i. e. blos in der Nase gesprochen, oder als anunâsika, nasalirt, im Mund und Nase gesprochen.

Dies bezieht sich natürlich nur auf den wirklichen Anusvâra, wie in a*m*seshu, havî*m*shi, tvâ*m* râ*g*ânam etc. Dieser Anusvâra gilt nach früheren Regeln als nâsikya oder nasal, hier wird er, wenigstens nach Vyâ*l*i's Ansicht, auch als anunâsika, nasalirt, hingestellt. Uva*t*a sagt: anusvârasya pûrvoktam api nâsikâsthânam mukhanâsikyavidhitsayâ punar u*k*yate. Vidhitsâ ist mit vivakshâ zu vergleichen.

DCCXLVI. Einige Lehrer nennen die Sandhyaksharas, d. h. die Diphthongen e, o, ai, au (Sûtra 2) zusammengesetzt, da in beiden, in e, ai, sowohl als in o und au, Doppelstelligkeit statt hat.

Sandhyâni erklärt Uva*t*a durch sandhitavyâni oder sandhi*g*âni, und er fügt das Argument hinzu, yathânyâny akshar*â*ni svayam utpannâni, na tathemâni. Katham etad adhyavasîyate? Yato dvisthânatâ. Ka*nth*atâlusthânatâ, ka*nth*osh*th*asthânatâ *k*a.

संध्येषुकारोऽर्धमिकार उत्तरं युजोरुकार इति शाकटायनः[747]।
मात्रासंसर्गादवरे ऽपृथक्श्रुती[748] ह्रस्वानुस्वारव्यतिषंगवत्परे[749] ॥ १६ ॥

DCCXLVII. In diesen zusammengesetzten Diphthongen ist die erste Hälfte das a, die zweite das i; beim zweiten und vierten, in o und au, die zweite Hälfte das u, so sagt *S*aka*t*âyana.

Uva*t*a geht über die Worte des Sûtra hinaus, und giebt sogleich e als a + i, o als a + u, ai als a + î, au als a + û, fügt aber dann doch hinzu: yady evam, ekâraikârayor okâraukârayor vâ katham *s*ruti*vis*esha*h*? Denn allerdings würde nach diesem Sûtra kein Unterschied sein zwischen e und ai, o und au, wenn nicht die folgenden Sûtras genauere Bestimmungen gäben.

DCCXLVIII. Die zwei frühern, d. h. e und o, sind wegen des Verschmelzens der Mâtrâ's nicht nach ihren einzelnen Bestandtheilen zu vernehmen.

Die beiden Bestandtheile des e und o, d. h. a + i, und a + u, verschmelzen so vollkommen, dass man a und i, oder a und u nicht für sich hören kann.

So sagt der Commentar: Avare pûrve e o ity ete; mâtrâsa*m*sargât mâtrayo*h* samayo*h* kshîrodakavat sa*m*sargân na *g*ñâyate kvâvar*n*amâtrâ kva vevar*n*ovar*n*ayor iti; tasmât te akshare ap*r*ithak*s*rutî bhavata*h*.

DCCIL. Die zwei späteren, d. h. ai, au, sind wie die Verschlingung des kurzen Vocals und des Anusvâra.

Nach Sûtra 740 wird ein kurzer Vocal vor Anusvâra um eine halbe Svarabhakti, d. h. um eine viertel oder achtel Mâtrâ verkürzt, und der Anusvâra um eben so viel verlängert. Dasselbe gilt bei ai und au. Das Element des a wird verkürzt, das des i und u wird verlängert, und auf diese Weise wird das erste Element des a als vom zweiten Element des i oder u in der Dauer verschieden vernommen.

Uva*t*a: hrasvânusvârayor vyatishango'nukrânta*h*, hrasvâm ardhasvarabhaktyâsamâptâm iti; tadvad vyatishango veditavya*h* . . . Kim uktam bhavati? Yathâ tatra hrasvânusvâra*h* pâdamâtrâdhika upadhâ *k*a tâvannyûnâ, evam ihâpi drash*t*avyam: — ivarnovar*n*ayor bhûyasî mâtrâ, alpîyâsy avar*n*asya. Yasmât tayor vaishamyân na kshîrodakavat sa*m*sargo bhavati tasmât tayor avar*n*asya *k*evar*n*ovar*n*ayo*s* *k*a p*r*ithak*s*rava*n*am bhavati.

त्रीणि मंद्रं मध्यममुत्तमं च स्थानान्याहुः सप्तयमानि वाचः[750]।
अनंतरश्चात्र यमो ऽविशेषः[751] सप्त स्वरा ये यमास्ते[752] पृथग्वा[753] ॥ १७ ॥

DCCL. Die Lehrer sagen, dass es drei Stellen für die Stimme giebt, die tiefe, die mittlere und die hohe, jede mit sieben Yamas.

Die tiefe Stimme ist die Bruststimme, die mittlere die Kehlstimme, die hohe die Kopfstimme. Da jedoch die in den Sûtras der Prâti*s*âkhyas über diesen Gegenstand ge-

gebenen Erklärungen durchaus nicht klar sind, so füge ich den Commentar Uva*t*a's bei: vâ*k*as trî*n*i sthânâni; saptayamâni, sapta yamâ yeshu sthâneshu tâni saptayamâny âhur â*k*âryâ*h*. Teshu mandram urasi vartate, madhyamam ka*nth*e vartate, uttamam *s*irasi vartate. Etâni sthânâni svaravi*s*esha*n*âny api bhavanti; yathâ mandre*n*a svare*n*âdhîyate; mandrayâ vâ*k*â prâtar evo*kkh*vaset[1]); urasâdhîyata iti. Vergl. Atharva prât. 1, 14; Vâ*g*asan. Prât. I, 10; 30.

DCCLI. In diesen drei Stellen ist ein Yama ohne einen andern Yama nicht zu unterscheiden.

Uva*t*a: Atraishu sthâneshv anantaro' vyavahita yamo' vi*s*ish*t*o bhavati. Anantare yame vi*s*esho na *s*akyate dar*s*ayitum ityartha*h*.

Meine Uebersetzung weicht von der des Commentars ab. Sie ist nur ein Versuch einen Sinn zu finden, ohne dass ich für deren Richtigkeit einstehn will. Die Svaras, welche die sieben Yamas bilden, unterscheiden sich nur, d. h. nehmen nur dann einen festen Character an, wenn ein anderer Ton folgt. Dasselbe drückt wohl das Taittirîya-prât. durch teshâm dîpti*g*opalabdhi*h* aus.

DCCLII. Die sieben Svaras sind die Yamas.

Uva*t*a: Ye te sapta svarâ*h*, sha*dg*a-*r*ishabha-gândhâra-madhyama-pañ*k*ama-dhaivata-nishâdâ*h* svarâ iti gândharvavede samâmnâtâ*h* (dies ist ein Citat aus Pingala), tathâ sâmasu krush*t*a-prathama-dvitîya-t*r*itîya-*k*aturtha-mandra-atisvâryâ iti, te yamâ nâma veditavyâ*h*. Die Handschriften sind incorrect und theilweise von späterer Hand corrigirt. Der Text, wie ich ihn gegeben, beruht auf h; b. hat tathâsyamasu krakrâsh*t*amaprathamadvitîya*k*athurthamandrâtisvayoshv iti. Hieraus weiter verderbt die Lesart von a: yathâ sapta *s*ukrâsh*t*amaprathamadvitîya*k*aturthamandrâ iti svareshv iti. Die durch das von M. Regnier gegebene ash*t*ama erhobenen Schwierigkeiten fallen also weg. Der Amarakosha giebt: nishâda-rshabha-gândhâra-sha*dg*a-madhyama-dhaivatâ*h* pañ*k*ama*s* *k*ety amî sapta tantrîka*nth*otthitâ*h* svarâ*h*. Hier sind wohl die Namen ohne Bezug auf ihre wirkliche Reihenfolge gegeben. Hema*k*andra giebt in richtiger Folge: sha*dg*a-*r*ishabha-gândhârâ madhyama*h* pañ*k*amas tathâ, dhaivato nishâda*h* sapta tantrîka*nth*odbhavâ*h* svarâ*h*, und fügt hinzu, dass diese Svaras tiefe (mandra), mittlere (madhya), und hohe (târa) heissen, je nachdem sie aus der Brust, der Kehle oder dem Kopfe kommen.

In der Pâ*n*inîya-*s*ikshâ (v. 12) werden Nishâda und Gândhâra dem Udâtta, *R*ishabha und Dhaivata dem Anudâtta, Sha*dg*a, Pañ*k*ama und Madhyama dem Svarita zugeschrieben.

Erklärungen dieser Namen sind oft versucht worden, doch zeigt schon ihre Verschiedenheit, dass man sich ihres Ursprungs nicht mehr vollständig bewusst war. So citirt Râdhâkânt aus Nârada: sha*dg*am rauti mayûro hi, gâvo nardanti *k*arshabham, A*g*â virauti gândhâram, krauñ*k*o nadati madhyamam. Pushpasâdhâra*n*e kâle kokilô rauti pañ*k*amam, A*s*va*s* *k*a dhaivatam rauti, nishâdam rauti kuñ*g*ara*h*. Ein anderes Citat sagt: sa svaro ya*h* *s*rutisthâne svanan h*r*idayarañ*g*aka*h* Sha*dg*arshabhagândhâro madhyama*h*

---

1) prâta*h*savane *s*a*m*set, a. by. abweichend von b. h.

pañ*k*amas tathâ, Dhaivata*s* *k*a nishâda*s* *k*a svarâ*h* sapta prakîrtitâ*h*. Mayûra-v*r*ishabha-*kkh*âga-krauñ*k*a-kokila-vâ*g*ina*h*, Mâtanga*s* *k*a krame*n*âhu*h* svarân etân sudurgamân iti. Dann folgen mehrere Stellen um zu zeigen, dass diese Thiere zur Brunstzeit den pañ*k*ama schreien. Hierauf folgen etymologische Erklärungen: 1) Nishîdanti svarâ asminn iti Nishâda*h*. 2) Vâyu*h* samudgato nâbhe*h* ka*nth*a*s*îrshasamudgata*h* Nadaty *r*ishabha-vad yasmât tenaisha *r*ishabha*h* sm*r*ita*h*. 3) Vâyu*h* samudgato nâbhe*h* ka*nth*a*s*îrshasa-mâhata*h* Nânâgandhavaha*h* pu*n*yo gândhâras tena hetunâ. Gandhâro ' bhi*g*ano ' syeti gândhâra ity anye. Siehe auch oben wo gândhâra durch *kh*âga erklärt wird. 4) Sha*d*bhyo *g*âyate sha*dg*a*h*. Nâsâm ka*nth*am uras tâlu *g*ihvâm dantâ*ms* *k*a sa*ms*rita*h*, Sha*dg*a*h* sam-*g*âyate yasmât tasmât sha*dg*a iti sm*r*ita*h*. 5) Madhye nâbhide*s*e bhavo madhyama*h*. 6) Dhîmadbhir (sic) gîyata iti Dhaivata*h*. Oben wird dieser Ton den Pferden zugeschrieben. 7) Pañ*k*ânâm svarâ*n*âm pûra*n*a*h* pañ*k*ama*h*. Oder, Vâyu*h* samudgato nâbher uro-h*r*it-ka*nth*a-mûrdhasu Vi*k*aran pañ*k*amasthânaprâptyâ pañ*k*ama u*k*yate. Auf der nächsten Seite folgen noch weitere etymologische Erklärungen, aber sie führen auch zu keinem sichern Resultat.

DCCLIII. Oder die Yamas sind verschieden von diesen Svaras.

Uva*t*a: Athavâ svarebhya*h* p*r*ithagbhûtâ anye yamâ*h* svareshu vartante. Eteshâm m*r*idutvam tîksh*n*atvam *k*eti veditavyam.

Was der Sinn dieser Sûtras über die Sthânas und Yamas ist, lässt sich schwer bestimmen. Ich füge zunächst einige ähnliche Erklärungen aus dem Tattirîya-prâti*s*âkhya bei:

Im Taittirîya-prâti*s*âkhya II, 10, werden die drei Sthânas erwähnt, nachdem vorher die zwei Accente, der Hochton und Tiefton beschrieben sind. Es heisst dann mandra-madhyama-târâ*n*i sthânâni bhavanti, und dann folgt, wie bei uns, tatraikavi*ms*atir yamâ*h*, wo der Commentar ebenfalls yamâ*h* als svarâ*h* erklärt. Sodann II, 11, nachdem sieben Arten der Stimme beschrieben worden sind, heisst es von den drei letzten, dem mandra, madhyama und târa: „Mandrâdishu trishu sthâneshu sapta sapta yamâ*h*“. Der Commentar sagt: ekaikasmin sapta yamâ bhavanti. Yamâh svarâ udâttâdaya iti yâvat. Ke te yamâ ityâ*s*ankyottarasûtre*n*ottaram âha: „Krush*t*a [1])-prathama-dvitîya-t*r*itîya-*k*aturtha-mandra-atisvaryâ*h*“.

Meine unmaassgebliche Ansicht über diese Dinge ist die, dass unter den sieben Yamas wirklich sieben Töne einer Scala zu verstehen sind, und dass es zum Behuf der Vedarecitation drei Scalas gab, eine tiefe mit Bruststimme, eine mittlere mit Kehlstimme und eine hohe mit Kopfstimme. Auch halte ich dafür, dass was wir Accent nennen, nnd was für uns durchaus nichts Musikalisches hat, ursprünglich in allen Sprachen rein musikalisch war. Die Cantilena der Stimme stieg wirklich beim Hochton, fiel beim Tiefton, und hatte im Uebrigen eine mittlere Haltung (im pra*k*aya). Dabei kann es sehr wohl sein, dass verschiedene Schulen in der Wahl bestimmter Töne für jeden Accent von einander abwichen, auch ist es vollkommen richtig, dass, wenn nicht ein anderer

1) MS. Nr. 504 liest k*r*ish*t*a statt krush*t*a. MS. Nr. 478 hat krush*t*a, zuweilen kush*t*a.

Ton folgt (Sûtra 751), es unmöglich ist eine absolute Bestimmung eines gewissen Tones oder eines gewissen Accents zu geben. Die Note C für sich, in einer der drei Scalas, ist weder Hochton noch Tiefton. Ist aber C Tiefton, dann kann D oder E Hochton werden. Ich weiss, dass diese Ansicht von dem ursprünglich musikalischen Character der Accente weiterer Begründung bedarf, namentlich in ihrer Anwendung auf griechische προσῳδία und lateinischen *accentus*, d. h. Beisang. Für das Sanskrit steht sie aber ziemlich fest, und selbst späte Commentare sind sich der Identität der Svaras (Accente) mit den Yamas (Tönen) bewusst. So sagt das Tribhâshyaratna: „yo dvitîya*h* sa udâtta*h*, yau t*r*itîya*k*aturthau tau svaritapra*k*ayâv ityartha*h*."

तिस्रो वृत्तीरुपदिशंति वाचो विलंबितां मध्यमां च द्रुतां च[754]।
वृत्त्यंतरे कर्मविशेषमाहुर्[755]मात्राविशेषः प्रतिवृत्त्युपैति[756] ॥ १५ ॥

DCCLIV. Die Lehrer geben drei Arten der Stimme an, die langsame, mittlere und schnelle.

Uva*t*a: vilambitâm vâ*k*am adhyâpanâdishûpadi*s*anti, madhyamâm vyavahârâdishûpadi*s*anti, drutâm adhyayanasya bahurûpâbhyâsa upadi*s*anti.

DCCLV. Auch lehren sie dass im Wechsel der Art der Stimme der Unterschied gewisser Opferhandlungen liege.

Uva*t*a: vilambitâyâm prâta*h*savanam bhavati, madhyamâyâm madhyandinam savanam, drutâyâm t*r*itîyam savanam.

DCCLVI. Bei jeder der drei Arten der Stimme tritt eine besondere Mâtrâ ein.

Eine Mâtrâ ist das einfache Silbenmaass, und Uva*t*a sagt, dass eine Mâtrâ in der mittleren Art um ein Drittel länger ist als in der schnellen Art, und eine Mâtrâ in der langsamen Art um drei Theile länger als in der mittleren Art. Nach Anderen besteht der Unterschied in einem Viertel.

अभ्यासार्थे द्रुतां वृत्तिं प्रयोगार्थे तु मध्यमां ।
शिष्याणामुपदेशार्थे कुर्याद्वृत्तिं विलंबितां[757] ॥ १९ ॥
चाषस्तु वदते मात्रां द्विमात्रां वायसो ऽब्रवीत् ।
शिखी त्रिमात्रो विज्ञेय एष मात्रापरिग्रहः[758] ॥ २० ॥

DCCLVII. Beim Memoriren gebrauche man die schnelle Art, beim Opfer die mittlere, beim Unterricht der Schüler jedoch die langsame Art.

DCCLVIII. Der Holzhäher giebt eine Note von einer Mâtrâ, die Krähe eine Note von zwei Mâtrâs, der Pfau, wisse man, hat drei Mâtrâs, dies ist die Beschreibung der Mâtrâs.

Diese beiden Schlussverse sind von Uva*t*a nicht erklärt, möglicherweise sind sie

späteren Ursprungs. Der Text ist nach h. und by. gegeben. MS. b. hat vâshas tu vadate mâtrâm dvimâtrâm tâmaso ʻ bravît, trimâtram tu *s*ikhî brûte, nakulas tv arddhamâtrikam. MS. a. hat *k*âshas tu vadate mâtrâm dve mâtre vâyaso ʻ bravît, *s*ikhî trimâtro vi*g*ñeyo nakulas tv ardhamâtrikâm. Noch andere Abweichungen bemerkt M. Regnier aus den ihm zu Gebote stehenden Handschriften.

(Hier endet der vierte Varga.)

(Hier endet das dreizehnte Pa*t*ala.)

समुद्दिष्टा वर्णगुणाः पुरस्तान्निर्दिष्टानां सांहितो यश्च धर्मः ।
तदायापायव्यथनानि दोषास्तान्व्याख्यास्यामो ऽत्र निदर्शनाय[759] ॥ १ ॥

DCCLIX. Die Eigenschaften der Buchstaben sind früher angegeben, und was die Form der aufgeführten Buchstaben in der Sanhitâ ist. Das Hinzufügen, Weglassen und Aendern derselben sind Fehler, diese werden wir hier erklären, um sie nachzuweisen.

Uva*t*a: âyo nâmâsato var*n*asyopa*g*ana*h* . . . . apâyo nâma sato ʻ pakarsha*h* . . . . vyathanam nâma sato ʻ nyathâ*s*rava*n*am. Beispiele folgen später.

निरस्तं स्थानकरणापकर्षे[760] विहारसंहारयोर्व्यासपीडने[761] ।
ओष्ठाभ्यामंबूकृतमाह नष्टं दुष्टं[762] मुखेन सुषिरेण शूनं[763] ॥ २ ॥

DCCLX. Der Fehler *Nirasta* (n.) tritt ein beim Wegziehen des passiven und activen Organs.

Man kann hier wohl kara*n*a nur im Sinne von actives Organ nehmen, wie es in Sûtra 716 erklärt worden ist, da das sogenannte Machen, welches Ton und Tonlosigkeit etc. hervorbringt, nicht gut weggezogen werden kann. Man beachte auch die folgenden Sûtras.

DCCLXI. Beim Ausdehnen und Zusammenziehen (der sthânas und kara*n*as) entstehen die Fehler Vyâsa und Pî*d*ana.

Uva*t*a: Vihâro vihara*n*am vistâra*h*, sa*m*hâra*h* sa*m*hara*n*am anyathâ kara*n*am, samko*k*anam vâ; kasya? sthânakara*n*ayor vihâre vyâso nâma dosho *g*âyate. sa*m*hâre pî*d*anam *k*a. Vyâso ʻ vive*k*a*h* pî*d*anam dvirbhâva*h*, tâv api parihartavyau.

DCCLXII. Das was man geschlossen mit den Lippen ausspricht, ist der Fehler Ambûk*r*ita.

Die Worte âha dush*t*am könnten auch, trotz des dazwischen kommenden Duals, auf die frühern Sûtra, wie auf das folgende ausgedehnt werden.

DCCLXIII. Was man mit losem Munde ausspricht, ist der Fehler *S*ûna.

*M m**

Uva*t*a: sushire*n*a vilambitena mukhena yadâha vaktâ tad dush*t*am *s*ûnam nâma veditavyam.

संदष्टं तु व्रीडन आह हन्वोः[764] प्रकर्षणे तदु विक्लिष्टमाहुः[765] ।
जिह्वामूलनिग्रहे ग्रस्तमेतन्[766]नासिकयोस्त्वनुषंगे ऽनुनासिकं[767] ॥ ३ ॥

DCCLXIV. Beim Herabziehen der beiden Kinnladen macht man den Fehler Sandash*t*a.

DCCLXV. Beim Vorziehen derselben machen sie den Fehler Viklish*t*a.

Vrî*d*ana oder vrîlana ist ein ungewöhnliches Wort, welches Uva*t*a durch hanvor nî*k*airbhâva erklärt. Der Gegensatz dazu ist offenbar prakarsha*n*a, dieses aber erklärt Uva*t*a durch sarvatas *k*alanam. Sandash*t*a wäre zusammengebissen, viklish*t*a offenstehend, und hiernach müssen wir uns die durch vrî*d*ana und prakarsha*n*a angedeutete Stellung der Kinnbacken vorstellen. Siehe Sûtra 782.

DCCLXVI. Wenn die Zungenwurzel steif ist, so ist der Fehler Grasta.

Uva*t*a erklärt nigraha, welches die am besten beglaubigte Lesart ist, durch stambhanam.

DCCLXVII. Wenn die Aussprache sich an die Nasenhöhlen anlegt, so ist der Fehler Anunâsika.

अयथामात्रं वचनं स्वराणां[768] संदंशो व्यासः पीडनं निरासः[769] ।
ग्रासः[770] कंठ्ययोरनुनासिकानां संदष्टता विषमरागता वा[771] ॥ ४ ॥

DCCLXVIII. Vocale werden nicht je nach ihrer Länge ausgesprochen.

DCCLXIX. Auch treten für Vocale die Fehler Sanda*m*sa (Sûtra 763), Vyâsa (Sûtra 760), Pî*d*ana (Sûtra 760), und Nirâsa (Sûtra 759) ein.

DCCLXX. Grâsa (Sûtra 765) tritt für die gutturalen Vocale, a und â, ein.

DCCLXXI. Für die nasalirten Vocale treten die Fehler Sandash*t*atâ (Sûtrâ 763) und Vishmarâgatâ (ungleiche Nasalirung) ein.

Die meisten dieser Vocalfehler sind früher bei den Consonanten erwähnt. Der letzte Fehler, vishamarâgatâ wird von Uva*t*a erklärt: na hi râgam pratyâkhyâyânunâsikâ vartante; tasmâd vishamarâgatâdosha u*k*yate; ákratā̃ émi (Rv. X, 34, 5); abhrá ā̃ apá*h* (Rv. V, 48, 1).

सांतःस्थानामादिलोपांतलोपा[772]वदेशे वा वचनं व्यंजनस्य[773] ।
अन्योन्येन व्यंजनानां विरागो[774] लेशेन वा वचनं पीडनं[775] वा ॥ ५ ॥

DCCLXXII. Bei Buchstaben, welche von einem Anta*h*sthâ (y, r, l, v) begleitet sind, tritt Verlust des ersten oder letzten ein.

Als Beispiele gelten pibâ (h)y asya, oder pibâ nisha(d)ya; hier fällt der erste Buchstabe aus. Ind(r)a vây(v)o*h*.

DCCLXXIII. Oder Aussprechen eines Consonanten am unrechten Orte.

Uva*t*a giebt eine Anzahl von Wörtern, in denen nach einem s ein ungehöriges t gesprochen wird, wie as(t)man, stómair abhuts(t)mahi (Rv. IV, 52, 4). uts(t)nâya (Rv. II, 15, 5); vi*s*váps(t)nyasya (Rv. VII, 42, 6). Er fügt dann andere Beispiele hinzu, wo nicht ein Consonant, sondern ein Vocal eingeschoben wird, nämlich ein i in yaksh(i)mam, ein u in vish(u)*n*u*h*.

DCCLXXIV. Auslöschen eines Buchstabens durch einen andern.

Uva*t*a: vyañ*g*anânâm anyonyena saha virâga*h* k*r*iyate, sa dosha*h*. Als Beispiel giebt er Rv. VIII, 68, 14: úpa mâ shá*d* (d)vâdvâ, und sagt: atra *d*akârât parasya dakârasya virâga*h* k*r*iyate ' *g*ñât*r*ibhi*h*.

DCCLXXV. Oder Aussprechen mit Schwäche oder mit grossem Nachdruck.

Uva*t*a erklärt: le*s*ena prayatna*s*aithilyena, pî*d*anam atiprayatna*h*.

(Hier endet der erste Varga.)

घोषवतामनुनादः पुरस्तादादिस्थानां क्रियते धारणं वा [776] ॥
सोष्मोष्मणामनुनादो ऽप्यनादो [777] लोमश्यं च क्ष्वेडनमूष्मणां तु [778] ॥ ६ ॥

DCCLXXVI. Vor anlautenden tönenden Buchstaben wird ein Ton gemacht, oder ein Zurückhalten.

Uva*t*a erklärt anunâda*h* einfach durch dhvani*h*, dhâra*n*am durch anupalabdhi*h*. In hvayâmi tritt also entweder der Fehler ein, dass man vor h einen tönenden Vorschlag hört, (a)hyayâmi, oder, um diesen Fehler zu vermeiden, wird h gar nicht hörbar ausgesprochen. Andere nehmen dhâra*n*a in der Bedeutung von dvirva*k*a*n*a, und beziehen es auf die Aussprache *gg*yotishk*r*it statt *g*yotishk*r*it. Eine Randglosse in h. fügt zu dhâra*n*am hinzu, vâra*n*am veti pâ*th*a*h*, und diese Lesart findet sich wirklich im Berliner MS 595. Vergleiche auch Sûtra 393. Die Verbindung von anunâda*h* mit purastât ist auffallend.

DCCLXXVII. Vor (anlautenden) Aspirirten und Sibilanten tritt Ton ein, und auch Tonlosigkeit.

So nimmt Uva*t*a das Sûtra, ohne aber einen klaren Sinn zu gewinnen. Er sagt: soshma*n*âm ûshma*n*âm api purastât padâdisthânâm anâdo ' sabda*h*, anunâda*s* *k*a kriyate, yathâ, abhikhyâya, *kh*âyâm iva, *s*kotanti, stauti. Man kann anâda kaum als Adjectiv zu anunâda nehmen, denn die beiden Worte würden sich aufheben, man müsste denn anunâda einfach im Sinne von Beisatz nehmen; und doch kann man es kaum einen

1) goshavatâm purastâd anunâdo dhvani*h* kriyate, athavâ teshâm ghoshavatâm dhâra*n*am nâmânupalabdhi*h*. Man vergleiche die Erklärung durch anupalabdhi im Taitt.-Pr. II, 11.

Fehler nennen, wenn den Aspirirten und Spiranten ein Nichtton, d. h. kein Ton vorausgeht. Die ganze Beschreibung ist dunkel, und wahrscheinlich von mir falsch verstanden.

DCCLXXVIII. Auch tritt für die Ûshmans Rauhheit oder starkes Zischen ein.

Ich übersetze loma*s*ya durch Rauhheit (δασύτης), denn die besten MSS. h. b. by. lesen: loma*s*yam nâmâsaukumâryam, kshve*d*anam nâmâdhiko var*n*asya sarûpo dhvani*h*.[1]) Ein Gegensatz zwischen den Fehlern ist nicht nothwendig, wie Sûtra 784 zeigt, wo barbaratâ durch asaukumâryam ausgedrückt ist. Uva*t*a fügt aghoshânâm bei, um h auszuschliessen.

वर्गेषु जिह्वाप्रथनं चतुर्षु[779] ग्रासो मुख्ये[780] प्रतिहारश्चतुर्थे[781] ।
सरेफयोर्मध्यमयोर्निरासो[782] निक्लेशः स्थाने सकले चतुर्थे[783] ॥ ७ ॥

DCCLXXIX. In den vier (ersten) Vargas wird die Zunge zu breit gemacht.

DCCLXXX. Im ersten Varga tritt Grâsa ein. Siehe Sûtra 766 und 770.

DCCLXXXI. Im vierten Varga tritt Pratihâra, zu kräftiger Anschlag, ein.

Uva*t*a: atiprayatna*h* pratihâra*h*. (MS. b. atipratiyatna).

DCCLXXXII. Für die mittleren der vier Vargas, die Palatalen und Lingualen, wenn sie mit r verbunden sind, tritt Nirâsa ein. (Siehe Sûtra 760.)

Uva*t*a: saha rephena vartete iti sarephau, eteshâm eva *k*atur*n*âm vargâ*n*âm yau madhyamau vargau tayo*s* *k*a rephasya *k*a nirâso nâma dosho bhavati.

DCCLXXXIII. Im vierten Varga tritt Vikle*s*a, i. e. Undeutlichkeit, ein in Bezug auf das Organ und Alles was dazu gehört.

Uva*t*a: *k*aturthe varge sthâne sakale. Saha kalâbhi*h* sakalam; kalâ avayavâ*h*. Ke te? kara*n*âdaya*h*. Teshu kara*n*âdishu sthâne *k*a vikle*s*o nâma dosho bhavati. Vikle*s*o ' vai*s*adyam ity eko ' rtha*h*. (vikle*s*e ' vai*s*adyam, by. vikle*s*o ' vaishamyam ity eko ' rtha*h*, b; deest in a.) Siehe Sûtra 765.

अतिस्पर्शो बर्बरता च रेफे[784] जिह्वांताभ्यां च वचनं लकारे[785] ।
श्वासो ऽघोषनिभता वा हकारे[786] निरासो ऽन्येषूष्मसु पीडनं वा[787] ॥ ८ ॥

DCCLXXXIV. Für r tritt zu viel Berührung und Rauheit ein.

Das r als Halbvocal verlangt als kara*n*a geringe Berührung, du*h*sprish*t*a (Sûtra 718), oder îshatsp*r*ish*t*a. Bei einem zu hohen Grade der Berührung tritt Schnarren ein. Uva*t*a unterscheidet zwischen Atispar*s*a und Barbaratâ, und betrachtet sie als zwei Fehler. Du*h*sp*r*ish*t*a*h* sa repho ' tisp*r*i*s*yate, barbaratâ *k*o*k*yate. tau doshau rephasya var*g*ayet. Barbaratâpy asaukumâryam.

---

1) MS. h. hat an der Seite aviveka*h*, var*n*asyâsarûpo dhvani*h*. Sthânakara*n*ayo*h* purastâd udâh*r*itam iti v*r*itti*h*.

DCCLXXXV. Auch tritt für das l noch die Aussprache mit den beiden Enden der Zunge ein.

Die richtige Aussprache des l geschieht mit der Zungenspitze, man kann aber ein l auch mit den Seiten der Zunge aussprechen, und dies wird wohl durch *g*ihvântâbhyâm ausgedrückt. Uva*t*a meint, dass das *k*a auch die andern beiden Fehler, Atispar*s*a und Barbaratâ auf das l herüberzieht.

DCCLXXXVI. Beim h sind die Fehler Hauch und Aehnlichkeit mit Geräuschlosen.

Nach Sûtra 714 verlangt h sowohl Hauch als Ton. Uva*t*a sagt also, dass wenn h zu viel Hauch hat, es ein Fehler ist, und ebenso wenn h in der Aussprache fast geräuschlos wird. *S*vâso vâdhiko, 'ghoshasad*ri*satvam vâ hakârasya doshau lakshayet.

DCCLXXXVII. Bei den anderen Ûshmans treten die Fehler des Nirâsa oder Pî*d*ana ein. Siehe Sûtra 760, 761.

स्वरात्परं पूर्वसस्थानमाहुर्दीर्घान्निरस्तं तु विसर्जनीयं [788] ।
कंठ्याद्यथा रेफवतस्तथाहू [789] ॠकात्तु नासिक्यमपीतरस्मात् [790] ॥ ९ ॥

DCCLXXXVIII. Nach einem langen Vocal sprechen sie den Visar*g*anîya mit demselben Organ als den vorhergehenden Vocal aus, sodass er seine eigene Stelle verliert.

Das richtige Organ des Visar*g*anîya ist die Kehle, und zu demselben Organ gehören die Vocale a, â. Andere Vocale gehören zu andern Organen, und folgt auf diese der Visarga, so wird er fehlerhaft mit dem Organ gesprochen, dem der vorhergehende lange Vocal zugehört. Als Beispiele giebt Uva*t*a ganz richtig: rathî*h* (nicht sthâ*h*), vadhû*h*, agne*h*, vâyo*h*. Dann folgt eine lange Discussion, die besser weggeblieben wäre, denn sie führt zu nichts. Man wendet nämlich ein, dass derselbe Fehler auch nach kurzen Vocalen eintrete, wie in agni*h*, vâyu*h* etc.; muss sich aber doch damit zufrieden geben, dass der Verfasser des Prâti*s*âkhya für gut befunden, diesen Fehler nur nach langen Vocalen zu constatiren. Sodann wird eine andere Erklärung versucht, wonach dieses Sûtra nicht sowohl einen Fehler registrirt, als eine Regel giebt, da es selbst für die Götter unmöglich sei, einen Visarga nach einem Vocal, sei er kurz oder lang, anders als mit dem Organe auszusprechen, mit dem der vorhergehende Vocal ausgesprochen wird. Auch hier steht dîrghât im Wege und wird als *metri causâ* hinzugefügt betrachtet (v*ri*ttava*s*eneha pa*th*itam drash*t*avyam), und das Endresultat bleibt, dass einige Lehrer diese Aussprache als fehlerhaft, andere sie als richtig betrachten.

DCCLXXXIX. Nach dem (langen) gutturalen Vocal sprechen sie den Visar*g*anîya wie nach dem *ri* aus, d. h. mit der Zungenwurzel, als *g*ihvâmûlîya.

Uva*t*a: rephavata*h* i. e. *ri*kârât. Man spricht also den Visarga von devâ*h* wie den von mât*rî**h* aus, was ein Fehler ist. Und zwar tritt der Fehler nur nach langem â ein, nicht nach kurzem.

DCCXC. Auch sprechen sie nach nasalirtem â, und auch nach nasalirtem *r*î, den Visar*g*anîya als Nâsikya aus.

Als Beispiele giebt Uva*t*a svatavâm̐*h* pâyu*h*, und n*r*îm̐*h* patibhya*h*, sodass es klar

ist, dass der Fehler darin besteht, dass man den Visar*g*anîya nicht rein, sondern nasalirt spricht.

संयोगादेरूष्मणः पूर्वमाहुर्विसर्जनीयमधिकं स्वरोपधात्[791] ।
परं यमं रक्तपराद[792]घोषादूष्माणं वा घोषिणस्तत्प्रयत्नं[793] ॥ १० ॥

DCCIXC. Vor einem Ûshman, der auf einen Vocal folgt, und der zu Anfang einer Consonantengruppe steht, sprechen sie einen überflüssigen Visar*g*anîya aus.

Dies ist eine Art von Krama, und der Fehler besteht darin, dass die Verdoppelung eintritt, auch wo dem Ûshman ein Buchstabe vorhergeht, und dass der Ûshman nicht verdoppelt, sondern durch Visarga ersetzt wird. (Siehe Sûtra 386.)

Rv. III, 21, 2. pâvaka te(*h*) stokấ*h* *sk*otanti.

Rv. X, 132, 2. abhí(*h*) shyâma.

Es ist möglich, dass im ersten Citat auch stoká *sk*otanti als Beispiel zu betrachten ist, da der auslautende Visarga von stokấ*h* durch Vaktra-sandhi weggefallen sein kann. (Siehe Sûtra 255).

DCCVIIIC. Nach einem tonlosen Ûshman, welcher einen Nasal nach sich hat, sprechen sie einen Yama aus. Siehe Sûtra 413.

Als Beispiele dienen: p*ris*(s̈)ni*h* vish(s̈h)*n*u*h*, s(s̈)nâtvâ. Nach Sûtra 405 treten Yamas nur nach Spar*s*as ein, nicht nach Ûshmans; der Fehler liegt also hier darin, dass man nach dem Ûshman und vor dem Nasal einen Zwilling oder Doppelgänger des Ûshman beifügt. Und hier bemerke ich, dass ich mich durch Sûtra 812 irre leiten liess, als ich, in Abweichung von Colebrooke, und von meiner eigenen früher ausgesprochenen Ansicht, diese in Sûtra 405 erwähnten Zwillinge als ihren Zwillingsbrüdern vorhergehend, anstatt folgend, betrachtet habe. Es ist ganz wahr, und physiologisch richtig, dass im Deutschen ein nasaler Zwilling, in Wörtern wie Agnes, vor dem g zum Vorschein kommt, dies ist aber nicht der als berechtigt anerkannte Yama, sondern wird erst später als ein Fehler in der Aussprache erwähnt (Sûtra 812). Der als berechtigt anerkannte Yama besteht darin, dass wo ein Nasal auf eine Muta folgt, und man nicht nach der Muta entschieden absetzt, ein gleitender Zwischenlaut eintritt, theilweis der Muta ähnlich (Sûtra 408), theilweis schon nasalirt (Sûtra 409).

So hören wir in Athmen vor dem m noch die letzte Hälfte des angeschlagenen Dentals, während der Mund bereits die für den Nasal nöthige Stellung angenommen hat, und dieser Reflexlaut ist von den Indern unter dem Namen der Yamas fixirt. Siehe Colebrooke, Sanskrit Grammar, p. 8. „When the fifth letter of a set (viz. a nasal consonant) follows immediately after one of the four first of the set, this is doubled; and the letter thus interposed (or understood, for it is not usually inserted) is called its twin.“ Auch Mr. W. D. Whitney hat die Lage der Zwillinge richtig erkannt, im Journ. of the Amer. Orient. Soc. VII, p. 393. Ueber Drillinge siehe Sûtra 811.

DCCVIIC. Nach dem tönenden Ûshman, dem h, dem ein Nasal folgt, sprechen Einige entweder einen (tönenden Buchstaben) von gleichem Charakter, oder einen Ûshman als Yama.

Die Beispiele sind brahma und ahnâ. Hier sollte zwischen h und den Nasalen nach der Regel kein Yama eintreten. Der Fehler in der Aussprache besteht, wie es scheint, im Einschub eines Yama, dessen Character dann besonders erklärt wird. Wenn Uva*t*a tatprayatna durch ghoshi*n*am tulyaprayatnam erklärt, so könnte dies nur gh sein. Ueber prayatna siehe Pâṇini I, 1, 9. Der Ûshman als Yama hingegen, wenn diese Auffassung richtig ist, wäre die Wiederholung des h, während bereits der Ansatz zur Aussprache des Nasal gebildet ist. Die Sache ist dunkel, und wird durch die andern Prâti*s*âkhyen (Vaj. Pr. I, 80[1]); Âth. Prât. I, 100) nicht aufgeklärt. Nach Sûtra 383, Anm., kann in brahma Krama eintreten, sodass dann das h von dem m durch einen einfachen Nasal, i. e. durch ein anderes m, getrennt würde; brah(m)ma.

(Hier endet der zweite Varga.)

शुनश्शेपो निष्षपी शास्सि निष्षाळविक्रमान्ब्रह्म विष्णु स्म पृश्निः[794] **।**
स्पर्शोष्मसंधीन्स्पर्शरेफसंधीनभिप्रायांश्च परिपादयंति[795] **॥ ११ ॥**

DCCVIC. Die Wörter suna*ss*epa, nishshapî, *s*âssi, nishshâ*t*, wenn sie nicht Visarga nehmen, brahma, vish*n*u, sma, p*r*i*s*ni*h*.

Dies ist ein Sûtra, welches anscheinend sinnlos ist, und welches durch den Commentar wenig aufgeklärt wird. Die Lesart vikramân ist durch alle MSS. beglaubigt, gegen vikramâ bei M. Regnier. Uva*t*a sagt: *s*una*s*sepa*h*, nishshapî, *s*âssi, nishshâ*t*, brahma, vish*n*u*h*, sma, p*r*i*s*ni*h*, ity ete avikramâ bhavanti; eteshu kramo visar*g*anîya*h*. Sa dosho var*g*ya*h*.

Die einzige Weise, wie ich mir dieses Sûtra erklären kann, ist, dass ich es als vom vorigen Sûtra abhängig auffasse, sodass der Accusativ avikramân von âhu*h* regiert wäre. Dann würden diese Wörter als Beispiele der im Vorigen erwähnten Fehler gelten. Der in Sûtra 791 erwähnte Fehler ist, dass man, wenn ein Ûshman zu Anfang einer Consonantengruppe steht, dem Ûshman einen Visar*g*anîya vorschlägt. Nimmt man nun die vier ersten als avikrama, d. h. als mit Ûshman, und nicht mit Visarga gesprochen (was nach Sûtra 251 das Richtige ist), so bilden *ss*, shsh, ss Beispiele zu Sûtra 791. Wir haben einen Ûshman, der auf einen Vocal folgt, und der zu Anfang einer Consonantengruppe steht. Nach Sûtra 378 und 387 tritt hier kein Krama, i. e. keine Verdoppelung der Sibilanten ein. Der in Sûtra 791 beschriebene Fehler würde also hier eintreten können, und so thun wir wohl am besten, diese Wörter als weitere Beispiele zu Sûtra 791 zu nehmen.

1) Dieses Sûtra kann natürlich nicht bedeuten, dass der Nâsikya und die Labialen gemeinsame Stelle und Hervorbringungsweise haben. Kara*n*a bedeutet hier nicht, wie sonst, das Machen, die Hervorbringungsweise, den prayatna*h*, die var*n*âtmagu*n*atattvatâ, sondern das active Organ. Siehe Sûtra 716. Der Sinn ist also, dass bei den Labialen das active (kara*n*a) und passive (sthâna) Organ bei der Hervorbringung des Contacts dasselbe ist, nämlich die Lippen. Dasselbe gilt für den Nâsikya. Er ist ein reiner Nasallaut, während die anunâsika oder nasalirten Buchstaben stets zwei verschiedene Organe haben. Ein nasalirter Vocal hat das Organ des Vocals und die Nase. Ein nasalirter Halbvocal hat das Organ oder die Organe des Halbvocals und die Nase. Ein nasalirter Sparsa hat das Organ oder die Organe des Sparsa und der Nase. Giebt es nasalirte Ushmans, sei es nun fehlerhaft oder richtig, so würde auch für diese Doppelstelligkeit gelten.

Die andern Wörter brahma, vish*n*u, sma, p*r*i*s*ni fügen sich gleichfalls dieser Erklärung, indem sie alle passende Beispiele zu Sûtra 792 und 793 sind.

Ob dies die richtige Erklärung ist, und den Gedanken *S*aunaka's wiedergiebt, ist schwer zu sagen. Uva*t*a hat indessen eine andere Auffassung, doch liesse sich auch seine Erklärung in dieser Weise deuten, wenn man die Wörter brahma, vish*n*u*h*, sma, p*r*i*s*ni*h* wegliesse. Man übersetzte dann: „diese sind hier ohne Visarga gegeben, und ihr Krama, d. h. ihre Verdoppelung, ist der in Sûtra 791 erwähnte überflüssige Visar*g*anîya. Dieser Fehler ist zu vermeiden."

DCCVC. In den Spar*s*oshma-Sandhis (Sûtra 293), in den Spar*s*arepha-Sandhis (Sûtra 290), und in den Abhiprâyas (Sûtra 287) sprechen sie Anusvâra aus (statt den Vocal nasal zu sprechen).

Meine MSS. a. b. h. by. lesen paripâtayanti. Es kann aber wohl kaum ein Zweifel sein, dass die in einem MS. von Mr. Whitney und in einer Marginalglosse des MS. 595 in Berlin gegebene, und von M. Regnier angenommene Lesart paripâdayanti die allein richtige ist. Man sehe Sûtra 234, 242, 342.

Beispiele: 1) Spar*s*oshmasandhis, Rv. IX, 91, 5. **ताँस्ते अश्याम.** Hier wird das n von tân zu Visarga (Sûtra 295), und der vorhergehende Vocal, nach Sûtra 299, wird anunâsika, d. h. nasalirt. Statt dessen begehen einige den Fehler, den Vocal rein zu lassen und Anusvâra folgen zu lassen. Der Unterschied kann nicht gross sein, und verschiedene Schulen sind verschiedener Ansicht. Siehe Sûtra 735.

2) Spar*s*arephasandhi, Rv. VIII, 35, 21. **रश्मीँरिव.** Hier wird nach Sûtra 289 das auslautende n von ra*s*mîn in r verwandelt, und nach Sûtra 299 wird der vorhergehende Vocal anunâsika. Der Fehler ist derselbe wie vorher. Man spricht ra*s*mî*m*r iva statt ra*s*mi͐r iva.

3) Viv*r*ittyabhiprâya, Rv. VII, 91, 3. **पीवोअन्नाँ रयिवृधः** Nach Sûtra 287 fällt n hinter â weg; nach Sûtra 299 wird â anunâsika. Der Fehler ist, dass man pîvoannâ*m* rayiv*r*idha*h*, statt pîvoannâ͐ rayiv*r*idha*h* spricht.

स्वरौ कुर्वंत्योष्ठ्यनिभौ सरेफौ तिस्रो मातॄस्त्रीन्पितॄन्यन्नृभिर्नॄन् । [796]
दंत्यान्सकारोपनिभानघोषान् रथ्यः पृथ्वी पृथिवी त्वा पृथीति [797] **॥ १२ ॥**

DCCIVC. Die beiden r-Vocale (*r*i, *r*î) ähnlichen sie den Lippenvocalen an, z. B. Rv. I, 164, 10. tisró mât*r*î́s, trî́n pit*r*î́n; Rv. VI, 35, 2. yán n*r*íbhir n*r*î́n.

DCCIIIC. Die nichttönenden Zahnbuchstaben ähnlichen sie dem s an, z. B. Rv. IX, 91, 1. ásar*g*i vákvâ ráthye yáthâ*g*áu; Rv. I, 185, 7. urvî p*r*ithvî́ bahulé dûréante; Rv. I, 94, 16. áditi*h* síndhu*h* p*r*ithivî́ utá dyáu*h*; Rv. V, 40, 5. yát tvâ sûrya svărbhânu*h*; Rv. VIII, 9, 10. p*r*íthî yád vâ*m* vainyá*h* sấdaneshu.

Ein Zweifel, ob auch in tvâ die Anähnlichung des Dentalen an s eintritt, wird durch den Commentar richtig beseitigt.

ऊष्मांतःस्थाप्रत्ययं रेफपूर्वं ह्रस्वं लुंपंत्याहुरथाप्यसंतं ।
पुरुषंतिं पुरुवारार्यमाष्ट्र्यां हरियोजनाय हरियूपीयायां[798] **॥ १३ ॥**

DCCIIC. Einen kurzen Vocal, dem ein Ûshman oder Halbvocal folgt, und ein r vorhergeht, lassen sie aus, und sprechen ihn (nach einem r) aus, auch wenn er nicht da ist. Dann folgen die Beispiele:

1) purushantim; Rv. I, 112, 23. yấbhir dhvasántim pur(u)shántim ávatam.

2) puruvâra; Rv. IV, 2, 20. mahó râyá*h* pur(u)vâra prá yandhi.
Der Commentar fügt puruvîra hinzu: Rv. VI, 32, 4. pur(u)vî́râbhir v*r*ishabha kshitînấm.

3) aryamâ; Rv. I, 136, 3. ar(i)yamấ yâtayá*gg*ana*h*.

4) âsh*t*ryâm; Rv. X, 165, 3. âsh*t*r(i)yấm padám k*rin*ute agnidhấne.

5) hariyo*g*anâya; Rv. I, 62, 13. átakshad bráhma har(i)yó*g*anâya. Auch im Sûtra muss man so lesen, um den Vers herzustellen.

6) hariyûpîyâyâm; Rv. VI, 27, 5. v*rik*îvato yád dhariyûpî́yâyâm.

ऐयेरित्यैकारमकारमाहुर्वैयश्वे च क्रमयंतो यकारं[799] **।**
तदेवान्येषु विपरीतमाहुस्ते रय्या वय्यं च हृदय्ययेति च[800] **॥ १४ ॥**

DCCIC. In aiye*h* spricht man (fehlerhaft) ai als a, auch in vaiya*s*va, und man verdoppelt zugleich das y.

Rv. V, 2, 8. h*rin*îyámâno ápa hí mád áiye*h* (áyye*h*).
Rv. VIII, 26, 11. vaiya*s*vásya *s*rutam narâ (vayya*s*vasya).[1]

DCCC. In andern Wörtern spricht man dasselbe umgekehrt, nämlich in rayyâ, vayyam, h*r*idayyayâ.

Der Gegensatz der beiden vorhergehenden Fehler ist ai für a zu sprechen, und das doppelte y zu vereinfachen.

Rv. X, 19, 7. té rayyấ sá*m* s*r*i*g*antu na*h* (raiyấ).
Rv. IX, 68, 8. pariprayánta*m* vayyãm susha*m*sádam (vaiyãm).
Rv. X, 151, 4. *s*raddhấm h*r*idayyãyấkûtyâ (h*r*idaiyayâ).

अकारस्य स्थान ऐकारमाहुर्लुंपंति च सयमीकारमुत्तरं ।
बह्वक्षरं द्व्यक्षरतां नयंति यथोनयीर्ध्वनयीत्कोशयीरिति[801] **॥ १५ ॥**

DCCCI. Man spricht anstatt a ein ai, lässt das folgende î mit y aus, und bringt ein vielsilbiges Wort zur Zweisilbigkeit, wie in ûnayî*h*, dhvanayît, kosayî*h* etc.

Rv. I, 53, 3. *g*aritú*h* kấmam ûnayî*h* (ûnai*h*).
Rv. I, 162, 15. mấ tvâgnír dhvanayît (dhvanait).
Rv. VI, 47, 22. dá*s*a kósayîr dá*s*a vâ*g*íno'dât (kosai*h*).

(Hier endet der dritte Varga.)

1) Man corrigire hiernach vaiyyasva in meiner Ausgabe des Rigveda.

तदेव चान्यत्र विपर्ययेण कार्यं ऐत्वे सयमीकारमाहुः ।
धातोर्बिभेतेर्जयतेर्नियश्चाभैष्म चाजैष्म नैष्टेति चैषु[802] ॥ १६ ॥

DCCCII. Und ebenso spricht man umgekehrt, wo ai sein sollte, d. h. man spricht ein a und yi, nämlich in den Formen abhaishma, a*g*aishma, naish*t*a von den Wurzeln bibheti, *g*ayati, und von nî.

Rv. VIII, 47, 18. ábhaishmâpa tád u*kkh*atu.
Rv. VIII, 47, 18. á*g*aishmâdyấsanâma *k*a.
Rv. VIII, 30, 3. dûrám naish*t*a parâvâta*h*.

इकारस्य स्थान ऋकारमाहुर्लृकारं वा चंद्रनिर्णिक्सुशिल्पे[803] ।
अनंतरे तद्विपरीतमाहुस्तालव्ये शृंगे बिभृयाद्विचृत्ताः[804] ॥ १७ ॥

DCCCIII. Man spricht statt i ein *r*i oder ein *l*i, z. B. *k*andranir*n*ik, su*s*ilpe.

Rv. X, 106, 8. pataréva *k*a*k*arấ *k*andránir*n*ik (n*r*ir*n*ik).
Rv. IX, 5, 6. su*s*ilpé b*r*ihatî́ mahî́ (*sl*ilpe).

DCCCIV. Wenn ein palataler Buchstabe unmittelbar dabei ist (vorhergeht oder folgt), so sagt man das Gegentheil davon, d. h. ein i statt *r*i und statt *l*i.

Rv. V, 2, 9. *s*í*s*îte *s*rí*n*ge rákshase viníkshe (*s*i*n*ge).
Rv. X, 10, 9. yamî́r yamásya bibh*r*iyâd á*g*âmi (bibhiyât).
Rv. II, 27, 16. pấ*s*â âdityâ ripáve ví*kr*ittâ*h* (vi*k*ittâ*h*).

तालुस्थानो व्यंजनादुत्तरश्चेदयकारस्तत्र यकारमाहुः
शुनश्शेपः शास्सि ववर्जुषीणामत्के विरप्शीति निदर्शनानि[805] ॥ १८ ॥

DCCCV. Wenn irgend ein Gaumenbuchstabe, mit Ausnahme des y, auf einen Consonanten folgt, so spricht man ein y; die Beispiele sind *s*una*ss*epa*h*, *s*âssi, vavar*g*ushî*n*âm, atke, virap*s*î.

Statt atke lesen a. b. im Text sowohl als im Commentar und den Beispielen, akhyat, welche Lesart auch von M. Regnier angenommen ist, indem er ayakâra durch, non accompagné de y, übersetzt. Diese Auffassung von ayakâra hat, wie auch M. Regnier bemerkt, seine Schwierigkeit, und ich ziehe atke vor, besonders da dieses Beispiel, auf den ersten Anblick, nicht ganz zu unserer Regel zu passen scheint, und zu einer Correctur Veranlassung geben konnte. Das e in atke ist nämlich nicht ganz palatal, sondern gutturo-palatal, und deshalb wohl der Versuch, das Wort durch akhyat zu ersetzen, obgleich dies eher als Gegenbeispiel als als Beispiel dienen könnte. Dass übrigens e einfach als palataler Vocal betrachtet werden kann, geht aus Sûtra 808 hervor. Vergleiche auch Ath. Prât. I, 41.

Rv. I, 24, 12. *s*úna*ss*épo yám áhvad g*r*ibhîtá*h* (*s*úna*ss*yépo).
Rv. I, 31, 14. prá pấka*m* *s*ấssi (*s*ấssyi).

Rv. I, 134, 6. visám vavar*g*úshî*n*âm (vavar*g*yúshî*n*âm).
Rv. IX, 107, 13. á haryató ár*g*une átke avyata (átkye).
Rv. I, 8, 8. virapsí gómatî mahí (virapsyî).

लुंपंति वा संतमेव यृकारं ज्यैष्ठ्याय सम्वारन्ना पृच्छ्यमृभ्वा [806] ।
व्यस्यंत्यंतर्महतोऽव्यायतं तं दीर्घायुः सूर्यो रुशदीर्ते ऊर्जं [807] ॥ १९ ॥

DCCCVI. Oder sie lassen y, v, wo es wirklich (nach einem Consonanten) da ist, aus, z. B. *g*yaish*th*(y)âya, sam(v)âran, âp*r*i*kkh*(y)am, *r*ibh(v)â.
Rv. I, 5, 6. índra *g*yáish*th*yâya sukrato.
Rv. X, 132, 3. sám v âran nákir asya maghâni.
Rv. IX, 107, 5. âp*r*í*kkh*yam dharú*n*am vâ*g*y ārshati.
Rv. VI, 34, 2. puruhûtó yá*h* purugûrtá *r*íbhvâ.

DCCCVII. Und sie trennen im Innern in dîr(i)ghâyu*h*, sûr(i)yo, rusadîr(i)te, ûr(i)*g*am, den auf den schweren Vocal folgenden nicht-getrennten Buchstaben.

Die Regel ist so gefasst, dass sie nur durch die in ihr enthaltenen Beispiele klar wird. Der Commentar sagt, mahata*h* sa*m*yogasyântarbhûtam, mahato dîrghât param vâ, avyâyatam ap*r*ithagbhûta*m* rephena sa*m*saktam ityartha*h*; tam antar vyasyanti, rephât p*r*ithakkurvanti, kena*k*it svare*n*a vyavadadhatîtyartha*h*. Er nimmt also mahat entweder als Consonantengruppe, was kaum sein kann, oder als lang, was, namentlich wenn wir es im Sinne von guru nehmen, einen guten Sinn bietet.
Rv. X, 85, 39. dîrghâyur asyâ yá*h* páti*h*.
Rv. X, 158, 1. sûryo no divás pâtu.
Rv. IX, 91, 3. pávamâno rúsad îrte páyo gó*h*.
Rv. IX, 63, 2. ísham ûr*g*am *k*a pinvase.

लुंपंत्यंतःस्थां क्रमयंति वैतां स्वरात्सस्थानादवरां परां वा ।
स्वस्तयेऽधायि भुवनेयमूवू [808] रक्तं ह्रस्वं द्राघयंत्युग्रँ ओकः [809] ॥ २० ॥

DCCCVIII. Sie werfen den Halbvocal ab oder verdoppeln ihn, wenn er einem gleichstelligen Vocal vorhergeht oder folgt, wie in svastaye, adhâyi, bhuvanâ, iyam, ûvu*h* etc.

In svastaye geht y, der palatale Halbvocal, dem e, dem palatalen Vocale, vorher, und der Fehler ist, dass man entweder svastae oder svastayye sagt. In bhuvanâ folgt v, der labiale Halbvocal, auf u, den labialen Vocal, und man sagt also fehlerhaft bhuvvanâ oder bhuanâ.

DCCCIX. Sie verlängern einen kurzen nasalirten Vocal; z. B. ugrā̃ oka*h*. (Siehe Sûtra 730.)

Rv. VII, 25, 4. visvéd áhâni tavishîva ugrā̆ ókah.

Rv. I, 113, 1. yáthâ prásûtâ savitúh savā́yā̆ evā́. Dieses Beispiel ist von Uvata beigefügt.

(Hier endet der vierte Varga.)

हकारसोष्मोपहिताद्यकाराद्वकाराद्वा सर्वसोष्मोष्मपूर्वात् ।
तत्सस्थानं पूर्वमूष्माणमाहुस्तुच्छ्यान्दघ्या आपृच्छ्यमृश्वा ह्वयेऽह्यः [810] ॥ २१ ॥

DCCCX. Vor y, dem h oder ein aspirirter Consonant vorhergeht, und vor v, dem irgend ein Ûshman oder aspirirter Consonant vorhergeht, sprechen sie den gleichstelligen Ûshman, z. B. tu(*s*)*kh*yân; da(h)ghyâ*h*; âp*ri*(*s*)*kh*yam; *ri*(ç)bhvâ; (h)hvaye; a(h)hya*h*. Uvata fügt noch a(*s*)sva*h*, vasi(sh)shva, hra(s)sva*h* hinzu.

पकारवर्गोपहिताच्च रक्तादन्यं यमं तृप्णुताप्नानमौभ्नात् [811] ॥
अनुस्वारमुपधां वान्यवर्णां स्वरोपधात्सोष्मयमोदयश्चेत् ॥ २२ ॥
तङ्घ्नंत्यङ्ग्मो जङ्घ्नत ईङ्खयंतीः संज्ञातरूपोऽथ संज्ञानमिंद्रः [812] ।
सांतःस्यादौ धारयंतः परक्रमं[1] शर्मन्स्यामास्मिन्सु जनाञ्छुधीयतः [813] ॥ २३ ॥

DCCCXI. Vor einem nasalirten Buchstaben, dem ein Labial vorhergeht, sprechen sie einen andern (überflüssigen) Yama aus; z. B. t*ri*pp̆̆(p̆̆)*n*uta; âpp̆̆(p̆̆)nânam; aubhbh̆̆(bh̆̆)nât.

Der erste Yama ist nach Sûtra 405 regelmässig. Die Unregelmässigkeit besteht in dem zweiten Yama, sodass wir hier Drillinge haben.

DCCCXII. Vor einem nasalirten Buchstaben, dem ein Vocal vorhergeht, sprechen sie einen Anusvâra oder einen aus einem andern Buchstaben bestehenden Vorschlag, wenn nämlich der Nasal einen aspirirten Consonanten oder einen Yama nach sich hat, z. B. ta(*m*)ṅ ghnanti; a(*m*)ñ*g*ma*h*; *g*a(*m*)ṅghnata*h*; î(*m*)ṅkhayantî*h*; sa(*m*)ñ*g*ñâtarûpa*h*; sa(*m*)-ñ*g*ñânam indra*h*.[1] [2])

Uvata sagt, um die Fortwirkung verschiedener im Vorigen vorkommender Worte zu erklären: tatsasthânam pûrvam ityata*h* pûrvam ity anuvartate. Pakâravargopahitâ*k* *k*a raktâd ity ato raktâd iti vartate. Svaropadhâd raktât pûrvam anusvâram âhu*h*, upadhâ*m* vânyavar*n*âm . . . sa rakta*h* soshmodayo vâ yamodayo vâ yadi bhavati.

Andere Erklärer ziehen pûrva nicht aus Sûtra 809 herüber, und fassen die Regel so, dass der Anusvâra unter diesen Umständen nach dem Nasal zu stehen kommt. Sie sprechen also तङँघ्नंति anstatt तँङ्घ्नंति. Endlich erklären Einige das Sûtra so, dass

1) parakramam, h, by. Text und Comm. parikramam, a. b. Text und Comm.

2) In Bezug auf die, wie M. Regnier meint, durch indra*h* verursachten Schwierigkeiten, bemerke ich, dass h am Rande das richtige Beispiel giebt; sañ*g*ñânam indras *k*âgnis *k*a, welches jedoch in der Rigveda-Sanhitâ nicht vorkommt.

der Fehler in der Veränderung des nasalirten Buchstaben zum Anusvâra besteht; also **तँ ग्रंति.**

DCCCXIII. In einer Consonantengruppe, welche einen Halbvocal enthält, halten sie den zu Anfang stehenden Nasal an, und verdoppeln den folgenden Consonanten.

Uva*t*a: sânta*h*sthasya sa*m*yogasyâdau raktam dhârayanto vilambamânâ*h* parakramam kurvanti. Um einen Sinn zu finden lese ich mit h. by. parakramam. Parikramam, die Lesart von a. b. kommt sonst im Prâti*s*âkhya nicht vor, und würde, wenn es ein neues technisches Wort wäre, von Uva*t*a erklärt sein. Da die Fehler der Aussprache nicht in den Beispielen schriftlich dargestellt werden, so ist es unmöglich überall eine richtige Vorstellung der Fehler zu gewinnen. Meiner Ansicht nach bestand hier der Fehler darin, dass man statt *s*arman syâma oder (nach S. 236) *s*armant syâma, fehlerhaft *s*arman' ssyâmâ, oder *s*arman' ttsyâma sagte. Ebenso statt asmin sv etat, asmin' ssv etat; und statt *g*ânâñ *kh*rudhîyata*h*, *g*anâñ' *kkh*rudhîyata*h*. Im letzten Beispiel stimmte das Resultat, mit Ausnahme des dhâra*n*a, mit Sûtra 237 überein.

रक्तै रागः समवाये स्वराणां न नूनं नृम्णं नृमणा नृभिर्नृन् [814] ।
रक्तात्तु सोष्मा क्रियते हकारो दध्यङ् ह देवान्हवते महान्हि [815] ॥

DCCCXIV. Wenn Vocale mit nasalirten Consonanten zusammenkommen, so werden die Vocale nasalirt; z. B. na nûnam, n*r*im*n*am, n*r*imanâ*h*, n*r*ibhir n*r*în.

Der Fehler der Aussprache ist auch hier, da er nicht schriftlich dargestellt, schwer zu bestimmen. Samavâya heisst nicht sowohl eine Menge, als ein enges Zusammenkommen von verschiedenen Dingen, ebenso wie vyavâya Trennung bedeutet (Sûtra 816). Es hängt also raktai*h* von samavâye ab. Wahrscheinlich liegt der Fehler darin, dass selbst die Vocale, die rein sein sollten, etwas von der Nasalität des folgenden Consonanten gefärbt werden. Man sagte also nă̐ nû̐ nă̐m, n*r*ĭ̐m*n*ă̐m, n*r*ĭ̐mă̐nâ*h*, n*r*ĭ̐ibhir n*r*în.

DCCCXV. H, nach einem nasalirten Consonanten, wird zum aspirirten, d. h. zu gh.

Uva*t*a sagt bloss: raktât paro hakâra*h* soshmâ kriyate, doch kann der soshmâ kaum etwas anderes bedeuten, als den entsprechenden Aspirirten, das gh. Man sagte also wohl statt dadhyaɴ ha, dadhyaɴ gha; statt devân havate, devân ghavate; statt mahân hi, mahân ghi. Man vergleiche die ähnliche und regelmässige Veränderung des *s* in *kh*.

संयोगानां स्वरभक्त्या व्यवायोऽविक्रमणं क्रमणं वायथोक्तं ।
विपर्ययो वा व्यत तिल्विलेऽग्मन्द्रप्सोऽगुषून्सार्ङ्गयो ऽष्ट्रां प्र नेष्ट्रात् [816] ॥ २५ ॥

DCCCXVI. Bei Consonantengruppen tritt Trennung durch Svarabhakti ein, Unterdrückung der Verdoppelung, oder unregelmässige Verdoppelung, oder das Gegentheil, d. h. das Auslassen der regelmässigen Svarabhakti, z. B. vyata, tilbile, a*g*man, drapsa*h*, a*g*ushran, sârñ*g*aya*h*, ash*t*râm, pra, nesh*t*rât.

Uva*t*a erklärt avikrama*n*am durch dviva*k*anâbhâva*h*; und den Ausdruck viparyaya durch vidyamânâm svarabhaktim na kurvantîtyartha*h*. Auch rechnet er entschieden nur vier Fehler, ime *k*atvâro doshâ*h*.

In vyata sollte Verdoppelung eintreten nach Sûtra 378, wenn nämlich ein Vocal vorhergeht. Also Rv. II, 17, 2. *s*úro yó yutsú tanvām parivvyáta. Die Verdoppelung wird fälschlich weggelassen. Uva*t*a: vyata, ityatrâvikrama*n*am.

In tilbile und a*g*man sollte ebenfalls Verdoppelung eintreten. Um Sûtra 382 anzuwenden, muss man tilbila lesen, obgleich die MSS. tilvila schreiben, denn Verdoppelung des l tritt nur vor einem Spar*s*a ein. Uva*t*a bemerkt, dass in diesen Beispielen nicht nur die Verdoppelung wegfällt, sondern dass zugleich eine Art von Svarabhakti eintritt. Tilvile '*g*mann ity etayor dvitvâbhidhânam ak*r*itvâ atîrthoshitâ u*kk*ârayanti, tatra svarabhaktyâ vyavâya iva bhavati. Man sprach also til(i)bile statt tilbbile, a*g*(i)man, statt a*gg*man. Man bemerke hier, wie oben zu Sûtra 730, den Ausdruck atîrthoshitâ*h*, den M. Regnier gut durch „*qui ne sont pas versés dans la science sacrée*" übersetzt.

In drapsa*h* tritt nach Uva*t*a avikrama*n*am eva, d. h. blos Wegfallen der Verdoppelung ein. M. Regnier schlägt vor vikrama*n*am eva zu lesen, „*i. e. non doublement. Avec les deux négations, le terme ne me parait convenir ni à la règle, ni à l'exemple.*" Vikrama*n*a ist aber kein negatives Wort, sondern, wie es scheint, ein Synonym von Krama, und auch im Text des Prâti*s*âkhya muss avikrama*n*am hergestellt werden. Der Fehler in drapsa ist also einfach der, dass p vor s nicht verdoppelt wird. Rv. X, 17, 11. drapsá*s* *k*askanda prathamấn̐ ánu dyûn.

Zu a*g*ushran sagt Uva*t*a: a*g*ushrann ity atra shakârât param *t*akâram iva ki*m*k*i*d utpâdyate, ayathoktam krama*n*am kurvanti. So liest MS. h., nur dass *t*a am Rande steht als Correctur von *d*a. MS. Bodl. hat *t*akâram. MS. a. hat rakâram, und wie by. utpâdyâyathoktam; b. ist corrigirt, und scheint akâram zu lesen, ursprünglich vielleicht *d*âkâram (sic). M. Regnier's MSS. müssen ukâram geben, wenn das u nicht für *d* zu nehmen ist. Ich fasse nun ayathoktam nicht in dem Sinne auf, dass es blos eine nicht nach den Sûtras verlangte Verdoppelung bedeutet, sondern einen Krama, der in anderer Weise stattfindet, als er vorgeschrieben ist. Der regelmässige Krama ist zweimaliges Aussprechen des ersten Buchstaben, hier aber, in a*g*ushran wird statt sh zu wiederholen, nach sh ein Laut gesprochen, der etwa wie *t* klingt; a*g*ush(*t*)ran.

In sârṅ*g*aya soll viparyaya, d. h. das Gegentheil der zuerst bemerkten Unregelmässigkeit stattfinden, d. h. es wird nicht eine Svarabhakti eingeschoben, sondern die von Sûtra 422 verlangte Svarabhakti wird weggelassen.

In ash*t*râm, pra, nesh*t*rât verdoppelt man fälschlich. So wenigstens fasst es Uva*t*a auf, eteshu krama*n*am eva, obgleich die einzige Weise in diesen drei Wörtern eine unregelmässige Verdoppelung eintreten zu lassen, darin bestehen würde, dass man, gegen Sûtra 385, das r zu verdoppeln suchte. Hiergegen ist aber zu bemerken, dass im Texte selbst ein solcher Fehler, nämlich Verdoppelung wo keine Verdoppelung verlangt ist, unter den vier Fehlern nicht erwähnt wird, und dass in den drei angeführten Wörtern Verdoppelung das Regelmässige, Nichtverdoppelung das Fehlerhafte wäre. Ich möchte

daher, wie vorher, so auch hier eteshv avikrama*n*am eva lesen, obgleich alle MSS. das avi auslassen. MS. a. b. haben eteshu *k*a krama*n*am eva.

(Hier endet der fünfte Varga.)

विवृत्तिषु प्रत्ययादेरदर्शनं यथा या ऐच्छश्च य औशिजश्च [817] ।
इ उ संधौ संध्यवचनं च कासुचित्स इद्स्ता कस्त उषो यथैते [818] ॥ २६ ॥

DCCCXVII. Bei dem Hiatus tritt Wegfall des Anlauts des zweiten Wortes ein, z. B. yâ ai*kkhah* wird yâ i*kkhah*; ya au*s*i*gah* wird ya u*s*i*gah*.

Ueber pratyaya siehe Sûtra 160.

DCCCXVIII. Und bei einigen Hiatus tritt bei Sandhi mit i und u das Aussprechen eines Diphthongs ein; z. B. sa (sa*h*) id astâ wird zu sed astâ; kas ta (te) usha*h* zu kas tosha*h*. Man lese im Sûtra, yusandhau.

Uva*t*a zieht pratyayâder adar*s*anam herüber, was insofern richtig, als durch den Diphthong (sandhya) der Anlaut des folgenden Wortes verschlungen wird. Die Beispiele stehen Rv. VI, 3, 5; I, 30, 20, doch sind die Beispiele hier von keiner Bedeutung, und es wäre leicht viele andere zu geben, wie es auch der Commentator thut.

समानवर्णासु विपर्ययो वा यथा हूती इंद्र क आसतश्च [819] ।
अभिव्यादानं च विवृत्तिपूर्वे कंठ्ये ता आपो ऽवसा एति दीर्घे [820] ॥ २७ ॥

DCCCXIX. In Hiatus, welche aus denselben Buchstaben bestehen, mag auch Wechsel eintreten, z. B. ûtî indra wird zu uti îndra; ka âsata*h* zu kâ asata*h*.

Uva*t*a erklärt hier viparyaya durch pûrvo var*n*a*h* para*h* kriyate, para*s* *k*a pûrva*h*. Er lässt aber auch pratyayâder adar*s*anam in diesen Fällen eintreten. Die Beispiele stehen Rv. IV, 29, 1 [1]); V, 12, 4.

DCCCXX. Wenn der lange gutturale Vocal (â) einen Hiatus vor sich hat, so tritt auch Weg- und Aufnahme oder Verschlingung ein, z. B. tâ âpa*h* wird zu tâ pa*h*, avasâ â zu avasâ.

Uva*t*a hat ganz Recht, wenn er sagt, dass hiernach auch in ka âsata*h* Verschlingung stattfinden würde, denn es folgt auch hier der lange gutturale Vocal. Ob es aber deshalb nöthig ist, eine künstliche Construction, wie die von Uva*t*a vorgeschlagene, anzunehmen, ist doch sehr fraglich. Um nämlich langes â im Auslaut und Anlaut zu erhalten, nimmt er viv*r*ittipûrve als Nom. Dual. Neutr., und giebt ihm erst die Bedeutung von „den Hiatus vor sich habend“, dann die von „dem Hiatus vorhergehend“, und bezieht beide Adjective oder vielmehr beide Bedeutungen dieses Adjectivs zu kan*th*ye dîrghe. Viv*r*itti*h* pûrvâ yasmâd aksharât tad viv*r*ittipûrvam aksharam; viv*r*itte*h* pûrvam api

1) In Rv. IV, 29, 1. sollte hiernach in meiner Ausgabe ûtî indra*h* gedruckt sein, ebenso wie in IV, 29, 4. ûtî itthâ.

vivrittipûrvam: te ubhe ka*nth*ye dìrghe yadâ bhavatas tadâ kâsu*k*id vivrittishv abhivyâdânam kriyate, kâsu*k*it pratyayâder adar*s*anam. Was abhivyâdâna bedeutet wird trotz Uva*t*a's Erklärung nicht ganz fasslich klar. Er sagt: âdânam ârambha*h*: vividham vipulam vâ vi*s*âlam vàdânam, athavâdânam eva vyâdâuam. Athavâ kena*k*id abhivyâptam abhibhûtam vyâdânam yasya tad idam abhivyâdâuam bhavaty aksharam. Uva*t*a sagt dann selbst zu Ende, kim uktam bhavati? Was bedeutet denn Alles dieses? Leider sind in der Antwort die Haudschriften sehr verderbt, doch ist es klar, dass Uva*t*a, in Hinblick auf Sûtra 108, bemerken will, dass die Länge des Hiatus zwischen zwei langen Silben ³/₄ Mâtrâ sei, und dass der Fehler darin besteht, dass diese ³/₄ Mâtrâ auch noch den Anfaug des nächsten Wortes weg und in sich aufnehme.[1])

न दोषाणां स्वरसंयोगजानामंतो गम्यः संख्ययाथेतरेषां [821] ।
शक्यस्तु शास्त्रादधि साधु धर्मौ युक्तेन कृत्स्नः प्रतिपत्तुमस्मात् [822] ॥ २५ ॥

DCCCXX. Es ist unmöglich der Zahl nach das Ende der Fehler zu bestimmen, welche durch Verbindung von Vocalen entstehen, oder von den übrigen[2]) (welche durch Verbindung von Consonanten entstehen).

DCCCXXI. Es kann aber aus diesem Lehrbuch heraus die ganze Beschaffenheit der Buchstaben von einem tüchtigen Manne sehr wohl gelernt werden.

अकारस्य करणावस्थयान्यान्स्वरान्ब्रूयात्तद्धि [823] संपन्नमाहुः [824] ।
परानकारोदयवद्विवक्षेत्सर्वंच वर्णानिति संपदेषा [825] ॥ २६ ॥

DCCCXXIII. Möge man die andern Vocale in demselben Zustande sprechen, in welchem das a hervorgebracht wird.

DCCCXXIV. Denn dies nennt man richtig.

DCCCXXV. Die anderu Buchstaben, die Consonanten, suche man stets auszusprechen als wenn ihuen a folgt, deun dies ist das Richtige.

Uva*t*a fügt fast nichts zu diesen Regeln hinzu, die, so wie sie stehen, sehr nichtssagend zu sein scheinen. Er sagt bei Sûtra 823, a, *r*i, i, u evamâdyâu svarân brûyât; so in h. b.; *r*i, *r*ì, i, î, u, û ityevamâdyân anyân api svarân brûyât; so in a. In by. etwas besser, akârasya kara*n*âvasthayâ i î u û ityevamâdyân api svarân brûyât. Bei Sûtra 825 fügt er als Beispiele ka, kâ, ki, kì, ku, kû hinzu, und endigt mit der Bemerkung, dass dieses Richtige in den zwei Pa*t*alas (13 uud 14) erklärt sei. Sâ sampad ubhâbhyâm pa*t*alâbhyâm vyâkhyâtâ.

---

1) MS. a. liest ardhamâtrâ vivritter api pâdamâtrâ vivrittir iha samadhikâ kriyate, tayâ parasyârambho vyâpyata ityartha*h*: ebenso MS. by. MS. b. hat pâdamâtrâ vivrittir iha samadhikriyate etc.; MS. h. pâdamâtrâ vivritti apekshitânu pâdonamâtrâ samadhikriyate etc.

2) Die Lesart netareshâm, welche M. Regnier annimmt, wird nicht von Uva*t*a unterstützt.

शास्त्रापवादात्प्रतिपत्तिभेदान्निंदंत्यकृत्स्नेति च वर्णशिक्षां[826] ।
नैतेन शास्त्रेण विशिष्यतेऽन्यैः कृत्स्नं च वेदांगमनिंद्यमार्षं[827] ॥ ३० ॥

DCCCXXVI. Man tadelt die Buchstabenlehre als unvollkommen, weil sich in ihr zuweilen eine Abweichung von der Lehre findet, oder verschiedene Annahmen.

Die von Uva*t*a gegebenen Beispiele machen den Sinn des Verses klarer als es seine Erklärung thut. Dass sich in einem Sammelwerk, wie das Prâtisâkhya ist, Abweichungungen oder Ausnahmen finden, versteht sich von selbst, auch wenn der Verfasser es nicht ausdrücklich bemerkt hätte (Sûtra 54). Uva*t*a fasst es jedoch anders auf und meint, dass es gewisse *s*âstrâpavâdas, d. h. Fehler von Lehrbüchern gebe, und dass diese in punaruktatâ, avispash*t*ârthatâ, kash*t*a*s*abdatâ, a*s*akyârthatâ etc. bestehen, und dass hier der letzte Fehler, die Vorschrift einer Unmöglichkeit, gemeint sei, denn es liesse sich kein Buchstabe ganz so aussprechen, wie es hier verlangt sei. So wenigstens sagt MS. h. teshv a*s*aktâdishu dosheshv asmiñ *kh*âstre sa*m*hitam (oder asa*m*hitam) apy ekam aksharam yatho*kk*ârayitum na *s*akyam asmâ*k* *kh*âstrâpavâdât. MS. b. stimmt hiermit überein, während MS. a. Folgendes hat: teshv a*s*akyârthatâ dosha*h*, asmin *s*âstre sa*m*nihita*h*. Na hy ekam aksharam tatho*kk*ârayitum *s*akyam asmâ*k* *kh*âstrâpavâdât. (MS. by. yatho*kk*ârayitu na.) Später zu Sûtra 826 sagt er nochmals iha yathoktam tathâ var*n*o*kk*âra*n*am kartum a*s*akyam. Der nächste Tadel, der pratipattibheda, geht wohl auf wirkliche Widersprüche, wie der von Uva*t*a selbst hervorgehobene in Sûtra 723 und 726. Uva*t*a erklärt es daher durch viruddhavidhânâni, widersprechende Regeln, anstatt vidhânaviruddhi. Er erklärt akritsna durch aprayo*g*ana. Ich möchte die Construction ändern und ak*r*itsneti *k*a als einen dritten Anklagungsgrund nehmen, mit Bezug auf Sûtra 821 und 827.

DCCCXXVII. Nein, durch diese Art des Lehrens unterscheidet sich dieses[1]) nicht von andern Lehrbüchern; und es ist ein vollkommenes, tadelloses, canonisches Vedânga.

Uva*t*a: Sikshaitenaiva vidhânenânyai*h* *s*âstrair na vi*s*ishyate. Anyeshv api hi *s*âstreshu grastanirasta ityevamâdayo var*n*ânâm doshâ vidhîyante. Tâni *k*â*s*âkyârthavidhânâd ak*r*itsnânîti no*k*yante; tâni *k*a k*r*itsnâny eva bhavanti. Tasmâd idam api *s*âstram k*r*itsnam sambhavitum arhati.

Dann folgen noch einige Verse *in majorem laudem scientiae euphonicae:*

Uktvodâhara*n*am ki*m*kid bahugranthadharo nara*h*
Âkshipta*h* *s*aikshike*n*eha t*r*i*n*âgnir iva *s*âmyati.
Subahu*g*ño'pi yo bhûtvâ *s*iksh*â*m *k*en nâdhiga*kkh*ati,
Na râ*g*ati sabhâyâ*m* sa *s*aikshikasya samîpata*h*.
Brâhma*n*eshu sameteshu vidvatsu *k*a bahushv api
Brahmodye sampravr*i*tte ya*h* *s*aikshika*h* sa virâ*g*ate.

---

1) Die Lesart saitena findet sich nur in a., und auch hier nicht vom Commentar beglaubigt. In b. ist die Stelle beim Binden weggeschnitten.

(Hier endet der sechste Varga.)

(Hier endet das vierzehnte Pa*t*ala.)

पारायणं वर्तयेद्ब्रह्मचारी गुरुः शिष्येभ्यस्तदनुव्रतेभ्यः ।
अध्यासीनो दिशमेकां प्रशस्तां प्राचीमुदीचीमपराजितां वा[828] ॥ १ ॥

DCCCXXVIII. Ein Lehrer, der ein Brahma*k*ârin gewesen, möge das Hersagen anstellen für Schüler, die sich ihm und diesem Studium gewidmet haben. Er setze sich dabei nach einer guten Gegend, nach Osten, Norden oder Nord-Osten.

Uva*t*a: pârâya*n*am, adhyâpanam; vartayet, kuryât. Tadanuvratebhya*h*, gurâv adhyayane *k*a ye bhaktâ*h*.

एकः श्रोता दक्षिणतो निषीदेद् द्वौ वा[829] भूयांसस्तु यथावकाशं[830] ।
तेऽधीहि भो ३ इत्यभिचोदयंति गुरुं शिष्या उपसंगृह्य सर्वे[831] ॥ २ ॥

DCCCXXIX. Ein Schüler setze sich nach rechts (nach Süden), oder auch zwei.

DCCCXXX. Sind es mehrere, so setzen sie sich so wie Raum da ist.

DCCCXXXI. Nachdem alle Schüler des Lehrers Füsse umfasst und dieselben auf ihren Kopf gelegt haben, so laden sie ihn ein, indem sie sagen: Lies, o Herr!

Uva*t*a: upasa*m*g*r*ihya, guro*h* pâdau pâ*n*ibhyâm upapî*d*ya *s*irasi k*r*itvâ.

स ओ ३मिति प्रस्वरति त्रिमात्रः प्रस्वारः स्थाने स भवत्युदात्तः ।
चतुर्मात्रो वार्धपूर्वो ऽनुदात्तः षण्मात्रो वा भवति द्विःस्वरः सन्[832] ॥ ३ ॥

DCCCXXXII. Der Lehrer erwiedert: Om! Diese Erwiederung besteht aus drei Mâtrâs, und sie ist udâtta in der betreffenden Scala. Oder sie besteht aus vier Mâtrâs, und die erste Hälfte ist anudâtta. Oder sie besteht aus sechs Mâtrâs, und hat zweimal einen accentuirten Vocal.

Der Text von Uva*t*a ist so corrumpirt, dass er sich kaum herstellen lässt. Ich gebe genau die Lesarten der Handschriften, die vielleicht einen andern auf das Richtige führen.

MS. h. liest: Kim ida*m* sthânam iti, upâ*ms*usthânam iti. upâ*ms*usthânâ*m* nishâdapañ*k*amamamadhyamatâreshu sthâne prayo*g*ya*h* syât. MS. b. hat kim idam sthânam iti, upâ*ms*usthânam iti. upâ*ms*usthânâ nishâde pañ*k*amamadhyamatâreshu sthânâni sthâne prayo*g*ya*m* syât. MS. a. hat: kim idam sthânam iti, upâ*ms*usthânâ nishâde pa*k*ame mandra madhya târeshu sthânâni sthâne prayo*g*ya*h* syât. MS by. hat: kim idam sthânam iti, upâ*ms*usthânâni nishâdapañ*k*amamandramadhyamatâreshu sthâneshu sthâne prayo*g*ya*h* syât. Man vergleiche Sûtra 750.

Uva*t*a erklärt sodann ardhapûrvo'nudâtta*h* als ein Adjectiv, substituirt aber nirgends ardhapûrvânudâtta*h*. Er sagt: ardha*h* pûrva*h* anudâtto yasya sa ardhapûrvonudâtta*h*. So in MS. h. In MS. b. ardhapûrva*h* anudâtto yasya sa ardhapûrvonudâtta*h*. Dieses MS. hat eine Marginalglosse: asya pra*n*avasya *k*aturmâtrasya pûrvam ardham udâttam bhavati, uttarârdham udâttam bhavati. MS. a. hat ardhapûrva*h* anudâttasya ardhapûr-

vonudâtta*h*. Zu Ende dieser durchaus nicht klaren, für die indischen Leser aber wahrscheinlich selbstverständlichen Erklärung, fügt Uva*t*a, auf seine eigenen Zeitgenossen anspielend, hinzu: teshâm âdyo bahubhi*h* parig*r*ihîta*h*; na madhyama*h*; kim iti na *g*ñâyate. Asmâbhir tûttamam antyam matvâ tathâ pa*th*yate.

अध्येतुरध्यापयितुश्च नित्यं स्वर्गद्वारं ब्रह्म वरिष्ठमेतत् ।
मुखं स्वाध्यायस्य भवेन्न[833] चैतत्संदध्यात्स्वाध्यायगतं परेण[834] ॥ ४ ॥

DCCCXXXIII. Möge dieses beste Gebet, welches die Thür zum Himmel für Schüler und Lehrer ist, stets den Anfang des Studiums bilden.

DCCCXXXIV. Und möge man dieses Om, wenn es den Anfang des Studiums bildet, nicht mit dem was folgt verbinden.

Das Om, welches zu Anfang der Svâdhyâya oder des Vedastudiums steht, soll nicht mit den folgenden Worten durch Sandhi verbunden werden, wie dies beim wirklichen Opfer der Fall ist, wo om mit den folgenden Versen oder Worten verbunden werden muss. Uva*t*a: ya*g*ñakarma*n*i tu sandhânam bhavati, *k*oditatvât.

प्रचोदितो ऽभिक्रमते यथास्य क्रमः परस्ताद्विहितस्तथैव[835] ।
सर्वोदात्तं त्विह तस्मिन्नपृक्तमक्षिप्रयुक्तं द्विरुपस्थितं वा[836] ॥ ५ ॥

DCCCXXXV. Aufgefordert fängt der Lehrer an (herzusagen), und zwar in der Reihenfolge, die später vorgeschrieben ist.

Uva*t*a: abhikramate, adhyayanam u*kk*ârayati. Er bezieht die Reihenfolge auf die in Vers 13 gegebenen Vorschriften, dakshi*n*âya prathamam pra*s*nam âheti tathaiva.

DCCCXXXVI. Und zwar spricht der Lehrer hierbei jedes Wort, welches nur den Hochton hat, blos aus einem Vocale besteht, nicht den Kshaipra-sandhi [1]) hat, oder iti nach sich verlangt, zwei Mal aus.

Uva*t*a: Iha pârâya*n*apravava*k*ane tasminn abhikramane sarvodâttam *k*a yat tat padam akshiprayuktam, ap*r*iktam vâ, upasthitam vâ *s*ishya*g*ñâpanârtham gurur dvir u*kk*ârayati. Als Beispiele dienen: 1) für sarvodâtta, pra; 2) für ap*r*ikta, â; 3) für akshiprayukta, rodasî iti; 4) für upasthitam, ubhe iti.

Als Gegenbeispiel giebt er dann Rv. VII, 63, 1. ud v eti. Hier ist u ein upasthita, denn es hat im Pada û*m* iti, da es aber den Kshaipra-Sandhi annimmt, und in den Halbvocal verwandelt wird, so wird es nicht wiederholt. Hierbei müsste man û, da es im Pada nasalirt ist, û*m* iti, nicht als ap*r*ikta, consonantlos fassen (Sûtra 76), da es sonst nach unserer Regel wiederholt werden müsste. Es folgen dann verschiedene technische Einwürfe gegen die Fassung unserer Regel, die aber für uns wenig Interesse

---

1) MS. b. b. by. haben akshiprayuktam; MS. a. akshaiprayuktam, und zwar im Text sowohl als im Commentar. Cf. Sûtra 127.

haben. Auch weichen die Handschriften so von einander ab, dass es schwierig ist, den Gedankengang genau zu fassen.

(Hier endet der erste Varga.)

अभिक्रांते द्वैपदे वाधिके वा पूर्वं पदं प्रथमः प्राह शिष्यः।[837]
निर्वाच्ये तु भो ३इति चोदना स्यान्निरुक्त ओं भो ३इति चाभ्यनुज्ञा॥[838] ६॥

DCCCXXXVII. Wenn eine Wortgruppe von zwei oder mehreren Wörtern (vom Lehrer) vorgesagt ist, so sagt der erste Schüler das erste Wort her.

Uva*t*a erklärt pûrvam padam durch pra*s*nâdyam padam, indem er pra*s*na in der Bedeutung von Pensum gebraucht. (Siehe Sûtra 850.) Statt prathama giebt er dakshi*n*a, d. h. der erste Schüler zur Rechten, auf den dann die andern Schüler folgen und dasselbe Wort nachsagen. Dann bemerkt Uva*t*a: asmin pa*t*ale yad uktam vidhânam tena dâkshi*n*âtyâ*h* pa*th*anti (dâkshi*n*âtyâ na pa*th*anti, b.). So unmittelbar nach der Regel, welche den ersten Schüler als zur Rechten sitzend erwähnt, konnte diese Bemerkung leicht in dem Sinne verstanden werden, dass die, welche zur Rechten sitzen, die hier gegebenen Vorschriften beobachten. Dennoch scheint es vorzuziehen, wie M. Regnier thut, dâkshi*n*âtya im Sinne von „die südlichen Schulen" zu nehmen, in welchem Sinne das Wort schon früher von Uva*t*a gebraucht worden ist. Die darauf folgende Bemerkung Uva*t*a's ist mir nicht klar: tasmâd ish*t*a*g*ñâpanatvâbhiprâye*n*a kim*k*id uktam matvâ tat ka*s*k*i*k *kh*ishyata iti MS. h.; *s*ikshata iti MS. by. MS. a. liest: ish*t*a*g*ñâpanât svâbhiprâyena, und am Ende *s*ishya iti. MS. b. stimmt mit a. überein, hat aber zu Ende *s*ishyata, welches zu *s*ikshishyata verändert ist.

DCCCXXXVIII. Wenn aber etwas zu erklären ist, so sei die Anforderung mit Bho! und nachdem es erklärt ist, sei die Zustimmung Om, Bho!

Die Uebersetzung dieses Sûtra weicht von Uva*t*a ab, welcher gurau zu nirvâ*k*ye ergänzt, und das Verbum im Sinne von interpelliren gebraucht; *s*ishye*n*a nirvaktavye gurau bho3 iti *k*odanâ syât; tena nirukte om bho iti *k*ârtham punar g*r*ihîtam âvartayann abhyanu*g*ñâ syât (h. by.); (MS. a. hat nirukte o*m* bho pâ*th*am pûr*n*am; MS. b. hat nirukte o*m* bho bârtham pur*n*a) i. e.: Wenn der Lehrer vom Schüler unterbrochen ist, so geschehe die Anrede durch Bho! Wenn es von ihm erklärt ist, so sei die Erwiederung (des Schülers), indem er die aufgefasste Erklärung wiederholt, Om, Bho! Möglich jedoch, dass Uva*t*a so zu verstehen ist: „Wenn etwas zu erklären ist, so sei die Aufforderung durch den Schüler an den Lehrer, Bho!" Wahrscheinlich hat der Schüler die erklärenden Worte des Lehrers zu wiederholen, und dann Om, Bho! „Ja, Euer Hochwürden," zu sagen.

परिपन्नं प्राकृतमूष्मसंधिं नकारस्य लोपरेफोष्मभावं।
असंयुक्तमृपरं रेफसंधिं विवृत्तिमित्यत्र निदर्शनानि॥[839] ७॥

DCCCXXXIX. Man giebt als Beispiele hier die folgenden: den Paripanna-Sandhi, den gewöhnlichen Ûshma-Sandhi, Elision des n und seine Verwandlung zu r und zu einem Ûshman, den nichtverbundenen Sandhi mit folgendem *r*i, den Repha-Sandhi und den Hiatus.

Dieser Vers, sagt Uva*t*a, wird von Einigen ausgelassen, und der Zustand des Commentars zeigt allerdings, dass man über seine Bedeutung durchaus nicht im Klaren war. Der Zweck des Verses ist wohl, Beispiele zu geben von Fällen, wo der Schüler zu fragen und der Lehrer eine Erklärung der hergesagten Worte zu geben hat. Statt aber Fälle zu nennen, wo die durch Sandhi hervorgebrachten Veränderungen wirklich Schwierigkeiten verursachen, finden wir in diesem Regelmässiges mit Unregelmässigem vermischt. Der Vers ist zu unbedeutend, um auf die Abweichungen in den Beispielen genauer einzugehen; ich gebe die Beispiele so wie sie mir am besten zu passen scheinen.

1) Paripanna, cf. Sûtra 234. Verwandlung des m in Anusvâra vor r und einem Ûshman. Rv. I, 171, 1. tvá*m* rá*g*â.

2) Den regelmässigen Ûshma-Sandhi. Als Beispiele giebt Uva*t*a: agni*s* *k*a, yas te, ya*h* *s*ambaram. Er fasst aber prâk*r*ita anders auf, und erklärt es prâk*r*itam aksharam ûshmasandhau, h. (dhim, by.), prâk*r*itâksharam ûshmasandhim a, deest in b.

3) Lopa des n, cf. Sûtra 609; 648. Rig-Veda IV, 32, 4. asmâ̐ asmâ̐ ít, अस्माँ अंस्माँ इत्.

4) Verwandlung des n zu r, cf. Sûtra 299. Rv. VIII, 35, 21. ra*s*mîr iva. Rv. VI, 57, 6. abhî*s*ûr iva.

5) Verwandlung des n zu einem Ûshman; cf. Sûtra 299. Rv. IX, 91, 5. tấs te. Rv. I, 121, 1. n*r*î́*h* pâtram.

6) Den unverbundenen Sandhi mit folgendem *r*i; cf. Sûtra 136; Rv. IV, 33, 1. prá *r*ibhúbhya*h*.

Hier weiche ich am meisten von Uva*t*a, oder vielmehr von MS. h. by. ab. Dieses hat asa*m*yuktam; tava vâyav *r*itaspate. *R*iparam; yam n*r*ibhir n*r*în. MS. a. hat asa*m*yukta; âvatu. *R*iparam; pra *r*ibhubhya*h*; deest in b.

7) Den Repha-Sandhi; cf. Sûtra 77, und 248. Rv. 1, 40, 7. antarvấvat. Rv. VII, 15, 10. agnî́ rákshâ*m*si.

Die Verwirrung, welche M. Regnier in einem seiner MSS. hervorhebt, findet sich auch in MS. a., scheint mir aber einfach durch eine Marginalglosse[1]) verursacht. Auch liest dieses MS. ke*k*id evam *s*lokam pa*th*anti, während MS. h. und by. ke*k*id etam *s*lokam na pa*th*anti haben, und MS. b. seine Lesart ke*k*id etam *s*lokam pa*th*anti durch ein marginales na corrigirt. Alle MSS. haben dann noch die Bemerkung, kasya nidar*s*anânîty etad âgamayitavyam. Wovon sie Beispiele sind, dies muss durch die Tradition hinzugefügt werden.

---

1) MS. b. hat im Commentar nichts als die in a. hier eingeschaltete Stelle, paripannam asa*m*yuktam *r*ikâraparam repha*s*andhi*gam* âyantu na*h*, sa îm pâhi, ity etâni nidar*s*anâny âhur â*k*âryâ*h*.

प्रत्युच्चार्यैतद्वचनं परस्य शिष्यस्य स्याद्भो ३ इति चोदना वा ।
अर्धर्चोदर्केषु तु वर्जयेयुरध्यायांतेषूभयथा स्मरंति[840] ॥ ८ ॥

DCCCXL. Nachdem er diese Rede des Lehrers nachgesagt, soll der Schüler die Aufforderung sagen, Bho! oder auch nicht. Am Ende des Halbverses aber soll diese Aufforderung wegbleiben; am Ende des Lesens erlaubt die Ueberlieferung Beides.

Die Uebersetzung folgt dem Commentar, obgleich parasya durch guror ityartha*h* erklärt, auffallend ist, und sich besser zu *s*ishyasya fügen würde. MS. h. b. erklären ardhar*k*odarkeshu durch ardhar*k*asamayeshu, MS. a. und by. durch ardhar*k*asamâptishu. Ubhayathâ wird durch var*g*anam vâ naveti erklärt.

गुरुः शिष्यस्य पदमाह मुख्यं समासश्चेदसमासो यदि द्वे[841] ।
एतेन कल्पेन समाप्य प्रश्नं प्रत्याम्नायुस्तं पुनरेव सर्वे[842] ॥ ९ ॥

DCCCXL. Der Lehrer sagt des Schülers erstes Wort vor, wenn es ein Compositum ist; wenn es kein Compositum ist, so sagt er zwei.

DCCCXLI. Nachdem sie auf diese Weise einen Pra*s*na beendigt, so sollen alle Schüler denselben wieder memoriren.

तत ऊर्ध्वं संततं संवृतेन प्रविग्रहेण मृद्ववग्रहेण ।
सर्वोदात्तेन चर्चयेयुः सर्व इमान्युपस्थापयंतः पदानि[482] ॥ १० ॥

DCCCXLII. Darauf mögen alle Schüler ohne Unterbrechung repetiren, und zwar durchweg mit dem ebenen Hochton, wobei selbstständige Wörter nicht contrahirt, Compositionsglieder leise getrennt werden. Nach den folgenden Wörtern sollen sie iti sprechen:

Uva*t*a nimmt santatam als ein Adverbium, und erklärt es durch avyava*kkh*innam oder avi*kkh*innam. Die folgenden Instrumentale nimmt er als Adjective zu svare*n*a, welches in sarvodâttena enthalten ist. Samv*r*itena erklärt er durch samâna*s*abdena. Dann folgt das schwierige Wort pravigrahe*n*a. MS. h. schreibt: pra*s*lish*t*a*h* yasmin sambhavati sa pravigraha*h*, fügt aber nach yasmin am Rande parigrahe bei, welches vigrahe sein sollte.[2]) Dies würde bedeuten: „wo eine Vocalcontraction bei getrennten Worten stattfindet". Als Beispiele giebt er dann: ud v eti ityevamâdishu, wie bei ud v eti, welches für ud u eti steht, wo also bei getrennten Wörtern (vigrahe) eine Contraction stattfindet. Hier läge die Ungenauigkeit nur im Gebrauch von pra*s*lesha, im Sinne von Vocalcontraction im Allgemeinen, während es speciell nur die von Sûtra 119 — 124 erwähnten Sandhis umfasst. Vergleiche jedoch Sûtra 56. Dann fährt Uva*t*a (h. und by.) fort:

1) MS. h. a. und by. haben *k*a vor *k*ar*k*ayeyu*h*.

2) MS. by. hat pra*s*lish*t*o vigraho yas*m*in parigrahe sambhavati sa pravigraha*h*.

pravigraheshu pra*s*lish*t*am vi*s*lish*t*am kuryât; kâlâdhikyena kuryâd ityartha*h*; „bei diesen parigrahas mache er die Contraction uncontrahirt, er thue es mit Vermehrung der Moras.“ Hiernach sollten also die Schüler ud u e*t*i sagen, statt udveti. Nun weichen aber die andern Handschriften sehr ab. MS. b. hat pra*s*lish*ta**h* yasmin sambhavati sa pravigraha*h*, und fügt am Rande vigraho nach pra*s*lish*ta**h* ein. Im Uebrigen stimmt b. mit h. Die Handschrift a. giebt aber eine ganz andere Auffassung. Hier lesen wir: pravigrahe*n*a pra*s*lish*t*âvagrahe*n*a, yasmin sambhavati parigraha*h*; udvetîtyevamâdishu. Pragraheshu *s*lish*t*am vi*s*lish*t*am na kuryât; kâlâdhikyam na kuryâd ityartha*h*. M. Regnier folgt im Ganzen dieser Erklärung, wobei pragraha in einer Bedeutung genommen wird, die es sonst nicht hat, „*la suite des syllabes qui tiennent ensemble et ne doivent pas se détacher.*“ Das wäre allerdings ein richtiger Gegensatz zu vigraha, ebenso wie vi*s*lish*t*a zu pra*s*lish*t*a (und auch jenes, vi*s*lish*t*a, kommt sonst im Prâti*s*âkhya nicht vor); aber pragraha erinnert so sehr an prag*r*ihya, die zu trennenden Vocale, und kommt, wenigstens im Taittirîya-Prâti*s*âkhya in dieser Bedeutung auch wirklich vor, sodass es kaum hier in fast entgegengesetzter Bedeutung angenommen werden kann. Der Sinn ist jedoch auf beiden Seiten ungenügend.

Das Uebrige ist klarer: m*r*idavo ' vagrahâ yasmin sa m*r*idvavagraha*h*; tena sarvodâttena svare*n*a *k*ar*k*ayeyu*h*, âdipadikâ*s* *k*ottarapadikâ*s* *k*a bhûtvâ sarve *s*ishyâ*h*, tam eva pra*s*nam. Den Ausdruck upasthâpayanta*h* erklärt Uva*t*a nach Sûtra 601. durch setikara*n*âni kurvanta ityartha*h*.

(Hier endet der zweite Varga.)

अभ्युत्परा निर्व्युप सं प्रति प्र न्यत्यध्यपा दुः स्वपि पर्यवानु[844] ।
आद्यं स्थितोपस्थितमेकमेषामर्धर्चान्ते कुर्युरथो द्विसंधौ[845] ॥ ११ ॥

DCCCXLIV. Diese Wörter sind: abhi, ut, parâ, nir, vi, upa, sam, prati, pra, ni, ati, adhi, apa, â, du*h*, su, api, pari, ava, anu.

Uva*t*a bemerkt, tâni padâni keshâm*k*i*k* *kh*âkhinâm setikara*n*âni bhavanti, ud iti, pareti; asmâkam tu na.

DCCCXLV. Von diesen machen sie das erste allein, nämlich abhi, wenn es zu Ende eines Halbverses steht, oder wenn es doppelten Sandhi nimmt (im Anlaut und Auslaut), zu einem Sthitopasthita, d. h. sie fügen iti hinzu und wiederholen abhi (Sûtra 603).

Uva*t*a erklärt dvishandhau durch viv*r*ittisthâne, und dies ist allerdings die technische Bedeutung von dvishandhi; cf. Sûtra 184. Auch bemerkt er, dass diese Regel, wie die vorhergehende, nur für gewisse *S*âkhâs gilt, und in seiner eigenen *S*âkhâ keine Geltung hat.

चघह्विवेति च सर्वत्र तेषामनेकं चेत्संनिपतेद्द्वितीयं[846] ।
समस्यंतश्च द्विपदा[1]द्यर्धर्चौ व्यवस्यंत इतराश्चर्चयेयुः[847] ॥ १२ ॥

1) dvipadâdar a. dvipadâr b. h. by.

DCCCXLVI. Auch machen sie stets *k*a, gha, hi, vâ zu Sthitopasthita; und wenn mehr als eins von diesen (Upasargas) zusammenstossen, so fügen sie iti nach dem zweiten ein.

Als Beispiel für den ersten Theil des Sûtras giebt Uva*t*a *k*eti *k*a; für den zweiten ut, pareti. Man sollte auch hier pareti parâ erwarten.

DCCCXLVII. Und beim Recitiren sollen sie die beiden Halbverse einer Dvipadâ verbinden, und die übrigbleibenden trennen. Siehe Sûtra 855.

Es fehlt eine Silbe im Text, und die Lesart von a. stellt zwar das Metrum, aber nicht den Sinn her. Ich möchte die Conjectur von M. Regnier annehmen, und dvipadâdyardhar*k*au lesen, diese aber so auffassen, dass es die zu Anfang stehenden Halbverse einer Dvipadâ bedeutete, während itarâ*h* die übrigbleibenden oder letzten bedeuten würde. Man sieht aus Sâya*n*a's Commentar zu Rv. I, 65, dass man je zwei zweistollige Verse zu einem Vers verbindet, und den übrigbleibenden ungraden zweistolligen Vers für sich hersagt. Uva*t*a sagt: pa*s*vâ na tâyum (Rv. I, 65, 1) ityevamâdînâm dvipadânâm uktânâm, dvau dvâv ardhar*k*âv ekâm *ri**k*am kurvanta*h*; vyavasyanta*h* p*ri*thak kurvanta itarâ adhikâ yâ*h* sûkteshu, sâdhur na g*ri*dhnur (Rv. I, 70, 6) iti yathâ, tâs tathaiva *k*ar*k*ayeyu*h*. Dann folgt ein Satz, der in MS. h. als zu deliren bezeichnet ist, âdigraha*n*âd âdipadasyaitad u*k*yate [1]), und welcher möglicher Weise auf das von M. Regnier conjicirte âdya hindeutet.

दक्षिणाय प्रथमं प्रश्नमाह प्रदक्षिणं तत ऊर्ध्वं परीयुः [848] ।
एवं सर्वे प्रश्नशो ऽध्यायमुक्तोपसंगृह्यातिसृष्टा यथार्थं [849] ॥ १३ ॥

DCCCXLVIII. Der Lehrer sagt zuerst den Prasna an den Schüler zur Rechten; darauf gehen die Schüler nach rechts um ihn herum.

Man sollte meinen, dies bezöge sich auf die Schüler, welche, sowie sie ihren jedesmaligen pra*s*na hergesagt, für den nächsten Schüler Platz machen, im Abgehen aber den Lehrer stets zur Rechten behalten, was eine Respectsbezeigung ist. Uva*t*a sagt aber nichts von solchem regelmässigen Abmarschiren, sondern fasst es so auf, dass wenn die Schüler nach Anfang der Lection einmal wohin gehen müssen, sie dann dem Lehrer stets die rechte Schulter zudrehen müssen. Adhyayanârambhâd ûrdhvam kva*k*id ga*k*-*kh*anta*h* *s*ishyâ*h* pradakshi*n*am â*k*âryam k*ri*tvâ parîyu*h*; pradakshi*n*âv*ri*ttâ*h* parîyur iti vâ yo*g*ayitavyam.

DCCCIL. Nachdem alle in dieser Weise, Pra*s*na nach Pra*s*na, ihre Lection hergesagt, und die Füsse des Lehrers umarmt haben, werden sie entlassen wohin sie wollen.

Uva*t*a erklärt yathârtham durch yathârthâ*h*, yadyat svakarma tattat kuryur ityartha*h*.

प्रश्नस्तृचः [850] पंक्तिषु तु द्वृचौ वा [851] द्वे द्वे न पंक्तेरधिकाक्षरेषु [852] ।
एका च सूक्तं [853] समयास्तु गण्याः परावरार्ध्यौ [854] द्विपदे यथैका [855] ॥ १४ ॥

1) âdigraha*n*am âdvipadasyaitad u*k*yate. by.

DCCCL. Ein Pra*s*na besteht aus drei Versen.

DCCCLI. Aber bei Panktis aus drei oder zwei Versen. (Ein Panktivers hat 40—42 Silben.)

DCCCLII. Bei Versen, die mehr Silben als die Pankti haben, aus je zwei Versen.

DCCCLIII. Auch aus einem Vers, wenn er einen Hymnus bildet. (Rv. I, 99.)

DCCCLIV. Die Samayas, von den kleinsten zu den grössten, werden mitgerechnet.

Da meine Uebersetzung das gerade Gegentheil von M. Regniers Uebersetzung ist, so muss ich bemerken, dass alle meine MSS., mit Ausnahme von A. und by., sowohl im Text als im Commentar ga*n*yâ*h* und *g*a*n*yante lesen, ohne Negation. Die Samayas sind die früher erklärten Iterata, welche unter gewissen Bedingungen im Pada ausgelassen werden. Es liegt wohl in der Natur der Sache, dass sie beim Unterricht nicht ausgelassen, und demnach beim Abmessen des Pensums, mitgerechnet werden. Die Sache ist jedoch nicht mit Gewissheit zu entscheiden, und für M. Regnier's Auffassung spricht, dass in XVIII, 30, nicht nur A., sondern auch at. aga*n*yâ*h* liest. Die Chambers'schen MSS. in Berlin haben aga*n*yâ*h*. Die folgende Bemerkung von M. Regnier, an den ich mich brieflich um Auskunft gewandt hatte, zeigt, dass auch die indischen Gelehrten in Zweifel über diesen Punkt waren: „Le manuscrit de Paris (Devan. 203) avait primitivement samayâs tu ga*n*yâ*h*, et dans le Commentaire pra*s*neshu ga*n*yante, mais il a été fait une double correction, samayâs tv aga*n*yâ*h* et pra*s*neshu na ga*n*yante.“ Der Ausdruck parâvarârdhya fehlt bis jetzt in den Lexicis. M. Regnier übersetzt ihn durch „*qui remplissent à la fois la première et la seconde moitié de la stance.*“ Bedenkt man den Sinn von parârdhya und avarârdhya, so scheint die Bedeutung „das Minimum und Maximum umfassend“ am gerechtfertigtsten. Auch findet sich in MS. h. eine Marginalglosse, die wohl nur auf parâvarârdhya gehen kann, svalpâ utk*r*ish*t*â*s* *k*a.

DCCCLV. Zwei Dvipadâs werden als ein Vers gerechnet. Siehe Sûtra 847.

सूक्तस्य शेषो ऽल्पतरो यदि स्यात्पूर्वं स गच्छेद्[856]यदि तु द्वृचो वा ।[857]
ते षष्टिरध्याय उपाधिका वा सूक्तेऽसमाप्ते यदि ते समाप्ताः[858] ॥ १५ ॥

DCCCLVI. Wenn der Rest eines Hymnus kleiner ist, so soll er zum vorhergehenden Pra*s*na gehen.

„Kleiner“ bezieht sich auf die verschiedenen Längen eines Pra*s*na, wie sie vorher angegeben worden sind.

DCCCLVII. Wenn der Rest aus zwei Versen besteht, so mag er entweder zum vorigen Pra*s*na gerechnet werden, oder nicht; d. h. er mag im letzten Falle einen Pra*s*na für sich bilden. Und zwar fügt Uva*t*a hinzu, dass wenn die zwei Verse ein kürzeres Metrum als Pankti haben, sie zum vorhergehenden Pra*s*na gerechnet werden; wenn sie länger als Pankti sind, einen Pra*s*na für sich bilden; wenn sie gemischt sind, je nach der Zahl der Silben, das Eine oder das Andere geschehen mag. Ich gebe die Worte Uva*t*a's nach MS. h. und by., da sie in dem von M. Regnier benutzten MS. nicht ganz vollständig sind. panktyâ*h* prâk *kh*andaso dv*rik*am pûrvam eva ga*kkh*et; yadi parâ*n*i panktyâ*h* syus tadâ pûrvam na ga*kkh*et; yadi mi*s*râ*n*i syu*h* (panktyâ) tarhi kva*k*it p*r*ithak syât, pûrvam ga*kkh*ed vâ sankhyâva*s*ena.

DCCCLVIII. Sechzig von diesen Prasnas sind in einem Adhyâya, oder etwas mehr, wenn diese Prasnas nämlich vollzählig sind, ohne dass der Hymnus fertig ist.

Ich lese asamâpte, da dieses sich wenigstens in einem MS., in h., im Text findet, und dem Sinne, wie schon M. Regnier gezeigt, weit angemessener ist als samâpta. Uva*t*a, nach MS. h., sagt: sûkteshu asamâpteshu yadi te pra*s*nâ*h* samâpayanti (samâptâ bhavanti, a.), yadi shash*ti*h pûr*n*â (shash*t*ipûra*n*â a. shash*ti*h pûra*n*â, by.) bhavantîtyartha*h*; tadâ yâvadbhi*h* pra*s*nai*h* sûkta*s*esha*h* samâpyate, tâvadbhir adhikâ shash*t*ir bhavati. Dann folgt in h. und by., Evam prâye*n*a sarvatra yu*g*yate; kva*k*it sûkte samâpta iti; — *g*âtigraha*n*am drash*t*avyam — sûkteshu samâpteshv iti. Yathâ *k*atu*h*shash*t*ir adhyâyâ*h*. „So wird es gewöhnlich überall aufgefasst; zuweilen aber als sûkte samâpte. Der Singular ist als Classe zu fassen, also sûkteshu samâpteshu, d. h. wenn bei vollendeten Hymnen auch die Prasnas vollendet sind.“ Dies ginge dann auf den ersten Satz zurück, dass dann nämlich ein Adhyâya aus 60 Prasnas besteht. Dann fügt Uva*t*a zum Beleg für den zweiten an, „wie es ja 64 Prasnas in einem Adhyâya giebt, wobei man allerdings adhyâyâ*h* zu adhyâya zu ändern hätte.

भो३ इत्यर्धर्चे गुरुणोक्त आह शिष्य ओं भो३ इत्युचिताम्[1]ृचं च[859] ॥
अथैके प्राहुरनुसंहितं तत्पारायणे प्रवचनं प्रशस्तं[860] ॥ १६ ॥

DCCCLIX. Der Schüler, nachdem ihn der Lehrer beim (letzten) Halbverse mit Bho! angeredet, sagt Om Bho! und den passenden Vers.

Uva*t*a: Adhyâyasyântye'rdhar*k*e samâpte Bho 3 iti guru*n*okta*h* *s*ishya O*m* Bho 3 ity âha (*k*ârtha, by.); vâ*d**h*am yushmadanudhyânât samâptam ityartha*h*. Uktâm *k*a *r*i*k*am âha, u*k*itâm *r*i*k*am *k*a. U*k*itâ *r*ik, *s*atadhâram utsam (Rv. III, 26, 9) iti kâryavat syât.[2]) Tathâ namo brahma*n*e namo'stv agnaya iti yâ nityam svâdhyâye paridhânîyâ *r*ik syât. Dies ist nach MS. a., welches diese Stelle vollständiger erklärt als die beiden andern Handschriften. Die MSS. schwanken offenbar zwischen uditâm im Sinne von uktâm, sodass das Sûtra bedeutete, dass der Schüler den hergesagten Vers sagen soll, und u*k*itâm, im Sinne von passend, wonach der Schüler den passenden oder einen passenden Vers herzusagen hat. Mir scheint sogar die erstere Auffassung passender, und jedenfalls geben nur MS. a. und by. einen als passend betrachteten Vers an. Der darauf als paridhânîyâ oder Schlussvers angegebene Vers ist als solcher zu Ende des Svâdhyâya in den G*r*ihya-Sûtras (Â*s*v.-G*r*ihya, III, 3, 4) angegeben.

DCCCLX. Dann sagen aber Einige, dass dieses Hersagen beim Lehren am besten der Sanhitâ folgt.

Die genaue Bedeutung dieser Bemerkung ist ohne Commentar schwer zu bestimmen, da der Sanhitâtext viele Eigenthümlichkeiten hat, von denen entweder einige oder alle gemeint sein können. Uva*t*a erklärt sich nicht hierüber, sondern sagt nur na krame*n*a

---

1) u*k*itâm, h. b. by. uditâm a.

2) satadhâram iti. Tathâ, by.

pra*s*na iti, h., welches b. und by. zu sa*m*hitâkrame*n*a pra*s*astam iti corrigiren. In MS. a. fehlt die Stelle. Dem Zusammenhange nach zu urtheilen, würde sich anusa*m*hitam hier am natürlichsten auf Adhyâyas und Vargas beziehen, im Gegensatz zu den oben beschriebenen Adhyâyas und Pra*s*nas. Ueber pârâya*n*a siehe Sûtra 828.

(Hier endet der dritte Varga.)

(Hier endet das funfzehnte Pa*t*ala.)

गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् च बृहती च प्रजापतेः ।
पंक्तिस्त्रिष्टुब्जगती च सप्त छंदांसि तानि ह ॥ १ ॥
अष्टाक्षरप्रभृतीनि[861] चतुर्भूयः परंपरं[862] ।
दैवान्यपि च सप्तैव[863] सप्त चैवासुराण्यपि[864] ॥ २ ॥

DCCCLXI. Gâyatrî, Ush*n*ih, Anush*t*ubh, B*r*ihatî, Pankti, Trish*t*ubh, und *G*ayatî, dies sind die sieben Metra des Pra*g*âpati, mit acht Silben anfangend.

DCCCLXII. Das je folgende Metrum ist um vier länger.

DCCCLXIII. Auch giebt es sieben Metra für die Götter.

DCCCLXIV. Und sieben für die Asuras.

एकोत्तराणि देवानां तान्येवैकाक्षरादधि[865] ।
एकावमान्यसुराणां ततः पंचदशाक्षरात्[866] ॥ ३ ॥

DCCCLXV. Die Metra der Götter fangen von dem einsilbigen Metrum an, und steigen mit einer Silbe auf.

DCCCLXVI. Die Metra der Asuras fangen von dem funfzehnsilbigen Metrum an und fallen um eine Silbe ab.

तानि त्रीणि समागम्य सनामानि सनाम तत् ।
एकं भवत्यृषिच्छंदस्तथा गच्छंति संपदं[867] ॥ ४ ॥

DCCCLXVII. Wenn diese drei, die Metra des Pra*g*âpati, der Götter, und der Asuras, welche dieselben Namen haben, zusammenkommen, so entsteht das eine Metrum der *R*ishis, welches auch denselben Namen hat; und auf diese Weise kommen sie zu Stande.

Metra:	Pra*g*âpati.	Deva.	Asura.		*R*ishi.
Gâyatrî:	8	1	15	=	24
Ush*n*ih:	12	2	14	=	28
Anush*t*ubh:	16	3	13	=	32
B*r*ihatî:	20	4	12	=	36
Pankti:	24	5	11	=	40
Trish*t*ubh:	28	6	10	=	44
*G*agatî:	32	7	9	=	48

एवं त्रिप्रकृतीन्याहुर्युक्तानि चतुरुत्तरं ।
ऋषिच्छंदांसि[868] तैः प्रायो मंत्रः श्लोकश्च वर्तते[869] ॥ ५ ॥

DCCCVIII. So sagen sie, dass die Metra der *R*ishis aus drei Elementen bestehend, zusammengefügt werden, um vier Silben aufsteigend.

DCCCLIX. Aus ihnen besteht zumeist der Mantra und der *S*loka.

(Hier endet der erste Varga.)

तत्पादो यजुषां छंदः साम्नां तु द्वावृचां त्रयः[870] ।
गायत्र्यादिजगत्यंतमेकद्वित्र्यधिकं तु तत् ॥ ६ ॥
आर्षवत्तत्समाहारो ब्राह्मो वर्गः षडुत्तरः[871] ।
अक्षराणि तु षट्त्रिंशद्गायत्री ब्रह्मणो मिता ॥ ७ ॥
यजुषां षडृचां त्रिः षट् साम्नां द्वादश संपदि[872] ।
ऋषीणां तु त्रयो वर्गाः सप्तका एव नेतरे[873] ॥ ८ ॥

DCCCLXX. Ein Viertel von diesen Metra ist das Metrum der Ya*g*ush-Verse, zwei Viertel das Metrum der Sâman-Verse, drei Viertel das Metrum der *R*ik-Verse.

DCCCLXXI. Diese Metra von Gâyatrî bis *G*agatî steigen um eine, zwei, drei Silben, und ihre Summe, die durch Addition wie vorher bei den *R*ishi-Metren herauskömmt, bildet die Klasse (der Metra) des Brahman, und steigt um sechs Silben

Die Metra sind die so eben erwähnten drei Klassen der Ya*g*ush-, Sâman- und *Rik*-Verse. Die erste Klasse steigt um eine Silbe, d. h. da die Gâyatrî ein Viertel der *R*ishi-Gâyatrî hat, so hat die Ush*nih* sieben, die Anush*t*ubh acht Silben. Die zweite Klasse steigt um zwei Silben; d. h. da die Gâyatrî mit der Hälfte der *R*ishi-Gâyatrî beginnt, mit 12 Silben, so hat die Ush*n*ih 14, die Anush*t*ubh 16 Silben. In der dritten Klasse hat die Gâyatrî 18, die Ush*n*ih 21, die Anush*t*ubh 24 Silben. Summt man diese drei Klassen zusammen, wie vorher die Pra*g*âpati, Deva und Asurametra, so erhält man die Metra des Brahman, die also natürlich um sechs Silben wachsen.

DCCCLXXII. Sechs und dreissig Silben gelten als die Gâyatrî des Brahman;

diess trifft, da die Gâyatrî der Ya*g*ush sechs, die der *Rik* drei mal sechs, die der Sâmans zwölf Silben hat.

Der im Commentar folgende Vers:

ekottaro ya*g*urvarga*h* sâmno vargas tu dvyuttara*h*,
*R*i*k*âm tu tryuttaro vargo brâhmo varga*h* sha*l*uttara*h*

wird ausdrücklich als kshepaka*h*, eingeschoben, bezeichnet.

DCCCLXXIII. Nur die drei Klassen der *R*ishi (Metra) sind siebenfach; nicht aber die andern.

Der Text ist wahrscheinlich verdorben, und MS. h. giebt als Conjectur, wie es scheint, die Lesart, *r*ishî*n*âm tu trayo vargâ*h* saptadhâ, ekadhetare; b. hat saptakâ, ekadhetare. Dies liesse sich wenigstens construiren: Die drei Klassen der *R*ishis sind siebenfach, die übrigen einfach. MS. by. hat evânetare, mit Correcturzeichen. In MS. a. fehlt der Commentar; in h. und b. ist er am Rande beigefügt. MS. h. by. lesen: *r*ishî*n*âm vargâs tu traya*h* saptakâ veditavyâ*h*; itare pra*g*âpatidevâsuraya*g*ur*r*iksâmabrahma*n*âm vargâ ekadhâ, ekaprakârâ bhavantîtyartha*h*. Etad uktam bhavati: Ârshâd anyeshâm saptânâm udâh*r*itânâm *kh*andasâm ye vargâs te gâyatryâdi*g*agatyantyâ ityartha*h*. Diess lässt es noch immer dunkel, in welchem Sinne die *R*ishis drei Klassen von je sieben Metra haben, während Pra*g*âpati und die Uebrigen nur einfache Metra besitzen. MS. b. giebt eine Erklärung hiervon, die aber kaum genügend ist. Hier heisst es: *R*ishî*n*âm saptakâs trayo vargâ veditavyâ*h*, gâyatryâdi*h* prathamo varga*h*, ati*g*agatyâdir dvitîya*h*, k*r*ityâdis t*r*itîya*h*. Ekadhetare, itare tu pra*g*âpatyâdayo ye vargâs ta ekadhâ bhavanti, tridhâ na bhavantîtyartha*h*. Athavâ pâdâdivibhâgo na bhavati, ekatraiva pa*th*yata ityartha*h*. In Bezug auf diese Erklärung ist es nun allerdings wahr, dass die *R*ishi-Metra drei Klassen bilden, die erste von Gâyatrî bis *G*agatî, die zweite von Ati*g*agatî bis Atidh*r*iti, die dritte von K*r*iti bis Utk*r*iti, jede von je sieben Metris. Ob diess aber der Gedanke des Verfassers war, muss dahin gestellt bleiben, und wir sehen, dass der Commentator selbst eine andere Erklärung vorschlägt, nämlich, dass in den übrigen Metris die Pâdas nicht getheilt werden, was in den Metris der *R*ishis der Fall ist. Aber auch dies konnte kaum durch die Worte des Sûtra ausgedrückt werden, und ich ziehe die frühere Erklärung vor.

	Ya*g*ush.	Sâman.	*Rik*.		Brahman.
Gâyatrî:	6	12	18	=	36.
Ush*n*ih:	7	14	21	=	42.
Anush*t*ubh:	8	16	24	=	48.
B*r*ihatî:	9	18	27	=	54.
Pankti:	10	20	30	=	60.
Trish*t*ubh:	11	22	33	=	66.
*G*agatî:	12	24	36	=	72.

ऋषिच्छंदांसि[874] गायत्री सा चतुर्विंशत्यक्षरा ।
अष्टाक्षरास्त्रयः पादाश्चत्वारो वा षळक्षराः[875] ॥ ९ ॥

DCCCLXXIV. Die Metra der *R*ishis:

DCCCLXXV. Die Gâyatrî, sie besteht aus 24 Silben, die drei Pâdas aus je 8 Silben, oder die vier aus je 6 Silben.

Also entweder 8 + 8 + 8, oder 6 + 6 + 6 + 6. Als Beispiel für die letztere Gâyatrî giebt der Text:

इंद्रः शचीपतिर्बलेन वीळितः
दुश्च्यवनो वृषा समत्सु सासहिः[876] ॥ १० ॥

DCCCLXXVI. Dieses Beispiel, welches in der Sanhitâ nicht vorkommt, gehört jedenfalls zum Text selbst, da es in den Vargas mitzählt, auch in A. und at. im Text aufgenommen ist. Der Vers selbst ist von grosser Bedeutung, insofern er etwaigen Schlüssen in Bezug auf die Existenz einer nicht-vedischen Metrik den Faden abschneidet. Ind. Stud. VIII, 181.

(Hier endet der zweite Varga.)

पंचकाः पंच षट्कोऽंत्यः पदपंक्तिर्हि सा भुरिक् ।
द्वौ वा पादौ चतुष्कश्च षट्कश्चैकस्त्रिपंचकाः[877] ॥ ११ ॥

DCCCLXXVII. Fünf Fünfsilbler oder der letzte ein Sechssilbler, das ist die Padapankti, diese letztere, bhuri*k*: oder zwei Pâdas, einer ein Viersilbler, und einer ein Sechssilbler, und drei Fünfsilbler.

Ich möchte mit h. und A. षड्वांत्यः lesen, da die Construction in diesen Versen sehr frei ist, und das vâ verlangt wird. Ebenso würde ich zu Ende des Verses tri*h* pañ*k*akâ*h* vorziehen, wenn es die Autorität irgend einer Handschrift für sich hätte.

Was nun den Sinn des Sûtras selbst betrifft, so fasse ich es so auf:

1) 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 25; dies ist Padapankti.

2) 5 + 5 + 5 + 5 + 6 = 26; dies ist Padapankti bhuri*k*.

3) 5 + 5 + 5 + 4 + 6 = 25; dies ist Padapankti. Die Stelle des Viersilblers und des Sechssilblers ist aber hier nicht bestimmt.

Uva*t*a sagt: pañ*k*âksharâ*h* pañ*k*a pâdâ bhavanti yasyâ*h* sâ bhurik[1]) padapanktir nâma veditavyâ; sha*d*aksharo vântya*h* pâdo bhavati, *k*atvâras *k*a pañ*k*akâ*h*, sâ bhurik padapanktir nâma veditavyâ. Dvau pâdau, ekas *k*atushka*h*, eka*h* sha*t*ka*h*, trayas *k*a pañ*k*âksharâ bhavanti sâpi.[2]) Tâsâm udâhara*n*am vakshyati. Die Schreiber von a. b. reserviren den Namen Padapankti bhuri*k* für No. 2., und dies ist insofern richtig, als bhuri*k* um eine Silbe zu lang bedeutet. Besteht also die Padapankti aus 25 Silben, so heisst der 26-silbige Vers richtig eine Padapankti bhuri*k*. Der Schreiber von h. fasst die Sache anders auf, und giebt den Namen von Padapankti bhuri*k* gleichmässig an alle

---

1) bhurik, deest in a. b.

2) sâpi, deest in a. b.

drei Arten dieses Metrums, was jedoch nur in Hinblick auf die 24-silbige Gâyatrî richtig sein würde. Der Verfasser erlaubt sich in diesen Versen manche Freiheiten, um das, was er zu sagen wünscht, in eine metrische Form zu bringen.

अधा हींद्रेति च तृचौ घृतमग्ने तमित्यृचः[878] ।
अष्टको दशकः सप्ती विद्वांसाविति सा भुरिक्[879] ॥ १२ ॥

DCCCLXXVIII. Zwei Dreiverse, welche mit adhâ hi und indra beginnen, und die Verse gh*r*itam etc., und agne tam adya etc. (dies sind die Beispiele zum Vorhergehenden).

Der Dreivers adhâ hi steht Rv. IV, 10, 2—4.

Adhâ hy agne krator bhadrasya dakshasya sâdhor | rathîr *r*itasya b*r*ihato babhûtha.
Padapankti, No. 3.

∪ — — — |[4] ∪ — — — ∪ |[5] — — ∪ — — |[5] ∪ — ∪ — ∪ |[5] ∪ ∪ — ∪ — — |[6]

Ebhir no arkair bhavâ no arvâN svar *na gyotih* | agne vi*s*vebhi*h* sumanâ anîkai*h*.
Padapankti, No. 3.

— — — — — |[5] ∪ — — — — |[5] — — — — |[4] — — — — — |[5] ∪ ∪ — ∪ — — |[6]]

Âbhish *t*e adya gîrbhir g*rin*anto ʼgne da*s*ema | pra te divo na stanayanti *s*ushmâ*h*.
Padapankti, No. 3.

— — — — ∪ |[5] — — ∪ — — |[5] — ∪ — — |[4] ∪ — ∪ — — |[5] ∪ ∪ — ∪ — — |[6]

Nach der Anukrama*n*î kann dieser letzte Vers auch eine Ush*n*ih sein.

Der nächste Dreivers ist nicht aus der Sanhitâ. Uva*t*a bezeichnet ihn aber als Sho*d*a*s*ina*h* stotriya*h*, und er findet sich demnach in den Â*s*valâyana-Sûtras VI, 3; Ait. Brâhm. IV, 1, 2; Sâmaveda-Sanhitâ II, 3, 1, 22, 1—3; Atharvaveda-Sanhitâ II, 5. Es ist jedoch schwer, das Metrum dieser Verse auf Padapankti's zurückzuführen, und es ist möglich, dass dies nur durch das hier ausdrücklich erlaubte Vihara*n*a geschehen kann (Ait. Br. IV, 1, 2). Der erste Vers kann als Beispiel für die Padapankti No. 1. gelten, wenn man mit MS. b. harîha liest.

Indra *g*ushasva pravahâ yâhi *s*ûra harîha | pibâ sutasya matir na madhva*s* etc.

— ∪ ∪ — ⏓ |[5] ∪ ∪ — — ∪ |[5] — ∪ ∪ — — |[5] ∪ — ∪ — ∪ |[5] ∪ — ∪ — — |[5]

Das nächste Beispiel ist Rv. IV, 10, 6.

Gh*r*itam na pûtam tanûr arepâ*h* *s*u*k*i hira*n*yam | tat te rukmo na ro*k*ata svadhâva*h*.

∪ — ∪ — — |[5] ∪ — ∪ — — |[5] ∪ ∪ ∪ — — |[5] — — — — ∪ |[5] — ∪ — ∪ — — |[6] Padapankti bhuri*k*.

Nach der Anukrama*n*î kann dies auch eine Ush*n*ih sein.

Rv. IV, 10, 1. Agne tam adyâ*s*vam na stomai*h* *k*ratum na bhadram h*r*idisp*r*i*s*am | *r*idhyâmâ ta ohai*h*.

— — ∪ — ∪ |[5] — — — — — |[5] ∪ — ∪ — — |[5] ∪ — ∪ — |[4] — — — ∪ — — |[6] Padapankti No. 3.

Um hier die nöthige Silbenzahl zu erhalten, muss adya von a*s*vam getrennt werden.

DCCCLXXIX. Ein Achtsilbler, ein Zehnsilbler, und ein Siebener, dies ist eine Bhuri*k* (Gâyatrî), z. B. vidvâ*m*sau.

Rv. I, 120, 2. vidvâ*m*sâv id dura*h* pri*kk*hed avidvân itthâparo a*k*etâ*h* | nû *k*in nu marte akrau.

— — — — ⏑ — — — |8 ⏑ — — — — ⏑ — ⏑ — — |10 — — ⏑ — — — — |7

Nach der Anukrama*n*î ist dies eine Kakubh.

युवाकु हीति गायत्री त्रयः सप्ताक्षरा विराट् ।
सैषा पादनिचृन्नाम गायत्र्येवैकविंशिका [880] ॥ १३ ॥

DCCCLXXX. Drei Siebensilbler machen eine Gâyatrî virâ*g*, wie yuvâku hi; dieselbe heisst Gâyatrî pâdani*kr*it, und besteht aus 21 Silben.

Virâ*g* bedeutet gewöhnlich ein um zwei Silben verkürztes Metrum, also bei der Gâyatrî eine 22-silbige Gâyatrî. Der gewöhnliche Name dieser Gâyatrî ist Pâdani*kr*it. Rv. I, 17, 4.

Yuvâku hi *s*a*k*înâm yuvâku sumatînâm | bhûyâma vâ*g*adâvnâm.

⏑ — ⏑ ⏑ ⏑ — — |7 ⏑ — ⏑ ⏑ ⏑ — — |7 — — ⏑ — ⏑ — — |7

Um die Ansichten der Indischen Metriker zu verstehen, müssen wir unsere Ohren gegen die einfachsten Veränderungen verschliessen, welche wir beim Scandiren der Verse machen würden. So ist es in diesem Beispiele klar, dass der alte Dichter die Endung des Genitivs Plur. zweisilbig aussprach, und dass wir also in der That eine ganz regelmässige Gâyatrî vor uns haben. Die Indische Metrik steht aber auf einem andern Standpunkte, und obgleich *S*aunaka merkwürdiger Weise gelegentliche Auflösungen dieser Art als selbstverständlich anerkennt, geht er doch im Allgemeinen rein mechanisch und silbenzählend zu Werke.

षड्कः सप्तकयोर्मध्ये स्तोतृणां विवाचीति ।
यस्याः सातिनिचृन्नाम गायत्री द्विर्दशाक्षरा [881] ॥ १४ ॥

DCCCLXXXI. Eine 20-silbige Gâyatrî, in welcher ein Sechssilbler in der Mitte zweier Siebensilbler steht, nämlich Stot*r*î*n*âm vivâ*k*i, diese heisst Atini*kr*it.

Das Beispiel, welches, trotz des gestörten Metrums, hier gegeben ist, findet sich Rv. VI, 45, 29:

purûtamam purû*n*âm stot*r*î*n*âm vivâ*k*i | vâ*g*ebhir vâ*g*ayatâm.

⏑ — ⏑ — ⏑ — — |7 — — — ⏑ — — |6 — — — — ⏑ ⏑ — |7

षड्कसप्तकयोर्मध्ये स्तुह्यासावातिथिं ।
षळक्षरः प्रकृत्यैष व्यूहेनाष्टाक्षरोऽपि वा [882] ॥ १५ ॥

DCCCLXXXII. In der Mitte von einem Sechssilbler und Siebensilbler kann die

Zeile stuhyâsâvâtithim, obgleich von Natur sechssilbig, durch Vyûha auch achtsilbig werden.

Die Stelle ist Rv. VIII, 103, 10.

preshtham u priyânâm | stuhy âsâvâtithim | agnim rathânâm yamam. Dies giebt

— ◡ — ◡ — — |6 — — — — ◡ — |6 — — ◡ — — ◡ — |7.

Liest man aber stuhi âsâva atithim, so erhält man

— ◡ — ◡ — — |6 — ◡ — — ◡ ◡ ◡ — |8 — — ◡ — — ◡ — |7.

Alle MSS. ausser A. haben shatkah saptakayoh. Die Stelle selbst aber zeigt, dass dies nicht richtig sein kann, da der erste Pâda nicht sieben, sondern sechs Silben hat. Der Commentar in h. erklärt somit richtig, shatkasaptakayor madhye, wie es sich in A. findet. Wenn so der Vers durch vyûha 21 Silben enthält, so gilt er als Gâyatrî atinikrit, wie der Commentar bemerkt, obgleich man pâdanikrit erwarten sollte. Ohne vyûha, als 19-silbig, wie ihn die Anukramanî betrachtet, is er eine Gâyatrî hrasîyasî.

MS. a. b. A. geben yathâ zu Ende der ersten Zeile, des Metrums wegen. Mir scheint die Lesart von h. vorzuziehen, wo yathâ fehlt, und das Metrum durch den freigestellten vyûha hergestellt wird.

(Hier endet der dritte Varga.)

उत्तरोत्तरिणः पादाः षट्सप्ताष्टाविति त्रयः ।
गायत्री वर्धमानैषा त्वमग्ने यज्ञानामिति [883] ॥ १६ ॥

DCCCLXXXIII. Die auf einander folgenden drei Pâdas sind sechs, sieben, acht; dies ist die Vardhamânâ Gâyatrî, z. B. tvam agne yagñânâm.

Rv. VI, 16, 1. tvam agne yagñânâm hotâ visveshâm hitah | devebhir mânushe gane.

◡ — — — — — |6 — — — — — ◡ — |7 — — — — ◡ — ◡ — |8.

अष्टकौ मध्यमः षट्क एकेषामुपदिश्यते [884] ।
स नो वाजेषु पादौ द्वौ जागतौ द्विपदोच्यते [885] ॥ १७ ॥

DCCCLXXXIV. Von Einigen wird gelehrt, zwei Achtsilbler, und der mittlere ein Sechssilbler.

Die Mitglieder gewisser Sâkhâs theilen die Vardhamânâ in drei Pâdas von acht, sechs und acht Silben. Hier müsste man dann visveshaâm lesen, um den Sechssilbler zu erhalten.

DCCCLXXXV. Die zwei Gâgata, i. e. zwölfsilbigen Pâdas, in sa no vâgeshu, werden eine Dvipadâ genannt. Rv. VIII, 46, 13:

sa no vâgeshu avitâ purûvasuh purahsthâtâ maghavâ vritrahâ bhuvat.

◡ — — — ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ — |12 ◡ — — — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ — |12

Nach Uvata ist dies eine Dvipâdâ Gâyatrî, nach Sâyana jedoch ein Dvipadâ Ga-

gatî, und dies scheint das Richtigere, wenn man bedenkt, dass es *G*âgata, d. h. 12-silbige Stollen sind, und dass die *G*agatî *k*atushpadâ aus 12 + 12 + 12 + 12 besteht. Aufrecht giebt Dvipadâ b*r*ihatî, was nicht richtig ist, da b*r*ihatî zu pipîlikamadhyâ gezogen werden sollte.

आद्यांत्यौ सप्तकौ यस्या मध्ये च दशको भवेत् ।
यवमध्या च गायत्री स सुन्व इति दृश्यते [886] ॥ १८ ॥

DCCCLXXXVI. Die, welche zu Anfang und zu Ende einen Siebensilbler hat, und in der Mitte einen Zehnsilbler, ist die Gâyatrî yavamadhyâ, sie findet sich in sa sunve. Rv. IX, 108, 13:

sa sunve yo vasûnâm yo râyâm ânetâ ya i*l*ânâm | somo ya*h* sukshitînâm.

∪ — — — ∪ — — |⁷ — — — — — — ∪ ∪ — — |¹⁰ — — — — ∪ — — |⁷

षळक्षरः सप्ताक्षरस्तत एकादशाक्षरः ।
एषोष्णिग्गर्भा गायत्री ता मे अश्व्यानामिति [887] ॥ १९ ॥

DCCCLXXXVII. Ein Sechssilbler, ein Siebensilbler, und darauf ein Elfsilbler, dies ist die Ush*n*iggarbhâ Gâyatrî, z. B. tâ me a*s*vyânâm. Rv. VIII, 25, 23:

tâ me a*s*vyânâm harî*n*âm nito*s*anâ | uto nu k*r*itvyânâm n*r*ivâhasâ.

— — — — ∪ — |⁶ ∪ — — ∪ — ∪ — |⁷ ∪ — ∪ — — ∪ — ∪ — ∪ — |¹¹

Hier und in andern Stellen scheint Uva*t*a, und auch *S*aunaka, die Auflösung der Endung des Genitivs Plur. als selbstverständlich anzusehen, während beide in andern Stellen ganz mechanisch die Silben zählen.

अष्टाविंशत्यक्षरोष्णिक् सा पादैर्वर्तते त्रिभिः ।
पूर्वावष्टाक्षरौ पादौ तृतीयो द्वादशाक्षरः [888] ॥ २० ॥

DCCCLXXXVIII. Die Ush*n*ih hat 28 Silben, sie besteht aus drei Pâdas, die zwei ersten Pâdas sind achtsilbig, der dritte zwölfsilbig.

(Hier endet der vierte Varga.)

पुरउष्णिक् तु सा तस्मिन्प्रथमे मध्यमे ककुप् [889] ।
अग्ने वाजस्य तच्चक्षुः सुदेवः समहेति च ॥ २१ ॥
ऋचो निदर्शनायैताः परा यास्ता यथोदिताः [890] ।
सप्ताक्षरैश्चतुर्भिर्द्वे नदं मंसीमहीति च ॥ २२ ॥
पादैरनुष्टुभौ विद्यादक्षरैरुष्णिहाविमे [891] ।
ददी रेक्ण इति त्वेषा ककुम्न्यंकुशिरा निचृत् ॥ २३ ॥

एकादशो ऽस्याः प्रथम उत्तमश्चतुरक्षरः ।[892]
एकादशाक्षरौ च द्वौ मध्ये चैकः षळक्षरः ॥ २४ ॥
उष्णिक् पिपीलिकमध्या हरी यस्येति दृश्यते ।[893]
ताभ्यां परः षळक्षरः प्र या तनुशिरा नाम[894] ॥ २५ ॥

DCCCLXXXIX. Wenn dieser Zwölfsilbler der erste ist, so heisst sie Pura ush*n*ih, wenn er der mittlere ist, Kakubh.

DCCCXC. Die Verse Agne vâ*g*asya, Ta*k* *k*akshu*h*, und Sudeva*h* samahâ dienen zum Beispiel, die welche folgen sind so wie sie angeführt sind.

Rv. I, 79, 4. Agne vâ*g*asya gomata îsâna*h* sahaso yaho, | asme dhehi *g*âtavedo mahi *s*rava*h*.

— — — — ⏑ — ⏑ ⏑ | [8] — — — ⏑ ⏑ — ⏑ — | [8] — — — ⏑ — ⏑ — — ⏑ — ⏑ — | [12]

Rv. VII, 66, 16. ta*k* *k*akshur devahitam *s*ukram u*kk*arat pa*s*yema *s*arada*h* *s*atam *g*îvema *s*arada*h* *s*atam.

— — — — ⏑ ⏑ — — ⏑ — ⏑ — | [12] — — ⏑ ⏑ ⏑ — ⏑ — | [8] — — ⏑ ⏑ ⏑ — ⏑ — | [8]

Rv. V, 53, 15. Sudeva*h* samahâsati suvîro naro maruta*h* sa*h* martya*h* | yam trâyadhve syâma te.

⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ | [8] ⏑ — — ⏑ — ⏑ ⏑ — — — ⏑ — | [12] — — — — ⏑ — ⏑ — | [8]

Die letzten Worte bedeuten, dass die Beispiele so folgen, wie die Metra im Text nach einander beschrieben sind. So sagt auch der Commentar: parâ yâ *rik*as tâ yathoditâ*h*, yathâ kathyamânâs tathâ *g*ânîyât. In MS. h. aber heisst es: parâ yâ *rik*as tâ api yathoditâ*h*; uttaratra yathâ kathyamânâ*h*, tatra tatra yathâ *g*ânîyât. Dieselbe Regel gilt auch für die spätern Sûtras. Siehe Sûtra 951.

DCCCIXC. Durch vier siebensilbige Pâdas entstehen zwei Ush*n*ihverse, nämlich Nadam und Ma*m*sîmahi; man nehme sie als Anush*t*ubhs den Pâdas nach, als Ush*n*ihs den Silben nach.

Rv. VIII, 69, 2. nadam va odatînâm nadam yoyuvatînâm
patim vo aghnyânâm dhenûnâm ishadhyasi.

⏑ — ⏑ — ⏑ — — | [7] ⏑ — — ⏑ ⏑ — — | [7]
⏑ — — — ⏑ — — | [7] — — — ⏑ — ⏑ — | [7]

Da der Vers vier Pâdas hat, so kann man ihn den Pâdas nach als Anush*t*ubh betrachten. Giebt man die mechanische Zählung der Silben auf, so ist der Vers auch den Silben nach ein Anush*t*ubh, und jeder Pâda besteht aus acht Silben.

Rv. X, 26, 4. ma*m*sîmahi tvâ vayam asmâkam deva pûshan,
matînâm *k*a sâdhanam viprâ*n*âm *k*âdhavam.

— — ⏑ — — ⏑ — | [7] — — — — ⏑ — — | [7]
⏑ — — ⏑ — ⏑ — | [7] — — — ⏑ — ⏑ — | [7]

DCCCVIIIC. Der Vers dadì rek*n*a*h* ist eine Kakubh nyanku*s*irâ ni*k*rit, der erste Pâda ist ein Elfsilbler, der letzte ein Viersilbler.

Rv. VIII, 46, 15. dadî rek*n*as tanve dadir vasu dadir vâ*g*eshu paruhûta vâ*g*inam | nûnam atha.

∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ ∪ |11 ∪ — — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |12 — ∪ ∪ — |4

Der mittlere Pâda bleibt wie vorher ein Zwölfsilbler. Ni*k*rit ist beigefügt um die unvollständige Silbenzahl der Ush*n*ih, 27 statt 28, anzudeuten.

DCCCVIIC. Zwei Elfsilbler, und in der Mitte ein Sechssilbler, dies ist die Ush*n*ih pipîlikamadhyâ, sie findet sich in Harî yasya.

Rv. X, 105, 2. harî yasya suyu*g*â vivratâ ver arvantânu *s*epâ.
ubhâ ra*g*î na ke*s*inâ patir dan.

∪ — — ∪ ∪ ∪ — — ∪ — — |11 — — — ∪ — — |6
∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — — |11

DCCCVIC. Auf die zwei Elfsilbler folgt ein Sechssilbler, dies heisst Tanu*s*irâ, z. B. pra yâ.

Rv. I, 120, 5. pra yâ ghoshe bh*r*igavâ*n*e na *s*obhe yayâ vâ*k*â ya*g*ati pa*g*riyo vâm.
praishayur na vidvân.

∪ — — — ∪ ∪ — — ∪ — — |11 ∪ — — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — — |11
— ∪ — ∪ — — |6

(Hier endet der fünfte Varga.)

आद्यः पंचाक्षरः पाद उत्तरे ऽष्टाक्षरास्त्रयः
अनुष्टुब्गर्भैव[1] सोष्णिक् सागस्त्ये ऽस्ति पितुं न्विति[895] ॥ २६ ॥

DCCCVC. Der erste Pâda ist ein Fünfsilbler, die drei folgenden Achtsilbler, diese Ush*n*ih ist Anush*t*ubgarbhâ in der That; sie findet sich bei Agastya, in pitum nu.

Rv. I, 187, 1. pitum nu stosham maho dharmâ*n*am tavishîm.
yasya trito vy o*g*asâ v*r*itram viparvam ardayat.

∪ — — — — |5 ∪ — — — — ∪ ∪ — |8
— — ∪ — ∪ — ∪ — |8 — — ∪ — ∪ — ∪ — |8

द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुप् चत्वारो ऽष्टाक्षराः समाः[896] ।
कृतिर्द्वौ द्वादशाक्षरावेकश्चाष्टाक्षरः परः[897] ॥ २७ ॥

DCCCIVC. Die Anush*t*ubh ist zweiunddreissig-silbig; die vier gleichen Pâdas sind achtsilbig.

DCCCIIIC. Die K*r*iti ist zwei Zwölfsilbler, und darauf ein Achtsilbler.

1) Die Lesart von b. anush*t*ubgarbhaivosh*n*ik sâ agastye ' sti liesse sich wohl, trotz des Hiatus, vertheidigen; h. by. haben anush*t*ubgarbhaishosh*n*ik sâgastye ' sti; a. hat anush*t*ubgarbhaiva sosh*n*ik sâ agastye.

यस्यास्त्वष्टाक्षरो मध्ये सा पिपीलिकमध्यमा[898] ।
नवकौ द्वादशी द्व्यूना ता विद्वांसेति काविराट्[899] ॥ २८ ॥

DCCCIIC. Die aber, welche einen Achtsilbler in der Mitte hat, sie heisst Pipîlikâmadhyamâ.

DCCCIC. Zwei Neunsilbler und ein Zwölfsilbler (in der Mitte), diese um zwei Silben verkürzte ist die Kâvirâ*g*, z. B. tâ vidvâ*m*sâ.

Rv. I, 120, 3. tâ vidvâ*m*sâ havâmahe vâm tâ no vidvâ*m*sâ manma vo*k*etam adya.
prâr*k*ad dayamâno yuvâku*h*.

— — — — ⏑ — ⏑ — — |9 — — — — — — ⏑ — — ⏑ — ⏑ |12
— — ⏑ ⏑ — — ⏑ — — |9

तेषामेकाधिकावंत्यौ नष्टरूपा वि पृच्छामि[900] ।
दशाक्षरास्त्रयो विराट् त्रयो वैकादशाक्षराः[901] ॥ २९ ॥

CM. Die zwei letzten Pâda sind um eine Silbe länger als diese (i. e. als die Neun- und Zwölfsilbler), dies ist die Nash*t*arûpâ, z. B. vi p*rikkh*âmi.

Der Commentar sowohl als das Beispiel bestätigt diese Auffassung. Uva*t*a sagt: teshâm eva navakadvâda*s*inâm padânâm antyâv ekaikenâkshare*n*âdhikau bhavata*h*, navâkshara*h* prathama*h* pâda*h*, da*s*âksharo dvitîya*h*, trayoda*s*âksharo ' ntima*h*.

Rv. I, 120, 4. vi p*rikkh*âmi pâkyâ na devân vasha*t*k*r*itasyâdbhutasya dasrâ.
pâtam *k*a sahyaso yuvam *k*a rabhyaso na*h*.

⏑ — — ⏑ — — ⏑ — — |9 ⏑ — ⏑ — — ⏑ — ⏑ — — |10
— — ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — — |13

CMI. Drei Zehnsilbler, oder drei Elfsilbler, dies ist eine Virâ*g*.

षण्महापदपंक्तिस्तु षट्को ऽत्यः पंच पंचकाः[902] ।
मा कस्मै पर्यू षु श्रुध्यग्ने तव स्वादिष्ठा ऋचः[903] ॥ ३० ॥

CMII. Aber sechs Pâdas machen die Mahâpadapankti, fünf Fünfsilbler, und der letzte ein Sechssilbler.

CMIII. Jetzt folgen die Beispiele der Reihe nach, wie vorher:

1) K*r*iti, Rv. 120, 8.:

Mâ kasmai dhâtam abhy amitri*n*e no mâkutrâ no g*r*ihebhyo dhenavo gu*h* stanabhu*g*o a*s*i*s*vî*h*.

— — — — ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ — ⏑ — — |12 — ⏑ — — — ⏑ — — — ⏑ — — |12
⏑ ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ — |8

2) Pipîlikamadhyamâ, Rv. IX, 110, 1.:

pary û shu pra dhanva vâ*g*âsâtaye pari v*r*itrâ*n*i saksha*n*i*h*
dvishas taradhyâ *rin*ayâ na îyase.

∪ ∪ — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — |[12] ∪ ∪ — — ∪ — ∪ — |[8]
∪ — ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |[12]

3) Virâ*g*, Rv. VII, 22, 4.:

*s*rudhî havam vipipânasyâdrer bodhâ viprasyâr*k*ato manîshâm
k*r*ishvâ duvâ*m*sy antamâ sa*k*ema.

∪ —̇ ∪ — ∪ ∪ — — — — |[10] — — — — — ∪ — ∪ —̇ — |[10]
— — ∪ — — ∪ — ∪ — — |[10]

4) Virâ*g*, Rv. III, 25, 4.:

agna indra*s* *k*a dâ*s*usho duro*n*e sutâvato ya*g*ñam ihopa yâtam
amardhantâ somapeyâya devâ.

— ∪ — — ∪ — ∪ — ∪ — — |[11] ∪ — ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — — |[11]
∪ — — — — ∪ — — ∪ — — |[11]

5) Mahâpadapankti, Rv. IV, 10, 5.

tava svâdish*th*âgne sand*r*ish*t*ir idâ *k*id ahna idâ *k*id akto*h*
*s*riye rukmo na ro*k*ata upâke.

∪ — — — — |[5] — — — — ∪ |[5] ∪ — ∪ — ∪ |[5] ∪ — ∪ — — |[5]
∪ — — — ∪ |[5] — ∪ ∪ ∪ — — |[6]

(Hier endet der sechste Varga.)

चतुष्पदा तु बृहती प्रायः षट्त्रिंशदक्षरा ।
अष्टाक्षरास्त्रयः पादास्तृतीयो द्वादशाक्षरः[904] ॥ ३१ ॥

CMIV. Die B*r*ihatî hat meist vier Pâdas, und besteht aus sechsunddreissig Silben; drei Pâdas sind Achtsilbler, der dritte ein Zwölfsilbler.

पुरस्ताद्बृहती नाम प्रथमे द्वादशाक्षरे ।
उपरिष्टाद्बृहत्यंत्ये द्वितीये न्यंकुसारिणी ॥ ३२ ॥
स्कंधोग्रीव्युरोबृहती चैधैनां प्रतिजानते[905] ।
त्रयो द्वादशका यस्याः सा ह्योर्ध्वबृहती विराट्[906] ॥ ३३ ॥

CMV. Wenn der erste Pâda ein Zwölfsilbler ist, so heisst sie eine Purastâdb*r*ihatî; wenn der letzte, eine Uparish*t*âdb*r*ihatî, wenn der zweite, eine Nyankusâri*n*î, oder Skandhogrîvî, oder Urob*r*ihatî, sie nennen sie auf dreifache Weise.

CMVI. Die, welche drei Zwölfsilbler hat, heisst Ûrdhvab*r*ihatî virâ*g*.

महो यो ऽधीन्न तं मत्सीजानमिद्जीजनः[907] ।
ऋष्टिनोर्दशकौ मध्ये विष्टारबृहती युवं[908] ॥ ३४ ॥

CDVII. Beispiele:

1) Purastâdb*r*ihatî, Rv. X, 22, 3:

maho yas pati*h* *s*avaso asâmy â maho n*r*im*n*asya tûtu*g*i*h*,
bhartâ va*g*rasya dh*r*ish*n*o*h* pitâ putram iva priyam.

∪ — — ∪ — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |(12) ∪ — — — ∪ — ∪ — |(8)
— — — — ∪ — ∪ — |(8) ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — |(8)

2) Purastâdb*r*ihatî, Rv. X, 93, 15:

adhîn nv atra saptatim *k*a sapta *k*a sadyo didish*t*a tânva*h*,
sadyo didish*t*a pârthya*h* sadyo didish*t*a mâyava*h*.

∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ ∪ |(12) — — ∪ — ∪ — ∪ — |(8)
— — ∪ — ∪ — ∪ — |(8) — — ∪ — ∪ — ∪ — |(8)

3) Uparish*t*âdb*r*ihatî, Rv. X, 126, 1:

na tam a*m*ho na duritam devâso ash*t*a martyam,
sa*g*oshaso yam aryamâ mitro nayanti varu*n*o ati dvisha*h*.

∪ ∪ — — ∪ ∪ ∪ — |(8) — — — — ∪ — ∪ — |(8)
∪ — ∪ — ∪ — ∪ — |(8) — — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |(12)

4) Nyankusâri*n*î etc., Rv. I, 175, 1:

matsy apâyi te maha*h* pâtrasyeva harivo matsaro mada*h*,
v*r*ishâ te v*r*ish*n*a indur vâ*g*î sahasrasâtama*h*.

— ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |(8) — — — ∪ ∪ ∪ — — ∪ — ∪ — |(12)
∪ — — — ∪ ∪ — — |(8) — — ∪ — ∪ — ∪ — |(8)

5) Nyankusâri*n*î etc., Rv. X, 132, 1:

î*g*ânam id dyaur *g*ûrtâvasur î*g*ânam bhûmir abhi prabhûsha*n*i,
î*g*ânam devâv a*s*vinâv abhi sumnair avardhatâm.

— — ∪ — — — — ∪ |(8) ∪ — — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |(12)
— — — — — — ∪ — |(8) ∪ ∪ — — ∪ — ∪ — |(8)

Dieser Vers ist schwer zu theilen, wir müssten denn den zweiten Pâda mit der letzten Silbe von gûrtâvasu*h* anfangen. Nichtsdestoweniger ist kein Grund vorhanden, die Angabe des Prâti*s*âkhya und des Sarvânukrama zu verlassen, und diesen Vers, wie Prof. Aufrecht thut, als Virâ*d*rûpâ zu nehmen, noch weniger, wie auch in den Indischen Studien, VIII, 95, den letzten Vers dieses Hymnus als Nyankusâri*n*î zu betrachten. Die Virâ*d*rûpâ besteht aus 11 + 11 + 11 + 8 = 41 Silben, während unser Vers, wie die Nyankusâri*n*î, 36 Silben hat. Der letzte Vers des Hymnus aber ist eine Mahâsatob*r*ihatî, und hat 12 + 12 + 8 + 8 + 8 = 48 Silben. Wie diese 48 Silben zu 36 werden sollen, verstehe ich nicht. Ich bemerke hier zugleich, dass in demselben Hymnus, Vers 2, nicht Mahâsatob*r*ihatî (Ind. Stud. VIII, 104, 143), sondern Prastârapankti, Vers 5 nicht Prastârapankti, sondern Virâ*d*rûpâ ist, und dass die falschen Angaben bei Auf-

recht durch Fehler in Sâyana's Commentar verursacht zu sein scheinen. Mr. Regnier hatte bereits das Richtige erkannt.

6) Ûrdhvabrihatî, Rv. IX, 110, 4.

agîgano amrita martyeshv â ritasya dharmann amritasya kârunah,
sadâsaro vâgam akkhâ sanishyadat.

∪ — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — | [12] ∪ — ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — | [12]
∪ — ∪ — — ∪ — — ∪ — ∪ — | [12]

CMVIII. In der Mitte zweier Achtsilbler sind zwei Zehnsilbler, diess ist die Vishtâra-brihatî, z. B. yuvam. Rv. I, 120, 7:

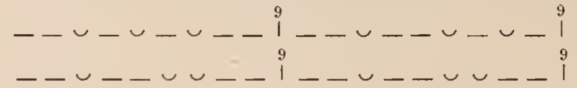
yuvam hy âstam maho ran yuvam vâ yan niratatamsatam,
tâ no vasû sugopâ syâtam pâtam no vrikâd aghâyoh.

∪ — ∪ — — ∪ — — | [8] ∪ — — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — | [10]
— — ∪ — ∪ — — ∪ — — | [10] — — — ∪ — ∪ — — | [8]

एकागस्त्ये पितुस्तोमे नवाक्षरपादोत्तमा [909] ।
द्वयोश्चोपेदमाहार्षे सर्वे व्यूहे नवाक्षराः [910] ॥ ३५ ॥

CMIX. Bei Agastya, im Speisehymnus, ist die letzte eine aus neunsilbigen Pâdas bestehende (Brihatî).

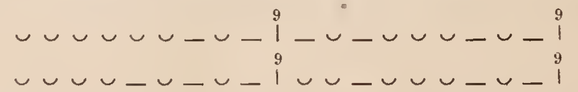
Rv. I, 187, 11: tam tvâ vayam pito vakobhir gâvo na havyâ sushûdima,
devebhyas tvâ sadhamâdam asmabhyam tvâ sadhamâdam.

Der Sarvânukrama betrachtet diesen Vers als Anushtubh. Ich ziehe vor navâkshara-pâdâ zu lesen, obgleich alle MSS., ausser by., kurzes a haben; auch der Commentar giebt langes â.

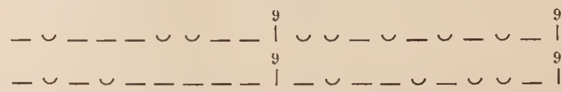
CMX. In den Versen Upedam und Âhârsham werden alle (Pâdas) durch Vyûha neunsilbig.

Rv. VI, 28, 8. upedam upaparkanam âsu goshûpa prikyatâm,
upa rishabhasya retasy upendra tava vîrye.

Auch diesen Vers nimmt der Sarvânukrama richtiger als Anushtubh.

Rv. X, 161, 5. âhârsham tvâvidam tvâ punar âgâh punarnava,
sarvânga sarvam te kakshuh sarvam âyus ka te' vidam.

Auch dieser Vers ist nach dem Sarvânukrama eine Anushtubh. Die Neunsilbigkeit

eines jeden Pâda wird hier, wie M. Regnier bemerkt, am besten durch Anwendung des Padatextes hergestellt.

(Hier endet der siebente Varga.)

त्रयोदशाक्षरौ च द्वौ मध्ये चाष्टाक्षरो भवेत् ।
अभि वो वीरमित्येषा सा पिपीलिकमध्यमा[911] ॥ ३६ ॥

CMXI. Zwei Dreizehnsilbler, und in der Mitte mag ein Achtsilbler sein, diess ist die Pipîlikamadhyamâ, z. B. abhi vo vîram.

Rv. VIII, 46, 14. abhi vo vîram andhaso madeshu gâya girâ mahâ vi*k*etasam.
indra nâma *s*rutyam *s*âkinam va*k*o yathâ.

∪ ∪ — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — — | (13) ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (8)
— ∪ — — — — — ∪ — ∪ — ∪ — | (13)

नवकाष्टदश सहैकः परमोऽष्ट च यदि पादाः ।
बृहती विषमपदा सा सनितः सुसनितरुग्र[912] ॥ ६७ ॥

CMXII. Wenn die Pâdas neun, acht, elf, der letzte acht ist, dies ist die B*r*ihatî vishamapadâ, z. B. sanita*h* susanitar ugra.

Ich lese mit h. und b. vishamapadâ sâ, um in allen vier Zeilen das genaue Metrum
∪ ∪ — ∪ ∪ ∪ ∪ — —
zu haben. MS. a. hat b*r*ihatîti vishamapadâ.

Rv. VIII, 46, 20. sanita*h* susanitar ugra *k*itra *k*etish*th*a sûn*r*ita,
prâsahâ samrâ*t* sahurim sahantam bhu*g*yum vâ*g*eshu pûrvyam.

∪ ∪ — ∪ ∪ ∪ — — — | (9) — ∪ — — ∪ — ∪ — | (8)
— ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — — | (11) — — — — ∪ — ∪ — | (8)

पंक्तिरष्टाक्षराः पंच[913] चत्वारो दशका विराट्[914] ।
आदेशे ऽष्टाक्षरौ विद्यात्सोपसर्गेषु नामसु[915] ॥ ३८ ॥

CMXIII. Fünf Achtsilbler machen eine Pankti. Cf. Rv. I, 81, 1.

CMXIV. Vier Zehnsilbler eine Virâ*g*. Cf. Rv. VIII, 96, 4.

CMXV. Bei den mit Bestimmungswörtern versehenen Namen wisse man, dass die zwei Achtsilbler zu suppliren sind.

Wenn es im Folgenden heisst, dass bei der Âstârapankti sie zu Anfang, zu Ende, in der Mitte sind (siehe Sûtra 918), so wisse man, dass damit die zwei Achtsilbler gemeint sind.

युग्मावष्टाक्षरौ पादावयुजौ द्वादशाक्षरौ ।
सा सतोबृहती नाम[916] विपरीता विपर्यये[917] ॥ ३९ ॥

CMXVII. Die gleichen Stollen sind achtsilbig, die ungleichen zwölfsilbig, diess heisst die Satob*r*ihatî (Rv. I, 84, 20), umgekehrt Viparîtâ (Rv. VIII, 46, 12).

आस्तारपंक्तिरादितः[918] प्रस्तारपंक्तिरंततः[919] ।
संस्तारपंक्तिर्मध्यतो[920] विष्टारपंक्तिर्वाह्यतः[921] ॥ ४० ॥

CMXVIII. Wenn sie (die zwei Achtsilbler) zu Anfang sind, so ist es eine Âstârapankti.

CMXIX. Wenn sie zu Ende sind, eine Prastârapankti.

CMXX. Wenn sie in der Mitte sind, eine Sa*m*stârapankti.

CMXXI. Wenn sie ausserhalb sind, eine Vish*t*ârapankti.

(Hier endet der achte Varga.)

मन्ये त्वा मा ते राधांसि य ऋष्व आग्निं महीति च[1] ।
पितुभृतो नाग्ने तव ता ऋचो ऽत्र निदर्शनं[922] ॥ ४१ ॥

CMXXII. Die folgenden Verse gelten hier als Beispiel:

1) Pankti virâ*g*, Rv. VIII, 96, 4.

Manye tvâ ya*g*ñiyam ya*g*ñiyânâm manye tvâ *k*yavanam a*k*yutânâm,
manye tvâ satvanâm indra ketum manye tvâ v*r*ishabham *k*arsha*n*înâm.

— — — — ◡ — — ◡ — — |10 — — — ◡ ◡ ◡ — ◡ — — |10
— — — – ◡ — — ◡ — — |10 — — — ◡ ◡ — — ◡ — — |10

2) Satob*r*ihatî, Rv. I, 84, 20.

Mâ te râdhâ*m*si mâ ta ûtayo vaso'smân kadâ *k*anâ dabhan.
vi*s*vâ *k*a na upamimîhi mânusha vasûni *k*arsha*n*ibhya â.

— — — — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — |12 — — ◡ — ◡ — ◡ — |8
— — ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ ◡ |12 ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — |8

3) Viparîtâ, Rv. VIII, 46, 12.

Ya *r*ishva*h* *s*râvayatsakhâ vi*s*vet sa veda *g*animâ purush*t*uta*h*,
tam vi*s*ve mânushâ yugendram havante tavisham yatasru*k*a*h*.

◡ — — — ◡ — ◡ — |8 — — ◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ — |12
— — — — ◡ — ◡ — |8 — — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — |12

---

1) Alle MSS. haben mahîti *k*a.

4) Âstârapankti, Rv. X, 21, 1.

Âgnim na svav*r*iktibhir hotâram tvâ v*r*i*n*îmahe,
ya*g*ñâya stìr*n*abarhishe vi vo made *s*îram pâva*k*a*s*o*k*isham vivakshase.

— — — — ⏑ — ⏑ — | 8 — — — — ⏑ — ⏑ — | 8
— — — — ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 12 — — — ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 12

5) Prastârapankti, Rv. X, 93, 1.

Mahi dyâvâp*r*ithivî bhûtam urvî nârî yahvî na rodasî sadam na*h*,
tebhir na*h* pâtam sahyasa ebhir na*h* pâtam *s*ûsha*n*i.

⏑ — — — ⏑ ⏑ — — ⏑ — ⏑ — | 12 — — — — ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ — — | 12
— — — — — — ⏑ — | 8 — — — — — — ⏑ — | 8

Ich habe den Vyûha hier in der letzten Silbe von urvî und rodasî gesetzt, er stört aber, wenn nicht das Metrum, doch den Rhythmus. Der Rhythmus verlangt zwei Elfsüssler zu Anfang.

6) Sa*m*stârapankti, Rv. X, 172, 2.

Pitubh*r*ito na tantum it sudânava*h* prati dadhmo ya*g*âmasi,
ushâ apa svasus tama*h* sam vartayati vartanim su*g*âtatâ.

⏑ ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 12 ⏑ ⏑ — — ⏑ — ⏑ — | 8
⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 8 — — ⏑ ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 12

Der Sarvânukrama giebt diesen Vers als Dvaipada, oder vielmehr als zwei zweistollige Verse. Sha*d*guru*s*ishya erklärt es als vi*ms*ikâ dvipadâ virâ*g*a*h*, also als eine zweistollige Pankti virâ*g*. Die Auffassung des Prâti*s*âkhya scheint entschieden vorzuziehen, da die zehnsilbige Abtheilung den Vers zerreisst.

7) Vish*t*ârapankti, Rv. X, 140, 1.

Agne tava *s*ravo vayo mahi bhrâ*g*ante ar*k*ayo vibhâvaso,
b*r*ihadbhâno *s*avasâ vâ*g*am ukthyam dadhâsi dâ*s*ushe kave.

— — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 8 ⏑ — — — — — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 12
⏑ — — — ⏑ ⏑ — — ⏑ — ⏑ — | 12 ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 8

चतुश्चत्वारिंशत्त्रिष्टुबक्षराणि चतुष्पदा ।
एकादशाक्षरैः [923] पादैर्द्वौ चेत्तु द्वादशाक्षरौ ॥ ४२ ॥
प्रायस्योपजगत्येषा परस्यास्य तु सा त्रिष्टुप् [924] ।
वैराजजागतैः पादैर्या वाचेत्यभिसारिणी [925] ॥ ४३ ॥

CMXXIII. Vier und vierzig Silben ist die Trish*t*ubh, vierfüssig, mit elfsilbigen Stollen.

CMXXIV. Wenn aber zwei Stollen zwölfsilbig sind, so heisst sie, bei einer Majorität von folgenden, i. e. *G*agatîversen, Upa*g*agatî, bei einer Majorität von diesen, i. e. von Trish*t*ubhversen, Trish*t*ubh.

Prâyasya ist wohl Genitiv, und nicht, wie M. Regnier annimmt, Nominativ eines weiblichen Adjectivs (prâyasyâ). Ein solches Adjectiv könnte wohl vom Adverbium

prâyas gebildet worden sein, und könnte dann einen Genitiv regiert haben. So nimmt es auch Uva*t*a, indem er sagt: parasyâ *g*âgatasya prâyasibhavâ, prâyasyâ, *g*âgataprâye vartamânety artha*h*; und wieder: asya trish*t*ubha*h* prâyasyâ sâ trish*t*up. Es scheint aber sonst ein solches Adjectiv nicht vorzukommen, während prâya, als Menge oder Majorität, namentlich in unserm Abschnitt, noch mehrmals vorkommt. Der Genitiv prâyasya muss von dvau dvâda*s*âksharau pâdau abhängen, d. h. wenn zwei solche Stollen einer *G*agatî-Majorität vorkommen, d. h. wenn in einem Hymnus, in welchem die *G*agatîverse vorwiegen, zwei solche Stollen (in irgend einem Verse) vorkommen, so ist es eine Upa*g*agatî. Rv. X, 23, 4:

So *k*in nu v*r*ish*t*ir yûthyâ svâ sakâ indra*h* *s*ma*s*rû*n*i haritâbhi prush*n*ute,
ava veti sukshayam sute madhûd id dhûnoti vâto yathâ vanam.

— — ◡ — — — ◡ — ◡ — ◡ — | 12 — — — — ◡ ◡ ◡ — — — ◡ — | 12
◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — | 11 ◡ — — — ◡ — — ◡ — ◡ — | 11

Da die Majorität der Verse in diesem Hymnus *G*agatî sind, so wird auch dieser als *G*agatî, oder, nach dem Prâti*s*âkhya, als Upa*g*ayatî betrachtet. Der letzte Name kommt im Sarvânukrama nirgends vor.

Rv. I, 164, 14:

Sanemi *k*akram a*g*aram vi vâv*r*ita uttânâyâm da*s*a yuktâ vahanti,
sûryasya *k*akshû ra*g*asaity âv*r*itam tasminn ârpitâ bhuvanâni vi*s*vâ.

◡ — ◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ — | 12 — — — — ◡ ◡ — — ◡ — — | 11
— — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — | 12 — — — ◡ — ◡ ◡ — ◡ — — | 11

In diesem Hymnus ist Trish*t*ubh das vorwaltende Metrum, demnach auch dieser Vers als Trish*t*ubh zu betrachten.

CMXXIV. Mit zehnsilbigen und zwölfsilbigen Stollen ist es eine Abhisâri*n*î, z. B. yo vâ*k*â etc. Die Lesart vairâ*g*a*g*âgatau pâdau findet sich in MS. a., die übrigen haben, wie in Sûtra 923, den Instrumentalis. Die Paribhâshâ zum Sarvânukrama erklärt bekanntlich vairâ*g*a, traish*t*ubha, und *g*âgata als die technischen Namen für Zehn-, Elf- und Zwölfsilbler. Rv. X, 23, 5:

yo vâ*k*â vivâ*k*o m*r*idhravâ*k*a*h* purû sahasrâ*s*ivâ *g*aghâna,
tattad id asya pau*m*syam g*r*i*n*îmasi piteva yas tavishîm vâv*r*idhe *s*ava*h*.

— — — ◡ — — — ◡ — — | 10 ◡ — ◡ — — ◡ — ◡ — — | 10
— ◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — | 12 ◡ — ◡ — ◡ ◡ — — ◡ — ◡ — | 12

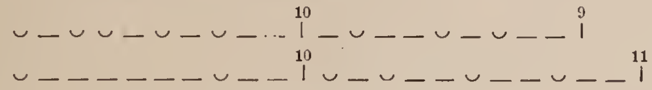
नवको दशको वा स्यादेको ऽनेको ऽपि त्रिष्टुभः
एकादशाक्षरश्चापि विराट्स्थाना ह नाम सा [926] ॥ ४४ ॥

CMXXVI. Wenn in einer Trish*t*ubh ein oder mehr als ein Neunsilbler, ein oder mehr als ein Zehnsilbler, und auch ein Elfsilbler da ist, so heisst diese Virâ*t*sthânâ.

Uva*t*a giebt auch beim Elfsilbler die Möglichkeit, dass es ein oder mehr als einer sein kann. Der Text selbst aber sagt dies nicht, und es ist besser in solchen Dingen

sich streng an den Text zu halten. Der Sarvânukrama erlaubt, ganz wie das Prâti*s*âkhya, entweder 9 + 9 + 10 + 11, oder 10 + 10 + 9 + 11, doch kann die Reihenfolge der Pâdas auch anders sein. Rv. II, 11, 1:

*S*rudhî havam indra mâ rsiha*ny*a*h* syâma te dâvane vasûnâm
imâ hi tvâm ûr*g*o vardhayanti vasûyava*h* sindhavo na ksharanta*h*.

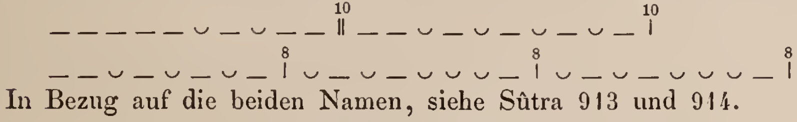

पूर्वौ दशाक्षरौ पादावुत्तरे ऽष्टाक्षरास्त्रयः ।
विराट्पूर्वा ह नामैषा त्रिष्टुप् पंक्त्युत्तरैव वा[927] ॥ ४५ ॥

CMXXVII. Die zwei ersten Stollen sind Zehnsilbler, die drei folgenden Achtsilbler, diese Trish*t*ubh heisst Virâ*t*pûrvâ, oder Panktyuttarâ.

Rv. V, 86, 6:

Evendrâgnibhyâm ahâvi havyam *s*ûshyam gh*r*itam na pûtam adribhi*h*,
tâ sûrishu *s*ravo b*r*ihad rayim g*rin*atsu didh*r*itam isham g*rin*atsu didh*r*itam.

In Bezug auf die beiden Namen, siehe Sûtra 913 und 914.

(Hier endet der neunte Varga.)

त्रयश्चैकादशाक्षरा एकश्चाष्टाक्षरः परः ।
विराड्रूपा ह नामैषा त्रिष्टुम्नाक्षरसंपदा[928] ॥ ४६ ॥

CMXXVIII. Drei Elfsilbler, und ein anderer Achtsilbler, diese Trish*t*ubh heisst Virâ*d*rûpâ, auch wenn die Silben nicht treffen.

Die Silbenzahl trifft nicht, da die Trish*t*ubh 44, nicht 41, Silben haben sollte. Uva*t*a führt dazu einen Vers an, der in Hinblick auf eine ähnliche Stelle im Sarvânukrama folgendermaassen hergestellt werden kann:

त्रिष्टुभो या विराट्स्थाना विराड्रूपास्तथापराः ।
बहूना अपि ता ज्ञेया त्रिष्टुभो ब्राह्मणं तथेति ॥

Im Sarvânukrama lesen wir zu Ende der Paribhâshâs: विराड्रूपा विराट्स्थानाश्च बहूना अपि त्रिष्टुभ एवेत्युद्देशः । „Die Virâ*d*rûpâs und Virâ*t*sthânâs, obgleich sie um viele Silben zu kurz sind, sind doch Trish*t*ubh's, so ist die Lehre“. Wäre dies nicht besonders angeführt, so könnte man, wie Sha*d*guru*s*ishya bemerkt, die Virâ*t*sthânâ als eine Pankti ni*k*r*i*t, die Virâ*d*rûpâ als eine Pankti bhuri*k* betrachten.

Rv. V, 19, 5:

Krî*l*an no ra*s*ma â bhuva*h* sam bhasmanâ vâyunâ vevidâna*h*,
tâ asya san dh*r*isha*g*o na tigmâ*h* susa*ms*itâ vakshyo vaksha*n*esthâ*h*.

— — — — ∪ — ∪ — |⁸ — — ∪ — — ∪ — — ∪ — — |¹¹
— — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ — — |¹¹ ∪ — ∪ — — ∪ — — ∪ — — |¹¹

त्रयश्च द्वादशाक्षरा एकश्चाष्टाक्षरः क्वचित् ।
एषा ज्योतिष्मती नाम ततो ज्योतिर्यतो ऽष्टकः[929] **॥ ४७ ॥**

CMXXIX. Drei Zwölfsilbler, und irgendwo ein Achtsilbler, diese heisst *G*yotishmatî, von da kommt das *G*yotis (das Licht), wo der Achtsilbler ist.

MS. a. (wie gewöhnlich in Uebereinstimmung mit dem von M. Regnier benutzten Berliner und Amerikaner MS.) hat yato *g*yotis tato' sh*t*aka*h*, und obgleich der Commentar scheinbar diese Lesart bestätigt, so ist eine Aenderung doch nicht nothwendig. Uva*t*a sagt, yato' sh*t*aka*h* pâda*h* tato *g*yotir ity u*k*yate. Ebenso der Sarvânukrama*h*, yato' sh*t*akas tato *g*yoti*h*.

Rv. VIII, 10, 2:

Yad vâ ya*g*ñam manave sammimikshathur evet kâ*n*vasya bodhatam,
b*r*ihaspatim vi*s*vân devâ̆ aham huva indrâvish*n*û a*s*vinâv â*s*uheshasâ.

— — — — ∪ ∪ — — ∪ — ∪ — |¹² — — — — ∪ — ∪ — |⁸
∪ — ∪ — — — — — ∪ — ∪ — |¹² — — — — — ∪ — — ∪ — ∪ — |¹²

Dies ist eine Madhye*g*yotis trish*t*ubh.

Rv. VIII, 35, 1:

Agninendre*n*a varu*n*ena vish*n*unâdityai rudrair vasubhi*h* sa*k*âbhuvâ,
sa*g*oshasâ ushasâ sûrye*n*a ka somam pibatam a*s*vinâ.

— ∪ — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |¹² — — — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |¹²
∪ — ∪ — ∪ ∪ — — ∪ — ∪ — |¹² — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — |⁸

Dies ist eine Uparish*tâgg*yotis trish*t*ubh.

चत्वारो ऽष्टाक्षराः पादा एकश्च द्वादशाक्षरः ।
सा महाबृहती नाम[930] **यवमध्या तु मध्यमे**[931] **॥ ४८ ॥**

DMXXX. Vier achtsilbige Stollen und ein zwölfsilbiger, dies heisst Mahâb*r*ihatî.

Rv. VIII, 35, 23:

Namovâke prasthite adhvare narâ vivaksha*n*asya pîtaye,
â yâtam a*s*vinâ gatam avasyur vâm aham huve dhattam ratnâni dâ*s*ushe.

∪ — — — — ∪ — — ∪ — ∪ — |¹² ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — |⁸
— — ∪ — ∪ — ∪ — |⁸ ∪ — — — ∪ — ∪ — |⁸ — — — — ∪ — ∪ — |⁸

CMXXXI. Ist der Zwölfsilbler in der Mitte, so ist es Yavamadhyâ.

Rv. VI, 48, 7:

Bṛihadbhir agne arkibhih sukrena deva sokishâ
bharadvâge samidhâno yavishthya revan nah sukra dîdihi dyumat pâvaka dîdihi.

Dieser Vers, welcher im Sarvânukrama einfach als Mahâbrihatî angeführt ist, ist ein besseres Beispiel der Yavamadhyâ Mahâbrihatî als der ein und zwanzigste, welcher daselbst als Yavamadhyâ Mahâbrihatî ausdrücklich erwähnt wird.

सो चिन्नु सनेमि श्रुध्येव क्रीळन्यद्वाग्निनेंद्रेण ।
नमोवाके बृहद्भिश्च ता ऋचो ऽत्र निदर्शनं[932] ॥ ४९ ॥

CMXXXII. Diese Beispiele sind früher gegeben. So kin nu, in Sûtra 924, als Upagagatî. Sanemi, in Sûtra 924, als Trishtubh. Das Beispiel der Abhisârinî fällt hier weg, da es im Text von Sûtra 925 gegeben ist. Srudhi, in Sûtra 926, als Virâtsthânâ. Eva in Sûtra 927 als Virâtpûrvâ oder Panktyuttarâ. Krîlan in Sûtra 928 als Virâdrûpâ. Yad vâ in Sûtra 929 als Madhyegyotih. Agninendrena, in Sûtra 929, als Uparishtâg gyotih. Namovâke, in Sûtra 930, als Mahâbrihatî. Brihadbhih, in Sûtra 931, als Yavamadhyâ.

पंचाशज्जगती द्व्यूना चत्वारो द्वादशाक्षराः ।
तदस्य बहुलं वृत्तं[933] महापंक्तिः षळष्टकाः[934] ॥
अष्टकौ सप्तकः षट्को दशको नवकश्च वा[935] ॥ ५० ॥

CMXXXIII. Die Gagatî ist achtundvierzig Silben, und vier Zwölfsilbler; dies ist ihr gewöhnlicher Rhythmus.

Rv. IX, 68, 1:

Pra devam akkhâ madhumanta indava' sishyadanta gâva â na dhenavah,
barhishado vakanâvanta ûdhabhih parisrutam usriyâ nirnigam dhire.

◡ — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — | 12 ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — | 12
— ◡ ◡ — ◡ ◡ — — ◡ — ◡ — | 12 ◡ — ◡ ◡ — ◡ — — ◡ — ◡ — | 12

CMXXXIV. Sechs Achtsilbler sind die Mahâpankti.

CMXXXV. Oder auch zwei Achtsilbler, ein Siebensilbler, ein Sechssilbler, ein Zehnsilbler und ein Neunsilbler.

1) Rv. VIII, 37, 2:

Sehâna ugra pritanâ abhi druhah sakîpata indra visvâbhir ûtibhih,
mâdhyandinasya savanasya vritrahann anedya pibâ somasya vagrivah.

Siehe Sûtra 975.

2) Rv. I, 191, 10:

Sûrye visham â sa*g*âmi d*r*itim surâvato g*r*ihe so *k*in nu nâ marâti,
no vayam marâmâre asya yo*g*anam harish*t*hâ madhu tvâ madhulâ *k*akâra.

— — ◡ ◡ — ◡ — — |[8] ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — |[8] — — ◡ — ◡ — — |[7]
— ◡ — ◡ — — |[6] — — — ◡ — ◡ — ◡ — — |[10] ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — — |[9]

Man bemerke die Einzeiligkeit dieser *S*loka's. In der Vargazählung wird dieser überschüssige Halbvers zum vorhergehenden *S*loka geschlagen. Siehe jedoch die Anmerkung zu Sûtra 972.

(Hier endet der zehnte Varga.)

महासतोबृहत्यर्धे व्यूहयोरेतयोः सह ।
संपाते त्वेति पादांते दैवं[1]वान्सप्तविंशके[936] ॥ ५१ ॥

CMXXXVI. Wenn die Hälfte (d. h. die drei Achtsilbler der Mahâpankti), und zugleich diese zwei Supplemente (die zwei Zwölfsilbler) da sind, diess ist Mahâsatob*r*ihatî. Den zweiten Theil dieses *S*loka's verstehe ich nicht. Der Commentar fehlt, und es zeigt sich recht, wie abhängig wir im Verständniss technischer Dinge von den Commentatoren sind. Den ersten Theil glaube ich mit Hülfe des MS. h. zu verstehen, obgleich ich in der Auffassung etwas abweiche. „Bei der Hälfte" beziehe ich zurück auf die in den vorhergehenden Sûtras beschriebenen Mahâpanktis. Die Hälfte wären dann die drei Achtsilbler oder zwei Zwölfsilbler. Dann nehme ich vyûha nicht im gewöhnlichen Sinne, den es im Prâti*s*âkhya hat, d. h. als Silbenfüller, sondern als Füller, oder Supplement im Allgemeinen. Die zwei Supplemente können aber nur entweder drei Achtsilbler oder zwei Zwölfsilbler sein, und wir erhalten so die Definition der Mahâsatob*r*ihatî, nämlich 8, 8, 8, 12, 12, ohne dass jedoch die Reihenfolge fixirt ist.

Von meinen MSS. stimmt a. mit dem von M. Regnier gegebenen Text überein: Etayor *rik*o*h* sahâsh*t*âksharadvâda*s*âksharayo*h* pâdayo*h* saha vyûhayo*h* sator mahâsatob*r*ihatî nâma *g*agatî veditavyâ. MS. b. liest sahavyûhayor iva, wie das Berliner MS. sahavyûhayor eva haben soll. MS. h. jedoch füllt eine bedeutende Lacuna aus: Etayor *rik*or mahâpanktyor ardhe ' sh*t*âksharâdyuktalaksha*n*apâdatraye sati dvâda*s*âksharayo*h* pâdayo*h* saha vyûhayor iva sator mahâsatob*r*ihatî nâma *g*agatî veditavyâ. Auch MS. by. stimmt hiermit überein, fügt aber wie a. b. sahâsh*t*âkshara vor dvâda*s*âksharayo*h* ein, und lässt iva nach vyûhayo*h* aus.

In Bezug auf die zweite Hälfte geben die MSS. des Commentars nichts, und eine Randglosse in h. zeigt nur, dass man die Auslassung bemerkt hatte, dass man aber nicht wusste, was der wirkliche Sinn des Sûtra's war. Zu sampâte fügt nämlich der Schreiber am Rande bei: kshepakam, pûrvoktayor *rik*or yâni akshara*n*i 94 teshâm ardhe 48 iyam evam sampâdanîyo ti bhâva*h*.

---

1) daiva A. deva h. a. b. by.

असा ऊ षूभे यदिंद्र सेहान उयेति षट् ।
आ यः पप्रौ च विश्वासां ता ऋचो ऽत्र निदर्शनं[937] ॥ ५२ ॥

CMXXXVII. Beispiele zu den vorhergehenden Sûtras:

Mahâpankti, 1) Rv. VIII, 41, 1.

Asmâ ù shu prabhûtaye varu*n*âya marudbhyo ’r*k*â vidush*t*arebhya*h*,
yo dhîtâ mânushâ*n*âm pa*s*vo gâ iva rakshati nabhantâm anyake same.

— — — — ∪ — ∪ — |8 ∪ ∪ — ∪ ∪ . . ∪ — |8 — — ∪ — ∪ — ∪ — |8
— — — — ∪ — ∪ — |8 — — — ∪ ∪ — ∪ — |8 ∪ — — — ∪ — ∪ — |8

2) Rv. X, 134, 1.

Ubhe yad indra rodasî âpaprâthoshâ iva mahântam tvâ mahînâm,
samrâ*g*am *k*arsha*n*înâm devî *g*anitry a*g*î*g*anad bhadrâ *g*anitry a*g*î*g*anat.

∪ — ∪ — ∪ — ∪ — |8 — — — ∪ ∪ — ∪ — |8 ∪ — — — ∪ — ∪ — |8
— — — — ∪ — ∪ — |8 — — ∪ — ∪ — ∪ — |8 — — ∪ — ∪ — ∪ — |8

3) Rv. VIII, 37, 2. Sehâna u. s. w. siehe Sûtra 935. Jedenfalls scandirt dieser Vers, dem in demselben Hymnus fünf andere Mahâpankti’s folgen, ebenso gut als einfache *G*agatî, d. h. als vier Zwölfsilbler.

Mahâsatob*r*ihatî; 1) Rv. VI, 48, 6.

 yа*h* paprau bhânunâ rodasî ubhe dhûmena dhâvate divi,
tiras tamo dad*r*i*s*e ûrmyâsv â *s*yâvâsv arushe v*r*ishâ *s*yâvâ arusho v*r*ishâ.

— — — — — ∪ — — ∪ — ∪ — |12 — — ∪ — ∪ — ∪ — |8
∪ — ∪ — ∪ ∪ — — ∪ — ∪ — |12 — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — |8 ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — |8

2) Rv. VI, 48, 8.

Vi*s*vâsâm g*r*ihapatir vi*s*âm asi tvam agne mânushî*n*âm,
*S*atam pûrbhir yavish*t*ha pâhy a*m*hasa*h* sameddhâram *s*atam himâ*h* stot*r*ibhyo ye *k*a dadati.

— — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — |12 ∪ — — — ∪ — ∪ — |8
∪ — — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — |12 ∪ — — — ∪ — ∪ — |8 — — — — ∪ ∪ ∪ — |8

द्वावतिच्छंदसां वर्गौ उत्तरौ चतुरुत्तरौ[938] ।
प्रथमातिजगत्यासां सा द्विपंचाशदक्षरा[939] ॥ ५३ ॥

CMXXXVIII. Hierauf folgend giebt es zwei Classen von Ati*kh*andas, welche um je vier Silben wachsen.

CMXXXVIX. Die erste von ihnen ist die Ati*g*agatî, sie hat 52 Silben.

षट्पंचाशत्तु शक्करी[940] षष्टिरेवातिशक्करी[941] ।
उत्तराष्टिश्चतुःषष्टिस्ततो[942] ऽष्टाषष्टिरत्यष्टिः[943] ॥ ५४ ॥

CMXXXX. Sechsundfünfzig aber ist die *S*akvarî.

CMXLI. Sechzig genau die Ati*s*akvarî.

CMXLII. Die darauf folgende Ash*t*i ist vier und sechzig.

CMXLIII. Sodann die Atyash*t*i ist acht und sechzig.

धृतिः पूर्वा द्विसप्ततिः[944] षट्सप्ततिस्त्वतिधृतिः[945] ।
सर्वा दाशतयीष्वेता[946] उत्तरासु सुभेषजे[947] ॥ ५५ ॥

CMXLIV. Die erste Dh*r*iti ist zwei und siebzig.

CMXLV. Die Atidh*r*iti aber sechs und siebzig.

MS. A. und a. t. lesen sha*t*saptatis tu atidh*r*itir dh*r*iti*h* pûrvâ dvisaptati*h*. Es ist also damit nicht viel gewonnen und der Commentar beobachtet, selbst in MS. a., die obige Reihenfolge.

CMXLVI. Diese alle finden sich in den den Dekaden zugehörigen Versen, d. h. in den zehn Ma*nd*alas des Rig-Veda.

CMXLVII. Die nächstfolgenden aber finden sich bei Subhesha*g*a.

Subhesha*g*a ist von Uva*t*a einfach als Name eines Rishi erklärt. Mir ist subhesha*g*a als Name eines Abschnittes in einem Brâhma*n*a oder Âra*n*yaka erinnerlich, ohne dass ich aber meiner Sache gewiss bin. Auf Khilas des Rig-Veda, wenigstens auf die bisher bekannten, bezieht es sich nicht, da keine Verse hierselbst mit den hier erwähnten Pratîkas anfangen. Auch sind die Metra der Khilas meist sehr einfach. Der Name K*r*iti kam schon früher als Name eines Metrums vor, nämlich im Sûtra 897, als $12 + 12 + 8$.

(Hier endet der elfte Varga.)

कृतिः प्रकृतिराकृतिर्विकृतिः संकृतिस्तथा ।
षष्ठी चाभिकृतिर्नाम सप्तम्युत्कृतिरुच्यते[948] ॥ ५६ ॥

CMXLVIII. Die K*r*iti, Prak*r*iti, Âk*r*iti, und Sank*r*iti, zu sechst die Abhik*r*iti, die siebente heisst Utk*r*iti.

अशीतिश्चतुरशीतिरष्टाशीतिर्द्विनवतिः ।
षण्णवतिः शतं पूर्णमुत्तमा तु चतुःशतं[949] ॥ ५७ ॥

CMXLIX. An Silbenzahl sind sie 80, 84, 88, 92, 96, das volle 100, und die letzte 104.

तमिंद्रं प्रो षु सुषुम त्रिकद्रुकेष्वया ऋचा ।
सखे च स हि शर्धश्च मध्यमो वर्ग उच्यते[950] ॥ ५८ ॥

CMXLX. Beispiele zur mittleren Gruppe der Metra:

1) Ati*g*agatî. Rv. VIII, 97, 13:

Tam indram *g*ohavîmi maghavânam ugram satrâ dadhânam apratishkutam *s*avâ*m*si, ma*m*hish*th*o gîrbhir â *k*a ya*g*ñiyo vavartad râye no vi*s*vâ supathâ k*ri**n*otu va*g*rî.

∪ — — — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — — |13 — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — — |13

— — — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — — |13 — — — — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — — |13

Die Theilung der Stollen ist nicht angegeben. Sha*d*guru*s*ishya im Commentar zum Sarvânukrama citirt eine Pâdaeintheilung aus einer andern Anukrama*n*î, die aber durchaus unnütz und theilweis geradezu falsch ist: Atha *kh*andâ*m*sîty upâtta*k*aturda*s*a*kh*anda*h*-su gâyatryâdi*g*agatyante âdye saptavarge bhedâ uktâ*h*. Uttarasaptavarge 'ti*g*agatyâdy atidh*r*ityante 'ksharasankhyaiva, na pâdavi*s*eshât sañ*g*ñâvi*s*eshâ*h*. (Cf. Sarvânukrama, § 3.) Pâdâ*s* *k*ânukrama*n*yantarasiddhâ u*k*yante". Pâdâ ati*g*agatyâm tu trayo dvâda*s*akâ*h* parau Ash*t*akau *s*akvarîpâdâ*h* saptaivâsh*t*âksharâ*h* sm*r*itâ*h*. | Ati*s*âkvarapâdau dvâv âdita*h* sho*d*a*s*âksharau *G*âgato 'thâsh*t*akâv ash*t*e*h* pâdâ*h* sho*d*a*s*akâs traya*h*. | Ash*t*akau *k*âtyash*t*ipâdau *g*âgatau *k*âsh*t*âkâs traya*h*. *G*âgata*s* *k*âsh*t*aka*s* *k*âtha dh*r*itipâdau tu *g*âgatau. | Pâdâs trayo 'sh*t*akâ*s* *k*âtha sho*d*a*s*âkshara [1]) eva *k*a, Ash*t*aka*s* *k*âthâtidh*r*itau *g*âgatau dvâda*s*âksharau [2]). | Trayo 'sh*t*akâ *g*âgata*s* *k*a tathaivâsh*t*akâv [3]) ity api. Pûrvasaptakapâdâs tu prasangât svayam îritâ*h*.

Hiernach wäre Ati*g*agatî: 12 + 12 + 12 + 8 + 8 = 52.

Rv. V, 87, 1. Pra vo mahe matayo yantu.

*S*akvarî: 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 = 56.

Rv. X, 133, 1. Pro shu asmai.

Ati*s*akvarî: 16 + 16 + 12 + 8 + 8 = 60.

Rv. II, 22, 3. Sâkam *g*âta*h* kratunâ.

Ash*t*i: 16 + 16 + 16 + 8 + 8 = 64.

Rv. II, 22, 1. Trikadrukeshu mahisho.

Atyash*t*i: 12 + 12 + 8 + 8 + 8 + 12 + 8 = 68

Rv. I, 127, 1. Agnim hotâram manye.

Dh*r*iti: 12 + 12 + 8 + 8 + 8 + 16 (14) + 8 = 72.

Rv. I, 133, 6. Avar maha indra dâd*r*ihi.

Atidh*r*iti: 12 + 12 + 8 + 8 + 8 + 12 + 8 + 8 = 76.

Rv. I, 127, 6. Sa hi *s*ardho na mârutam.

2) *S*akvarî, Rv. X, 133, 1.

Pro shv asmai puroratham indrâya *s*ûsham ar*k*ata | abhîke *k*id u lokak*r*it sange samatsu v*r*itrahâsmâkam bodhi *k*oditâ nabhantâm anyakeshâm *g*yâkâ adhi dhanvasu.

— ∪ — — ∪ — ∪ — |8 — — ∪ — ∪ — ∪ — |8 ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — |8 — — ∪ — ∪ — ∪ — |8 — — — — — ∪ — ∪ — |8

∪ — — — ∪ — ∪ — |8 ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — |8

1) Der Text ist in beiden MSS., sowohl in dem der Bodleian Library als in dem des E. I. H., theilweis corrupt. So liest MS. E. I. H. 1823 hier *k*aturda*s*aka statt sho*d*a*s*âkshara. Allerdings ist der gemeinte Stollen in dem angezogenen Beispiel vierzehnsilbig, aber die Silbenzahl des Metrums verlangt einen Sechszehnsilbler.

2) Beide MSS. lesen *g*âgata*h* sho*d*a*s*âkshara*h*. Der Sinn verlangt zwei *G*âgatas, und ich gebe als Conjectur *g*âgatau mit dem etwas müssigen dvâda*s*âksharau.

3) Beide MSS. haben ash*t*aka; der Sinn verlangt ash*t*akâv.

3) Ati*s*akvarî, Rv. I, 137, 1.

Sushumâ yâtam adribhir go*s*rîtâ matsarâ ime somâso matsarâ ime,
Â râ*g*ânâ divisp*ri**s*âsmatrâ gantam upa na*h*, ime vâm mitrâvaru*n*â gavâ*s*ira*h*, somâ*h* *s*ukrâ gavâ*s*ira*h*.

∪ ∪ — — ∪ — ∪ — | (8) — — — — ∪ — ∪ — | (8) — — — — ∪ — ∪ — | (8)
— — — — ∪ — ∪ — | (8) — — — — ∪ ∪ ∪ — | (8) ∪ — — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — | (12) — — — — ∪ — ∪ — | (8)

4) Ash*t*i, Rv. II, 22, 1.

Trikadrukeshu mahisho yavâ*s*iram tuvi*s*ushmas t*ri*pat somam apibad vish*n*unâ sutam yathâva*s*ât, sa îm mamâda mahi karma kartave mahâm urum sainam sa*sk*ad devo devam satyam indram satya indu*h*.

∪ — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪ ∪ — — | (16) ∪ — — ∪ ∪ ∪ — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (16)
∪ — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (16) — — — — — — — — | (8) — ∪ — — — ∪ — — | (8)

5) Atyash*t*i, Rv. IX, 111, 1.

Ayâ ru*k*â hari*n*yâ punâno vi*s*vâ dveshâ*m*si tarati svayugvabhi*h* sûro na svayugvabhi*h*, dhârâ sutasya ro*k*ate punâno arusho hari*h*, vi*s*vâ yad rûpâ pariyâty *r*ikvabhi*h* saptâsyebhir *r*ikvabhi*h*.

∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (12) — — — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — ∪ — | (12) ∪ — — — ∪ — ∪ — | (8)
— — ∪ — ∪ — ∪ — | (8) ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — | (8) — — — — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — | (12) — — ∪ — ∪ — ∪ — | (8)

6) Dh*r*iti, Rv. IV, 1, 3.

Sakhe sakhâyam abhy â vav*r*itsvâ*s*um na *k*akram rathyeva ra*m*hyâsmabhyam dasma ra*m*hyâ agne m*r*ilîkam varu*n*e sa*k*â vido marutsu vi*s*vabhânushu, tokâya tu*g*e *s*u*s*u*k*âna *s*am k*r*idhy asmabhyam dasma *s*am k*r*idhi.

∪ — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — — | (12) — — ∪ — — — — ∪ ∪ — ∪ — | (12) — — — — ∪ — ∪ — | (8)
— — ∪ — — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — | (12) ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (8) — — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ — ∪ — | (12) — — — — ∪ — ∪ — | (8)

7) Atidh*r*iti, Rv. I, 127, 6.

Sa hi *s*ardho na mârutam tuvishva*n*ir apnasvatîshûrvarâsv ish*t*anir, ârtanâsv ish*t*ani*h*, âdad dhavyâny âdadir ya*g*ñasya ketur arha*n*â, adha smâsya harshato h*r*ishîvato vi*s*ve *g*ushanta panthâm nara*h* *s*ubhe na panthâm.

∪ ∪ — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (12) — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (12) — — ∪ — ∪ — ∪ — | (8)
— — — — ∪ — ∪ — | (8) — — ∪ — ∪ — ∪ — | (8) ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (12) — — ∪ — ∪ — ∪ — | (8)
∪ — ∪ — ∪ — ∪ — | (8)

आसु कृतिस्तु प्रकृतिर्ध्रुवं पूर्वा ततः परा ।
आकृतिर्यदि ते मात्रा मेषी विकृतिरुच्यते ॥ ५९ ॥
संकृतिस्तु न वै तत्र देवो अग्निस्त्वभिकृतिः ।
सर्वस्येत्युत्कृतिस्तत्र तृतीयो वर्ग उच्यते[951] ॥ ६० ॥

CMLI. Eine K*r*iti ist âsu (raitu parâ *k*a a., â tu raitu parâvata*h* b., âsurair u parâ-

vata*h*, h. parâvateti, by.[1]) etc., eine Prak*r*iti, dhruvam pûrvâ etc., darauf folgt eine Âk*r*iti, yadi te mâ*t*râ etc., meshî etc. wird eine Vik*r*iti genannt; eine Sank*r*iti findet sich dort nicht, eine Abhik*r*iti ist devo agni*h* (svish*t*ak*r*it) etc., eine Utk*r*iti ist sarvasya etc.; hiermit ist die dritte Gruppe erklärt.

Uva*t*a bemerkt zu Sank*r*iti, sank*r*itis tu na vai tatra, tasmin subhesha*g*e'pi na vidyate. Evam prâye*n*a var*n*ayanti. Ke*k*id var*n*ayanti, sank*r*iter na vai tatrety etad udâhara*n*am iti. Uva*t*a fügt zu Ende hinzu: Apadakrame âmnâtatvâd iha (saha) san*g*ñâbhir udâh*r*itâ*h*. Einige nehmen also na vai tatra als Anfang einer Sank*r*iti. Der Grund, weshalb die Namen der Metra nochmals wiederholt sind, soll nach Uva*t*a der sein, dass die Beispiele nicht in der Reihenfolge der Wörter, d. h. der oben angegebenen Namen, auf einander folgen. Dies wäre ein guter Grund, wenn es wirklich so wäre, aber die Reihenfolge ist hier dieselbe wie in Sûtra 948. Wären die Stellen aus Khilas gewählt, so könnte man apadakramayor conjiciren, doch sähe man dann wohl eine Ursache, aber keine ihr entsprechende Wirkung. Einige dieser Versmaasse, welche von Sha*d*gurusishya im Commentar zum Sarvânukrama citirt werden, sind theilweise aus dem Taittirîya-Âra*n*yaka entlehnt. Ich gebe den Text nach den beiden MSS. a. (MS. Bodleian.) b. (MS. E. I. H.), die aber beide in solchen Stellen wenig zuverlässig sind, und also der Autorität des Vedatextes, wo er sich finden lässt, weichen müssen.

1) K*r*iti: Tri*s*ug gharmo vibhâtu me, âkûtyâ manasâ saha, virâ*g*â *g*yotishâ saha, ya*g*ñena payasâ (vayapâ, a. manasâ, b.) saha, brahma*n*â te*g*asâ saha, kshatre*n*a ya*s*asâ saha, satyena tapasâ saha, tasya doham a*s*îmahi, tasya sumnam a*s*îmahi, tasya bhaksham a*s*îmahi. Achtzig Silben. (Tait.-Âr. IV, 21, 1. f. 60b. MS. I. E. H. 1980.)

2) Prak*r*iti: Bhago anu prayunktâm, indro yâtu purogava*h*, yasyâ*h* sado havirdhâne, yûpo yasyânumîyate, brâhma*n*o yasyâm ar*k*anti, *r*igbhi*h* samnâ ya*g*urvida*h*, yudhyate (pa*th*yante, b.) yasyâm *r*itvi*g*am (a*h*, b.) somam indrâya pâtave, sâ no bhûtir dakshi*n*âyâ, su *s*esham (su*s*evâ, b.) ya*g*ñe dadâtu (dadhâtu, b.) sumanasyamânâ, iti pañ*k*âvasânâ (mit einem Fünfsilbler endigend?).

3) Âk*r*iti: Ta*k* *k*akshur devahitam purastâ*k* *kh*ukram u*kk*arat pa*s*yema *s*arada*h* *s*atam, *g*îvema *s*arada*h* *s*atam, nandâma *s*arada*h* *s*atam, modâma *s*arada*h* *s*atam, bhavâma *s*arada*h* *s*atam, *s*ri*n*avâma *s*arada*h* *s*atam, pra bravâma *s*arada*h* *s*atam, a*g*îtâ*h* syâma *s*arada*h* *s*atam, *g*yok *k*a sûryam d*r*i*s*a iti (Taitt.-Âr. IV. 42, 5. MS. E. I. H. 1980, fol. 67a; Vâ*g*. Sanh. 36, 24.). Die gewünschte Silbenzahl kommt nur heraus, wenn wir jeden der elf Stollen als achtsilbig betrachten, was aber nur durch ungewöhnliche Dehnungen und Verschleifungen möglich ist.

4) Vik*r*iti: Ime somâ*h* surâmâ*n*a*h* *kh*âgair na meshair *r*ishabhai*h* sutâ*h* *s*ashpair na tokmabhir lâ*g*air mahasvanta*h*, madâ masare*n*a parishk*r*itâ*h*, *s*ukrâ*h* payasvanto'm*r*itâ*h*, prasthitâvo madhu*s**k*utas tân a*s*vinâ sarasvatî, indra*h* sutrâmâ v*r*itrahâ *g*ushantâm somyam madhu pibantu madantu viyantu somam iti. Da*s*âsh*t*âksharâ*h* pâdâ*h*, eka ekâda*s*âkshara*h*. (Siehe Vâ*g*. Sanh. 21, 42.) Um zehn Achtsilbler und einen Elfsilbler zu erhalten, muss man dieselbe Licenz wie vorher zulassen.

---

1) Die in Klammern eingeschlossenen Worte sind von Uva*t*a beigefügt, der demnach die angezogenen Stellen gekannt zu haben scheint.

5) Sank*r*iti: Devo agni*h* svish*t*ak*r*it sudravi*n*â mandra*h* kavi*h* satyamanmâ ya*g*î hotâ hotur hotur âya*g*îyât, agne yâ*m* devân ayâ *dy*â*m* api preryete hotre amatrata tâ*m* sasanushîm hotrâm devamgamâ*m* divi deveshu ya*g*ñam erayema*m* svish*t*ak*r*i*k* *k*âgne hotâ bhûr vasu vane vasudheyasya namovâke vîhîti.

6) Abhik*r*iti: Devo agni*h* svish*t*ak*r*id, devân yakshad yathâyatham, hotârâv indram a*s*vinâ, vâ*k*â vâ*k*am sarasvatîm, agnim somam svish*t*ak*r*itam, svish*t*a indra*h* sutrâmâ, savitâ varu*n*o'bhishak, ish*t*o devo vanaspati*h*, svish*t*â devâ â*g*yapâ*h*, svish*t*o agnir agninâ, hotâ hotre svish*t*ak*r*it, ya*s*o na dadhad indriya*m*, ûr*g*am apa*k*itim svadhâm iti, trayoda*s*a gâyatrapâdâ*h*. Siehe Vâ*g*. S. 21, 58.

7) Utk*r*iti: *K*hâ*g*asya hâvisha âttâm adya madhyato meda udbh*r*itam purâ dveshobhya*h* purâ paurusheyyâ g*r*ib*h*a*h*, ghastâm nûnam ghâse a*g*râ*n*âm yavasaprathamâ*n*âm sumatksharâ*n*âm *s*atarudriyâ*n*âm agnishvattânâm pivopavasanânâm pâr*s*vata*h* *s*ro*n*ita*h* *s*itâmatâ utsâdata*h*, an*g*âdangâd avattânâm karata evendrâgnî *g*ushetâm havir iti. Siehe Vâ*g*. Sanh. 21, 43.

(Hier endet der zwölfte Varga.)

(Hier endet das sechzehnte Pa*t*ala.)

एवंक्लृप्तप्रमाणानां छंदसामुपदिश्यते[952] ।
एकद्व्यूनाधिका सैव निचृदूनाधिका भुरिक्[953] ॥ १ ॥

CMLII. Für die Metra, deren Maass so weit dargelegt, wird nun gelehrt:

CMLIII. Ein Vers, der um eine oder zwei Silben zu kurz oder zu lang ist, dieser heisst, wenn zu kurz, Ni*k*rit, wenn zu lang, Bhuri*k*.

Rv. I, 43, 5. Ya*h* *s*ukra ivâ sûryo hira*n*yam iva ro*k*ate *s*resh*th*o devânâm vasu*h*. Diess ist eine Gâyatrî, die um zwei Silben zu kurz, also Ni*k*rit ist. Der Vyûha ist hier nicht berücksichtigt, da durch Verlängerung von sûryo und devânâm der Vers leicht die gehörige Silbenzahl erlangen würde.

Rv. IX, 66, 3. Pari dhâmâni yâni te tvam somâsi vi*s*vata*h*, pavamâna *r*itubhi*h* kave. Diese Gâyatrî hat, wenn man rein mechanisch zählt, wirklich 24 Silben. Da sie aber, nach Uva*t*a, als Bhuri*k* gelten soll, so muss man tvam zweisilbig sprechen, wo dann der letzte Stollen, als anscheinend neunsilbig, den Vers bhuri*k* macht.

Im Sarvânukrama bedeutet ni*k*rit um Eins zu kurz, bhuri*k* um Eins zu lang, während Verse, die zwei Silben zu viel oder zu wenig haben, als svarâ*g* und virâ*g* betrachtet werden. Da Letzteres auch im Prâti*s*âkhya geschieht, so ist eka dvy ûnâdhikâ sehr auffällig, und es wäre leicht statt dessen ekâd ûnâdhikâ zu lesen.

विराजस्तूत्तरस्याहुर्द्वाभ्यां या विषये स्थिताः ।
स्वराज एवं पूर्वस्य याः काश्चैवंगता ऋचः[954] ॥ २ ॥

CMLIV. Die, welche bei zwei Silben in das Bereich (zweier Metra) fallen, nennt man Virâ*g* des folgenden, und auch Svarâ*g* des vorhergehenden Metrums, was immer für Verse es sein mögen.

Uva*t*a sagt: Dvâbhyâm aksharâbhyâm yâ *rik*o'dhikâ nyûnâ vâ vishaye (madhye, a. b.) sthitâ uttarasya pûrvasya *k*a *kh*andasa*h*, virâ*g*as tâ âhur uttarasya, svarâ*gah* pûrvasya. Wenn also ein Vers von 26 Silben vorkommt, so kann derselbe entweder eine Gâyatrî svarâ*g*, oder eine Ush*n*ih virâ*g* sein. Was er ist, richtet sich nach dem vorherrschenden Metrum des Hymnus. Cf. Rv. X, 158, 2 (Gâyatrî svarâ*g*); Rv. VIII, 23, 25 (Ush*n*ih virâ*g*).

याः काश्चिद्बहुपादास्तु गायत्र्यो हीनतां गताः ।
अक्षरैर्बहुभिस्तास्तु गायत्र्य उपधारयेत्[955] ॥ ३ ॥

CMLV. Alle mehrstollige Gâyatrîs aber, welche um viele Silben zu kurz kommen, diese rechne man als Gâyatrîs.

Ich habe den Text gelassen, wie ihn die MSS. geben, wie ihn auch Mr. Regnier und das Petersburger Lexicon unter der Wurzel dhar auffassen. Nichtsdestoweniger scheint mir eine Aenderung von gâyatrya*h* zu gâyatrî*h* nothwendig, um eine Construction zu ermöglichen.

Der Commentar giebt Verkürzung bis auf fünf Silben zu, und bemerkt, dass, da es kein niedrigeres Versmaas giebt als die Gâyatrî, keine Herabsetzung möglich ist.

ता[1] राड्विराट् स्वराट् सम्राट् स्ववशिनी परमेष्ठी ।
प्रतिष्ठा प्रत्नममृतं वृषा शुक्रं जीवं पयः ॥ ४ ॥
तृप्नमर्णो ऽंशो ऽंभो ऽंबु वार्यापश्चोदकमुत्तमं[956] ।
दैवतं छंदसामत्र वक्ष्यते तत उत्तरं ॥ ५ ॥
अग्नेर्गायत्र्यतो ऽधि द्वे भक्त्या दैवतमाहतुः ।
सप्तानां छंदसामृचौ[957] न पंक्तेः[958] सा तु वासवी[959] ॥ ६ ॥

CMLVI. Diese (um je zwei Silben im Bereich der verschiedenen Metra stehenden) Metra heissen:

1. Râ*g*,	22 (Gâyatrî)		7. Pratish*th*â,	46 (*G*agatî)
2. Virâ*g*,	26 (Ush*n*ih)		8. Pratna,	50 (Ati*g*agatî)
3. Svarâ*g*,	30 (Anush*t*ubh)		9. Am*r*ita,	54 (*S*akvarî)
4. Samrâ*g*,	34 (B*r*ihatî)		10. V*r*ishan,	58 (Ati*s*akvarî)
5. Svava*s*inî,	38 (Pankti)		11. *S*ukra,	62 (Ash*t*i)
6. Paramesh*th*î,	42 (Trish*t*ubh)		12. *G*îva,	66 (Atyash*t*i)

1) Uva*t*a nimmt târâ*g* als ein Wort. Er sagt hier, tâ ima*h*, târâ*t* etc., und beim nächsten Sûtra, târâ*d*âdînâm *kh*andasâm.

13. Payas,	70 (Dh*r*iti)
14. T*r*ipta,	74 (Atidh*r*iti)
15. Ar*n*as,	78 (K*r*iti)
16. A*m*sa,	82 (Prak*r*iti)
17. Ambhas,	86 (Âk*r*iti)
18. Ambu,	90 (Vik*r*iti)
19. Vâri,	94 (Sank*r*iti)
20. Ap,	98 (Abhik*r*iti)
21. Udaka,	109 (Utk*r*iti).

CMLVII. Die Lehre von den Gottheiten der Metra wird hiernach gesagt werden. Die beiden Verse „Agner gâyatrî" u. s. w. geben der Reihe nach die Gottheiten der sieben Metra an. Die zwei Verse finden sich Rv. X, 130, 4—5.

Agner gâyatry abhavat sayugvosh*n*ihayâ savitâ sam babhûva,
Anush*t*ubhâ soma ukthair mahasvân b*r*ihaspater b*r*ihatî vâ*k*am âvat
Virâ*n* mitrâvaru*n*ayor abhi*s*rîr indrasya trish*t*ub iha bhâgo ahna*h*,
Vi*s*vân devâñ *g*agaty â vive*s*a tena *k*âk*l*ipra *r*ishayo manushyâ*h*.

Hiernach macht Uva*t*a folgende Eintheilung:

1. Gâyatrî	= Agni.	5. Virâ*g*	= Mitrâvaru*n*au.
2. Ush*n*ih	= Savitar.	6. Trish*t*ubh	= Indra.
3. Anush*t*ubh	= Soma.	7. *G*agatî	= Vi*s*ve devâ*h*.
4. B*r*ihatî	= B*r*ihaspati.		

In Bezug auf den Nutzen dieser Vertheilung der Metra unter die verschiedenen Götter bemerkt Uva*t*a: *Kh*andasâm devatâ*g*ñâne dharma*h* prayo*g*anam bhavaty eva. Sa*ms*aye *kh*andasâm daivatenâdhyavasâyo bhavati; yathâ, tava svâdish*th*â (Rv. IV, 10, 5), *s*ivâ na*h* sakhyâ (Rv. IV, 10, 8) ity ush*n*iganush*t*ubhor madhye gh*r*itam na pûtam (Rv. IV, 10, 6) iti sha*d*vi*ms*atyakshare dve *rik*au daivatena svarâ*g*au gâyatryâv adhyavasîyete, na virâ*g*âv ush*n*ihau.

CMLVIII. Nicht für die Pankti.

Die Pankti ist in der Stelle des Rig-Veda ausgelassen, oder durch die Virâ*g*, d. h. 10 + 10 + 10 + 10, vertreten. Es bliebe also zweifelhaft, welcher Gottheit die Pankti angehört. Deshalb fügt der nächste Vers hinzu:

CMLVIX. Diese aber gehört den Vasus.

(Hier endet der erste Varga.)

प्राजापत्या त्वतिच्छंदा[960] विच्छंदा वायुदैवता[961] ।
द्विपदा पौरुषं छंदो[962] ब्राह्मी त्वेकपदा स्मृता[963] ॥ ७ ॥

CMLX. Ein zu den Ati*kkh*andas gehöriger Vers wird dem Pra*g*âpati zugeschrieben.

CMLXI. Ein zu den Vi*kkh*andas gehöriger Vers hat den Vâyu zur Gottheit.

CMLXII. Ein zweistolliger Vers ist ein Metrum, welches dem Purusha zukommt.

CMLXIII. Ein einstolliger wird als dem Brahman zugehörig betrachtet.

एतेनैव क्रमेणैषां वर्णतो भक्तिरुच्यते[964] ।
श्वेतं च सारंगमतः पिशंगं कृष्णमेव च ॥ ८ ॥
नीलं च लोहितं चैव सुवर्णमिव सप्तमं ।
अरुणं श्यामगौरे च बभ्रु वै[1] नकुलं तथा[965] ॥ ९ ॥

CMLXIV. In derselben Reihenfolge wird ihre Vertheilung nach den Farben gesagt.

CMLXV. 1) Gâyatrî, Weiss, Muschelfarbig.
2) Ush*n*ih, Scheckig, Schwarz und Weiss.
3) Anush*t*ubh, Röthlich-braun.
4) B*r*ihatî, Schwarz (aguruvar*n*am h, Aloefarbig).
5) Virâ*g*, Blau, Lotusfarbig.
6) Trish*t*ubh, Roth (indragopa-var*n*am, Coccinellen-farbig).
7) *G*agatî, Goldig.
8) Pankti, Hellroth.
9) Ati*kkh*andas, Dunkel (k*r*ish*n*avar*n*am, h.; *s*uklavar*n*am, b. a.).
10) Vi*kkh*andas, Gelb (siddhârthavar*n*am, Senffarbig).
11) Dvipadâ, Braun (kapilavar*n*am).
12) Ekapadâ, Grau (nakulavar*n*am, dhûmram [marg.]).

पृश्निवर्णं तु वैराजं[966] निचृच्छ्यावं[967] पृषद्भुरिक्[968] ।
ब्रह्मसामर्ग्यजुश्छंदः कपिलं वर्णतः स्मृतं[969] ॥ १० ॥

CMLXVI. 13) Virâ*g*, Bunt (bahuvar*n*am, *k*itram).

CMLXVII. 14) Ni*k*r*i*t, Bräunlich (k*r*imidûshitapatravar*n*am, h. k*r*imidûshitadantavar*n*am, a. k*r*imidûshitadarbhavar*n*am, b.).

CMLXVIII. 15) Bhuri*g*, Gefleckt (bindumat).

CMLXIX. 16) Brahma, Sâma, *Rik* und Ya*g*ush Metra, Röthlich (*g*â*t*âkalâpasûryara*s*mivar*n*am, h.; *g*a*t*âkalâpavar*n*am, a. b.).

माप्रमाप्रतिमोपमा संमा च चतुरक्षरात् ।
चतुरुत्तरमुद्यंति पंच छंदांसि तानि ह[970] ॥ ११ ॥

CMLXX. Die Mâ (4), Pramâ (8), Pratimâ (12), Upamâ (16) und Sammâ (20) steigen vom Viersilber um vier Silben auf, dies sind fünf Metra.

(Hier endet der zweite Varga.)

---

1) babhrûto, h.; babhravaito, b.; babhrur vai, a. t.; babhru vai, A. a.

हर्षीका सर्षीका मर्षीका सर्वमात्रा विराट्कामा ।
द्व्यक्षरादीनि मादीनां वैराजान्यनुचक्षते [971] ॥ १२ ॥

CMLXXI. Harshîkâ (2), Sarshîkâ (6), Marshîkâ (10), Sarvamâtrâ (14) und Virâ*t*-kâmâ (18) nennt man die mit dem Zweisilbler anfangenden Virâ*g*formen der Mâ etc.

अक्षराण्येव सर्वत्र निमित्तं बलवत्तरं ।
विद्याद्विप्रतिपन्नानां पादवृत्ताक्षरैर्ऋचां [972] ॥ १३ ॥

CMLXXII. Wenn Verse einen Widerspruch haben in Bezug auf Stollen, Schluss-Rythmus oder Silbenzahl, so wisse man, dass die Silbenzahl stets der gewichtigste Bestimmungsgrund ist.

Uva*t*a giebt die folgenden Beispiele: Yathâ, sûrye visham â sa*g*âmi (Rv. I, 191, 10—12) pâdair vipratipannâs tisro ' ksharair *g*agatyo ' dhyavasîyante; navânâm navatînâm (Rv. I, 191, 13), iti pankti*h*. Yathâ *k*a, abhraprusho na vâ*k*â prushâ vasu (Rv. X, 77, 1) iti v*r*ittair vipratipannâksharair trish*t*ub adhyavasîyate. Tathâ yâs te pra*g*â am*r*itasya (Rv. I, 43, 9) ity anush*t*up. Yathâ *k*a, ye na*h* sapatnâ apa te bhavantu (Rv. X, 128, 9) iti trish*t*upprâye *k*a, aksharair eva *g*agaty adhyavasîyate. Die drei Verse (Rv. I, 191, 10—12), obgleich unregelmässig in Bezug auf ihre Stollen, werden durch ihre Silbenzahl als *G*agatîs festgestellt. Eine *G*agatî hat vier Zwölfsilbler oder sechs Achtsilbler, oder drei Acht- und zwei Zwölfsilbler. Hier haben wir 8 + 8 + 7 + 6 + 10 + 9, Summa 48 Silben, und also trotz der Unregelmässigkeit der Stollen eine *G*agatî. Es ist merkwürdig, dass sich Uva*t*a nicht erinnert, dass auch diese Art von *G*agatî früher aufgeführt wurde, nämlich in Sûtra 935, doch beweist dies vielleicht, dass dieses Sûtra, welches bekanntlich einen überschüssigen Halbvers bildet, in einigen Parishads nicht anerkannt wurde. Das Pariser MS. hat dieses Versehen berichtigen wollen, und fügt hinzu: Nanu *k*a „ash*t*akau saptaka*h* sha*t*ka iti ye pa*th*anti teshâm udâhara*n*am na bhavati; teshâm, *s*ivâ na*h* sakhyâ santv iti. Für die, welche die Zeile ash*t*akau etc. (Sûtra 935) lesen, gilt dieses Beispiel nicht. Für die gelte, Rv. IV, 10, 8, sivâ etc. Dieser Vers hat, wenn wir mechanisch die Silben zählen, 26 Silben, oder wenn wir bhrâtra und agne trennen, 27 Silben. Hiernach giebt ihn der Sarvânukrama als Ush*n*ih, fügt aber selbst hinzu, dass die Pâdaeintheilung unregelmässig ist, und dass wir den Vers als 5 + 4 + 7 + 11 auffassen müssen.

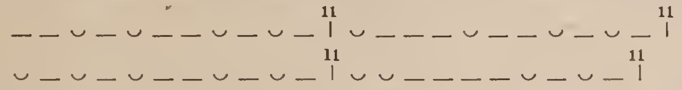
Der Vers, Rv. I, 191, 13, ist der Silbenzahl nach eine Pankti, d. h. er hat 40 Silben. Wenn Uva*t*a aber diesen Vers auf Grund der Silbenzahl als Pankti betrachtet, so weicht er jedenfalls vom Sarvânukrama ab, welcher ihn als Mahâb*r*ihatî (trish*t*ubh) nimmt. Sâya*n*a bemerkt dazu: yady apy aksharâ*n*i nyûnâni, tathâpi vyûhena pûra*n*îyâni.

Navânâm navatînâm vishasya ropushî*n*âm sarvâsâm agrabham nâmâre
asya yo*g*anam, harish*th*â madhu tvâ madhulâ *k*akâra.

⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ — | 8 ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ — | 8 — — — — ⏑ — — — | 8 — — — — ⏑ — ⏑ — | 8
⏑ — — ⏑ — — ⏑ ⏑ — ⏑ — — | 12

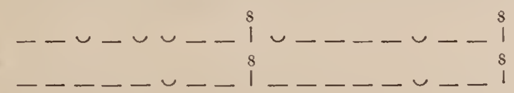
Rv. X, 77, 1:

Abhraprusho na vâ*k*â prushâ vasu havishmanto na ya*g*ñâ vi*g*âuusha*h*,
sumârutam na brahmâ*n*am arhase ga*n*am astoshy eshâm na *s*obhase.

Dieser Vers wird als Trish*t*ubh genommen, trotzdem dass der Schlussrhythmus, welcher hauptsächlich durch die Länge oder Kürze der vorletzten Silbe bestimmt wird, widerstreitet. Die vorletzte Silbe sollte nämlich lang sein. Man bemerke jedoch, dass die kurze Penultima durchweg den Accent hat.

Rv. I, 43, 9. Yâs te pra*g*â am*r*itasya parasmin dhâmann *r*itasya
mûrdhâ nâbhâ soma vena âbhûshantî*h* soma veda*h*.

Dieser Vers wird als Anush*t*ubh genommen, obgleich die vorletzten Silben der Stollen lang sind. Rv. X, 128, 9:

Ye na*h* sapatnâ apa te bhavantv indrâgnibhyâm ava bâdhâmahe tân,
vasavo rudrâ âdityâ uparisp*r*i*s*am mogram *k*ettâram adhirâ*g*am akran.

Obgleich die Majorität der Verse in diesem Hymnus aus Trish*t*ubhs besteht, ist dieser letzte Vers, der Silbenzahl nach, als *G*agatî zu betrachten. Wie, erklärt Uva*t*a nicht. Liesse man Vasava*h* aus, so wäre der Vers eine Trish*t*ubh.

व्यूहेदेकाक्षरीभावान्पादेषूनेषु संपदे[973] ।
क्षैप्रवर्णांश्च संयोगान्व्यवेयात्सदृशैः स्वरैः[974] ॥ १४ ॥

CMLXXIII. Um die richtige Silbenzahl in unvollständigen Stollen herzustellen, zerlege man die Zusammenziehungen, wo zwei Vocale zu einer Silbe geworden sind.

Rv. X, 103, 13: pretâ *g*ayatâ nara*h*, lies: pra itâ *g*ayatâ nara*h*.

Rv. VI, 12, 4. sâsmâkebhir etarî na *s*ûshai*h*, lies: sa asmâkebhir etarî na *s*ûshai*h*.

Dies geschieht aber nur bei unvollständigen Stollen, also nicht in Rv. III, 4, 2, Semam ya*g*ñam madhumantam k*r*idhî na*h* (ein Trish*t*ubh-Stollen).

Auch geschieht es nur, um die nöthige Silbenzahl herzustellen. In Rv. I, 33, 1. Etâyâmopa gavyanta indram, zerlegt man also nur die erste Contraction eta, zu â ita, nicht die übrigen, da die Trish*t*ubh nur elf Silben verlangt, welche wir durch Â itâyâmopa gavyanta indram erhalten.

CMLXXIV. Auch trenne man Consonantengruppen, welche Halbvocale enthalten, durch die (den Halbvocalen) entsprechenden Vocale.

Rv. VII, 59, 12. Tryambakam ya*g*âmahe, lies Triyambakam.

Rv. I, 161, 11. Udvatsv asmâ akr*in*otanâ t*r*i*n*am, lies Udvatsuvasmâ.

Rv. I, 61, 12. Gor na parva vi radâ tira*sk*â, lies Gor na paruva.

Dies geschieht aber nur bei unvollständigen Stollen, aber nicht Rv. V, 30, 12, Praty agrabhîshma n*r*itamasya n*r*inâm.

Auch geschieht es nur, um die nöthige Silbenzahl herzustellen. In Rv. I, 161, 11: Agohyasya yad asastanâ g*r*ihe trennt man also nur die erste Halbvocalgruppe, hya zu hiya, nicht die andere sya, da die *G*agatî nur 12 Silben verlangt.

Nun fährt Uva*t*a fort: Atra ke*k*it kshaiprasandhik*r*itân anta*h*sthâsa*m*yogân vyûhet, (vyûhed) ekâksharîbhâvân ity evam siddha iti manyante. Hier meinen nun Einige, dass man die durch Kshaiprasandhi entstandenen Halbvocalgruppen einfach zerlegen soll, denn dies folge aus dem vorhergehenden Sûtra: „Man zerlege die Zusammenziehungen wo zwei Vocale zu einer Silbe geworden“.

Dann fährt Uva*t*a fort: Teshâm udvatsv asmâ ak*ri*notanâ *t*r*i*nam iti vyûha*h* kartavya*h*, na [1]) tatsad*r*i*s*ai*h* svarair vyavâya*h* (nâsya te mahimânam, Rv. I, 61, 8, iti yathâ, by.). Für diese ist in der Stelle Udvatsv asmâ ak*rin*otanâ t*rin*am, eine Zerlegung zu machen, nicht eine Trennung durch entsprechende Vocale. Diese sprechen also nicht udvatsuv asmâ, sondern udvatsu asmâ, ganz wie in Na asya te mahimânam für Nâsya te. Uva*t*a fährt fort: Asya tu ye svâbhâvikâ anta*h*sthâsa*m*yogâs te'py udâhara*n*atvena bhavanti, yathâ tvam adbhis tvam a*s*manas parîti, go na parva vi radâ tira*sk*eti. Für unser Sûtra (oder für diesen Erklärer) gelten aber auch die natürlichen Halbvocalgruppen als Beispiel (welche von dem früheren Sûtra nicht mit inbegriffen sein könnten), wie z. B. Rv. II, 1, 1: tuvam adbhiyas tuvam a*s*manas pari, oder Rv. I, 61, 12: gor na paruva viradâ.

Diese Stelle wirft Licht auf eine von mir nicht ganz richtig aufgefasste Erklärung, welche Uva*t*a zu Sûtra 527 giebt. Ich gebe seine Erklärung hier nachträglich, da sie durch das hier Gesagte ganz klar wird. Ûne pâde kshaipravar*n*ânâm *k*a sandhînâm, ekîbhâvinâm *k*a vyûhai*h* pâdasya sampat samîkshitavyâ. Udvatsv asmâ ak*rin*otanâ t*ri*-*n*am iti kshaiprasandhivyûhâd dvâda*s*âksharapâdasya da*s*amam aksharam plavate. Kshaipraikabhâvinâm ity eva siddhe var*n*agraha*n*asâmarthyâd gor na parva vi radâ tira*sk*eti vyûhâd var*n*asya *k*a, ekâda*s*âksharasyâsh*t*amam aksharam plavate. Pretâ *g*ayatâ nara ity ekîbhâvavyûhâd ash*t*âksharasya shash*th*am aksharam plavate. Bei einem unvollständigen Stollen ist die Vollständigkeit des Stollen durch Ergänzungen sowohl der Halbvocal- als der Vocal-Zusammenziehungen vorzusehen. In Udvatsu asmâ ak*rin*otanâ t*rin*am wird die zehnte Silbe lang in einem Stollen, der durch Ergänzung eines Halbvokal-Sandhi zwölfsilbig geworden. Es wäre nun genug gewesen, wenn man nur „Kshaipraikabhâvinâm“ im Text des Sûtra gesagt hätte. (Dies hätte alle Fälle der Halbvocal- und Vocal-Sandhis umfasst.) Da man nun aber im Text das Wort var*n*a beigefügt, so darf man auch einen Halbvocalbuchstaben (für sich, ohne dass er durch Sandhi entstanden) ergänzen, und vermittelst dieser Ergänzung wird der Stollen „gor na paruva vi radâ tira*sk*â“ elfsilbig, und die achte Silbe kann also verlängert werden. Im Stollen Pretâ (pra-itâ) *g*ayatâ nara*h* wird die sechste Silbe lang, da der Stollen durch Ergänzung des Vocalsandhi achtsilbig geworden.

Dann fügt Uva*t*a noch eine wichtige Beschränkung bei: Ayam vyavâyo yakâravakârasa*m*yoga eveshyate, rephalakârasa*m*yogagor na. Katham *g*ñâyate? Ayam dhruvo

---

1) Na, deest in h. vyûho na kartavya*h*, by. na vâ tatsad*r*i*s*ai*h* by.

rayî*n*âm *k*iketa yad ity atra dîrghatvapratishedhârtham *g*âmishu *g*âsu *k*iketeti *k*iketa*s*abdasya pâ*t*hât.[1]) Diese Trennung gilt nur für Consonantenverbindung mit y oder v, nicht für solche mit r oder l. Wie wird dies erkannt? Weil früher, Sûtra 532, es für nöthig gehalten wurde *k*iketa als Ausnahme zu erwähnen. Es wird dort gesagt, dass *k*iketa (Rv. IX, 102, 4) seinen Endvocal nicht verlängert, dies wäre aber ganz unnöthig gewesen, wenn dieser Endvocal nicht die zehnte Stelle in einem Elfsilbler einnähme, denn nur dadurch könnte Verlängerung verursacht worden sein. Siehe Sûtra 525, und bemerke, dass hier yat als leicht betrachtet wird. Man darf also nicht lesen: Ayam dh*r*iruvo rayî*n*âm *k*iketă yat, sondern Ayam dhruvo rayînâm *k*iketă yat, sonst würde die letzte Silbe von *k*iketă nicht die zehnte Stelle einnehmen.

पदाभेदेन पादानां विभागो ऽभिसमीक्ष्य तु ।
छंदसः संपदं तां तां यां यां मन्येत पादतः[975] ॥ १५ ॥

CMLXXV. Die Theilung der Stollen findet statt ohne die Worte zu zerschneiden, nachdem man, was man für die beste Form des Metrums in Rücksicht auf die Stollen hält, vorher übersehen hat. Und zwar fügt Uva*t*a hinzu: Yadyapy uttarai*h* pâda*g*ñânahetubhir virodho bhavati, wenn es auch in Widerspruch steht mit späteren Kriterien der Pâdaeintheilung. So ist z. B. in Rv. VIII, 37, 2 der Halbvers Mâdhyandinasya savanasya v*r*itrahann anedya pîbâ somasya va*g*riva*h*, ausdrücklich als aus drei Achtsilblern bestehend angegeben (Sûtra 934). Nichtsdestoweniger soll man den Pâdaabschnitt erst zu Ende von savanasya | , nicht nach savana | eintreten lassen. Ebenso theile man in Rv. VIII, 37, 3, Ekarâ*l* asya bhuvanasya | râ*g*asi sa*k*îpata | indra vi*s*vâbhir ûtibhi*h*.

प्रायो ऽर्थो वृत्तमित्येते पादज्ञानस्य हेतवः[976] ।
विशेषसंनिपाते तु पूर्वं पूर्वं परं परं[977] ॥ १६ ॥

CMLXXVI. Die Majorität, der Sinn, der Endrhythmus, dies sind die Mittel zur Erkenntniss der Stollen.

1) Die Majorität: Rv. I, 61, 12. Der ganze Hymnus besteht aus Trish*t*ubhversen, deren Pâdas elfsilbig sind. Es wird also der Zehnsilbler, gor na parva vi radâ tira*s*kâ durch Ergänzung zu einem Elfsilbler gemacht (Sûtra 974), und der Stollenschnitt tritt nach tira*s*kâ ein.

2) Sinn. Rv. X, 61, 26. Sa g*r*inâ*n*o adbhir devavân iti subandhur namasâ sûktai*h*. Uva*t*a erklärt dies nicht weiter, und ohne genauere Begründung ist es schwer zu verstehen, warum der Sinn die Cäsur vor oder nach iti verlangt. Sein Zweck ist wohl nur zu zeigen, dass, obgleich iti metrisch zum zweiten Stollen gehört, es doch des Sinnes wegen zu devavân gezogen werden muss.

3) V*r*itta oder Endrhythmus wird hauptsächlich durch die Länge oder Kürze der

---

1) Das von M. Regnier benutzte Berliner MS. fügt noch hinzu: dasamam *k*aitayor evam iti prâptir anyathâ na syât.

Penultima bestimmt. In einem Elfsilbler soll die Penultima lang, in einem Zwölfsilbler soll sie kurz sein (Sûtra 990). Also Rv. IX, 67, 30: Alâyyasya para*s*ur nanâ*s*a tam, kann nicht ein Elfsilbler sein, da seine Penultima sonst lang sein müsste. Man macht ihn also zum Zwölfsilbler (alâyiasya oder alâyiyasya) und hat dann die verlangte kurze Penultima. Ebenso:

Rv. I, 122, 14. Aryo gira*h* sadya â *g*agmushîr osrâs *k*âkantûbhayeshv asme.

— — ∪ — — ∪ — — ∪ — — | 11 — — — — ∪ ∪ ∪ — ∪ — — | 11

CMLXXVII. Wenn aber diese Kriteria collidiren, so gilt das erste zuerst, und dann das folgende.

Uva*t*a sagt: pûrvo hetur uttarâd balîyân ity artha*h*.

1) Rv. X, 73, 7. Tvam *k*akartha manave syonân | patho devatrâñ*g*aseva yânân.

∪ — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ — — | 11 ∪ — ∪ — — — ∪ — ∪ — — | 11

Die Majorität der Verse im Hymnus ist Trish*t*ubh, man nimmt also den Vers als Trish*t*ubh, und theilt nach syonân, obgleich syonân als Adjectiv dem Sinne nach zu patho gehört.

Uva*t*a fügt hinzu: yeshâm punar artho balîyân teshâm manave syonân patha iti pâdânto gamyate.

Rv. V, 30, 12. Praty agrabhîshma n*r*itamasya n*r*i*n*âm. Dieser Stollen, obgleich mit kurzer Penultima, wird als Trish*t*ubhstollen behandelt, da die Majorität im Hymnus Trish*t*ubh ist.

Rv. VIII, 44, 23. yad agne syâm aham tvam | tvam vâ gha syâ aham.

Uva*t*a sagt, man mache die Cäsur nach tvam, nicht nach aham, obgleich der Endrhythmus durch aham mit kurzer Penultima besser befriedigt würde, denn der Sinn verlangt die Verbindung von tvam mit aham. Es braucht kaum bemerkt zu werden, dass Sinn und Rhythmus Hand in Hand gehen, wenn man nur richtig auflöst, yad agne syâm aham tuvam.

(Hier endet der dritte Varga.)

अनुदात्तं तु पादादौ नोवर्जं विद्यते पदं[978] ।
पादादावनुदात्तं तु यदन्यत्तदिहोदितं[979] ॥ १७ ॥

CMLXXVIII. Zu Anfang eines Stollen findet sich kein Anudâtta-Wort ausgenommen u.

Rv. VIII, 15, 4. u lokak*r*itnúm adrivo hari*s*ríyam.

Rv. III, 37, 11. u lokó yás te adriva*h*.

Hierzu fügt Uva*t*a: Ayam api pâdânta*g*ñânahetur eva sarvatra hetubhyo balavattama*h*, und fügt zum Beweise an Rv. X, 10, 13.

Bató batâsi yama naívá te | máno h*r*ídayam *k*âvidâma.

Man soll hier nach te trennen, obgleich der Sinn die Verbindung von te mit mano, und der Endrhythmus lange Penultima verlangt. Ich stimme M. Regnier bei, dass die

natürliche Theilung te zu Anfang des zweiten Stollen stehen lässt: Bato bata asi yama na eva, te mano h*r*idayam *k*a avidâma.

Ebenso soll man, Rv. VIII, 37, 6, Kshatrâya tvam avasi na tvam âvitha, nach avasi trennen, und nicht die Negation herüber nehmen.

CMLXXIX. Andere Anudâtta-Wörter aber, welche zu Anfang eines Stollen vorkommen, sind hier aufgezählt:

वशे ऽस्तीयक्षसीत्येकं[980] तृचे[1] चाभिष्ट इत्यपि ।
नेतिपूर्वाणि सर्वाणि[981] मधुच्छंदस्यृतावृधौ[982] ॥ १८ ॥

CMLXXX. Bei Va*s*a ist ein Wort, nämlich iyakshasi.
Rv. VIII, 46, 17. iyakshasi gâye tvâ námasâ girấ.

CMLXXXI. Im Dreiversler, welcher mit âbhish *t*e beginnt (Rv. IV, 10, 4—6), alle Wörter, denen na vorhergeht.
Rv. IV, 10, 4. prá te divó ná | stanayanti *s*úshmâ*h*.
Rv. IV, 10, 5. *s*riyé rukmó ná | ro*k*ata upâké.
Rv. IV, 10, 6. tát te rukmó ná | ro*k*ata svadhâva*h*.

CMXXXII. Bei Madhu*kkh*andas, *r*itâv*r*idhau.
Rv. I, 2, 8. *R*iténa mitrâvaru*n*âv *r*itâv*r*idhâv *r*itasp*r*i*s*â.

स्तोमशब्दे परे ऽधाय्यृतशब्दे[983] परे स्रिधत्[984] ।
हुवे तुराणां यत्पूर्वं[985] तृपन्मरुत उत्तरं[986] ॥ १९ ॥

CMLXXXIII. Adhâyi, wenn ihm das Wort stoma folgt.
Rv. VII, 34, 7. Préshtho asmâ | adhâyi stóma*h*.

CMXXXIV. Sridhat, wenn das Wort *r*ita folgt.
Rv. VII, 34, 9. Mâ ya*g*ñó asya | sridhad *r*itâyo*h*.

CMXXXV. Das erste Wort in huve turâ*n*âm.
Rv. VII, 56, 10. Priyấ vo nấma | huve turấ*n*âm.

CMLXXXVI. Das letzte Wort in t*r*ipan maruta*h*.
Rv. VII, 56, 10. Ấ yát t*r*ipán | maruto vâva*s*ânấ*h*.

प्रेदं ब्रह्मेति चैतस्मिन्सूक्ते पादो ऽस्ति पंचमः ।
सर्वानुदात्तः षट्स्वृक्ष्वादितश्च चतुर्दशः[987] ॥

CMLXXXVII. In dem Hymnus Predam brahma ist der fünfte Stollen in den sechs Versen ganz accentlos, auch der vierzehnte Stollen vom Anfang an gerechnet.

---

1) âbhish *t*a iti *k*a tri*k*e, A. a.

Dieser Stollen in den sechs Versen von Rv. VIII, 37, ist v*r*itrahann anedya, der vierzehnte Stollen ist râ*g*asi *sak*îpate (Rv. VIII, 37, 3).

Uva*t*a rechnet dann alle Stollen im Rig-Veda zusammen, welche ganz accentlos sind. Evam ime sapta sarvânudâttâ*h* santi, Madhu*kkh*andasy eka*h* *r*itâv*r*idhâv *r*itasp*r*i*s*eti (Rv. I, 2, 8), âbhis*h* *t*a iti t*r*i*k*e *k*aika*h* syât, ro*k*ata svadhâva*h* (Rv. IV, 10, 6), ity etâbhyâm saha nava bhavanti, na da*s*ama*h*.

पादौ गायत्रवैराजावष्टाक्षरदशाक्षरौ[988] ।
एकादशिद्वादशिनौ विद्यात्त्रैष्टुभजागतौ[989] ॥ २१ ॥

CMLXXXVIII. Stollen von acht Silben und zehn Silben, wisse man, heissen gâyatra und vairâ*g*a.

CMLXXXIX. Stollen von elf Silben und zwölf Silben, traish*t*ubha und *g*âgata.

(Hier endet der vierte Varga.)

वर्षिष्ठाणिष्ठयोरेषां लघूपोत्तममक्षरं ।
गुर्वेवेतरयोर्ऋक्षु तद्वृत्तं प्राहुश्छंदसां[990] ॥ २२ ॥

XM. Bei dem längsten und kürzesten dieser Stollen, d. h. bei den acht- und zwölfsilbigen, ist die vorletzte Silbe leicht; schwer jedoch bei den zwei andern, d. h. den zehn- und elfsilbigen. Dies nennt man in den Versen Vritta oder Endrhythmus der Metra.

एतैश्छंदांसि वर्तंते सर्वाण्यन्यैरतो ऽल्पशः ।
एतद्विकारा एवान्ये सर्वे तु प्राकृताः समाः[991] ॥ २३ ॥

IXM. Auf diesen Stollen bewegen sich alle Metra, auf andern als diese nur selten; andere sind nur Modificationen von diesen; alle die gewöhnlichen Stollen aber bleiben sich gleich.

Uva*t*a bemerkt, dass Stollen von weniger als acht Silben als Modificationen des Gâyatra-Stollen gelten. Ein Neunsilbler, mit schwerer Penultima, gilt als Modification des Vairâ*g*a-Stollen; mit leichter Penultima, als Modification des Gâyatra-Stollen. Stollen, die mehr als dreizehn Silben haben, gelten als Modificationen des Traish*t*ubha-Stollen, wenn ihre Penultima schwer, als Modificationen des *G*âgata-Stollen, wenn ihre Penultima leicht ist.

Der Sinn des letzten Satzes ist schon den indischen Commentatoren nicht ganz klar gewesen. Mir scheint er nichts Neues zu enthalten, sondern nur das Vorhergehende zu recapituliren. Da nämlich Stollen von weniger als acht Silben, sodann Stollen von neun, und von mehr als zwölf Silben als vaik*r*ita betrachtet werden, so gelten die gewöhnlichen oder Prâk*r*ita-Stollen nur eben für sich selbst, d. h. der wirkliche Gâyatra-

Stollen hat weder mehr noch weniger als acht Silben, der wirkliche *G*âgata-Stollen hat nie mehr als zwölf.

Uva*t*a sagt: Sarve tu prâk*r*itâ*h* pâdâ*h* [1]) samâ veditavyâ*h*. Te prâk*r*itâ ash*t*âksharâdayas *k*aturvidhâ*h*. Yady evam naite samâ*h*, bahavo hy ash*t*âksharâ*h*, alpîyâ*m*so dasâksharâ*h*. Yady evam [2]) syât, na sa*mg*ñâyâ*h* prayo*g*anam asti. Evam tarhy anyo 'rtha*h* kathyate. [3]) Sarve tu prâk*r*itâ*h* samâ*h*. Tu*s*abda*h* pakshavyâvartaka*h*. Yad uktam eteshâm vikârâ anye [4]) tu pâdâ iti tan [5]) na, yathâ sarve pâdâ*h* prâk*r*itâ eva, nânyo 'nyasya vikârâ*h*, tasmât samâ*h*, na sa*m*khyâk*r*itam samatvam. Apare punar anyathâ var*n*ayanti, Sarve tu prâk*r*itâ*h* samâ*h*, sarve 'sh*t*âksharaprabh*r*itayas *k*aturvidhâ*h* prâk*r*itâ*h* samâs tulyâ bhavanti. Kim uktam bhavati? Nânyo 'nyasya vikârâ bhavantîty uktam bhavati. Dies bedeutet doch wohl: Alle die gewöhnlichen Stollen jedoch sind als gleich zu betrachten.. Was sind die gewöhnlichen? Die je vier mit dem Achtsilbler beginnenden Stollen. Wenn dem so ist, so sind dieselben nicht gleich, denn es giebt (an Anzahl) viele Achtsilbler, weniger Zehnsilbler. Wenn man also annimmt, dass Sama ihr technischer Name sei, so hat ein solcher Name keinen Zweck, d. h. er findet sich nirgends angewandt. Unter diesen Umständen wird also ein anderer Sinn gefunden. „Alle die gewöhnlichen Stollen jedoch sind gleich“. Hier wehrt das Wort „jedoch“, eine frühere Ansicht ab. Wenn es heisst, „Andere Stollen sind nur Modificationen“, so ist dies falsch, denn alle Stollen sind ursprünglich, sie sind nicht einer Modification des andern, und deshalb sind sie gleich, nicht weil ihre Anzahl eine gleiche ist. Andere fassen es wieder anders auf. Alle die gewöhnlichen Stollen jedoch sind gleich, d. h. alle die vier von dem Achtsilbler an sind gleich, d. h. keiner der vier erwähnten Stollen von ihnen ist eine Modification des andern.

Dass hier nicht etwa an die Samav*r*ittas zu denken ist, bedarf keines Beweises.

एक एकपदैतेषां द्वौ पादौ द्विपदोच्यते ।
ते तु तेनैव प्रोच्येते सरूपे यस्य पादतः 992 ॥ २४ ॥

VIIIM. Ein Stollen von diesen (d. h. von den vieren), heisst eine Ekapadâ, zwei Stollen eine Dvipadâ. Und diese werden nach dem Metrum benannt, dem sie den Stollen nach gleich sind.

Ekapadâ: Rv. IV, 17, 15. Asiknyâm ya*g*amâno na hotâ.

Dvipadâ: Rv. I, 70, 6. Sâdhur na g*r*idhnus asteva *s*ûro yâteva bhîmas tvesha*h* samatsu.

Da diese beiden Beispiele zehnsilbige Stollen haben, so heissen sie Ekapadâ virâ*g*, Dvipadâ virâ*g*.

Andere mit acht-, oder elf-, oder zwölfsilbigen Stollen heissen Ekapadâ, oder Dvipadâ Gâyatrî, Trish*t*ubh, *G*agatî etc.

---

1) pâdâ*h*, te sarve samâ veditavyâ*h*. ke prâk*r*itâ*h*? Ash*t*âksharâdayas *k*aturvidhâ*h*, a. pâdâ*h* te sarve samâ veditavyâ*h*, by.

2) evam samâ ity eshâm sa*mg*ñâ syât, na sa*mg*ñâyâ*h*, a. by.

3) kalpyate, a. anyo 'rtha*h*. Kathyate, by.

4) anye pâdâ iti tan na, tathâ sarve pâdâ*h*, a. by.

5) tat tu tathâ neti, b.

न दाशतय्येकपदा काचिदस्तीति वै यास्कः ।
अन्यत्र वैमद्याः सैका दशिनी मुखतो विराट् [993] ॥ २५ ॥

VIIM. In den zehn Ma*nd*alas befindet sich nicht eine Ekapadâ, so sagt Yâska[1]), ausser der bei Vimada, diese allein steht zu Anfang eines Hymnus als zehnsilbige Virâ*g*. Rv. X, 20, 1. Bhadram no api vâtaya mana*h*.

आहुस्त्वेकपदा अन्ये अध्यासानेकपातिनः ।
अध्यासानपि ये के[2]चित्त्वाहुरेकपदा इमाः ॥ २६ ॥
आ वां सुम्ने असिक्न्यां द्वे[3] उरौ देवाः सिषक्तु नः [994] ।
पादा एकाधिकाः संति छंदसां चतुरक्षरात् ॥ २७ ॥
संत्यतिच्छंदसां पादा एकोत्कर्षेण जागतात् ।
षोळशाक्षरपर्यंता एकश्चाष्टादशाक्षरः [995] ॥ २८ ॥

VIM. Andere Lehrer jedoch nennen die zugehörigen Anhängsel Ekapadâ's, Alle aber nennen die folgenden Ekapadâ's, welche Anhängsel sind:

1) Rv. VI, 63, 11. Â vâm sumne varimant sûribhi*h* shyâm.
2) Rv. IV, 17, 15. Asiknyâm ya*g*amâno na hotâ.
3) Rv. V, 42, 17. Urau devâ anibâdhe syâma.
4) Rv. V, 43, 16. Urau devâ anibâdhe syâma.
5) Rv. V, 41, 20. Sishaktu na ûr*g*avyasya push*teh*.

Dies macht zusammen sechs Ekapadâ's in der Sanhitâ, wie dies auch in meiner History of Ancient Sanskrit Literature, p. 222. bemerkt ist. Uebrigens ist der Commentar zu diesem Sûtra in allen MSS. so verdorben, dass ich zweifelhaft bin, ob er den Sinn richtig getroffen. Er will wohl sagen: Einige Lehrer nennen alle Zeilen, welche Yâska und Andere als Ueberschüsse betrachten, als unabhängige Ekapadâs; Alle aber bezeichnen die folgenden Ueberschüsse als solche Ekapadâs. Sie müssen einzeln angeführt werden, damit man nicht etwa blosse Wiederholungen als Ekapadâs betrachte. Ich gebe den Text nach MS. h. mit den Varianten: Imâny udâhara*n*âni, â vâm — push*teh*, iti. Tân apy ekapâtino 'dhyâsân anya â*k*âryâ ekapadâ âhu*h*. Asmin[4]) pâ*th*ântare tâ tarema (Rv. VI, 2, 11) ityevamâdînâm puna*h* pâdânâm[5]) anekapâtinâm adhyâsânâm[6]) ekapadâ*s*ankaiva[7]) bhavati; tasmâd[8]) udâhara*n*âny uktâni.

---

1) Ueber Yâska oder Vaiyâska siehe History of Ancient Sanskrit Literature (2. ed.) p. 149.
2) ke*k*it h. b. at. by.
3) dve, deest in a. b. by.
4) asmin yâ pâ*th*ântare, b.
5) puna*h* pâ*th*ânâm b.
6) anekapâdâdhyavasânâ, a. anekapâdâ adhyâsânâm, h.
7) ekapâdâ*s*ankaiva na bhavati, a. ekapada*s*ankaiva na(?) bhavati, by. ekapadâdi*s*ankaiva bhavati, h.
8) tasmâd etc. deest in b. a.

VM. Die Stollen der Metra wachsen um eine Silbe vom Viersilbler an; ebenso die Stollen der Ati*kkh*andas vom *G*âgata anfangend und um eine Silbe wachsend, bis zum Sechszehnsilbler; einer ist achtzehnsilbig.

1) Viersilbiger Stollen, Rv. VIII, 46, 15. nûnam atha.

2) Fünfsilbiger Stollen, Rv. IV, 10, 1. agne tam adya.

3) Sechsilbiger Stollen, Rv. IV, 10, 1. *r*idhyâmâ ta ohai*h*.

4) Siebensilbiger Stollen, Rv. VIII, 69, 2. nadam va odatînâm.

5) Achtsilbiger Stollen, Rv. I, 1, 1. agnim î*l*e purohitam.

6) Neunsilbiger Stollen, Rv. I, 187, 11. tam tvâ vayam pito va*k*obhi*h*.

7) Zehnsilbiger Stollen, Rv. VII, 22, 4. *s*rudhî havam vipipânasyâdre*h*.

8) Elfsilbiger Stollen, Rv. VI, 17, 1. pibâ somam abhi yam ugra tarda*h*.

9) Zwölfsilbiger Stollen, Rv. IX, 68, 1. pra devam a*kkh*â madhumanta indava*h*.

10) Dreizehnsilbiger Stollen, Rv. VIII, 97, 13.
tam indra*m g*ohavîmi maghavânam ugram.

11) Vierzehnsilbiger Stollen, Rv. I, 133, 6. apurushaghno apratîta *s*ûra satvabhi*h*.

12) Fünfzehnsilbiger Stollen, Vâ*g*. S. IV, 25.
abhi tyam devam savitâram o*n*yo*h* kavikratum.

13) Sechzehnsilbiger Stollen, Rv. II, 22, 1.
trikadrukeshu mahisho yavâ*s*iram tuvi*s*ushma*h*.

14) Achtzehnsilbiger Stollen, Vâ*g*. S. IV, 25.
ar*k*âmi satyasavam ratnadhâm abhi priyam matim kavim.

Uva*t*a fügt hinzu: Ke*k*it pâ*th*ântaram var*n*ayanti, *g*âgatâd ârabhyâsh*t*âda*s*âkshara-paryantâ*h* pâdâ ati*kkh*andasâm vidyante; te vyâkhâtâ*h*.

(Der fünfte Varga endet mit Vers 27.)

एकादशैव छंदसि पादा ये षोळशाक्षराः ।
सर्वे त्रिकद्रुकीयासु नाकुले ऽष्टादशाक्षरः [996] । २९ ॥

IVM. Es giebt nur elf Stollen in der Rig-Veda-Sanhitâ, welche sechzehnsilbig sind, sie sind alle in den Trikadruka-Versen, der achtzehnsilbige Stollen ist im Hymnus des Nakula.

Uva*t*a erklärt *kh*andasi durch sa*m*hitâyâm. Die Trikadrukîya-Verse sind in dem Hymnus II, 22 enthalten, wo sich in der That elf Sechszehnsilbler finden, vier im ersten, drei im zweiten, drei im dritten, einer im vierten Vers.

Uva*t*a erklärt Nâkule durch Nakulasyârshe, und giebt dann den oben als Achtzehnsilbler citirten Stollen, ohne zu erwähnen, dass derselbe sich nicht in der Sanhitâ des Rig-Veda findet, sondern in der Vâ*g*. Sanh. IV, 25, auch in der Sâma Veda Sanhitâ, I, 5, 2, 3, 8; und im Âtharva*n*a, VII, 14. Vergl. Benfey, Ind. Stud. III, p. 221.

अवर्महोऽविकर्षेण ज्येष्ठा दाशतयीष्वृचां[997] ।
विकर्षेण तु पादैश्च स हि शर्ध इति स्मृता[998] ॥ ३० ॥

IIIM. Ohne Dehnungen ist Avar maha*h* der längste der Verse unter den Versen der zehn Ma*nd*alas.

Dieser Vers steht Rv. I, 133, 6, und hat, mechanisch gezählt, 70 Silben.

IIM. Mit Dehnung und nach den Stollen gilt aber der Vers Sa hi *s*ardha*h* für den längsten.

Dieser Vers steht Rv. I, 127, 6, und hat acht Stollen (12 + 12 + 8 + 8 + 8 + 12 + 8 + 8) und 76 Silben.

अणिष्ठा बहुपादानां भारद्वाजी पुरूतमं[999] ।
अविकर्षेण सौभरी प्रेष्ठम्वादि ह्रसीयसी[1000] ॥ ३१ ॥

IM. Der kürzeste unter den mehr als zweistolligen Versen ist Purûtamam bei den Bharadvâ*g*as.

Dieser Vers steht Rv. VI, 45, 29, und hat 20 Silben.

M. Ohne Dehnung ist der Vers des Sobhari, Presh*th*am u u. s. w., der kürzere.

Dieser Vers steht Rv. VIII, 103, 10, und hat nur 19 Silben, wenn man keine Dehnung annimmt. Sollte diese Stelle wohl den Namen der im Sarvânukrama erwähnten Hrasîyasî Gâyatrî an die Hand gegeben haben? Die Hrasîyasî besteht, wie unser Vers, aus 6 + 6 + 7.

विराजो द्विपदाः केचित्सर्वा आहुश्चतुष्पदाः ।
कृत्वा पंचाक्षरान्पादांस्तास्तथाक्षरपंक्तयः[1001] ॥ ३२ ॥

MI. Einige erklären alle zweifüssige (Dvipadâ) Virâ*g* für vierfüssige (*K*atushpadâ), indem sie die Stollen fünfsilbig machen. Diese sind dann die Aksharapanktis.

Uva*t*a sagt: Pa*s*vâ na tâyum guhâ *k*atantam ity evamâdayo yâ virâ*g*o dvipadâs tâ*h* sarvâ*h* pa*s*vâ na tâyum ityevam pañ*k*âksharân pâdân k*r*itvâ *k*atushpadâ âhu*h* ke*k*id â*k*âryâ*h*. Tâs tathâ kriyamâ*n*â aksharapanktayo nâma bhavanti.

Die hier erwähnte Ansicht findet sich nicht nur bei Pingala, sondern schon früher in den Nidâna-Sûtras und sogar in den Brâhma*n*as. (Ind. Stud. VIII, p. 49, 98, 101, 249.)

(Hier endet der sechste Varga.)

(Hier endet das siebzehnte Pa*t*ala.)

बार्हतो बृहतीपूर्वः ककुप्पूर्वस्तु काकुभः ।
एतौ सतोबृहत्यंतौ प्रगाथौ भवतो द्व्यृचौ[1002] ॥ १ ॥

MII. Ein Doppelvers, der mit einer B*r*ihatî anfängt, heisst Bârhata, ein Doppelvers, der mit einer Kakubh anfängt, Kâkubha. Beide Arten von Doppelversen, wenn sie mit einer Satob*r*ihatî endigen, sind Pragâthâs.

1) Bârhata Pragâtha: 8. 8. 12. 8. + 12. 8. 12. 8.
2) Kâkubha Pragâtha: 8. 12. 8. + 12. 8. 12. 8.

त्वमंग प्र प्र वो यह्वं मा चिद्बृहदु गायिषे ।
बार्हताः काकुभानाहुस्तं गूर्धय वयमिति[1003] ॥ २ ॥

MIII. Bârhata Pragâthas sind: Tvam anga pra (Rv. I, 84, 19—20); Pra vo yahvam (Rv. I, 36, 1—2); Mâ *k*it (Rv. VIII, 1, 1—2); B*r*ihad u gâyishe (Rv. VII, 96, 1—2).

Kâkubha Pragâthas nennt man: Tam gûrdhaya (Rv. VIII, 19, 1—2); Vayam u (Rv. VIII, 21, 1—2).

अनुष्टुब् द्वे च गायत्र्यावेष आनुष्टुभः स्मृतः
विराजावभिसंपन्नः पद्याक्षर्ये स उत्थितः[1004] ॥ ३ ॥

MIV. Eine Anush*t*ubh und zwei Gâyatris, dieser Pragâtha heisst Ânush*t*ubha. Er ist vollständig als zwei Virâ*g*, die ihre Stollen und Silben haben, Sa etc. ist der höchste Pragâtha.

Die Uebersetzung folgt der Erklärung Uva*t*a's so viel als möglich, obgleich seine Erklärung etwas gezwungen scheint. Eine Anush*t*ubh und zwei Gâyatrîs geben allerdings zehn Stollen und achtzig Silben, und somit ist dieser Pragâtha, wenn er vollständig ist, gleich zwei Virâ*g* an Silbenzahl, d. h. er hat 80 Silben. Er würde aber nur 8, und nicht 10 Stollen haben, wir müssten denn, wie früher (Sûtra 957) Virâ*g* im Sinne von Pankti nehmen. Uva*t*a: Virâ*g*au dve abhisampanna*h* padyâ *k*âksharyâ *k*a pâdair aksharai*s* *k*etyartha*h*. Da*s*a pâdâ*h* saikâ virâ*t*, a*s*îtir akshara*n*i. Sa iti pratîkam. Sa pûrvyo mahânâm (Rv. VIII, 63, 1—2) iti. Utthita iti pra*s*a*m*sâ k*r*itâ. Anye pragâthâ*h* sha*d*bhi*h* saptabhir ash*t*abhir vâ pâdair bhavanti, ayam tu da*s*abhi*h*; tasmâd utthita iti pra*s*asyate.

आकृतिर्व्यपदेशानां प्राय आदित आदितः[1005] ॥
गायत्र्यादिस्तु बार्हते प्रायो[1] गायत्रबार्हतः[1006] ॥ ४ ॥

1) prâyo h. A. b. prâye a. by.

MV. Das Specifische in den Bezeichnungen ist meist von dem Anfang genommen. Uva*t*a erklärt dies sehr einfach, Bârhata*h*, kâkubha, ânush*t*ubha iti teshâm âdito ya*k* *kh*andas tenaiva vyapade*s*a*h* k*r*ito drash*t*avya*h*, nobhâbhyâm, yathâ *g*âyatrabârhata iti.

MVI. Ein mit einer Gâyatrî anfangender Pragâtha jedoch, wenn ein Bârhata folgt, heisst meist Gâyatrabârhata.

Als Beispiel giebt Uva*t*a Rv. VIII, 46, 6—7, Tam indram dânam îmahe, wo eine B*r*ihatî auf die Gâyatrî folgt.

गायत्रकाकुभो नाम प्रायो[1] भवति काकुभे[1007] ।
औष्णिहस्तूष्णिहापूर्वः[1008] पंक्त्यंतः पांक्तकाकुभः[1009] ॥ ५ ॥

MVII. Ein mit einer Gâyatrî anfangender Pragâtha, wenn ein Kâkubha folgt, heisst meist Gâyatrakâkubha.

MVIII. Ein Pragâtha, welcher mit einer Ush*n*ihâ beginnt (und mit einer Satob*r*ihatî endigt) heisst Aush*n*iha.

MIX. Endigt er mit einer Pankti (und beginnt mit einer Kakubh) so heisst er Pânktakâkubha.

तमिंद्रं च सुनीथश्च यमादित्यास एव च ।
अदान्मे पौरुकुत्स्यश्च ता ऋचो ऽत्र निदर्शनं[1010] ॥ ६ ॥

MX. Die folgenden Verse dienen hier als Beispiele:

1) Rv. VIII, 46, 6—7. Tam indram. Gâyatra-bârhata.
2) Rv. VIII, 46, 4—5. Sunîtha*h*. Gâyatra-kâkubha.
3) Rv. VIII, 19, 34—35. Yam âdityâsa*h*. Aush*n*iha.
4) Rv. VIII, 19, 36—37. Adân me paurukutsya*h*. Pânktakâkubha.

महासतोबृहत्यंतो यो महाबृहतीमुखः ।
स महाबार्हतो नाम[1011] बार्हतो बृहतीमुखः[1012] ॥ ७ ॥
जगत्यतिजगत्यंतो[1013] यवमध्योत्तरो[1014] ऽपि च ।
बृहद्भिस्त्वं वो नेमिं च वामी वामस्य ता ऋचः[1015] ॥ ८ ॥

MXI. Ein Pragâtha, welcher mit einer Mahâsatob*r*ihatî endet, und mit einer Mahâb*r*ihatî anhebt, heisst Mahâbârhata;

MXII. Hebt er mit einer B*r*ihatî an, und endet er mit einer *G*agatî, so heisst er Bârhata.

MXIII. Auch wenn er mit einer Ati*g*agatî endet.

1) prâye, by.

MXIV. Und auch wenn sein zweiter Theil eine Yavamadhyâ ist.

MXV. Dies sind die Verse als Beispiele:

1) Rv. VI, 48, 7—8. B*r*ihadbhi*h*. Mahâbârhata (Mahâb*r*ihatî, Mahâsatob*r*ihatî).
2) Rv. V, 56, 9—57, 1. Tam va*h*. Bârhata (B*r*ihatî + *G*agatî).
3) Rv. VIII, 97, 12—13. Nemim. Bârhata (B*r*ihatî [uparish*t*ât] + Ati*g*agatî).
4) Rv. VI, 48, 20—21. Vâmî vâmasya. (B*r*ihatî + Yavamadhyâ mahâb*r*ihatî).

Die Handschriften a. b. h. citiren den Text von Sûtra 1013 als **अथो अतिजगत्यंतो**, erklären aber nichtsdestoweniger den im vorhergehenden Sûtra erwähnten Bârhata Pragâtha als auf einer *G*agatî endigend. Hierzu ist es durchaus nothwendig, dass man **जगत्यतिजगत्यंतो** liest, und diese Lesart findet sich in A. und in h. wenigstens als Marginalglosse: **जगत्यतिजगत्यंतः । उक्तो बार्हतः बृहतीमुखः जग (त्यंत): अतिजगत्यंतश्च भवति । जगत्यंते उक्तमुदाहरणं । अतिजगत्यंते तु नेमिं नमंतीति** MS. by. hat **अथो जगत्यंतः** und **अति** auf dem Rande.

न हि ते विपरीतांतो[1016] **मो षु त्वा द्विपदाधिकः**[1017] **।**
अनुष्टुब्जगती चैव विश्वेषामिरज्यंतं च[1018] **॥ ९ ॥**

MXVI. Der Pragâtha Na hi te ist ein Viparîtânta.

Rv. VIII, 46, 11—12. Na hi te *s*ûra. Der erste Vers ist B*r*ihatî, der zweite Viparîtâ (Satob*r*ihatî).

MXVII. Der Pragâtha Mo shu tvâ hat ausserdem noch eine Dvipadâ.

Rv. VII, 32, 1—3. Mo shu tvâ vâghata*s* *k*ana. Der erste Vers ist B*r*ihatî, der zweite Satob*r*ihatî, und dann folgt eine Dvipadâ virâ*g*, die noch zum Pragâtha hinzugeschlagen wird.

MXVIII. Der Pragâtha vi*s*veshâm ira*g*yantam besteht aus einer Anush*t*ubh und *G*agatî.

Rv. VIII, 46, 16—17. Vi*s*veshâm ira*g*yantam vasûnâm. Der erste Vers ist eine Anush*t*ubh virâ*g*, der zweite eine *G*agatî.

द्विपदा बृहती चैव स नो वाजेष्विति स्मृतः[1019] **॥**
ककुप्पूर्वस्तु को वेद स्मृतः काकुभबार्हतः[1020] **॥ १० ॥**

MXIX. Der Pragâtha: Sa no vâ*g*eshu besteht aus einer Dvipadâ und B*r*ihatî.

Rv. VIII, 46, 13—14. Die Dvipadâ ist Virâ*g*, die B*r*ihatî, Pipîlikamadhyâ.

MXX. Der Pragâtha, welcher mit einer Kakubh beginnt, Ko veda etc., heisst Kâkubha-bârhata.

Rv. V, 53, 1—2. Ko veda *g*ânam eshâm.

आनुष्टुभौष्णिहं विद्यात्ते म आहुर्य आययुः[1021]।
ते नस्त्राध्वं बृहत्यादिर्बार्हतानुष्टुभः स्मृतः[1022] ॥ ११ ॥

MXXI. Man wisse, dass der Pragâtha Te ma âhur ya âyayu*h* ein Ânush*t*ubhaushniha ist.

Rv. V, 53, 3—4. Der erste Vers ist eine Anush*t*ubh, der zweite eine Pura-ush*n*ih.

MXXII. Der mit einer Brihatî anfangende (mit einer Anush*t*ubh endigende) Pragâtha, Te nas trâdhvam (Rv. VIII, 30, 3—4) heisst Bârhatânush*t*ubha.

अग्निं वः पूर्व्यमित्येषो अनुष्टुप्पंक्तिरेव च[1023]।
यदध्रिगावो अध्रिगू ककुप् च त्रिष्टुबेव च[1024] ॥ १२ ॥

MXXIII. Der Pragâtha Agni*m* va*h* pûrvyam (Rv. VIII, 31, 14—15), ist eine Anush*t*ubh und eine Pankti.

MXXIV. Der Pragâtha Yad adhrigâvo adhrigû (Rv. VIII, 22, 11—12) ist eine Kakubh und Trish*t*ubh.

Die Trish*t*ubh ist eine *G*yotishmatî madhye. In meiner Ausgabe des Rig-Veda ist hier ein Fehler zu berichtigen, den ich bereits im Index, p. 922, gut zu machen suchte, der aber bei dieser Gelegenheit noch besonders zu erwähnen ist. Die MSS. Sâya*n*a's lassen nämlich in der Einleitung zu dem 22. Hymnus, bei Besprechung der Metra, den 11. und 12. Vers ganz aus. In den B. MSS. wurde die Auslassung bemerkt, aber falsch corrigirt, nämlich durch die Worte navamî da*s*amî dve *g*yotishî oder *g*yotishâm. Diese Glosse ist beim Drucke durch Unachtsamkeit mit aufgenommen worden. Wenn die Lücke hätte ergänzt werden sollen, was jedoch nur in den Anmerkungen, nicht im Texte, geschehen wäre, so hätte es heissen sollen: ekâda*s*î kakub, dvâda*s*î madhye-*g*yoti*h*. Es ist klar, dass wir im Sarvânukrama kakum madhye-*g*yotishî lesen müssen.

यदद्य वामनुष्टुप् च त्रिष्टुप् चैवोपदिश्यते[1025]।
यत्स्थो दीर्घेति[1] च त्वेषो[2] बृहती त्रिष्टुबेव च[1026] ॥ १३ ॥

MXXV. Der Pragâtha Yad adya vâm (Rv. VIII, 9, 9—10) wird als eine Anush*t*ubh und Trish*t*ubh angezeigt.

MXXVI. Der Pragâtha Yat stho dîrgha (Rv. VIII, 10, 1—2), dieser ist B*r*ihatî und Trish*t*ubh.

Die Tris*t*ubh ist eine *G*yotishmatî madhye.

आ यन्मा वेनास्त्रिष्टुप् च जगती[3] चोपदिश्यते[1027]।
ता वृधंतावनुष्टुप् च महासतोमुखैव च[1028] ॥ १४ ॥

---

1) dîrgha iti tv, b. a. (nicht a. t.)
2) esho, h. A. a. b. esha. by.
3) venâ iti trish*t*ub *g*agatî, h. A.

MXXVII. Der Pragâbha Â yan mâ venâ*h* (Rv. VIII, 100, 5—6) wird als Trishtubh und *G*agatî angegeben.

MXXVIII. Der Pragâtha Tâ v*r*idhantau (Rv. V, 86, 5—6) ist Anush*t*ubh und Mahâsatomukhâ.

Uva*t*a sagt einfach, Mahâsatomukheti virâ*t*pûrvâ trish*t*ub u*k*yate. Der Name kommt aber sonst nicht vor. MS. h. schreibt im Text mahâsatomukhâ virâ*t*, corrigirt aber am Rande khaiva *k*eti pâ*th*a*h* A. hat im Text mahâsatomukhaiva *k*a (ebenso MS. by.), corrigirt aber am Rande, khâ virâ*t*. In b. scheint mahâsatomukhâ virâ*t* zu mukheti *k*a verändert. In a. hat Text sowohl als Commentar mahâsatomukheti *k*a.

जागतस्त्वदद्रा अर्भां प्रगाथस्त्रिष्टबुत्तरः [1029] ।
उत्तरस्त्रैष्टुभस्तस्माज्जगत्युत्तर उच्यते [1030] ॥ १५ ॥

MXXIX. Der Pragâtha Adadâ arbhâm (Rv. I, 51, 13—14), der auf eine Trishtubh endigt, heisst *G*âgata.

MXXX. Der auf diesen folgende Pragâtha (Rv. I, 51, 15—52, 1), welcher zu zweit eine *G*agatî hat, heisst Traish*t*ubha.

त्वमेताञ्जन च द्वौ द्वौ स घा राजेति च स्मृतौ [1031] ।
त्वमस्य पारे रजसो जागतौ त्रिष्टुबुत्तरौ [1032] ॥ १६ ॥

MXXXI. Die zwei und zwei, Pragâthas, Tvam etân *g*anarâ*g*ño etc. (Rv. I, 53, 9—10; Rv. I, 53, 11—54, 1) und Sa ghâ râ*g*â (Rv. I, 54, 7—8; Rv. I, 54, 9—10) sind so überliefert.

Das heisst doch wohl, sie folgen auf einander wie vorher; der erste ist ein *G*âgata, der zweite ein Traish*t*ubha, und ebenso in der zweiten Stelle, erst ein *G*âgata, dann ein Traish*t*ubha.

MXXXII. Die Pragâthas, Tvam asya pâre ra*g*asa*h* etc., Rv. I, 52, 12—13; Rv. I, 52, 14—15, sind zwei *G*âgatas, die Trish*t*ubh als zweites Element haben.

सव्यंजनः सानुस्वारः शुद्धो वापि स्वरो ऽक्षरं [1033] ।
व्यंजनान्युत्तरस्यैव स्वरस्यांत्यं [1034] तु पूर्वभाक् [1035] ॥ १७ ॥

MXXXIII. Ein Vocal mit einem Consonanten, mit Anusvâra, oder auch für sich allein, ist ein Akshara. (Siehe Sûtra 187, Note.)

MXXXIV. Die Consonanten gehören nur zum folgenden Vocal.

MXXXV. Der letzte Consonant aber zum vorhergehenden Vocal.

Derselbe Gegenstand ist in ähnlicher Weise im ersten Pa*t*ala behandelt, siehe Sûtra 18 folg.

विसर्जनीयानुस्वारौ भजेते पूर्वमक्षरं[1036] ।
संयोगादिश्च[1037] वैवं[1] च सहक्रम्यः परक्रमे[1038] ॥ १८ ॥

MXXXVI. Visarganîya und Anusvâra schliessen sich an das vorhergehende Akshara; z. B. yah soma, tvam soma.

MXXXVII. Der erste Consonant einer Consonantengruppe mag sich an das vorhergehende Akshara schliessen, oder nicht.

MXXXVIII. Wenn der zweite Consonant einer Consonantengruppe verdoppelt wird, so kann der erste Consonant der Gruppe mit dem Verdoppelungsconsonanten sich an das vorhergehende Akshara anschliessen oder nicht. Siehe Sûtra 27. Uvata sagt: Kramena sahakramyo varnah pûrvam aksharam vâ bhagate, parakrame sati. Ark-kah; Ûrg-gam. h. by. In a. und b. ist der Commentar unvollständig.

गुर्वक्षरं[1039] लघु ह्रस्वं न चेत्संयोग उत्तरः[1040] ।
अनुस्वारश्च[1041] संयोगं विद्याद्व्यंजनसंगमं[1042] ॥ १९ ॥

MXXXIX. Ein Akshara ist schwer.

MXL. Ein kurzes Akshara jedoch ist leicht, wenn nicht ein Samyoga folgt.

MXLI. Und wenn nicht Anusvâra folgt.

MXLII. Man wisse, dass ein Samyoga eine Gruppe von Consonanten ist (wobei Anusvâra zu den Consonanten gerechnet wird).

Uvata erklärt das erste dieser vier Sûtras, indem er dîrgham ergänzt, dîrgham aksharam gurusamgñam bhavati. Dem Sinne nach ist dies richtig, nicht aber ganz im Charakter des Indischen Styls, welcher es liebt das Allgemeine hinzustellen, und dann durch Beschränkungen zu definiren. (Siehe Saunaka's Katurâdhy. I, 51—52.) Wir würden sagen: Jede Silbe ist schwer, in der sich kein kurzer Vocal findet, es sei denn, dass auf diesen kurzen Vocal ein Doppelconsonant oder Anusvâra folgt.

गुरु दीर्घं[1043] गरीयस्तु यदि सव्यंजनं भवेत्[1044] ।
लघु सव्यंजनं ह्रस्वं[1045] लघीयो व्यंजनादृते[1046] ।२०॥

MXLIII. Ein langes Akshara ist schwer.

MXLIV. Schwerer aber, wenn es einen Consonanten hat.

MXLV. Ein kurzes Akshara mit Consonant ist leicht.

MXLVI. Leichter, ohne Consonant.

---

1) vaivam ka h. A. b. a. at. by.

छंदस्तुरीयेण समानसंख्या[1] याश्छंदसो ऽन्यस्य भवंत्यृचो ऽन्याः ।
यावत्तुरीयं भवति स्वमासां तावत्य एता इतरा भवंति[1047] ॥ २१ ॥

MXLVII. Andere Verse eines andern Metrums, welche dem vierten Theile (der Silbenzahl) eines Metrums gleich sind, diese werden zu so viel der andern, als vier in ihnen aufgeht.

Bei gewissen Opfern ist es nöthig Verse von einem Metrum zu Versen eines andern Metrums umzuwandeln, und unser Sûtra scheint eine Art von Anleitung hierzu zu geben.

Gâyatrî.	Ush*n*ih.	Anush*t*ubh.	B*r*ihatî.	Pankti.	Trish*t*ubh.	*G*agatî.
24	28	32	36	40	44	48
6	7	8	9	10	11	12

Will man Ush*n*ihs in Gâyatrîs verwandeln, so dividirt man mit 4 in 24 = 6.
6 Ush*n*ihs machen so viel Gâyatrîs als 4 in 28 geht, d. h. 7.
Anush*t*ubh zu Gâyatrî: 4 : 24 = 6; 4 : 32 = 8. Also 6 Anush*t*ubhs = 8 Gâyatrîs.
B*r*ihatî zu Anush*t*ubh: 4 : 32 = 8; 4 : 36 = 9. Also 8 B*r*ihatîs = 9 Anush*t*ubhs.
*G*agatî zu Gâyatrî: 4 : 24 = 6; 4 : 48 = 12. Also 6 *G*agatîs = 12 Gâyatrîs.
Dasselbe Verfahren gilt, wenn man kleinere zu grösseren Metren machen will.
Gâyatrî zu *G*agatî: 4 : 48 = 12; 4 : 24 = 6. Also 12 Gâyatrîs = 6 *G*agatîs.

Uva*t*a sagt: Kasya *kh*andasa*h* kena saha kâ sampad bhavatîti vi*k*âra*n*âyâm tata idam u*k*yate. *Kh*andasturîye*n*a *kh*andaso gâyatrâder aksharâ*n*âm *k*aturthabhâgena (gâyatryâ, Bodl.) samânasankhyayânyasyosh*n*ik*kh*andasa *r*i*k*o bhavanti. Âsâm ushnihâm yâva*k* *kh*andasturîyam bhavati tâvatya etâ itarâ gâyatryo bhavanti. Evam sarveshâm *kh*andasâm anyonyasya *k*aturthena bhâgena sampad bhavati. In MS. a. (und Bodl.) findet sich noch ein Zusatz: Tathâ *k*oktam rahasye: Sapta gâyatrya*h* sha*l* ush*n*iho bhavanti, yad indrâham yathâ tvam (Rv. VIII, 14, 1) iti yathâ. Âbhi*h* saptabhi*h* sha*l* ush*n*iho bhavanti.

Die Construction ist etwas schwierig, und der Commentar, sowie auch M. Regnier, haben sie zu erleichtern gesucht, indem sie das Relativpronomen yâ*h* in der ersten Zeile fallen liessen. Es scheint sogar, als ob Uva*t*a im Texte sankhyayâ gelesen hätte, was auch in h. im Text erscheint. Der Sinn aber und auch das Metrum verlangen entschieden das Pronomen relativum.

द्वाभ्यामवस्येत्त्रिपदासु पूर्वं पादेन पश्चात् क्वचिदन्यथैतत् ।[1048]
मध्ये ऽवसानं तु चतुष्पदानां त्रिभिः समस्तैरवरैः परैर्वा[1049] ॥ २२ ॥

MXLVIII. In dreistolligen Versen setze man ab, erst mit zwei Stollen, dann mit einem. Zuweilen ist dies anders.

---

1) sankhyam yâ A. sankhyâ yâ a. sankhyâ yâ*h* b. sankhyayâ, h.

Uva*t*a erklärt anyathâ durch pûrvam pâdena, pas*k*âd dvâbhyâm. Als Beispiele giebt er:

Rv. I, 1, 1. Agnim î*l*e purohita*m* ya*g*ñasya devam *r*itvi*g*am || hotâra*m* ratnadhâtamam. ||

Rv. VI, 48, 18. D*r*iter iva te' v*r*ikam astu sakhyam || a*kk*hidrasya dadhanvata*h* supûr*n*asya dadhanvata*h* ||

MXLIX. Der Absatz bei vierstolligen Versen ist in der Mitte; oder mit den drei ersten zusammen, oder mit den drei letzten.

1) Rv. I, 10, 1. Gâyanti tvâ gâyatri*n*o' r*k*anty arkam arki*n*a*h* ||
Brahmâ*n*as tvâ *s*atakrata ud va*m*sam iva yemire. ||

2) Rv. X, 93, 11. Eta*m* *s*a*m*sam indrâsmayush *t*vam kû*k*it *s*antam sahasâvann abhish*t*aye sadâ pâhy abhish*t*aye || medatâm vedatâ vaso.

3) Rv. X, 93, 15. Adhîn nv atra saptatim *k*a sapta *k*a || sadyo didish*t*a tânva*h* sadyo didish*t*a pârthya*h* sadyo didish*t*a mâyava*h* ||. Siehe Sûtra 1058, 3.

पंक्त्यां द्विशो वा तत उत्तरेण त्रिभिःपरैर्वा विपरीतमेतत् । 1050
द्विशस्त्रिशो वा परतश्चतुर्भिःस्यात्षट्पदानामवसानमेतत् 1051 ॥ २३ ॥

ML. In einem fünfstolligen Verse setzt man ab nach je zwei Stollen, dann mit dem folgenden; oder mit den drei letzten, oder umgekehrt.

Uva*t*a macht die nöthigen Ergänzungen: Panktyâm, pañ*k*apadâsv ity artha*h*. Dvi*s*o dvâbhyâm dvâbhyâm, pâdenottaram avasânam. Tribhi*h* pâdai*h* param avasânam *k*a: dvâbhyâm pûrvam. Etad vâ viparîtam, tribhi*h* pûrvam dvâbhyâm uttaram. Die Beispiele, aus den folgenden Sûtras vorausgenommen, sind:

1) Rv. IV, 17, 14—15. Ayam *k*akram isha*n*at sûryasya ny eta*s*am rîramat sas*r*imâ*n*am || â k*r*ish*n*a î*m* *g*uhurâ*n*o *g*igharti tva*k*o budhne ra*g*aso asya yonau || asiknyâm ya*g*a*m*âno na hotâ. ||

2) Rv. VIII, 31, 17. Nakish *t*am karma*n*â na*s*an na pra yoshan na yoshati || devânâm ya in mano ya*g*amâna iyakshaty abhîd aya*g*vano bhuvat. ||

3) Rv. X, 134, 7. Nakir devâ minîmasi nakir â yopayâmasi mantra*s*rutyam *k*arâmasi || pakshebhir apikakshebhir atrâbhi sa*m* rabhâmahe. ||

MLI. Zu je zwei oder je drei Stollen, oder zu Ende mit vier, dies ist das Absetzen bei sechsstolligen Versen.

Das erste Beispiel, welches Uva*t*a giebt, und welches aus dem später folgenden Sûtra entlehnt ist, fängt mit Vi*s*vân devân havâmahe an. Dies ist aber eine Gâyatrî.

Rv. I, 23, 10. Vi*s*vân devân havâmahe maruta*h* somapîtaye || ugrâ hi p*r*i*s*nimâtara*h* ||, also dreistollig, und nur wenn man den nächsten Vers, welcher gleichfalls eine Gâyatrî ist, hinzunimmt, könnte man einen sechsstolligen Vers herausbringen. Dann würden aber die Absätze sehr unnatürlich fallen, und es ist wahrscheinlich ein anderer Vers gemeint. Auch Uva*t*a hat die Schwierigkeit bemerkt, erklärt sie aber in einer andern Weise.

Visvân devân havâmahe, eshâ tu Kaushîtakinâm sha*t*padâ *s*asyate; asmâkam ya*h* pañ*k*a-ma*h* pâda*h* sa teshâm na vidyate. Asmin paksha udâhara*n*am. In MS. h. sind die Worte von asmâkam bis vidyate als wegzulassend bezeichnet.

2) Rv. VIII, 41, 3.

Sa kshapa*h* pari shasva*g*e ny usro mâyayâ dadhe sa vi*s*vam pari dar*s*ata*h* ||
tasya venîr anu vratam ushas tisro avardhayan nabhantâm anyake same ||

3) Rv. VIII, 47, 15.

Nishkam vâ ghâ k*rin*avate sra*g*am vâ duhitar diva*h* ||
Trite dushshvapnyam sarvam âptye pari dadmasy anehaso va ûtaya*h* sûtayo va ûtaya*h*. ||

त्रिभिस्तु पूर्वं तत उत्तरं स्याद् द्विशस्त्रिशो वा यदि वा समस्तं ।
द्वाभ्यां पुनः[1] 1052 सप्तपदावसानं द्वाभ्यां च मध्ये ऽष्टपदासु 1053 विद्यात् ॥ २४ ॥

MLII. Bei siebenstolligen Versen sei der Absatz zuerst mit dreien, darauf mit je zwei; oder wenn je drei (zu Anfang) dann auch der ganze Rest, und wiederum (der ganze Rest) mit zweien (zu Anfang).

Die Uebersetzung ist soviel als möglich nach Uva*t*a, obgleich M. Regnier sehr richtig bemerkt, dass seine Auffassung des Textes fast das Unglaubliche übersteigt, und deshalb eine andere, aber ebenfalls schwierige Interpretation vorschlägt. Uva*t*a sagt: Saptapadânâm tu pûrvam avasânam tribhi*h* pâdai*h* syât, tasmâd uttaram dvi*s*a*h*. Tathâ, sushumâ yâtam adribhir iti. Tri*s*o vâ yadi pûrvam avasânam, tadottaram samastam, *k*aturbhir ity artha*h*[2]). Yathâ, nahi vâm vavrayâmahe. Dvâbhyâm puna*h* pûrvam avasânam, uttaram samastam pañ*k*abhi*h* syât, yathâ, pro shv asmai puroratham iti.

1) Rv. I, 137, 1.

Sushumâ yâtam adribhir go*s*rîtâ matsarâ ime somâso matsarâ ime ||
Â râ*g*ânâ divisp*ri*sâsmatrâ gantam upa na*h* ||
Ime vâm mitrâvaru*n*â gavâ*s*ira*h* somâ*h* *s*ukrâ gavâ*s*ira*h* || .

2) Rv. VIII, 40, 2.

Nahi vâm vavrayâmahe ' thendram id ya*g*âmahe *s*avish*th*am n*ri*nâm naram ||
Sa na*h* kadâ *k*id arvatâ gamad â vâ*g*asâtaye gamad â medhasâtaye nabhantâm anyake same.

3) Rv. X, 133, 1.

Pro shv asmai puroratham indrâya *s*ûsham ar*k*ata ||
Abhîke *k*id u lokak*r*it saṅge samatsu v*r*itrahâsmâkam bodhi *k*oditâ nabhantâm anyakeshâm *g*yâkâ adhi dhanvasu || .

MLIII. Bei achtstolligen Versen wisse man, dass es einen Absatz mit zwei Stollen in der Mitte giebt.

---

1) puna*h* h. by. A. b. h.

2) MS. a. und by. fügen hinzu: paratas *k*aturbhir iti tv anuvartate. Dies ist nicht nöthig, da derselbe Sinn in samastam liegt.

Uva*t*a: madhye dvâbhyâm avasânam syât, pari*s*eshâd âdyântayos tribhis tribhir avasânam bhavati.

Rv. I, 127, 6. Sa hi *s*ardho na mârutam tuvishva*n*ir apnasvatîshûrvarâsv ish*t*anir ârtanâsv ish*t*ani*h* || âdad dhavyâny âdadir ya*g*ñasya ketur arha*n*â || adha smâsya harshato h*r*ishîvato vi*s*ve *g*ushanta panthâm nara*h* *s*ubhe na panthâm. ||

अग्निमीळे हतेरिव गायंत्येतमधीन्न्विति ।
अयं चक्रं नकिष्टं च नकिर्देवा मिनीमसि ॥ २५ ॥

(Hier endet der fünfte Varga.)

विश्वान्देवान्हवामहे स क्षपो निष्कं सुषुम ।
नहि वां प्रो षु सहि शर्धश्च ता[1] ऋचो ऽत्र निदर्शनं[1054] ॥ २६ ॥

MLIV. Dies sind die Pratîkas der früher angezogenen Beispiele.

द्वाभ्यां पादेन द्वाभ्यां तु[2] तव त्यत्पंचपदाष्टिः ।
अव्यूहेनातिशक्वरी तृतीयः षोळशाक्षरः[1055] ॥ २७ ॥

MLV. Mit zweien, mit einem Stollen, und mit zweien, so ist die fünfstollige Ash*t*i, tava tyat. Ohne vyûha ist es eine Ati*s*akvarî, der dritte Stollen ist sechszehnsilbig.

Rv. II, 22, 4.

Tava tyan naryam n*r*ito ' pa indra prathamam pûrvyam divi pravâ*k*yam k*r*itam ||
yad devasya *s*avasâ prâri*n*â asu*m* ri*n*ann apa*h* ||
bhuvad vi*s*vam abhy âdevam o*g*asâ vidâd ûr*g*am *s*atakratur vidâd isham || .

Dies gäbe als Ash*t*i: 8 + 16 || + 16 || + 12 + 12.

चतुर्भिस्तत एकेनाग्ने तमद्येति च[3][1056] ।
चतुर्भिस्तु परं द्वाभ्यां तव स्वादिष्ठा तच्छंयोः[1057] ॥ २८ ॥

MLVI. Den Vers Agne tam adya setzt man ab mit vieren, dann mit einem.

Rv. IV, 10, 1.

Agne tam adyâ*s*vam na stomai*h* kratum na bhadram h*r*idisp*r*i*s*am ||
*r*idhyâmâ ta ohai*h*. ||

MLVII. Mit vieren aber, und darauf mit zweien, die Verse Tava svâdish*th*â, und Ta*k* *kh*a*m*yo*h*.

---

1) sardhas *k*a tâ a. b. by. sardhas tâ, h. A.

2) tu, h. a. b. by. *k*a A.

3) *k*a, h. A. b. by. tu, a.

Rv. IV, 10, 5.

Tava svâdishthâgne sandrishtir idâ kid ahna idâ kid aktoh ||
sriye rukmo na rokata upâke. ||

Grihya-Sûtra 3, 5. Tak khamyor â vrinîmahe, gâtum yagñâya gâtum yagñapataye, daivî svastir astu nah svastir mânushebhyah, ûrdhvam gigâtu bheshagam || sam no astu dvipade, sam katushpade.

Es ist nicht ganz klar, wie der letzte Vers in sechs Stollen zu theilen ist, man müsste denn sam no astu dvipade, und sam katushpade als zwei Stollen nehmen. Dieser Vers selbst kommt in der Sâkala-Sanhitâ nicht vor, und wir lernen vom Commentar zu Âsvalâyana's Grihya-Sûtras (III, 5) dass es der Schlussvers der Bâshkala-sâkhâ war. Siehe Stenzler's Uebersetzung p. 95. Narâyana sagt: „Samâ — tyekâ", ekâgrahanam dvrikânantaram iyam evaikâ na vakshyamânety evamartham. „Takkham — tyekâ", atraikâgrahanam dvrikânantaram iyam evaikâ na pûrvety evamartham. Evam anayor vikalpah. Sâkalasamâmnâyasya Bâshkalasamâmnâyasya kedam eva sûtram grihyam kety adhyetriprasiddham. Tatra Sâkalânâm samânî va ity eshâ bhavati, samhitântyatvât, Bâshkalânâm tu tak khamyor ity eshâ bhavati samhitântyatvât.[1]) Der Vers wird jedoch weder hier (denn er gehört zur Bâshkalasâkhâ) noch im Nirukta IV, 21 vollständig citirt, und ich habe ihn hier nach einem MS. gegeben, welches die Parisishtas des Rig-Veda enthält, und welches ich der Güte des Dr. Hall verdanke. Im Taittirîya Âranyaka, III, 1, ist der Vers in sieben Stollen getheilt. Im Satapathabrâhmana, 1, 9, 1 26, findet sich derselbe Vers.

भरद्वाजाय तच्चक्षुरधीद्गृक्षा इतेरिव ।
एतासु न व्यवस्यंत्येके द्वादशकादिषु 1058 ॥ २९ ॥

MLVIII. In den mit Zwölfsilblern anfangenden Versen, Bharadvâgâya etc. machen Einige keinen Absatz.

M. Regnier nimmt dies in dem Sinne, dass einige Lehrer keinen Absatz nach dem Zwölfsilbler machen, und dies bestätigen auch die von Uvata gegebenen Beispiele, in denen nach dem ersten Zwölfsilbler kein Absatz stattfindet. Der Commentar giebt keine weitere Erklärung und nur das Berliner MS. hat, wie M. Regnier bemerkt, die folgende Bemerkung: Etâsu dvâdasakâdishu rikshu na vyavasyanti, antaram avasânam na kurvantîtyarthah.[2]). Heisst dies aber, dass überhaupt kein Avasâna gemacht wird, oder dass er an einer andern Stelle ist? Ich meine das Erstere, habe aber den regelmässigen Absatz bemerkt, wie er, wenn keine Ausnahme eintritt, bei drei- und vierstolligen Versen sein sollte.

1) Es ist also klar, dass Âsvalâyana diesen Vers, tak khamyor durchaus nicht als Parisishta markirt, sondern im Gegentheil durch ity ekâ, und ity ekâ ausdrücklich als gleichberechtigt mit dem Schlussvers der Sâkalas hinstellt.

2) MS. by. hat: etâsu dvâdasakâdishu rikshu eke ' vasânam na kurvanti.

1) Rv. VI, 48, 13.
Bharadvâ*g*âyâva dhukshata dvitâ dhenum *k*a visvadohasam ||
isham *k*a visvabho*g*asam.

2) Rv. VII, 66, 16.
Ta*k* *k*akshur devahitam sukram u*kk*arat pasyema sarada*h* satam ||
*g*îvema sarada*h* satam.

3) Rv. X, 93, 15.
Adhîn nv atra saptatim *k*a sapta *k*a sadyo didish*t*a tânva*h* ||
sadyo didish*t*a pârthya*h* sadyo didish*t*a mâyava*h* (Sûtra 1049, 3).

4) Rv. VIII, 4, 21.
V*r*ikshâs *k*in me abhipitve arâra*n*ur gâm bha*g*anta mehanâ ||
asvam bha*g*anta mehanâ.

5) Rv. VI, 48, 18. D*r*iter iva te 'v*r*ikam astu sakhyam a*kkh*idrasya dadhanvata*h* ||
supûr*n*asya dadhanvata*h*. (Sûtra 1048, 2.)

प्रश्नस्तृचः[1059] पंक्तिषु तु द्वृचौ[1060] वा द्वे द्वे न पंक्तेरधिकाक्षरेषु[1061] ।
एका च सूक्तं[1062] समयास्तु गण्याः[1] परावरार्ध्या[1063] द्विपदे यथैका[1064] ॥ ३० ॥
सूक्तस्य शेषो ऽल्पतरो यदि स्यात्पूर्वं स[1065] गच्छेद्यदि तु द्वृचो वा[1066] ।
ते षष्टिरध्याय उपाधिका वा सूक्ते ऽसमाप्ते[2] यदि ते समाप्ताः[1067] ॥ ३१ ॥

MLIX—MLXVII. Diese Sûtra sind ipsissimis verbis hier wiederholt, wie sie sich im 15. Pa*t*ala finden (Sûtra 850—858). Uva*t*a sagt: Uktau slokâv o*m*kârapa*t*ale; atra *k*a tatraiva vyâkhyâtau.

(Hier endet der sechste Varga.)

सर्वाणि भूतानि मनो गतिश्च स्पर्शाश्च गंधाश्च रसाश्च सर्वे ।
शब्दाश्च रूपाणि च सर्वमेतत्त्रिष्टुब्जगत्यौ समुपैति भक्त्या[1068] ॥ ३२ ॥

MLXVIII. Alle Wesen, die Seele, die Bewegung, alle Gefühle, Gerüche und Geschmäcke, Wörter und Formen, alles dies geht der Reihe nach auf in der Trish*t*ubh und *G*agatî.

गुर्वक्षराणां गुरुवृत्ति सर्वं गुर्वक्षरं त्रैष्टुभमेव विद्यात्[1069] ।
लघ्वक्षराणां लघुवृत्ति सर्वं लघ्वक्षरं जागतमेव विद्यात्[1070] ॥ ३३ ॥

---

1) tv aga*n*yâ*h* A. at.
2) 'samâpte A.

MLXIX. Alles was ein schweres Wesen hat, gehört zu den schwersilbigen, und das schwersilbige, wisse man, ist das was Trish*t*ubh ist.

MLXX. Alles was ein leichtes Wesen hat, gehört zu den leichtsilbigen, und das leichtsilbige, wisse man, ist das was *G*agatî ist.

Auch die trockenste Abhandlung, wie eine Metrik, kann in Indien nicht ohne eine gewisse mystische Würtze bleiben. Das V*r*itta oder der Endrhythmus der Trish*t*ubh ist, wie wir sahen, durch die schwere Penultima, bei der *G*agatî durch die leichte Penultima bestimmt. Hierauf gründet sich das Wortspiel, das was ein schweres Wesen (v*r*itti) hat, zu den Trish*t*ubhs, was ein leichtes Wesen hat zu den *G*agatîs gehört.

यश्छंदसां वेद विशेषमेतं भूतानि च त्रैष्टुभजागतानि ।
सर्वाणि रूपाणि च भक्तितो यः[1] स्वर्गं जयत्येभिरथामृतत्वं ॥
स्वर्गं जयत्येभिरथामृतत्वं[1071] ॥ ३४ ॥

MLXXI. Wer diesen Unterschied der Metra kennt, und die Trish*t*ubhartigen und *G*agatîartigen Wesen, und alle Formen der Reihe nach, der kriegt den Himmel von ihnen, und dann Unsterblichkeit.

Visesha ist nicht sowohl Unterschied, als was den Unterschied hervorbringt, der Charakter der Metra. Uva*t*a fügt hinzu: yo dvâda*s*âdhyâyânâm trayâ*n*âm *k*âbhyâsam karoti (trayâ*n*âm vâbhyâsam, a.). Die drei Adhyâyas könnten die drei letzten Pa*t*alas sein, welche vom Metrum handeln, besser aber die drei Adhyâyas des Prâti*s*âkhya. Was die zwölf Adhyâyas sind, bleibt unklar, man müsste denn an die zwölf Bücher der Kalpa-Sûtras denken.

(Hier endet der siebente Varga.)

(Hier endet das achtzehnte Pa*t*ala.)

(Hier endet der dritte Adhyâya.)

(Hier endet das Prâti*s*âkhya.)

Anmerkung. Die zu Ende des Commentars beigefügte kurze Discussion ist in allen MSS. so fragmentarisch, dass sie, ohne neue Hülfsmittel, dem Wortlaut nach nicht hergestellt werden kann. Die Fehler sind fast in allen MSS. dieselben, und ebenfalls die Lacunen, wie dies bei Sanskrit MSS. leider oft der Fall ist, indem die ersten und letzten Blätter der Beschädigung am meisten ausgesetzt sind. Der Inhalt ist von keiner Bedeutung. Die Absicht des Schreibers war einfach nachzuweisen, dass das Prâti*s*âkhya ein canonisches Lehrbuch, ein *S*âstra, sei. Dass das Prâti*s*âkhya, wie die andern Vedângas, seinen Endzweck im Veda hat, und durch diesen Endzweck den Charakter eines canonischen Werks erhält, scheint der langen Rede kurzer Sinn. Eine ähnliche Discussion findet sich zu Anfang der G*r*ihya-Sûtras, um allen Zweifel an ihrem canonischen Charakter zu entfernen.

---

1) bhaktito ya*h* A. at. b. by. bhaktita*h* sa*h* h.

Liste der im Prâti*s*âkhya erklärten Metra.

---

1) 8 8 8	= 24	Gâyatrî. Siehe Sûtra 875.
2) 6 6 6 6	= 24	Gâyatrî 875 [1].
3) 5 5 5 5 5	= 25	Padapankti 877 [1].
4) 5 5 5 5 6	= 26	Padapankti bhuri*k* 877.
5) 5 5 5 4 6	= 25	Padapankti (die Folge der Pâdas ist frei) 877.
6) 8 10 7	= 25	Gâyatrî bhuri*k* (kakubh, Anuk.) 879 [1].
7) 7 7 7	= 21	Gâyatrî virâ*g*, pâdani*kr*it 880.
8) 7 6 7	= 20	Gâyatrî atini*kr*it 881.
8b) 6 8 7	= 21	Gâyatrî atini*kr*it (Uva*t*a) 882 [1].
9) 6 7 8	= 21	Gâyatrî vardhamânâ, oder 883.
9b) 8 6 8	= 21	Gâyatrî vardhamânâ (Eke) 885 [1].
10) 12 12	= 24	Dvipadâ (Gâyatrî oder *G*agatî) 884 [1].
11) 7 10 7	= 24	Gâyatrî Yavamadhyâ 886.
12) 6 7 11	= 24	Gâyatrî ush*n*iggarbhâ 887 [2].

---

13) 8 8 12	= 28	Ush*n*ih 888.
14) 12 8 8	= 28	Pura-ush*n*ih 889.
15) 8 12 8	= 28	Kakubh 889.
16) 7 7 7 7	= 28	Ush*n*ih oder Anush*t*ubh 891.
17) 11 12 4	= 27	Kakubh nyanku*s*irâ ni*kr*it 892.
18) 11 6 11	= 28	Ush*n*i*h* pipîlikamadhyâ 893.
19) 11 11 6	= 28	Tanu*s*irâ 894.
20) 5 8 8 8	= 29	Ush*n*ih anush*t*ubgarbhâ 895.

---

21) 8 8 8 8	= 32	Anush*t*ubh 896.
22) 12 12 8	= 32	K*r*iti 897.

---

1) Fehlt im Sarvânukrama.

2) Im Sarvânukrama finden sich noch 8 + 7 + 6. Pratish*th*â,
6 + 6 + 7. Hrasîyasî (cf. Sûtra 1000).

23) 12 8 12 = 32 Pipîlikamadhyamâ 898.
24) 9 12 9 = 30 Kâvirâ*g* 899.
25) 9 10 13 = 32 Nash*t*arûpâ 900.
26) 10 10 10 = 30 }
26^{b}) 11 11 11 = 33 } Virâ*g* 901.
27) 5 5 5 5 5 6 = 31 Mahâpadapankti 902.

---

28) 8 8 12 8 = 36 B*r*ihatî 904.
29) 12 8 8 8 = 36 Purastâdb*r*ihatî 905.
30) 8 8 8 12 = 36 Uparish*t*âdb*r*ihatî 905.
31) 8 12 8 8 = 36 Nyankusâri*n*î, Skandhogrîvî, Urob*r*ihatî 905.
32) 12 12 12 = 36 Ûrdhvab*r*ihatî virâ*g* 906.
33) 8 10 10 8 = 36 Vish*t*ârab*r*ihatî 908.
34) 9 9 9 9 = 36 B*r*ihatî 909. 910.
35) 13 8 13 = 34 Pipîlikamadhyamâ 911.
36) 9 8 11 8 = 36 B*r*ihatî vishamapadâ 912.

---

37) 8 8 8 8 8 = 40 Pankti 913.
38) 10 10 10 10 = 40 Virâ*g* 914.
39) 12 8 12 8 = 40 Satob*r*ihatî 916.
40) 8 12 8 12 = 40 Viparîtâ 917.
41) 8 8 12 12 = 40 Âstârapankti 918.
42) 12 12 8 8 = 40 Prastârapankti 919.
43) 12 8 8 12 = 40 Sa*m*stârapankti 920.
44) 8 12 12 8 = 40 Vish*t*ârapankti 921.

---

45) 11 11 11 11 = 44 Trish*t*ubh 922.
46) 12 12 11 11 = 46 Upa*g*agatî }
47) 12 11 12 11 = 46 Trish*t*ubh } 923. Die Folge der Pâdas ist nicht bestimmt.
48) 10 10 12 12 = 44 Abhisâri*n*î 925.
49) 9 9 10 11 = 39 }
49^{b}) 10 10 9 11 = 40 } Virâ*t*sthânâ 926. Die Folge der Pâdas ist nicht bestimmt.
50) 10 10 8 8 8 = 44 Virâ*t*pûrvâ oder Panktyuttarâ 927.
(Auch Mahâsatomukhâ 1028).
51) 11 11 11 8 = 41 Virâ*d*rûpâ 928. Die Folge der Pâdas ist frei.
52) 12 12 12 8 = 44 *G*yotishmatî (uparish*t*ât) 929.
53) 8 12 12 12 = 44 *G*yotishmatî (purastât) 929.
54) 12 8 12 12 = 44 *G*yotishmatî (madhye) 929.
55) 12 12 8 12 = 44 *G*yotishmatî (madhye) 929.
56) 8 8 8 8 12 = 44 Mahâb*r*ihatî 930. Die Folge ist nicht bestimmt.
57) 8 8 12 8 8 = 44 Yavamadhyâ 931.

58) 12 12 12 12 = 48 *G*agatî 933.
59) 8 8 8 8 8 8 = 48 Mahâpankti 934.
60) 8 8 7 6 10 9 = 48 Mahâpankti 935.
61) 8 8 8 12 12 = 48 Mahâsatob*r*ihatî 936.

ATI*KH*ANDAS:

1) Ati*g*agatî (12·12·12·8·8) = 52. 939.
2) *S*akvarî (8·8·8·8·8·8·8) = 56. 940.
3) Ati*s*akvarî (16·16·12·8·8) = 60. 941.
4) Ash*t*i (16·16·16·8·8) = 64. 942.
5) Atyash*t*i (12·12·8·8·8·8·12·8) = 68. 943.
6) Dh*r*iti (12·12·8·8·8·16·8) = 72. 944.
7) Atidh*r*iti (12·16·8·8·8·12·8[?]) = 76. 945.

---

1) K*r*iti = 80. 948—949.
2) Prak*r*iti = 84.
3) Âk*r*iti = 88.
4) Vik*r*iti = 92.
5) Sank*r*iti = 96.
6) Abhik*r*iti = 100.
7) Utk*r*iti = 104.

Anmerkung. Im Sarvânukrama heisst es:

Athâti*g*agatyâdisaptavarge pâdavi*s*eshâ anukrama*n*yantaroktâ u*k*yante:
Pâdâ ati*g*agatyâm tu trayo dvâda*s*akâ*h* parau,
Ash*t*akau *s*akvarîpâdâ*h* saptaivâsh*t*âksharâ*s* *k*a te.
Ati*s*aîkvarpâdau [1]) dvâv âdita*h* [2]) sho*l*a*s*âksharau,
*G*âgato 'thâsh*t*akâv [3]) ash*t*e*h* [4]) pâdâ*h* sho*l*a*s*akâs traya*h*,
Ash*t*akau *k*âtyash*t*ipâdau *g*âgatau *k*âsh*t*akâs traya*h*,
*G*âgata*s* *k*âsh*t*aka*s* *k*âtha dh*r*itipâdau tu *g*âgatau,
Pâdâs trayo 'sh*t*akâ*s* *k*âtha sho*l*a*s*âkshara [5]) eva *k*a.
Ash*t*aka*s* *k*âthâtidh*r*itau *g*âgata*h* sho*l*a*s*âkshara*h*.
Trayo 'sh*t*akâ *g*âgata*s* *k*a tathaivâsh*t*aka ityapi.
Parasaptakapâdâs tu prasangât svayam îritâ*h*. [6])

---

1) *s*âkvarau (MS. 132).
2) dvau kartavyau (MS. 132).
3) *g*âgato tyâsh*t*akâv (MS. 132), *g*âgatau dvâv ash*t*akâv (MS. 1823).
4) ash*t*i (MS. 132).
5) *k*aturda*s*aka eva *k*a (MS. 1823).
6) pûrvasaptakapâdâs tu prasangâtveta îritâ*h* (MS. 1823). (MS. 132, E. I. H., enthält den Text des Sarvânukrama, MS. E. I. H. 1823 enthält Sha*d*guru*s*ishya's Commentar.)

PRAGÂTHAS.

1) Bârhata = B*r*ihatî + Satob*r*ihatî 8·8·12·8 + 12·8·12·8 (1002).
2) Kâkubha = Kakubh + Satob*r*ihatî 8·12·8 + 12·8·12·8 (1002).
3) Ânush*t*ubha = Anush*t*ubh + 2 Gâyatrîs 8·8·8·8 + 8·8·8 + 8·8·8 (1004).
4) Gâyatra bârhata = Gâyatrî + B*r*ihatî 8·8·8 + 8·8·12·8 (1006 [1]).
5) Gâyatra kâkubha = Gâyatrî + Kakubh 8·8·8 + 8·12·8 (1007 [1]).
6) Aush*n*iha = Ush*n*ih + Satob*r*ihatî 8·8·12 + 12·8·12·8 (1008 [1]).
7) Pânktakâkubha = Kakubh + Pankti 8·12·8 + 8·8·8·8·8 (1009 [1]).
8) Mahâbârhata = Mahâb*r*ihatî + Mahâsatob*r*ihatî
8·8·8·8·12 + 8·8·8·12·12 (1011).
9) Bârhata
= B*r*ihatî + *G*agatî 8·8·12·8 + 12·12·12·12 (1012 [1]).
= B*r*ihatî (Uparish*t*ât) + Ati*g*agatî 8·8·8·12 + 52 (1013 [1]).
= B*r*ihatî + Yavamadhyâ 8·8·12·8 + 8·8·12 8·8 (1014 [1]).
10) Viparîtânta = B*r*ihatî + Viparîtâ 8·8·12·8 + 8·12·8·12 (1016 [2]).
11) Dvipadâdhika = B*r*ihatî + Satob*r*ihatî + Dvipadâ
8·8·12·8 + 12·8·12·8 + 12·8 (1017 [1]).
12) (Ânush*t*ubha-*g*âgata) = Anush*t*ubh (virâ*g*) + *G*agatî
10·10·10 + 12·12·12·12 (1018 [1]).
13) (Dvaipada bârhata) = Dvipadâ (b*r*ihatî) + B*r*ihatî (pipîlikamadhyâ)
12·12 + 13·8·13 (1019 [1]).
14) Kâkubha bârhata = Kakubh + B*r*ihatî 8·12·8 + 8·8·12·8 (1020 [1]).
15) Ânush*t*ubhaush*n*iha = Anush*t*ubh + Ush*n*ih 8·8·8·8 + 12·8·8 (1021 [1]).
16) (Bârhatânush*t*ubha) = B*r*ihatî + Anush*t*ubh 8·8·12·8 + 8·8·8·8 (1022 [1]).
17) (Ânush*t*ubha pânkta) = Anush*t*ubh + Pankti 8·8·8·8 + 8·8·8·8·8 (1023 [1]).
18) (Kâkubha traish*t*ubha) = Kakubh + Trish*t*ubh (*g*yotishmatî madhye)
8·12·8 + 12·8·12·12 (1024 [1]).
19) (Ânush*t*ubha traish*t*ubha) = Anush*t*ubh + Trish*t*ubh
8·8·8·8 + 11·11·11·11 (1025 [1]).
20) (Bârhata traish*t*ubha) = B*r*ihatî + Trish*t*ubh (*g*yotishmatî madhye)
8·8·12·8 + 12·8·12·12 (1026 [1]).
21) (Traish*t*ubha *g*âgata = Trish*t*ubh + *G*agatî 11·11·11·11 + 12·12·12·12 (1027 [1]).
22) (Ânush*t*ubha traish*t*ubha = Anush*t*ubh + Mahâsatomukhâ
8·8·8·8 + 10·10·8·8·8 (1028 [1]).
23) *G*âgata = *G*agatî + Trish*t*ubh 12·12·12·12 + 11·11·11·11 (1029 [1]).
24) Traish*t*ubha = Trish*t*ubh + *G*agatî 11·11·11·11 + 12·12·12·12 (1030 [1]).

1) Fehlt im Sarvânukrama.
2) Heisst im Sarvânukrama Viparîtottara.

VERZEICHNISS

DER IM PRÂTIŚÂKHYA ERWÄHNTEN STELLEN

DES RIG-VEDA.

Die erste Zahl bezeichnet das Ma*n*d*a*la, die zweite den Hymnus, die dritte den Vers. Die darauf folgenden Zahlen bezeichnen die Sûtras, in welchen die betreffenden Stellen erwähnt werden.

Vâ*g*asaneyi-Sa*m*hitâ.

WORTINDEX.

Anmerkung. Der hier folgende Wortindex ist von Herrn J. Eggeling ausgearbeitet worden. Die Stellen, welche nicht dem Text, sondern dem Commentar entnommen sind, sind mit einem Sternchen bezeichnet. Bei den wichtigern terminis technicis sind auch Stellen angegeben, an denen diese termini technici zwar nicht vorkommen, wo aber weitere Auskunft über den Gegenstand selbst zu erhalten ist. Solche Stellen sind stets in Klammern geschlossen. So wird man unter Viv*r*itti die wichtigsten Stellen über Hiatus, unter Krama über den Kramapâ*th*a und über Buchstabenverdoppelung, unter Sandhyakshara über Diphthonge, unter Nati über Beugung oder Lingualisirung, unter Svarabhakti über Vocalbrechung finden. Die Zahlen geben die Nummern der Sûtras.

Zusammenstellung der Sûtras

und der ihnen in der Ausgabe von M. Regnier entsprechenden Zahlen der Verse und Sûtras.

Sûtra		
1	=	I, 1, 1,
2	=	2.
3	=	3.
4	=	4.
5 6	=	5.
7	=	2, 6.
8	=	7.
9	=	8.
10	=	9.
11	=	10.
12	=	11.
13	=	3, 12.
14	=	13.
15	=	14.
16	=	15.
17	=	16.
18	=	4, 17.
19	=	18.
20	=	19.
21	=	20.
22	=	21.
23	=	5, 22.
24	=	23.
25	=	24.
26	=	25.
27	=	26.
28	=	6, 27.
29	=	28.
30	=	29.
31	=	30.
32	=	31.
33	=	7, 32.
34	=	33.
35	=	34.
36	=	35.
37	=	36.
38	=	37.
39	=	8, 38.
40	=	I, 8, 39.
41	=	40.
42	=	41.
43	=	9, 42.
44	=	43.
45	=	44.
46	=	10, 45.
47	=	46.
48	=	47.
49	=	48.
50	=	49.
51	=	50.
52	=	11, 51.
53	=	{11, 12,} 52.
54	=	13, 53.
55	=	54.
56	=	55.
57	=	14, 56.
58	=	57.
59	=	58.
60	=	59.
61	=	15, 60.
62	=	61.
63	=	62.
64	=	16, 63.
65	=	64.
66	=	17, 65.
67	=	66.
68	=	67.
69	=	18, 68.
70	=	69.
71	=	70.
72	=	71.
73	=	72.
74	=	19, 73.
75	=	74.
76	=	75.
77	=	20, 76.
78	=	77.
79	=	I, 20, 78.
80	=	79.
81	=	80.
82 —93	=	21, 81—92.
94 —99	=	22, 93—98.
100	=	23, 99.
101	=	100.
102	=	24, 101.
103	=	25, 102.
104	=	26, 103.
105	=	II, 1, 1.
106	=	2.
107	=	3.
108	=	4.
109	=	2, 5.
110	=	6.
111	=	7.
112	=	3, 8.
113	=	9.
114	=	4, 10.
115	=	11.
116	=	12.
117	=	5, 13.
118	=	14.
119	=	6, 15.
120	=	16.
121	=	{6, 7,} 17.
122	=	7, 18.
123	=	19.
124	=	20.
125	=	8, 21.
126	=	22.
127	=	23.
128	=	9, 24.
129	=	25.
130	=	II, 9, 26.
131	=	10, 27.
132	=	28.
133	=	29.
134	=	30.
135	=	11, 31.
136	=	32.
137	=	12, 33.
138	=	13, 34.
139	=	14, 34.
140	=	15, 35.
141	=	36.
142	=	16, 37.
143	=	38.
144	=	17, 39.
145	=	18, 40.
146	=	19, 41.
147	=	20, 42.
148	=	21, 43.
149	=	22, 44.
150	=	23, 45.
151	=	24, 46.
152	=	25, 47.
153	=	48.
154	=	26, 49.
155	=	27, 50.
156	=	51.
157	=	52.
158	=	53.
159	=	54.
160	=	28, 55.
161	=	56.
162	=	57.
163	=	29, 58.
164	=	30, 59.
165	=	60
166	=	31, 61.
167	=	62.
168	=	63.
169	=	32, 64.

Sûtra.		
170	=	II, 32, 65.
171	=	66.
172	=	33, 67.
173	=	34, 68.
174	=	35, 69.
175	=	36, 70.
176	=	37, 71.
177	=	38, 72.
178	=	39, 73.
179	=	40, 74.
180	=	41, 75.
181	=	42, 76.
182	=	43, 77.
183	=	44, 78.
184	=	79.
185	=	80.
186	=	81.

Sûtra.		
187	=	III, 1, 1.
188	=	2, 2.
189, 190	=	3.
191	=	3, 4.
192	=	5.
193	=	4, 6.
194	=	7.
195	=	5, 8.
196	=	9.
197	=	6, 10.
198	=	11.
199	=	7, 12.
200	=	8, 13.
201	=	14.
202	=	15.
203	=	9, 16.
204	=	10, 17.
205	=	11, 18.
206	=	12, 19.
207	=	20.
208	=	13, 21.
209	=	14, 22.
210	=	15, 23.
211	=	16, 24.
212	=	25.
213	=	17, 26.
214	=	27.
215	=	18, 28.
216	=	29.
217	=	30.
218	=	31.
219 a	=	32.
219 b	=	19, 33.

Sûtra.		
220	=	IV, 1, 1.
221	=	2.
222	=	3.
223	=	2, 4.
224	=	5.
225	=	IV, 3, 6.
226	=	7.
227	=	4, 8.
228	=	9.
229	=	10.
230	=	11.
231	=	5, 12.
232	=	13.
233	=	14.
234	=	15.
235	=	6, 16.
236	=	17.
237	=	18.
238	=	7, 19.
239	=	20.
240	=	21.
241	=	22.
242	=	23.
243	=	8, 24.
244	=	25.
245	=	26.
246	=	9, 27.
247	=	28.
248	=	29.
249	=	30.
250	=	10, 31.
251	=	32.
252	=	11, 33.
253	=	34.
254	=	35.
255	=	12, 36.
256	=	37.
257	=	38.
258	=	39.
259	=	13, 40.
260	=	14, 41.
261	=	15, 42.
262	=	43.
263	=	44.
264	=	16, 45.
265	=	46.
266	=	17, 47.
267	=	48.
268	=	49.
269	=	18, 50.
270	=	51.
271	=	19, 52.
272	=	53.
273	=	54.
274	=	20, 55.
275	=	56.
276	=	57.
277	=	58.
278	=	21, 59.
279	=	60.
280	=	22, 61.
281	=	23, 62.
282	=	24, 63.
283	=	25, 64.
284	=	26, 65.
285	=	IV, {26, 27,} 66.
286	=	27, 67.
287	=	28, 68.
288	=	29, 69.
289	=	70.
290	=	30, 71.
291	=	72.
292	=	{30, 31,} 73.
293	=	32, 74.
294	=	75.
295	=	33, 76.
296	=	77.
297, 298	=	34, 78.
299	=	35, 79.
300	=	80.
301	=	81.
302	=	36, 82.
303	=	37, 83.
304	=	38, 84.
305	=	85.
306	=	86.
307	=	87.
308	=	88.
309	=	39, 89.
310	=	90.
311	=	91.
312	=	40, 92.
313	=	93.
314	=	94.
315	=	95.
316	=	96.
317	=	41, 97.

Sûtra.		
318	=	V, 1, 1.
319	=	2.
320	=	2, 3.
321	=	4.
322	=	5.
323	=	6.
324	=	7.
325	=	3, 8.
326	=	9.
327	=	10.
328	=	11.
329	=	4, 12.
330	=	5, 13.
331	=	14.
332	=	6, 15.
333	=	16.
334	=	7, 17.
335	=	8, 18.
336	=	9, 19.
337	=	10, 20.
338	=	21.
339	=	22.
340	=	11, 23.
341	=	V, 11, 24.
342	=	25.
343	=	26.
344	=	{12, 13,} 27.
345	=	13, 28.
346	=	14, 29.
347	=	15, 30.
348	=	16, 31.
349	=	32.
350	=	17, 33.
351	=	34.
352	=	35.
353	=	36.
354	=	18, 37.
355	=	{18, 19,} 38.
356	=	19, 39.
357	=	20, 40.
358	=	41.
359	=	21, 42.
360	=	43.
361	=	44.
362	=	45.
363	=	22, 46.
364	=	47.
365	=	48.
366 a	=	49.
366 b	=	50.
367	=	23, 51.
368	=	52.
369	=	53.
370	=	24, 54.
371	=	55.
372	=	25, 56.
373	=	57.
374	=	26, 58.
375	=	27, 59.
376	=	28, 60.
377	=	61.

Sûtra.		
378	=	VI, 1, 1.
379	=	2.
380	=	3.
381	=	2, 4.
382	=	5.
383	=	6.
384	=	7.
385	=	8.
386	=	9.
387	=	10.
—	=	11.
388	=	3, 12.
389	=	13.
390	=	14.
391	=	4, 15.
392	=	16.
393	=	5, 17.
394	=	18.

Sûtra.		
395	=	VI, 6, 19.
396	=	20.
397	=	21.
398	=	22.
399	=	7, 23.
400	=	24.
401	=	25.
402	=	26.
403	=	8, 27.
404	=	28.
405	=	29.
406	=	9, 30.
407	=	31.
408	=	32.
409	=	33.
410	=	10, 34.
411	=	35.
412	=	36.
413	=	37.
414	=	38.
415	=	11, 39.
416	=	40.
417	=	41.
418	=	42.
419	=	12, 43.
420	=	44.
421	=	45.
422	=	13, 46.
423	=	47.
424	=	48.
425	=	49.
426	=	14, 50.
427	=	51.
428	=	52.
429	=	53.
430	=	15, 54.
431	=	55.
432	=	56.

433—487	=	VII, 1—34.

488—537	=	VIII, 1—30.

538—589	=	IX, 1—30.

590	=	X, 1, 1.
591	=	2.
592	=	2—4, 3.
593	=	4, 4.
594	=	5, 5.
595	=	6.
596	=	6, 7, 7.

Sûtra.		
597	=	X, 7, 8.
598	=	8, 9.
599	=	10.
600	=	11.
601	=	9, 12.
602	=	13.
603	=	14.
604	=	10, 15.
605	=	16.
606	=	11, 17.
607	=	18.
608	=	12, 19.
609	=	13, 20.
610	=	14, 21.
611, 612	=	22.

613	=	XI, 1, 1.
614	=	2.
615	=	2, 3.
616	=	4.
617	=	3, 5.
618	=	6.
619	=	4, 7.
620	=	8.
621	=	5, 9.
622	=	6, 10.
623	=	7, 11.
624	=	12.
625	=	8, 13.
626	=	14.
627	=	9, 15.
628	=	16.
629	=	10, 17.
630	=	18.
631	=	19.
632	=	11, 20.
633	=	21.
634	=	12, 22.
635	=	23.
636	=	24.
637	=	13—14, 25.
638	=	14, 26.
639	=	27.
640	=	15, 28.
641	=	29.
642	=	30.
643	=	16, 31.
644	=	32.
645	=	17, 33.
646	=	18, 34.
647	=	35.
648	=	19, 36.
649	=	37.
650	=	38.
651	=	39.
652	=	20, 40.
653	=	41.
654	=	42.

Sûtra.		
655	=	XI, 20, 43.
656	=	21, 44.
657	=	22, 45.
658	=	46.
659	=	23, 47.
660	=	24, 48.
661	=	49.
662	=	50.
663	=	25, 51.
664	=	52.
665	=	53.
666	=	26, 54.
667	=	55.
668	=	27, 56.
669	=	57.
670	=	28, 58.
671	=	29, 59.
672	=	30, 60.
673	=	31, 61.
674	=	32, 62.
675	=	63.
676	=	33, 64. 65.
677	=	34, 66.
678	=	35, 67.
679	=	68.
680	=	36, 69.
681	=	37, 70.
682	=	71.

683	=	XII, 1, 1.
684	=	2.
685	=	2, 3.
686	=	4.
687	=	5.
688	=	6.
689	=	3, 7.
690	=	8.
691	=	9.
692	=	10.
693	=	11.
694	=	4, 12.
695	=	13.
696	=	14.
697	=	15.
698	=	16.
699	=	5, 17.
700	=	18.
701	=	19.
702	=	6, 20.
703	=	21.
704	=	7, 22.
705	=	23.
706	=	24.
707	=	8, 25.
708	=	9, 26.

Sûtra.		
709	=	XIII, 1, 1.
710	=	2.
711	=	2, 3
712	=	4.
713	=	5.
714	=	6.
715	=	7.
716	=	3, 8.
717	=	9.
718	=	10.
719	=	11.
720	=	12.
721	=	4, 13.
722	=	14.
723	=	5, 15.
724	=	16.
725	=	17.
726	=	6, 18.
727	=	19.
728	=	20.
729	=	21.
730	=	7, 22.
731	=	8, 23.
732	=	9, 24.
733	=	25.
734	=	10, 26.
735	=	27.
736	=	28.
737	=	29.
738	=	11, 30.
739	=	12, 31.
740	=	13, 32.
741	=	33.
742	=	14, 34.
743	=	35.
744	=	15, 36.
745	=	37.
746	=	38.
747	=	16, 39.
748	=	40.
749	=	41.
750	=	17, 42.
751	=	43.
752	=	44.
753	=	45.
754	=	18, 46.
755	=	47.
756	=	48.
757	=	19.
758	=	20.

759	=	XIV, 1, 1.
760	=	2, 2.
761	=	3.
762	=	4.
763	=	5.
764	=	3, 6.
765	=	7.
766	=	8.

Sûtra.		
767	=	XIV, 3, 9.
768	=	4, 10.
769	=	11.
770	=	12.
771	=	13.
772	=	5, 14.
773	=	15.
774	=	16.
775	=	17.
776	=	6, 18.
777	=	19.
778	=	20.
779	=	7, 21.
780	=	22.
781	=	23.
782	=	24.
783	=	25.
784	=	8, 26.
785	=	27.
786	=	28.
787	=	29.
788	=	9, 30.
789	=	31.
790	=	32.
791	=	10, 33.
792	=	34.
793	=	35.
794	=	11, 36.
795	=	37.
796	=	12, 38.
797	=	39.
798	=	13, 40.
799	=	14, 41.
800	=	42.
801	=	15, 43.
802	=	16, 44.
803	=	17, 45.
804	=	46.
805	=	18, 47.
806	=	19, 48.
807	=	49.
808	=	20, 50.
809	=	51.
810	=	21, 52.
811	=	22, 53.
812	=	21—23, 54.
813	=	23, 55.
814	=	24, 56.
815	=	57.
816	=	25, 58.
817	=	26, 59.
818	=	60.
819	=	27, 61.
820	=	62.
821	=	28, 63.
822	=	64.
823 } 824 }	=	29, 65.
825	=	66.

Sûtra.		
826	=	XIV, 30, 67.
827	=	68.

828	=	XV, 1, 1.
829	=	2, 2.
830	=	3.
831	=	4.
832	=	3, 5.
833	=	4, 6.
834	=	7.
835	=	5, 8.
836	=	9.
837	=	6, 10.
838	=	11.
839	=	7, 12.
840	=	8, 13.
841	=	9, 14.
842	=	15.
843	=	10, 16.
844	=	11, 17.
845	=	18.
846	=	12, 19.
847	=	20.
848	=	13, 21.
849	=	22.
850	=	14, 23.
851	=	24.
852	=	25.
853	=	26.
854	=	27.
855	=	28.
856	=	15, 29.
857	=	30.
858	=	31.
859	=	{ 16, 32. { 33.
860	=	34.

861	=	XVI, 1—2, 1.
862	=	2, 2.
863	=	3.
864	=	4.
865	=	3, 5.
866	=	6.
867	=	4, 7.
868	=	5, 8.
869	=	9.
870	=	6, 10.
871	=	6—7, 11.
872 }	=	{ 7, 12. { 8, 13.
873 } 874 }	=	8—9, 14.
875	=	9, 15.
876	=	—
877	=	10, 16.
878	=	11, 17.
879	=	18.

Sûtra.		
880	=	XVI, 12, 19.
881	=	13, 20.
882	=	14, 21.
883	=	15, 22.
884	=	16, 23.
885	=	24.
886	=	17, 25.
887	=	18, 26.
888	=	19, 27.
889	=	20, 28.
890	=	20—21, 29.
891	=	21—22, 30.
892	=	22—23, 31.
893	=	23—24, 32.
894	=	24, 33.
895	=	25, 34.
896	=	26, 35.
897	=	36.
898	=	27, 37.
899	=	38
900	=	28, 39.
901	=	40.
902	=	29, 41.
903	=	42.
904	=	30, 43.
905	=	31—32, 44.
906	=	32, 45.
907	=	33, 46.
908	=	47.
909	=	34, 48.
910	=	49.
911	=	35, 50.
912	=	36, 51.
913	=	37, 52.
914	=	53.
915	=	54.
916	=	38, 55.
917	=	56.
918	=	39, 57.
919	=	58.
920	=	59.
921	=	60.
922	=	40, 61.
923	=	41, 62.
924	=	41—42, 63.
925	=	42, 64.
926	=	43, 65.
927	=	44, 66.
928	=	45, 67.
929	=	46, 68.
930	=	47, 69.
931	=	70.
932	=	48, 71.
933	=	49, 72.
934	=	73.
935	=	74.
936	=	50, 75.
937	=	51, 76.
938	=	52, 77.
939	=	78.

Sûtra.		
940	=	XVI, 53, 79.
941	=	80.
942	=	81.
943	=	82.
944	=	54, 83.
945	=	84.
946	=	85
947	=	86.
948	=	55, 87.
949	=	56, 88.
950	=	57, 89.
951	=	58—59, 90.

952	=	XVII, 1, 1.
953	=	2.
954	=	2, 3.
955	=	3, 4.
956	=	4—5, 5.
957	=	5—6, 6.
958	=	6, 7.
959	=	8.
960	=	7, 9.
961	=	10.
962	=	11.
963	=	12.
964	=	8, 13.
965	=	8—9, 14.
966	=	10, 15.
967	=	16.
968	=	17.
969	=	18.
970	=	11, 19.
971	=	12, 20.
972	=	13, 21.
973	=	14, 22.
974	=	23.
975	=	15, 24.
976	=	16, 25.
977	=	26.
978	=	17, 27.
979	=	28.
980	=	18, 29.
981	=	30.
982	=	31.
983	=	19, 32.
984	=	33.
985	=	34.
986	=	35.
987	=	20, 36.
988	=	21, 37.
989	=	38.
990	=	22, 39.
991	=	23, 40.
992	=	24, 41.
993	=	25, 42.
994	=	26—27, 43.
995	=	27—28, 44.
996	=	29, 45.
997	=	30, 46.

Sûtra.		
998	=	XVII, 30, 47.
999	=	31, 48.
1000	=	49.
1001	=	32, 50.
1002	=	XVIII, 1, 1.
1003	=	2, 2.
1004	=	3, 3.
1005	=	4, 4.
1006	=	5.
1007	=	5, 6.
1008	=	7.
1009	=	8.
1010	=	6, 9.
1011	=	7, 10
1012	=	11.
1013	=	8, 12.
1014	=	13.
1015	=	XVIII, 8, 14.
1016	=	9, 15.
1017	=	16.
1018	=	17.
1019	=	10, 18.
1020	=	19.
1021	=	11, 20.
1022	=	21.
1023	=	12, 22.
1024	=	23.
1025	=	13, 24.
1026	=	25.
1027	=	14, 26.
1028	=	27.
1029	=	15, 28.
1030	=	29.
1031, 1032	=	16, 30.
1033	=	17, 31.
1034, 1035	=	XVIII, 17, 32.
1036	=	18, 33.
1037	=	34.
1038	=	35.
1039	=	19, 36.
1040	=	37.
1041	=	38.
1042	=	39.
1043	=	20, 40.
1044	=	41.
1045	=	42.
1046	=	43.
1047	=	21, 44.
1048	=	22, 45.
1049	=	46. 47.
1050	=	23, 48.
1051	=	49.
1052	=	XVIII, 24, 50.
1053	=	51.
1054	=	25—26, 52.
1055	=	27, 53.
1056	=	28, 54.
1057	=	55.
1058	=	29, 56.
1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067	=	30—31, 57.
1068	=	32, 58.
1069	=	33, 59.
1070	=	60.
1071	=	34, 61.

NACHWORT.

Die Verzögerung, welche in dem Drucke des Textes, der Uebersetzung und der Anmerkungen des als Einleitung beigegebenen Prâtiṡâkhya eingetreten ist, hat seinen Grund in der Anhäufung anderer Arbeiten, denen ich mich in den letzten Jahren nicht wohl entziehen konnte. Da unterdessen die Ausgabe des Prâtiṡâkhya im Journal Asiatique durch Herrn Ad. Regnier vollendet worden war, so glaubte ich durch zeitweilige Unterbrechung des Druckes meiner eigenen Ausgabe den vedischen Studien nur wenig Abbruch zu thun. Ja, ich muss gestehen, dass ich nur durch die wiederholten Aufforderungen meiner Freunde und meines Verlegers mich endlich entschlossen habe, die letzte Hand an dieses Werk zu legen, da nach meiner Ueberzeugung die Bearbeitung des gelehrten Französischen Herausgebers, des Herrn Ad. Regnier, fast nichts zu wünschen übrig lässt. Sie ist mit solcher wahrhaft kritischen Gewissenhaftigkeit, mit solcher Ehrlichkeit in der Erklärung, und mit solcher Klarheit in der Darstellung durchgeführt, wie wir sie nur selten in ähnlichen Werken zu finden gewohnt sind. Dass es mir gelungen ist einige Schwierigkeiten hinweg zu räumen, die in seiner Ausgabe ungelöst geblieben, rechne ich mir nicht zum Verdienst an. Vier Augen sehen eben mehr als zwei, und ich gestehe gern, dass mir bei dem Drucke des letzten Theiles meiner Ausgabe die Bemerkungen meines gelehrten Vorgängers von grossem Nutzen gewesen sind. Dazu kommt, dass mir während der Revision noch zwei neue Handschriften zugänglich wurden, die auf manche schwierige Stellen ein unerwartetes Licht warfen. Die eine, welche ich durch h bezeichne, ist von Herrn F. Hall der Bodleianischen Bibliothek geschenkt worden, die andere, durch by. bezeichnete Handschrift, hat die Bodleianische Bibliothek käuflich erworben. Endlich standen mir die unterdessen vollendeten Ausgaben zweier anderen Prâtiṡâkhyas, nämlich des Ya*g*ur-Veda und des Atharva-Veda zu Gebote, deren wahrhaft anerkennenswerthe Bearbeitung wir den beiden Sanskritgelehrten, dem Herrn Professor A. Weber in Berlin, und dem Herrn Professor Whitney in New-Haven verdanken. Dass trotz aller dieser Hülfsmittel einige Stellen dunkel geblieben sind, habe ich selbst in meiner Uebersetzung und in den Anmerkungen hervorgehoben, doch hege ich keinen Zweifel, dass auch hier, entweder durch neue handschriftliche Hülfsmittel, oder durch die grössere Gelehrsamkeit anderer Forscher die wenigen noch bleibenden Schwierigkeiten verschwinden werden.

Parks End, Oxford, 1869.

INHALTSVERZEICHNISS.

Berichtigungen.

p. II, l. 15, statt Bramahaweisen, lies Brahmaweisen.
p. II, l. 3, v. u., st. nish*th*âta*h* (abl. sing.), l. nish*n*âta*h* (part. von snâ).
p. VI, l. 24, st. avakaso, l. avakâso.
p. VII, l. 12, st. ubhayamantarena, l. ubhayamantare*n*a.
p. IX, l. 3, v. u., st. *s*ikshâkalpa, l. *s*ikshâ*kh*ando.
p. X, l. 23, st. ausser *ri* und *li*, l. ausser a und â.
p. X, l. 3, v. u., st. *li*, *lî*, l. (*li*, *lî*), e, o, ai, au.
p. XIII, l. 25, st. upadhmanîya, l. upadhmânîya.
p. XVIII, l. 4, st. kâ*nth*ya, l. ka*nth*ya.
p. XIX, l. 5, v. u., st. *d*akâro*h*, l. *d*akâro.
p. XXV, l. 11, st. tve, l. tvé.
p. XL, l. 28, st. CXLIX, l. CXLI.
p. XLIII, l. 1, st. rayo'dha, l. râyo'dha.
p. LIX, l. 5, st. 15, l. 14.
p. LXI, l. 7, v. u., st. 6, l. 3.
p. LXII, l. 16, st. दिवो ३ से l. दिवो ३ से.
p. LXIV, l. 8, st. 1) tã̂ni, l. 1) Rv. II, 39, 8. tã̂ni narâ.
p. LXIV, l. 10, st. 2) índra, l. 2) Rv. I, 9, 1. índra.
p. LXV, l. 2, st. ity ekîbhâvino, l. ity ekîbhâvinâm.
p. LXV, l. 15, 16, füge bei: VIII, 34, 1; X, 45, 4.
p. LXVI, l. 5, v. u., st. 22, l. 12.
p. LXXVIII, l. 20, st. arephata*h*, l. arephavata*h*.
p. LXXXV, l. 9, v. u., st. CCXC, l. CCXL.
p. LXXXVIII, l. 5, v. u., st. oder tönenden, l. oder nicht tönenden.
p. XCVII, l. 9, st. 3, l. 33.
p. CXI, l. 15, st. 92, l. 103.
p. CXI, l. 18, st. su shmeti, l. su smeti, cf. 616.
p. CXXIII, l. 21, st. anunâsikasthânâ*h*, l. nâsikâsthânâ*h* (?)
p. CXXIV, l. 11, st. 413, l. 413. 414.
p. CXXVI, l. 17, st. 31, l. 13.
p. CXXVI, l. 21, besseres Beispiel: yád adyá kárhi kárhi *k*it, VIII, 73, 5.
p. CXXVI, l. 26, st. CDXXII, l. CDXXIII.
p. CXXXVI, l. 11, st. 8, l. 6.
p. CLII, l. 7, st. sahasva, l. vahasva.
p. CLIII, l. 7, st. 11, l. 21.
p. CLV, l. 20, st. 84, l. 4.
p. CLVI, l. 16, st. 25, l. 26.
p. CLVII, l. 17, st. 29, l. 19.
p. CLIX, l. 26, st. na, l. *n*a.
p. CLXI, l. 13, st. 15, l. 115.
p. CLXII, l. 15, st. vasrâ*n*i, l. vastrâ*n*i.
p. CLXV, l. 3, st. 49, l. 60.
p. CLXV, l. 25, st. VIII, l. VII.
p. CLXVI, l. 22, st. p*r*ithityâ, l. p*r*ithivyâ.
p. CLXVII, l. 20 et 21, st. îraya, l. îrayâ.
p. CLXVIII, l. 1, st. 5, l. 2.
ibid. st. â, l. ã̂.
p. CLXXI, l. 26, st. 86, l. 97.
p. CLXXV, l. 12, st. 123, l. 133.
p. CLXXVI, l. 5, v. u., st. VIII, l. VII.
p. CLXXVII, l. 19, st. dadhîmahî, l. dadhîmahi.
p. CLXXIX, l. 16, st. 49, l. 60.
p. CXCII, l. 2, st. 5, l. 8.
p. CXCII, l. 6, v. u., st. 82, l. 93.
p. CXCIV, l. 7, st. 85, l. 87.
p. CXCIV, l. 9, v. u., st. vasû*g*uva, l. vasû*g*uvam.
p. CXCV, l. 20, st. sadânasade, l. sadanâsade.
p. CCIII, l. 8, v. u., st. vâ*g*âsatau, l. vâ*g*asâtau.
p. CCIII, l. 7, v. u., st. rara*k*se, l. rarapse.
p. CCXXXIV, l. 10, st. sa*m*dadha trishu, l. sa*m*dadhat trishu.
p. CCXLV, l. 10, v. u., st. *s*âkâlâ*h*, l. *s*âkalâ*h*.
p. CCLXXIV, l. 11, st. 15, l. 18.
p. CCLXXVI, l. 9, v. u., st. vishma, l. vishama.
p. CCLXXVII, l. 17, st. sopmoshm., l. soshmoshm.
p. CCLXXVIII, l. 10, st. niklesa*h*, l. viklesa*h*.
p. CCLXXVIII, l. 9, v. u., st. 8, l. 6.
p. CCXCVI, l. 17, st. 482, l. 843.
p. CCCI, l. 11, st. *G*ayatî, l. *G*agatî.
p. CCCXXXIII, l. 7, Man bemerke etc., auszulassen.

Druck von F. A. Brockhaus in Leipzig.